

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİLLÎ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA
DOLMABAĞÇE SARAYI İLETİŞİM
UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

SİMİZAR ASLAN ÖZCAN
02714002

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. KADRIYE TEZCAN AKMEHMET

İSTANBUL
2010

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MİLLÎ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA
DOLMABAĞÇE SARAYI İLETİŞİM
UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

**SİMİZAR ASLAN ÖZCAN
02714002**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. KADRIYE TEZCAN AKMEHMET**

**İSTANBUL
2010**

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA
DOLMABAĞÇE SARAYI İLETİŞİM
UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

SİMİZAR ASLAN ÖZCAN
02714002

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih. 21.06.2010
Tezin Savunulduğu Tarih. 25.06.2010...

Tez Oy birliği/ Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyadı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kadriye Tezcan Akmeahmet

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. İlker Bıçakçı

Öğr. Göv. Nevin Çakmaköğlü Barut

İmza

İSTANBUL
HAZİRAN 2010

ÖZ

MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA DOLMABAHÇE SARAYI İLETİŞİM UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Simizar Aslan Özcan
Haziran,2010

Altı bölümden oluşan bu tezde Milli Saraylar Daire Başkanlığının kültür politikaları, Dolmabahçe Sarayı iletişim uygulamaları bağlamıyla araştırılmıştır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde müze saray, saray müze, kültür politikası ve müze iletişimi kavramları tanımlanmıştır. Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın TBMM'i yönetimi altında olması nedeniyle, Türkiye'nin kültürel ortamının Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki başlık altında incelendiği üçüncü bölümde kültür politikaları ve müzelerin süreç içindeki yeri araştırılmıştır. Dördüncü bölümde Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın idaresi altında olan Saray, Kasır ve Köşkler ile ilgili bilgi verilmiştir. Tez kapsamında gerçekleştirilen araştırmanın yer aldığı beşinci bölümde, Milli Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikaları kapsamında Dolmabahçe Sarayı'nın iletişim uygulamaları; sergileme, eğitim, pazarlama ve izleyici olanakları başlıkları altında "erişilebilirlik" bağlamında incelenmiştir. Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kültür politikaları ve Dolmabahçe Sarayı'nın iletişim etkinliklerine bunun yansıması özellikle 1981-2009 yılları arasında detaylandırılmıştır. Yöntem olarak, literatür taraması, kurumsal arşiv çalışması ve kişisel görüşme yöntemi kullanılmış, Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın yasal dayanakları ve bunların içinde toplumla kurduğu iletişim ve erişilebilirlik olanaklarının belirleyicileri üzerine durulmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında tüm bu inceleme süreci değerlendirilip Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın yazılı bir metin olarak elde bulunmayan Kültür Politikasının, çağdaş müzeciliğin erişilebilirlik ilkesine uygun bir tutumun kısmen de olsa ancak belirli bir süre için uygulandığı ve sürdürülebilirliğin oluşturulamadığı bulgulanmış ve bu sorunun giderilmesi doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: saray müze, kültür politikası, müze iletişimi,
Dolmabahçe Sarayı

ABSTRACT

HEAD DEPARTMENT OF NATIONAL PALACES’S CULTURAL POLICIES AND ITS INFLUENCE ON COMMUNICATION FACILITIES OF DOLMABAHÇE PALACE

Simizar Aslan Özcan

June,2010

In the thesis which was composed of six sections cultural policies of Head Department of National Palaces and its effect on Dolmabahçe Palace communication facilities was evaluated. After introduction, in the second section; the subject of the relative topic such as museum palace, palace museum, cultural policies and museum communication were defined. Cultural atmosphere of Turkish Republic was held in two main chapters- due to managment of Head Department of National Palaces which administratied by TBMM- in the third section; previus period of Turkish Republic- Ottoman- and Turkish Republic period. In the fourth section; Head Department Of National Palaces Instituon’s history and its managment of palaces and pavilions were examined. The main research of the thesis is made in the fifth section. Cultural Policies of national palaces and its reflection and important headlines with social and cultural condition on communication facilities were described under the name of “exibition”, “education”, “publication” and “visitors facilities” of Dolmabahce Palace between years of 1981–2009. Study method of the thesis is research of relevant books, archives, Head Department of National Palaces legal structure and personal interview. In conclusion, written cultural and communication policies of Head Department of National Palaces were not exist and context of post museums one of the main principles “accessiblity” not cover materialize and carried on by determined plan. All the concept of research with museum communication and cultural policies considerable basis were evaluated and suggestions made.

Keywords: palace museum, cultural policies, museum communication, Dolmabahçe Palace

ÖNSÖZ

Müzeler toplumların ortak bellek ve aidiyet mekânlarıdır bu nedenle toplumların kültür politikaları biçimlendirilirken öncelikle müzelerin herkese eşit ve açık bir kamu kurumu, demokratik bir paylaşım ve sosyal ortam olarak önemlerinin kabullenilmesi ve bu doğrultuda değerlendirilmeleri anlaşılabilir bir durumdur. Bu çalışmada görüleceği üzere müzeler bir kültür politikasına ister yazılı olsun ister olmasın sahiptirler ve ülkelerin kültürel gelişiminden ayrı tutulamazlar. Aksine müzeler; kültür politikalarına yön verecek güce, koleksiyonlarındaki nesne ve binaların “gerçek” olması ve bunların tüm toplumca erişilebilirliğinin sağlanabilmesi nedeniyle sahiptirler. Bu çalışmada Dolmabahçe Saray Müzesi’nin toplumla kurduğu iletişim uygulamaları kapsamında araştırılarak, bağlı olduğu Milli Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikalarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Dolmabahçe Sarayı’nda 2001’den 2005 yılına kadar rehberlik yaparak ziyaretçi üzerine birebir gözlem yapabildiğim için hem bu alanda edindiğim deneyim, hem de aldığım teorik müzecilik eğitiminin belirginleştirdiği kurum misyonu üzerinden değerlendirme yetisi nedeniyle bu konunun araştırılmasında kendimi şanslı hissetmekteyim.

Tezin oluşum aşamasında desteğini esirgemeyen görüş ve düşünceleriyle bana yol gösteren danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Kadriye TEZCAN AKMEHMET’e, içerikle ilgili belirli konularda yardımcı olan Sn. Prof. Dr. İlker BIÇAKÇI’ya, Sn Hanzade URALMAN’a, Milli Saraylar Daire Başkanlığı kurumsal arşivinde çalışmama izin veren Milli Saraylar Daire Başkanı Sn.Yasin YILDIZ’a, Kültür ve Tanıtım Başkan Yardımcısı Sn. Fahrettin GÜN’e, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Tanıtım-Tahsisler Şube Müdürü Sn. İlhan KOCAMAN’a, Sn. Nermin GÖÇMEN’e, Beylerbeyi Sarayı Müdürü Sn. Halil İbrahim ERBAY’a, Beylerbeyi Sarayı Müdür Yardımcısı Sn. Cengiz GÖNCÜ’ye, Sn. Gülnur BAYSAL, Sn. Gözde GÜRBÜZ, Sn. Sadık DEMİRCAN ve Sn. Ümran KURNAZ nezdinde bütün mesai arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Tez süresince sıkıntılı anlarımda beni cesaretlendiren ve her türlü yardımı sağlayan sevgili eşim Eralp ÖZCAN’a ve yaşından olgun tavrıyla anlayışını esirgemeyen oğlum Devrim Aslan ÖZCAN’a ve canım aileme sonsuz teşekkürler.

İstanbul, Haziran 2010

Simizar Aslan Özcan

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii

1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMLAR/TANIMLAR.....	5
2.1. Müze Saray.....	6
2.2. Saray Müze.....	8
2.3. Kültür Politikası.....	11
2.4. Müze İletişimi.....	18
3. TÜRKİYE DE KÜLTÜR POLİTİKALARI.....	30
3.1. Cumhuriyet Öncesi.....	30
3.2. Cumhuriyet Dönemi.....	34
3.2.1. İnönü Dönemi Kültür Politikaları.....	39
3.2.2. Çok Partili Dönem Kültür Politikaları.....	43
3.2.3. Kalkınma Planlarında Kültür ve Müzeler.....	46
3.2.4. Liberal Dönem.....	50
4. MİLLİ SARAYLAR VE DOLMABAĞÇE SARAYI.....	58
4.1. Milli Sarayların Kuruluş Ve Gelişimi.....	58
4.2. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yönetimi.....	60
4.2.1. TBMM Başkanlık Divanı.....	74
4.2.2. Bilim ve Değerlendirme Kurulu.....	75
4.3. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Birimleri.....	76
4.3.1. Sivil Savunma Uzmanlığı.....	76
4.3.2. İletişim Koordinatörlüğü.....	77
4.3.3. Personel ve Mali Hizmetler Daire Başkan Yardımcılığı.....	78
4.3.4. Kültür ve Tanıtım Daire Başkan yardımcılığı.....	78
4.3.5. Saray Köşk ve Kasırlar Daire Başkan Yardımcılığı.....	80
4.3.6. Teknik Daire Başkan Yardımcılığı.....	80
4.3.7. Destek Hizmetler Daire Başkan Yardımcılığı.....	81
4.4. Milli Saraylar Daire Başkanlığına Bağlı Saray, Köşk ve Kasırlar.....	81
4.4.1. Beylerbeyi Sarayı.....	81
4.4.2. Küçüksu Kasrı.....	83

4.4.3.Aynalıkavak Kasrı.....	84
4.4.4.Yıldız Şale.....	85
4.4.5.İhlamur Kasrı.....	86
4.4.6.Maslak Kasrı.....	86
4.4.7.Florya Atatürk Köşkü.....	87
4.4.8.Yalova Atatürk Köşkü.....	87
4.4.9.Beykoz kasrı.....	87
4.4.10.Yıldız Çini ve Porselen Sanayi İşletmesi.....	88
4.4.11.Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası.....	88
4.5. Dolmabahçe Sarayı.....	89

5. ARAŞTIRMA:

MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI KÜLTÜR POLİTİKASI VE DOLMABAHÇE SARAYI İLETİŞİM UYGULAMALARI.....

5.1. Amaç.....	97
5.2. Kapsam ve Yöntem.....	97
5.3. Bulgular ve Yorum.....	98
5.3.1. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kültür Politikası.....	99
5.3.2. Dolmabahçe Sarayı ve İletişim Uygulamaları.....	107
5.3.2.1.Sergileme.....	120
5.3.2.2.Eğitim.....	125
5.3.2.3.Pazarlama.....	129
5.3.2.4.İzleyici Olanakları.....	130
5.4. Değerlendirme ve Öneriler.....	132

6. SONUÇ.....141

KAYNAKÇA.....144

EKLER.....160

Ek1a. Dolmabahçe Sarayı Cumhuriyet Dönemi Kronolojisi.....	160
Ek1b. Köy Enstitüsü Programındaki On dokuz Esas.....	188
Ek2. Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi.....	189
Ek3. Ayniyat Yönetmeliği.....	190
Ek4. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Organizasyon Şeması.....	206
Ek5. Dolmabahçe Sarayı Dilek Öneri Formu.....	207
Ek6. Dolmabahçe Sarayı İngilizce Dilek Öneri Formu.....	208
Ek7. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Birimlerinin Dağılımı.....	209

ÖZGEÇMİŞ.....210

KISALTMALAR

ICOM	: International Council of Museums Uluslararası Müzeler Birliği
ICOMOS.....	: International Council on Monuments and Sites Uluslararası Anıtlar ve Sitler Birliği
TÜRSAB.....	: Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
TBMM.....	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNESCO.....	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
ISO.....	: International Organization for Standardization Uluslararası Kalite Yönetim Sistemi
FİJET.....	: Federation Internationale des Journalistes et Ecrivains du Tourisme Uluslararası Gazeteci ve Turizm Yazarları Birliği
KEİPA.....	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenterler Asamblesi
CHP.....	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP.....	: Demokrat Parti
AKP.....	: Adalet ve Kalkınma Partisi
TSK.....	: Türk Silahlı Kuvvetleri
MEHTAP.....	: Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi
MSDB.....	: Milli Saraylar Daire Başkanlığı
MSHHA.....	: Milli Saraylar hazineyi Hassa Arşivi
MSHHA.CMH.....	: Milli Saraylar hazineyi Hassa Arşivi Cumhuriyet Dönemi
BOA.....	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
A.g.ç.....	: Adı geçen çalışma
A.g.m.....	: Adı geçen makale
A.g.r.....	: Adı geçen rapor
A.g.t.....	: Adı geçen tez
A.g.s.....	: Adı geçen sempozyum

1.GİRİŞ

Sarayların müzelere dönüştürölme süreçleri pek çok yönleriyle evrenseldir. İmparatorluklar çağı sona ererken onların en görkemli yapıları olan saraylar, ulus devletlerin hazine sandıkları gibi algılanıp devrim ertesi geçiş problemleri atlatıldıktan sonra genellikle müzelere çevrilerek halkın ziyaretine açılmışlardır. Müzecilik disiplini içinde tarihsel süreçte gelişen yeni müzecilik anlayışı, saray müzeler için bu yapıların öznel sorunları nedeniyle tam uyarlanamasa da mutlaka yönetim ve iletişim anlamında farklılıklar yaratmıştır. Saray müzeler, anıt müze kategorisi içinde yer alırlar ve bu nedenle; izleyici yoğunluğu konusunda yapıların taşıma kapasiteleri ve koruma koşulları gereği hassasiyetleri, açık sergileme sebebiyle ancak kontrollü ve zaman sınırlı gezilerin gerçekleştirilebilmesi, koleksiyon politikasının yapıların özellikleri nedeniyle sınırlanması gibi konularda modern müzelerden ayrılırlar. Buna rağmen özellikle teknoloji ve iletişim alanındaki güncelliğin takibi ve uygulanmasında çoğunlukla sorun yaşamazlar aslında bu gelişmelerin uygulanmasında izleyici beklentilerini karşılamının zorunluluğunu da her müze gibi hissederler. Çünkü müze tıpkı izleyicisi gibi dinamik ve gelişime açık olmak durumundadır. Sarayların Müze olarak halka açılması nedeniyle onlardan “müze” kavramının içeriğine ve gelişimine uygun politikalar üretmelerinin beklenmesi doğaldır.

Bir ülkede kültür politikalarının en etkin biçimi kültür kurumları yoluyla oluşturulur ve yaygınlaştırılır. Müzeler toplumların ortak bellek ve aidiyet duygusunu barındırdıkları için kültür politikalarına şekil verebilen ve yönlendirebilen potansiyele sahiptirler. İster yazılı bir ulusal ya da yerel kültür politikası formunda olsun, ister devletin ya da diğer resmi organların tutumunda gizli ya da açık bir biçimde gösterilsin, bütün dünyada müzelerin aktif bir biçimde kültür politikalarına dahil olduğu kesinlikle nettir.¹

¹ Patrick J.Boylan, “Museums: Targets or Instruments of Cultural Policies” , **Museum International**, No.232 vol.58, no.4, 2006, 11

Yirmi birinci yüzyılın başında müzelerle ilgili kültür politikası, çoğunlukla müzelerin yeni izleyicilerinin sosyal katılımına yönelik çok çeşitli, sürekli izleyicilerine de daha zengin bir hizmet sunma yaklaşımı gerektirmiştir.²

Türkiye’de kültür alanının yönetiminde özellikle 1980’ler sonrasında planlı bir oluşumdan bahsetmek güçtür. Katoğlu maddi kültür mirasının son çeyrek yüzyılda büyük ölçüde tahribine yol açan nedenler arasında hızlı sosyalleşme, kentleşme, kitlelerde ve yerel yönetimlerde bilinç ve bilgi eksikliği, ekonomik zorluklar ve örgütlenmedeki zayıflığı saymaktadır.³ Kültür politikaları açısından bakıldığında, yerel yönetimlerdeki bilgi ve bilinçlenme buna bağlı olarak da örgütlenmenin kültürün yönetimindeki organizasyonel zaatlardan kaynaklandığını düşünmek mümkündür.

Türkiye’de kültür politikaları çalışma alanı akademik anlamda ancak beş yıl öncesine dayanmaktadır.⁴ Özellikle kamu müzelerinin yazılı politika metinlerinin olmadığı ve çağdaş müzecilik kavramının gereği yeni yaklaşımla kurgulanma süreçlerinin az incelenmiş olduğu bir gerçektir. Türkiye’de kamu müzeciliği tarihinin bir sistem olarak okunmasını sağlayabilecek kültür politikaları çalışmalarının ve eleştirel yaklaşımların azlığı bu araştırmanın nedenlerinden biridir ve dağınık halde bulunan bilgileri toparlamayı ve bir düzen içinde göstermeyi hedeflemektedir. Bu alandaki çalışmaların artması çağdaş bir kültür politikası oluşturulmasına katkıda bulunacaktır.

Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlı saray müzelerle ilgili araştırmaların çoğunluğu, pazarlama, sergileme, tanıtım, gezi hizmetleri gibi müzeciliğin önemli kavramları üzerinedir.⁵ Bu konunun araştırılmasının gerektirdiği bir diğer neden Dolmabahçe

² D.Grewcock, “ Museums of Cities and Urban Futures: New Approaches to Urban Planning and the Opportunities for Museums of Cities”, **Museum International**, vol.8,no:3, 2006, 32

³ Murat Katoğlu, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim Kültür Sanat” **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908–1980**. 10.bs. yay.yön Sina Akşin,(İstanbul: Cem Yayınları,2008),514

⁴ **Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllık 2009**,ed. Serhan Ada (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 39

⁵ Bkz. Hatice Adanır, “Dolmabahçe Saray-Müzesi’nde Sergileme ve Tanıtım Sorunlarının İrdelenmesi ve Çağdaş Müzecilik Bağlamında Çözüm Önerileri, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,1992). İlksen Yumrukçağlar, “Dolmabahçe Sarayı’nın Saray-Müze Olarak Yeniden Düzenlenmesi Konusunda Öneriler, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996). Aytekin Kılavuz, “Rehberliğin Türk Müzeciliğindeki Yeri Ve Milli Saraylarda Uygulanması”, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,1999). Nurten Ergün, “Müzelerde Tanıtım

Sarayı'nın müze olarak kullanım sürecinin Türkiye'nin kültür ortamı ve politikalarıyla bağlantılı bir içerikle çalışılmamış olmasıdır.

Bu çalışma temelde Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın idaresindeki Dolmabahçe Sarayı'nın kültür politikaları ile ilişkili olarak müze iletişim alanı ve müzeyi daha erişilebilir kılma doğrultusundaki sorumluluğunu yerine getirme tartışmaları ve bu konudaki önerilerin sergileme, eğitim, pazarlama ve hizmet alanları başlıkları altında değerlendirilmesidir. Özellikle irdelenen 1981–2009 dönemidir. Bu dönemin 1981'den başlatılmasının nedeni, Dolmabahçe Sarayı'nın sürekli ziyarete açıldığı yıl olmasıdır. Bilindiği gibi bir müzenin en önemli unsurlarından biri devamlılığı, sürekli ziyarete açık tutulmasıdır.⁶

Bu çalışmada giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde “Saray Müze”, “Müze Saray”, “Kültür Politikası”, “Müze İletişimi” kavramlarının tam olarak neye karşılık geldiği açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde; Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın TBMM'ne bağlı olması dolayısıyla siyasi erkin merkezi tarafından yönetildiği için Cumhuriyet Döneminden başlanarak Türkiye'nin kültür politikaları ve bunların müzeler etkisi araştırılmıştır. Dördüncü bölümde Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın yapılanması ile idaresindeki saray, köşk ve kasırlarla ilgili bilgi verilmiş, aynı bölümde Dolmabahçe Sarayı'nın özellikleri bir alt başlık altında incelenmiştir.

Beşinci bölüm; 1981'den başlayarak Milli Saraylar Daire Başkanlığının günümüze kadar olan dönemini ve kültür politikalarını yansıtan tartışmalar, mekân sorunları, kurum, kuruluş ve örgütlenmeler gibi etkenler çerçevesinde Dolmabahçe Sarayı'nı ele alır ve araştırmanın ana eksenini oluşturan Dolmabahçe Saray Müzesi'nin Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kültür politikaları bağlamında “iletişim” etkinliğinin sergileme, eğitim, pazarlama, izleyici olanakları üzerinden irdelenmesiyle tamamlanır.

Uygulamaların Beylerbeyi Saray Müzesi Örneğinde Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004). Ceylan Aydın, “Beylerbeyi Sarayı İzleyici Profili ve Saray Müzelerinde İzleyiciyi Katılımcı Boyuta Taşıma Konusunda Bir Eylem Planı Önerisi”, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004). İlona Baytar, “Gösteren-Gösterilen-Gören Bağlamında Dolmabahçe Sarayı Sergileme Politikasının İrdelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

⁶ <http://www.icom.org>, Icom Statutes, [10.04.2010]

Müze iletişiminin önemli unsurlarından tasarım, araştırma bölümünde kapsam dışı bırakılmıştır çünkü anıt müze kategorisi içinde bulunan saraylar ve tarihi yapılarda özgün tasarımlarının dışında yeni ve farklı düzenlemelerin oluşturulması yapıların kendi değerlerinin kaybına yol açabileceği nedeniyle olumlanmaz.⁷

Anılan bölümde toplumsal değişim, kültür politikaları, iletişim yöntemleri ve Dolmabahçe saray müzesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu doğrultuda toplanan veriler çerçevesinde oluşan problemlerin çözümüne yardımcı olmak amacıyla Sarayın müze olarak kullanıma açıldığı dönemden günümüze yapılan iletişim faaliyetleri irdelenmiş ve bunlar dönemin kültürel algısı ve hükümetlerin programları da dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Tez kapsamında konu ile ilgili tez taraması, kitap ve süreli yayın araştırması yapılmış, araştırma için Milli Saraylar Daire Başkanlığı kurumsal arşivinden de faydalanılmıştır. Kurumsal arşivde bulunan faaliyet, çalışma ve brifing raporları, Bilim ve Değerlendirme Kurulu Kararları, TBMM Başkanlık Divanı kararları incelenmiştir. Kurumun stratejik planlama yaptığı belirtilmiştir ama araştırmacı tarafından ulaşılamamıştır. Kurum içinde kişisel görüşmeler yapılarak özellikle Daire Başkanlarının etkinlikleri ve yönetim anlayışlarıyla ilgili fikir edinilmiştir. Müzecilik gibi ülkemizde sınırlı sayıda araştırmacının ilgilendiği ve modern anlamda tarihi geçmişi yaklaşık iki yüzyıllık bir dilimi kapsayan bir disiplinin, Avrupa’da Burjuva devrimleri sonrasında modernliğin ve kentli olmanın kültürel bir unsuru olarak belirdiği gerçeği bu alanda yapılan çalışmalarda karşılaştırma yönteminin sıkça uygulanmasına neden olmuştur. Araştırmacı bu yöntemi seçmemiştir çünkü Batı’da içi içe geçmiş müze-burjuva ilişkisi ne Osmanlı, ne de Cumhuriyet’in müzelerinde görülmez.⁸ Buna dayanarak Türkiye’deki devlet müzelerinin- Milli Sarayların- kamusal alandaki rolünü Batıdakinden farklı standartlarda araştırmamız gerektiğini söylemek mümkündür. Dünyadaki kavramsal tartışmaların gelişmekte olan ülkelere etkisi özellikle iletişim disiplini ve müzecilik ilişkisi kültür politikalarıyla birlikte tezde araştırılmıştır.

⁷Giovanni Pinna, “Introduction to Historic House Museums”, **Museum International**, Vol.53, no.2, 2001, 6

⁸ Korkut Boratav, Türkiye Tarihi, 4, 1983, 351’den aktaran Deniz Ünsal, “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, der. Serhan Ada, H.Ayça İnce (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 159

2. KAVRAMLAR/TANIMLAR

Tarihte İskenderiye Saray kompleksi içinde ortaya çıkan ilk müze ve ardılları günümüzde saraylarla doğrudan ya da dolaylı bir ilişki içinde gelişimini sürdürmüştür. Müzeler tapınak, kilise, mabet ve bazı saray türleriyle aynı mimarlık ve sanat tarihi kategorisine girer. Bu benzetme yalnızca iyi bir metafor -eğretilen- olarak kalmaz: Müzeler, geleneksel tören anıtlarıyla aynı temel özellikleri paylaşır.⁹

Müze; içinde dolaşmanın sessiz gerçekleştirildiği, özel günlerde örneğin Pazar günü temiz giysilerle ve ailecek ya da yakın arkadaşlarla çoğunlukla birlikte ziyaret edilen, ziyaret tamamlandıktan sonra kendi geçmiş kültür ve ortak aidiyet duysunun pekiştiği ve resmi olmayan -gevşek- bir gereklilik üzerinden hem eğitici hem de eğlendirici bir etkinliği gerçekleştirmenin huzuru içinde evlere dönülen ya da bu duyguları yaşatma idealinde olan bir mekân olarak tanımlanabilir.

İlk müzelerin kökenleri üzerine yapılan çalışmalarda, imparatorluklar çağında Avrupa’da saray ve malikânelerin sahiplerinin koleksiyonlarını gösterirken güç, meşruiyet ve zevklerini sergilemeyi amaçlamaları gibi devrimler sonrası özellikle Fransa’da kurulan burjuva cumhuriyet hükümetlerinin de aynı koleksiyonları saraylar üzerinden kullanarak kendi iktidarlarının güç ve haklılıklarını göstermek istediği bulgulanmıştır.¹⁰

Tarihi anıtların müzelere dönüştürülmesinin pek çok özellikleriyle evrensel olarak nitelendirilebilecek pratikleri olduğu bir gerçektir. İktidarların geçirdiği değişim süreçleri, önceki sistem içinde yeri ve önemi olan pek çok kavram ve nesneyi, yeni sisteme uyarlamak ihtiyacına neden olmuştur. Bunlardan biri olan sarayların tarihsel süreç içindeki gelişimi ve Müze Saray, Saray Müze, Kültür Politikası ve Müze İletişiminin tanımı alt başlıklarda verilmiştir.

⁹ Carol Duncon ve Alan Wallach “ Evrensel Müze” **Sanat Müzeleri 2** ed.Ali Artun (İstanbul: İletişim Yayınları 2006) ,50

¹⁰ Carol Duncan, **Civilizing Rituals** Inside Public Art Museums (London: Newyork: Routledge, 1995) , 35

2.1. Müze Saray

Saray; yönetim ve yan birimlerin bulunduğu, yaşama ve korunmayı sağlayan bazı mimarlık öğeleriyle çevrili bir mekândır.¹¹ Müze saray bu yapıların kamuya açılması/müzeyle çevrilmesi sonucu aldığı yeni işlevi tanımlamak için kullanılan bir adlandırmadır. Sarayların tarihsel gelişimlerine baktığımızda onların müzeleşmelerinin oldukça doğal bir süreç gibi adeta kendiliğinden gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Avrupa ülkeleri, aydınlanma sonrası yaşanan devrimler sonucunda monarşilerin ihtişamlı yapıları olan sarayların başlangıçta yağmalanmalarını önleyemese de hemen ardından onları müzeyle çevirerek hem topluma mal etmiş hem de onların üzerindeki hâkimiyetlerini pekiştirmiştir. Müzelerin gelişim sürecine bakıldığında müze ve sarayların birbirlerine oldukça yakın ve içkin kavramlar olduğu fark edilir.

Kültür merkezi özelliğine de sahip dünyada bilinen ilk müze milattan önce üçüncü yüzyılda İskenderiye’de kurulmuştur. İskenderiye Sarayı’nın bahçesinde kurulan bu yapıya museion denmiştir. Museion’un çevresinde kitaplık, amfitiyatro, gözlem evi, yemek ve çalışma odaları botanik ve hayvanat bahçeleri yer alır. Yunanistan ve doğu ülkelerinin sanat yapıtları burada toplanır, belgelenir ve korunur.¹² Antik Yunan düşünce ve estetik anlayışının yeniden değerlendirildiği Rönesans döneminde; biriktirme ve toplama işlemi kiliseler tarafından organize edilir ve desteklenir. Batıda ortaçağda krallık ve kilise hazineleri halkın ziyaretine açılmıştır. Bunlardan İtalya Caprarola’daki Farnasse Sarayı 1546’da, Floransa’daki Uffizi Sarayı 1581’de koleksiyonlarının önemli bölümlerini ziyarete açar. Avrupa’da özellikle Fransa’da krallık yapıları onsekizinci yüzyıldan itibaren kamulaştırılmış ve saraylar kısmen müze işlevine kavuşmuştur.¹³ Tüm bu tarihi yapılar koleksiyon biriktirme gelenekleri sonucu öncelikli olarak bunları sergileme fonksiyonuyla ön planda olduklarından “Müze Saray” olarak adlandırılmaktadırlar. Müze sarayların en önemlilerinden olan Louvre Sarayının müzeleşme süreci bu konumdaki pek çok tarihi yapının prototipi

¹¹ Metin Sözen, **Devletin Evi Saray**, (İstanbul: Sandoz Yayınları, 1990), 18

¹² Çağdaş Sanat Konuşmaları 4 **Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik**. Haz. Levent Çalıkoğlu (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009), 120

¹³ Enver Benhan Şapolya, **Müzeler Tarihi** (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1936), 21

olarak kabul edilmiştir. Louvre kraliyet koleksiyonunu halka açan ilk müze değildir fakat bu dönüşüm diğerlerine göre daha karakteristik ve etkili bir politika içerir. Devrim sonrası hükümet Louvre Sarayını, kralın koleksiyonunu halka mal ederek yeni cumhuriyetin ulus devlet anlayışına uygun yeni insan tipini yaratacak ve biçimlendirecek bir halk kurumu olarak tanımlar ve 1793’de halka açar. Saray eski rejimin çöküşünün ve yeninin yükselişinin berrak bir sembolü olmuştur.¹⁴

İlk beş gün sanatçılara, sonraki iki gün temizlik ve düzenleme işlerine, her on günde bir üç günlüğüne halka açılan Louvre Sarayı ancak bir yıl sonra her gün halka açık tutulmuştur.¹⁵ Fransa’nın ardından İngiltere, Almanya ve Rusya müzecilik alanında önemli atılımlar yapar; çoğunlukla imparatorluk çağından kalma, kullanılmayan krallık yapılarını galeriler şeklinde düzenleyerek müze haline getirirler. On dokuzuncu yüzyılda Rusya’daki Hermitage Sarayı da sanat eserleri toplama geleneğinin bir sonucu olarak geniş koleksiyonunu, Saray’ın bir bölümünde 1852 tarihinde halk müzesi olarak ziyarete açmıştır.¹⁶ Saray, müze olarak halka açıldığında bile büyük ölçüde saray galerisi özelliği taşır. Çar halkın müzeyi-sarayını- ziyaretine izin vermiştir ama ziyaret edilen imparatordur müze değil; kıyafet zorunluluğu vardır ve izleyicilerin isimleri yüksek sesle okunur.¹⁷ 1917 Bolşevik devrimi sonrasında Hermitage Sarayı büyük oranda yağmalanmaktan kurtulmuştur. Bu konuda Milli Saraylar sempozyumunda; Şevket Süreyya Aydemir’in aktardığına göre; Saraya giren devrim militanlarından biri Çarın koleksiyonunda yer alan sanat değeri çok yüksek bir tabloyu kılıcıyla tahrip etmek ister, arkasından yetişen devrim liderlerinden biri militanı öldürür. Tablo tamir edilir ve bu olay bir plaket üzerine yazılır ve tablonun altına asılır.¹⁸ Buna benzer bir olay Beylerbeyi Sarayında yaşanmıştır. Atatürk’e yanındakilerden biri Saray’ın üst kat sofasının tavanlarını

¹⁴ Carol Duncan, **Civilizing Rituals** Inside Public Art Museums (London: Newyork: Routledge, 1995), 22

¹⁵ M.Dreyfous, **Les Arts et les Artistes pendant la Periode Revolutionnaire**. (Paris: 1916), 77’ den aktaran Linda Nochlin, “Müzeler ve Radikaller: Bir Olanüstü Durumlar Tarihi”, **Sanat Müzeleri 2** ed. Ali Artun (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 11–43

¹⁶ [http:// www.hermitagemuseum.org](http://www.hermitagemuseum.org) [03.11.2009]

¹⁷ Germain Bazin, **The Museum A.g.e**, (New york,1967), 12-34’ den aktaran Carol Duncon ve Alan Wallach “ Evrensel Müze”,**Sanat Müzeleri 2** ed.Ali Artun (İstanbul: İletişim Yayınları 2006),58

¹⁸ Kemal Tüfekçioğlu, “Milli Saray, köşk-kasırların korunması ve Bakımı Turistik Gezi Yöntemi” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984),292

süsleyen beyitlerin sildirilmesini teklif ettiğinde cevabı “Bunlar Sarayı yaptıranlar için yazılmış beyitlerdir, tarih olmuştur, ne diye silinsin, bırakın dursun” olmuştur.¹⁹

Yukarıda anılan olaylar değerlendirildiğinde iktidarların el değiştirmesinin geçmiş dönemin aristokrat ya da burjuva beğeni anlayışının saray koleksiyonları üzerinden, yeni yönetim tarafından açık şekilde sahiplenildiği ve devlet şahsıyla özdeşleştirildiği sonucu çıkartılabilir. Bu şekilde geçmiş iktidarların prestij, övünç ve güç göstergesi olarak anlamlandırdığı nesneler yeni yönetimlerce bu kez kendileri üzerinden aynı şekilde sahiplenilecek ve kullanılacaktır. Ayrıca tüm bu örnekler bize özel mülkiyet olan sarayların kamulaştırılmasının belirli bir süreç içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu tarihsel yapıların oldukça güçlü ve manipüle edilemez bir kabukları vardır. İçindeki yaşanmışlıklar ve kişiler mekânın tüm nesne ve odalarına sinmiştir. Bu yönleriyle tarihi evler, şatolar ve saraylar modern müzelerden oldukça farklı ve sağlam bir söylem taşırlar.

2.2. Saray Müze

“Saray müze” kavramı “anıt müze”, “müze ev”^{*} içinde de değerlendirilebilecek şekilde hem binanın tarihsel özelliklerini hem de saray olarak kullanımı sırasındaki özgünlüğünü günümüze kadar taşıdığı ve o dönemin saray yaşamı hakkında da bilgi verebildiği için müze saraydan ayrılmaktadır.²⁰ Başka bir deyişle saray müze belli bir dönem Kral, İmparator, Çar, Padişah gibi erk sahiplerinin yönetim yeri ve evi olmuş, belirli bir geçmiş ve kültür yapısını yansıtan ve bunu günümüz insanına tanıtmak amacıyla seyir yeri olarak açılmış büyük saray mekânıdır.²¹

¹⁹ Haluk Şehsuvaroğlu, **Boğaziçi’ne Dair**, (İstanbul: TTK Yayını, 1986), 171

^{*} Tarihi Müze Ev kategorisi içinde; 1.Tarihi kişi evleri, 2.Tarihi koleksiyon evleri (Kişisel koleksiyonların sergilendiği), 3.Güzellik, estetik merkezli tarihi evler (Tarihi ev müzesinin mimari anlamda sanat eseri değerinin ön planda olduğu),4.Tarihi olay/sonuç evleri (Bir olayın anısına ya da olayın yaşandığı mekan olmasından kaynaklı), 5.Yerel topluluk evleri (Yerel kültür değerleri taşımasından dolayı), 6.Atadan kalma ev (Halka açık kır evleri ya da küçük kaleler), 7.*İktidar, Erk Evi - ing.Power House- (Halka açık saraylar ve geniş şatolar)*,8. Ruhban sınıfına ait dini yapılar, 9.Gösterişsiz evler (Yerel binalar, günümüzde üretim değeri kalmamış sade çiftlik evleri gibi.) ICOM’un bünyesinde 1998 yılında teşkilatlanmış Tarihi Müze Evler –DEMHİST- komitesinin kategorizasyon çalışması. “**The Demhist Categorisation Project For Historic House Museums Progress Report and Plan**”by Julius Bryant and Hetty Behrens, 2007

<http://demhist.icom.museum/shop/shop.php?detail=1255432556> [18.04.2010]

²⁰ Gönül Cantay, “Müzeciliğimiz ve Eğitimi”**1.Müzecilik Sempozyumu 14–15 Ekim1993 Bildiriler.** (İstanbul: Deniz Müzesi, Dz.k.k.Basımevi 1994), 19

²¹ İlksen Yumrukçağlar, “Dolmabahçe Sarayı’nın Saray Müze Olarak Yeniden Düzenlenmesi Konusunda Öneriler” (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), 3

Saray müzeler için ana ilke sarayların kendilerinin müze olmasıdır, ayrıca müze eşyalarıyla donatılması olumlanmaz.²²

Koleksiyon politikası yönünden daha öznel bir bakış açısına sahip -doğasından kaynaklı bir tutuculuk, her türlü değişimin güçlüğü, geleneksel alışkanlık ve beklentiler- olan saray müzelerde, sarayın tanık olduğu tarihsel ve sosyolojik değişiklik, yaşam alışkanlıkları ve yöneticilerin estetik beğenisini günümüz insanlarıyla paylaşmak öncelikle hedeflenmektedir.²³ İngiltere'deki kraliyet sarayları ve Fransa'daki Versay Saray Müzesi, bu türe örnek oluşturmaktadır.

Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlı Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları, İmparatorluk dönemindeki özgün halleriyle muhafaza edildiğinden saray müze olarak tanımlanmaktadırlar. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı saraylar içinde en görkemli ve koleksiyon bakımından da en zengin sarayı olan Topkapı Sarayı her iki kavramı da karşılayan sergileme düzenine sahiptir. Milli Saraylar Daire başkanlığının idaresindeki saray müzelerde ağırlıklı sergileme, mekânların özgün sunumu şeklindedir ama bunun yanında Dolmabahçe Sarayı'nda özgün kullanımından farklı yeniden düzenlenmiş kalıcı sergileme alanları da yaratılmıştır. Örneğin Harem Bahçesinde bulunan İç Hazine binası 2003 yılında "Saat Müzesi" olarak düzenlenmiştir.

Saray sadece fiziksel bir nesne değildir; tıpkı güç/iktidar gibi bir dizi karmaşık pratikler ve sanat eserleri üzerinden izler sürülebilecek bir kavramdır. Saray bir anıtsal güçtür, aslında şehir ile saray arasındaki yaratıcı mücadelenin de izlek mekânıdır.²⁴ Bu anlamda Topkapı ve Dolmabahçe saraylarını karşılaştıran Sözen, Dolmabahçe Sarayı'nın kentin yaşamıyla daha fazla iç içe olduğunu, bunun Saray yaşamı incelendiğinde net olarak ortaya çıktığını ve en önemli öğelerinin de tiyatro ve benzeri birimlerin saray bütününe eklenmesi olduğunu vurgulamaktadır.²⁵

²²Giovanni Pinna, "Introduction to Historic House Museum" **Museum International** 210, vol.53 issue 2 UNESCO 2001,8. Doğan Kuban, "Milli Saraylarda Koruma ve Kullanım Örgütlenmesi" **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15-17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984),248

²³ Michael Day, United Kingdom, "**Historic House Museums: Facing and Solving The Challenges**" [http:// demhist.icom.museum/abstracts/03.htm](http://demhist.icom.museum/abstracts/03.htm) [28.01.2010]

²⁴ Nebahat Avcioğlu, "19.Yüzyıl Saray Mimarisi ve İmparatorluğun Kendini İfadesi" **150.yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, cilt 1.**(İstanbul: Milli Saraylar Yayınları, 2007), 9

²⁵Metin Sözen, **Devletin Evi Saray**,(İstanbul. Sandoz Yayınları 1990), 15

Yukarıda anılan kapsamlı tanımın günümüzde izleyicilere aktarılmasında sıkıntılar olduğu gözlenmektedir.

Kalıcı sergileme olarak tanımlayabileceğimiz tarihi mekânların, eski kullanım amaçları ve içerikleriyle müze haline getirilmesi sonucunda ziyarete açılan birimleri yoğun bir tutuculuk içerir ve aslında buna ihtiyaç da duyar.²⁶

Saray müzelerin kendilerinin müze olmaları sebebiyle yapı ya da bahçelerinin sonradan ekleme ya da değişiklik yapılarak düzenlenme imkânları büyük oranda yoktur. Müze olarak kullanılan tarihi binalar müzecilik disiplinin gelişimine uygun hizmetler sunmaya özellikle “erişilebilirlik” anlamında gayret etmektedirler. Örneğin İngiltere’deki Hampton Court Sarayı toplumun tüm kesimlerinin müzenin olanak ve imkânlarından yararlanabilmesi amacıyla hizmet alanları konusunda seçenekler sunmaktadır. Saray müze tarafından, okullar için eğitim paketleri, rehberli-istenirse kostümlü- turlar, genel izleyiciler ve aileler ile çocuklar için özel hazırlanmış audio-guide, eğitim uzmanları ya da gönüllüler tarafından verilen rehberli gezi hizmeti, engelliler için istenirse alanında uzman yardımcılarla gezi refakatçiliği ve rehberlik-ışitme engelliler için İngilizce işaret diliyle anlatım, körler için belirli nesnelere dokunma imkânı gibi-aynı zamanda engellilere uygun isteğe bağlı audio-guide-ışitsel rehber-, özel hazırlanmış broşür olanağı sunulmaktadır. Hampton Court Sarayı’nın iç mekânlarının büyük ve gezinin yorucu olma ihtimaline karşın belirli dinlenme alanları; salon ve odalara banklar ve koltuklar yerleştirilerek oluşturulmuştur. Saray bahçelerinin gezilebilmesi için tek kişilik araçlar ve engelliler için araba edinmek mümkündür.²⁷

Versay Saray Müzesi ise istek doğrultusunda rezervasyonsuz İngilizce ve Fransızca rehberli tur, dileyen izleyiciler için on ayrı dilde hazırlanmış audio-guide edinme olanağı sunmaktadır. Sadece Fransızca dilinde önceden yapılan rezervasyonlarla pek çok farklı alan ve konuda tematik turlar; müze uzmanları, küratörler ve sanatçılar

²⁶ Giovanni Pinna, “Introduction to Historic House Museums”, **Museum International**, Vol.53, no.2, 2001, 7

²⁷ <http://www.hrp.org.uk/HamptonCourtPalace/Access.guide> pdf. [19.06.2010]

tarafından verilmektedir. Engelli izleyiciler için bahçede kullanılmak üzere tekerlekli sandalyeler bulunmaktadır.²⁸

Anadolu jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Özellikle doğu toplumlarına özgü yönetim biçiminde, merkezi hâkimiyetin tek bir idareci tarafından kurulduğu monarşilerin izlerini Anadolu toprakları taşımaktadır. Kronolojik olarak klasik öncesi Önasya toplulukları olan Hitit, Frig, Urartu, vb..’e ait sarayları, Klasik dönemde Yunan, Roma ve Bizans’a ait yapılar –pek çoğu günümüze ulaşmamıştır- ve ardından da Selçuklu ve Osmanlı Sarayları takip eder. Osmanlıda müzeciliğin gelişim aşamasında sarayların sergi amaçlı kullanımı yok denecek kadar azdır. Her ne kadar Osmanlının onbeşinci yüzyılda yapımına başlanan ve ondokuzuncu yüzyıla kadar ek binalarla genişleyen İstanbul’daki ikinci büyük sarayı Topkapı, 1856 yılından itibaren yönetim merkezi olarak artık kullanılmıyor olsa da son dönem Padişahları tarafından özel zamanlarda ziyaret yeri, aile yadigârlarının anıldığı kutsal bir yapı niteliği kazanmıştır. Bunun yanı sıra Sultan II. Abdülhamit döneminde özellikle Topkapı Sarayı ve Yıldız Sarayı’nın zaman zaman üst düzey devlet adamları tarafından ziyaret edilmesine de izin verildiği bilinmektedir.²⁹

Yönetim merkezi özelliğini kaybetmesine rağmen Topkapı Sarayında mukaddes emanetlerin tutulduğu, sünnet eğlenceleri, geleneksel ramazan etkinliklerinin gerçekleştiği, padişah cenaze törenlerinin yapıldığı bunlar yoluyla da adeta Müslüman dünyasını ayakta tutan ritüellerin burada yaşatılmakta olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak Topkapı Sarayı Divanı-ı Hümayun, Hazine-i Hümayun, arşiv ve terkin malzemelerinin de tutulduğu ve biriktirildiği bir yer olmuştur.³⁰

2.3. Kültür Politikası

Kültür, cultum fiilinden gelir; bu da yetiştirmek, korumak ve göz kulak olmak anlamındadır. Latince kökeni bu şekilde tanımlanan kültür dilimizde ikiye

²⁸ <http://www.chateauversailles.fr/prepare-my-visit> [19.06.2010]

²⁹ BOA.YPRK.T.Ş.F.8/2 kod: r.1321/1905

³⁰ İlber Ortaylı, “Neden Dolmabahçe?” Milli Saraylar Daire Başkanlığının düzenlediği, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonda Gerçekleştirilen Sunum. 22.02.2010.

böldüğümüzde “kül” bütün, tüm, “tür” cins, tarz anlamına gelir.³¹ Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi manevi değerler ile bunların yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü³² olarak tanımlanabilen kültür Bozkurt Güvenç'e göre oldukça karmaşık bir örüntü olup; toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir bütünü ve işlevidir.³³

Kültür politikaları bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının, bakanlıkların, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, üniversitelerin kültür alanında izledikleri, ereklilikler, hedefler ve araçlar bütününe denir.³⁴

Kültür Politikaları kavramı ilk kez 1960'lı yıllarda UNESCO toplantılarında tartışılmaya başlanmıştır, insan hakları evrensel bildirgesinin 27. maddesindeki kültür hakkı kavramı kültür politikalarının dayanağı olarak kabul edilmiştir. Bu madde “her kişinin toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma hakkı” olduğunu ifade eder.³⁵

Kültür politikalarının dönemselleştirilme çalışmalarında genel kabul gören kavram ve yorumlar vardır. Kültür politikası belirli hedeflere ulaşmak için ortaya konan araç ve eylemler bütünüdür.³⁶ Kültür hayatına müdahale yeteneğine sahip kurumlar, guruplar ve kişiler tarafından bir topluluk bünyesinde kullanılan ve belirlenen araç ve eylemlerdir. Bu nedenle aşırı ölçüde değişik tercihler farklı kültür politikalarını oluşturur diyen sosyoloji ve iletişim profesörü Bentyo bunları paradigmalar-değerler

³¹ Talat Halman. “2000’li Yıllarda Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Yaklaşımlar” **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi**, ed.Turgay Fişekçi (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001),319

³² www.tdk.gov.tr [15.03.2010]

³³ Bozkurt Güvenç. **İnsan ve Kültür** (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2.Basım, 1974), 5

³⁴ Hıfzı Topuz, **Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları**, (İstanbul: Adam Yayınları,1998), 7 Augustin Girard, **“Politique Publique de la Culture”** içinde Der.Emmanuel de Waresqui-el, **Politiques Culturelles de la France depuis**, (Larousse-Bordas, 2001), 511 ,’den aktaran Fusun Üstel **“Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**. der. Serhan Ada, H.Ayça İnce (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 10, Jose Vidal-Bentyo, **“Kültür Politikaları ve Demokrasi”** çev.Eriman Topbaş **Milli Kültür** dergisi, (Ankara,Kültür Bakanlığı,1991),sayı 87, 14

³⁵ <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html> [19.06.2010]

³⁶ Jose Vidal-Bentyo, **“Kültür Politikaları ve Demokrasi”** çev. Eriman Topbaş **Milli Kültür** Dergisi, sayı 87 (Ankara: Kültür Bakanlığı,1991) , 14

dizisi- olarak sınıflar.³⁷ Birinci paradigma esas olarak korumacılık üzerine oturtulmuştur. Genellikle “öğrenilmiş kültür” çerçevesinde sanat ve kültür etkinliği yardımıyla belirlenir. Sanat eserlerini korumak ve kültürün gelişmesini teşvik etmek amacından başka misyona sahip olmadığından dolayı karşılıksız ve fedakâr davranış ister.

İkinci paradigma, “Kültürün demokratlaştırılması”dır ve 1960’lı yılların sonunda duyulmaya başlar, aynı dönemde iktisadi yayılmanın sonunda bir “rahatlıktan bıkmaya”, doğal kaynakların değeri ve gelişmiş kapitalist batı ülkelerine has toplum modelinin tartışılması gibi büyüme sınırlarını kavrama ve eleştirme süreciyle belirginleşir.³⁸ Burada yönlendirici bir diktatörlüğün izleri görünüyor diyen Bentyo; özellikle belli bir kültür kavramının -öğrenilmiş- herkese empoze edildiğine vurgu yaparak kültürün halk hayatına piramitvari bir yaklaşımla “yayılması” konusunda zayıf sonuçlar elde edildiği tespitinde bulunmaktadır. Burada söz konusu olan bir tarafın siyasi temsilcileri yoluyla halka başvurarak karar vermeyi, gerçekleştirilecek etkinlikleri ve kültür faaliyetlerini, yardım edilecek sanatçıları seçebilme imkanını demokratlaştırmaktır. Kültürün demokratlaştırılması sloganını taşıyan bu kültür paradigması ikinci dünya savaşından sonra, kültür sahasını ele geçirmeden önce politika, iktisat ve sosyoloji alanında uygulanmış ideolojileri de bünyesine almıştır. Kültürlü olma hakkı insan hakları tanımının yeni bir şeklidir.³⁹

UNESCO’nun kültürün geniş kapsamlı paylaşımı için 1970’de “I. Milletlerarası Kültür Politikaları Konferansı’nda” üçüncü bir paradigma olarak “kültür demokrasisi” kavramını ortaya çıkardığını ifade eden Bentyo, kültür demokrasisinin içeriğinin eserden çok faaliyete, tüketimden çok katılıma yönelik olduğunu belirtir. Konferansa katılan delegelerin çoğunluğu toplumun gelişiminin ancak kültürel değerleri içerdiğinde anlam kazanacağına vurgu yapmışlardır.⁴⁰

Bu paradigmalardan ilk ikisi sanat eserleri, sanat faaliyetleri ve estetik faaliyetler bütünlüğünü kapsarken üçüncüsü kültürü bir hayat tarzı yapan sosyo-antropolojik perspektifi kapsar. Bunlar alt kültür kavramlarını da barındırırlar, Kitle Kültürü,

³⁷ A.g.e.15

³⁸ Andreas Huyssen, “Bellek Yitiminden Kaçış: Kitle İletişim Aracı Olarak Müze” **Sanat Müzeleri 2**, edi. Ali Artun, (İstanbul: İletişim, 2006), 276

³⁹ Pierre Gaudibert, **Action Culturelle, Integration et/ou Sunversion**, (Paris: Casterman: 1977),27-28’den aktaran Füsün Üstel, “Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” der. Serhan Ada, H.Ayça İnce, **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, Bilgi Yayınları: İstanbul,2009),16

⁴⁰ Hıfzı Topuz, **Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları**.(İstanbul: Adam Yayınları,1998),

Seçkin Kültürü, Kurum Kültürü, Karşı Kültür-Geleneksel Kültür, Öncü Kültür, Halk Kültürü bunlara örnektir. Bu bağlamda iktisat, toplumbilim, toplumsal psikoloji kültür politikalarının değerlendirme alanlarıdır.⁴¹

1970 yılında 88 ülkenin katılımıyla Venedik Konferansı gerçekleştirilir ve Türkiye’de konferansa katılmıştır. İlk kez kültür politikaları devletlerarası bir konferansın konusu olmuştur. Konferansta kabul edilen ilkelerden biri; “ Kültür politikalarından amaç, kültürel olaylara hiç yön vermeye kalkmadan, yaratıcı nitelikte olan sanatçının ve yazarın çalışmalarına karışmadan kamusal güçler kültürü desteklemeli, onların örgütlenmelerine ve gelişmelerine yardımcı olmalıdır. Devletin nasıl eğitim, sağlık ve ulaşım gibi alanlarda kamusal hizmet verme görevi varsa kültür alanında da aynı tür görevleri ve sorumluluğu vardır” olmuştur.⁴²

Özellikle 1980’lerden sonra hem temel ve sosyal bilimler hem de popüler düzeyde sıkça başvurulan kavramlardan biri haline gelen “kültürel haklar”-diğer adıyla kültür demokrasisi- kültürün etnik, sınıfsal, cinsiyetçi vs. doğasının sorgulanmasına yönelik bir anlayışın ürünüdür ve genelde azınlıkların kültürel haklarına vurgu yapma eğitimindedir diyen Üstel, sürecin gelişimi içinde bireylerin kültürün pasif tüketicileri olmaktan çıkarak üreticileri olmasının mümkün olacağını vurgular.⁴³

Girard’a göre Kültür politikaları araştırmacılarının doğal çevresini şunlar oluşturmaktadır;

- Kültürel pratiklerin incelenmesi,
- Estetik kuralların evrimi,
- Kültür ile politikalar arasındaki ilişkiler konusunda ideolojik tartışmalar.⁴⁴

1990’lı yıllarda politika artık toplumda aynılığı oluşturmaktan çok farklılığı, ötekine saygıyı, yaratıcı çeşitliliği oluşturmaya çalışmıştır. Kültürel haklar ve ekonomik gelişimin yanı sıra sürekli ve insancıl bir gelişmenin gerekliliği, toplumsal

⁴¹ Jose Vidal-Bentyo, “Kültür Politikaları ve Demokrasi” çev.Eriman Topbaş **Milli Kültür** dergisi, (Ankara,Kültür Bakanlığı,1991),sayı 87, 16

⁴² <http://www.culturalpolicies.net/download/italy-012010> pdf [19.06.2010]

⁴³ Füsün Üstel “Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**. der. Serhan Ada, H.Ayça İnce (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009),17

⁴⁴ Saez “Democratisation” 1985, 389’den aktaran Füsün Üstel,a.g.m. ,12

dışlanmalara karşı mücadele için daha büyük bir kültürel birleşme, kültürel hareketin yurttaş boyutu, uluslararası boyut önem kazanmaya başlar.⁴⁵

1990'ların başında Birleşmiş Milletler tarafından sosyal, ekonomik ve teknik kalkınmayı gerçekleştiren ülkelerin kültürü ihmal ettiği gerçeğinden hareketle bütün dünya çapında “Kültürel Kalkınma Dünya On Yılı 1987–1998” ilan edilir. Projenin felsefesi; “Kültür, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel hedefidir” ve “Ekonomik gelişme kültürel amaçlı olmalı ve kültürel gelişme ve ilerleme için kaynak olarak görülmelidir” tümceleriyle özetlenebilir.⁴⁶

Çağdaş bir kültür politikası yöreselin evrensele ulaşmasını sağlar. Kültür politikaları uzun dönemde toplumun kültürel yaşamında hangi değer yargılarının, düşünce ve eylem biçimlerinin, kişilik anlayışının egemen olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü kültürel edim ve kültür gelişimi sosyal olanaklardan, hukuksal çerçeveden, gerçekleştirilen eğitimden doğrudan etkilenir.⁴⁷

Tony Bennett ve Colin Mercer tarafından UNESCO için hazırlanan “Araştırma Geliştirme ve Kültür Politikaları için Uluslararası İşbirliği” raporunda kültür politikaları verilerinin tek bir birim araştırmasıyla anlamlandırılma imkânı olmadığı, farklı politika düzenleme alanlarının olduğu belirtilmekte ve bu alanlar maddeleştirilmektedir;

- Merkezi yönetimden yerel yönetimlere kadar politikalar
- Kültür kurumlarının politikaları
- Sivil toplum kuruluşlarının politikaları
- Katılım ve tüketim ile ilişkili politikalar

Yukarıda da belirtildiği üzere kültür politikaları ortak araştırma paradigma ve modelleri üzerine çalışılacak temel tanımlanmış yöntemler üzerine araştırma yapmaz.

⁴⁵ Raymond Weber, “Avrupa Konseyi Ülkelerinde Kültür Politikaları” **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi**, ed.Turgay Fişekçi (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001) ,124

⁴⁶ Hasan Duman, **Kültür Stratejileri ve Milli Kültür Politikamız**,(Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2008),762

⁴⁷ Tanım yazara aittir; Onur Bilge Kul, **Demokratikleşme Süreci Eleştirel Kültür Bilinci**, (Ankara: Gündoğan Yayınları,1992), 21

Farklı disiplinlerin, örneğin; sanat yönetimi, iletişim çalışmaları, kent araştırmaları, kültürel ekonomi gibi alanlarda çalışanların ortak konusudur.⁴⁸

Ekonomi alanında olduğu gibi kültür alanında da organizasyon ve yöntem seviyesinde devlet müdahalesi özel sektörü kamu sektöründen ayırmayı teşvik eder ve bu ikisi arasında yarı resmi-özerk- bir sektör belirir. Günümüzde kültür hakkındaki tartışmalar ve kültür politikalarının tahlilinin yalnızca kamu sektörünün tetkik ve bazı durumlarda yarı resmi sektörün tetkikinden ibaret olduğunu söyleyen Bentyo; özgürlükçü solun, aşırı liberallerin ve üst yapıyı alt yapıya dayandıran Marksistlerin tavrının, kültür oluşumunu devletin ideolojik aletleriyle ilgili tek işleyişe indirme olduğunu vurgulayarak enternasyonal kültür kurumlarının politikalarının da değerlendirilmesi gerektirdiğini ifade etmiştir. Bu kurumlar, kültür faaliyetlerinin çoğunu etkileyen kitleye ait kültürel üretimin denetim ve yönlendirilmesinde belirleyicidirler. Bu bağlamda yeni kültür politikası müzeyi açıkça bir şehrin ya da bir şirketin imgesini daha iyi hale getirmek için kullanır: Mobil ya da Exxon (ABD’de 1980’lerin büyük yankı uyandıran etkinliklerinin iki ana sponsoru) kadar, şehirlerin de bu tür bir imge yardımına gereksinimi var ve bunlarda müze politikası yüksek kamu çıkarıyla ilgili bir mesele haline gelmiş durumdadır diyen Huyssen müzenin şehir ekonomisine sağladığı yararlarla turizm sektörüne hizmet etmeye, hatta parti politikalarına saygınlık kazandırmaya da zorlandığına inanmaktadır.⁴⁹

Özel şirketlerin kültür etkinliklerinin tahlil eksikliği önemlidir, çünkü özel kurumların kültürel üretim ile ilgili siyasi tasarıları ve istekleri devletlerin kültür politikalarına göre pek daha az açık olmasından dolayı birbirine karıştırılmaya ve manipüle edilmeye daha çok açıktır. Günümüzde en verimli kültür politikaları kamu, özel kurumların ve sivil toplum oluşumlarının ortak biçimde birlikte gerçekleştirdiği, özdeşleşme ve ortaklaşmaya ait kültür politikaları gibi gözükmektedir.⁵⁰

⁴⁸ Tony Bennett and Colin Mercer, **İmproving Research and International Coorreration for CulturalPolicıy**.Rapor,Background Paper to the UNESCO 1998. unescodoc. unesco.org /images/0015/001591/1591777e.pdf. <http://www.unesco.org/search/search-en.html> [30.05.2010]

⁴⁹ Huyssen, Andreas. Bellek Yitiminden Kaçış: Kitle İletişim Aracı Olarak Müze. **Sanat Müzeleri 2**, edi. Ali Artun.(İstanbul: İletişim Yayınları: 2006),272

⁵⁰ Vidal-Bentyo, Jose. Kültür Politika ları ve Demokrasi çev.Eriman Topbaş **Milli Kültür Dergisi** sayı 87(Ankara.Kültür Bakanlığı, 1991),15

İster yazılı bir ulusal ya da yerel kültür politikası formunda olsun, ister devletin ya da diğer resmi organların tutumunda gizli ya da açık bir biçimde gösterilsin, bütün dünyada müzelerin aktif bir biçimde kültür politikalarına dahil olduğu kesinlikle nettir.⁵¹ Yeni müzecilik anlayışı müze ve toplum arasındaki işbirliğine önem veren, çoğulcu onların mirasını koruyarak ve temsil ederek insan haklarını tanıyan antropolojik bir yaklaşım sergiler, toplumsal bir iletişim ve kültürün demokratikleşme aracı olarak belirir.⁵²

Kültürün planlı gelişimi ve yaygınlaştırılması için Cumhuriyetin klasik dönem yapılarının günümüze uyarlanmış formlarını müzeler hayata geçirebilirler. Müzelerin vatandaşlık yaratan mekanlar olarak düşünölmeye ihtiyacı vardır, bu yapıdaki kurumlar sivil toplumu şekillendirdiğinin farkında ve sorumluluğunda olmalıdır.⁵³ Kendi vatandaşlarına yönelik olmayan müzeler topluma ancak ekonomik bir fayda sağlayabilirler. Bazı gelişmekte olan ölkelerde müzelerin sadece yabancı turistlere hizmet etmesi ve izleyicilerinin çok küçük bir oranının o ölkede vatandaşı olması inkâr edilemez hatta üzücü bir gerçektir diyen Boylan'a⁵⁴ müzelerin, kültür çalışanları ile hükümet görevlilerinin yurttaşları eğitmek üzere çalıştığı bir kurum olması ve bu nedenle onların yurttaş reformunun bir parçası olduğu görüşüyle Bennett'da katılmaktadır.⁵⁵

Üç kültür sahasında kültür ve iletişim birbirinden ayrılmaz durumdadır. Bunlar; **Halk/Yerel Kültür**-mahalli, topluma ait veya ana kültür, **Kitle Kültürü**-kültür endüstrisi ve dev haberleşme vasıtası ile üretilen ve yayılan kültür ve **Öğrenilmiş/Yüksek Kültür**dür; deniz aşırı kültürler ve batı-doğu kültürü gibi. Son yıllarda insanların "öğrenilmiş kültür" e doğrudan katılımı kitle iletişim araçlarının popüler kültüre yönelik olması nedeniyle dünya çapında azdır.⁵⁶ Bu nedenle her

⁵¹ Patrick J.Boylan, "Museums: Targets or Instruments of Cultural Policies", **Museum International**, No.232 vol.58, no.4, 2006, 11

⁵² A.g.e.

⁵³ A.Castilla, A Review of a Cultural Policy for Museums of the Twenty-First Century in Argentina.**Museum International**, vol.58 no.4, 2006.,45

⁵⁴ Patric J.Boylan, Museums: Targets or Instruments of Cultural Policies, **Museum International**, vol.58,no.4. 2006, 12

⁵⁵Tony Bennett and Colin Mercer, **Improving Research and International Coorreration for CulturalPoliiciy**.Rapor,Background Paper to the UNESCO 1998. unescodoc. unesco.org /images/0015/ 001591/1591777e.pdf. <http://www.unesco.org/search/search-en.html> [30.05.2010]

⁵⁶ Jose Vidal-Bentyo, "Kültür Politikaları ve demokrasi" çev.Eriman Topbaş **Milli Kültür Dergisi**, (Ankara,Kültür Bakanlığı,1991),sayı 87, 15

ülkenin kültür ve sanat yaşamını ve daha da önemlisi “yüksek kültürü” destekleyecek yönde bir kültür politikasının olması ve kültürün tüm insanların yararlanabileceği bir düzlemde değerlendirilmesi ihtiyacı vardır. Kültür politikaları ilk dünyada konuşulmaya başladığı zaman insan haklarının en temel değeri yaşam hakkı, kültüre erişimle bir tutulmuş ve eşit, özür bir biçimde herkesin bu haktan yararlanması kabul edilmiştir. Bu nedenle ICOM’un etik kurallarına göre de müzelerin kitlelerle kurduğu iletişim biçiminin onların yaşam alışkanlık ve gelenekleriyle uyumlu olması ve eserlere hem biçim hem de içerik anlamında erişilebilir bir ortamı hazırlamaları gerekmektedir.⁵⁷ Bu sayede “yüksek kültür” hızla yaygınlaşan “popüler kültür”/büyük kültür karşısında dengeli bir biçimde varlığını sürdürebilir. Dünyanın hiçbir ülkesinde devlet “popüler kültür”ün üretim ve desteklenmesine katkı sağlamaz diyen Kahraman, üretilmesi daha güç, tüketilmesi emek ve eğitim isteyen “yüksek kültür”ün üretici kurumlarının devlet desteğinde olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁸ Devlet desteği yol göstermek ve misyon yüklenmek konusunda tarafsız olmalı diyen Belge, belirli kurallar ve makul sınırlar içinde ilerlemenin sağlanması; bu doğrultuda esnek, hoşgörülü, ayrıntıya inmeden, ayrıntıda belirleyici ve buyurucu olmaktan kaçınan kuralcı olmayan tavır geliştirmenin kültür politikası alanının belirleyicileri olduğunu ifade eder.⁵⁹

2.4. Müze İletişimi

Yukarıda anılan tüm unsurlar müze iletişim çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Bir kültür kurumunun yönetimini değerlendirirken bireysel felsefenin, farklı bir duyarlılığın, uzun soluklu ve menzilli uygulama sisteminin varlığı belirleyicidir denebilir. Batı dünyasında yaşanan değişimler-dünya savaşları, Frankfurt Okulu* ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi, 1968 olayları, petrol krizleri, Körfez Savaşı, Avrupa Birliği, Yerelleşme, Küreselleşme kavramları üzerine tartışmalar, vb.- sonucunda

⁵⁷ <http://icom.museum/ethics.html#section4>, 6 [19.06.2010]

⁵⁸ Hasan Bülent Kahraman, **Kültür Tarihi Affetmez** (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004),135

⁵⁹ Murat Belge. “Sivil Toplum ve Kültür Politikaları” **Kültür Politikaları**. raporör: Onat Kutlar (İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı(TÜSES), 1998),11

* Frankfurt Okulu; Felsefe ve bilim tarihinde Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Kuram olarak bilinen gelenek kuramsal olarak 3 Şubat 1923’de Frankfurt Üniversitesi’ne *Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü* adıyla kurulur. Kurumun üyesi olmuş kişiler; Karl August Wittfogel, Franz Borkenau, Henryk Grossmann, Friedrich Pollock, Leo Löwenthal, Max Horkheimer, Teodor Adorno, Herbert Marcuse, Eric Fromm, Walter Benjamin, Otto Kirchheimer, Franz Neuman’dır. Besim F.Dellaloğlu, **Frankfurt Okulu’nda Sanat Ve Toplum**,(İstanbul: Say Yayınları, 4.Bs,2007) ,18

19.Yüzyılda kurulan ve kanon olarak tanımlanan müzelerin tarih, kültür, bilim ve sanat hakkında anlattıkları hikâyelerin inanırlılığı ve saygınlığı sarsılmıştır. Burada bahsedilen büyük oranda geniş koleksiyonlu kolonyal müzelerdir. Örneğin; British ya da Lourve Müzesi gibi ama mütevazı müzelerin sahip oldukları klasik misyon ve duruşlarının büyük müzelerin değişiminden ve sorgulanmalarından ayrı tutulması düşünülemez. Bu süreç sonunda müzeler; önemli hikâyelere ve yerel şartlara karşı daha duyarlı, çeşitli guruplara faydalı ve güncellilikle uyumlu olabilmek için yeniden değerlendirilmekte ve yapılandırılmaktadır.⁶⁰

İletişim kavramının farklı pek çok tanımı bulunmaktadır. Yazılı kaynak taraması sonucu ortaya çıkan bir çalışmada 4560 farklı kullanımı tespit edilen⁶¹ iletişim genel olarak; “Birbirlerine ortamındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirlerine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce birliğidir” şeklinde tanımlanabilir.⁶²

Klasik anlamda iletişim olgusunun öğeleri ileti, kaynak, hedef ve kanaldır. İletiyi gönderen kaynak, alan hedef iletişimde gönderilen bildirim iletidir.⁶³ Günümüzde basit iletişim modeli olarak adlandırılan yukarıdaki formülasyon değişmiştir. Öncelikle geribildirim hem medya hem de müze iletişim alanında yapılan çalışmalarda önem kazanmıştır. Müzelerde küratör, tasarımcı ve eğitimcinin ortak çalışması, iletinin güçlü bir algılama yaratması açısından önemlidir. Şimdiye kadar bu alanlarda üretim yapan müze uzmanlarının etkinliklerinde takım çalışmasının yetersizliği neniyle pek çok müze iletişim alanı, rastlantısal bir biçimde olgunlaşmıştır. Örneğin; eğitim programları yalnızca okullar ve yetişkinler için hazırlanmış, sergiler ilgili herkes için oluşturulmuş, tanıtım birimince broşür, poster, hediyelik eşyalar, belirli hedef kitleye yönelik değil, iletişim politikasından bağımsız tüm izleyiciler için tasarlanmıştır. Müze iletişim alanının; yönetim, izleyiciler, yeni

⁶⁰Eilean Hooper-Greenhill, “ Cultural Change in Museums: Professional Issues, Taking The Lead” **Research Center for Museums and Galleries,Online Papers** University of Leicester 2001. [29.01.2002]

⁶¹F.E.X Dance, “The Concept of Communication” **Journal of Communication**, volume 20, 1970, 201-210’dan aktaran Ünsal Oskay, **19.Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri**. (Ankara: A.Ü.Sosyal Bilimler basımı No: 495,1982), 309

⁶² Ünsal Oskay, **İletişimin ABC’si**. (İstanbul: Simavi yayınları, 1992), 15

⁶³ A.g.e, 16

seyirciler, okullar, medya ve müzenin çalışma alanında kullanılacak yeni endüstriler ve disiplinleri kapsar şekilde düşünülmesi, iletişim fonksiyonunun bütünlük içinde anlaşılması ve o şekilde idare edilmesi gereği vardır.⁶⁴

Müzenin iletişim kanalları Mclean'a göre; kendi içinden ve dışından kaynaklanan mesajlar olarak iki ana alana ayrılmıştır. Müzenin kendi içinden kaynaklanan mesajı; üretim kanalı ve tutundurma kanalı olarak bölümlenir. Üretim kanalı da kendi içinde ön kapı elamanları-izleyicinin ilk iletişimde bulunduğu müze personeli/girişi-; bina ve içerik olarak ikiye ayrılmıştır. Tutundurma kanalı unsurları ise; örgüt kimliği, kişisel satış, tutundurma literatürü, doğrudan iletişim, satış promosyonları, reklam ve halkla ilişkilerdir. Müzenin dışından kaynaklanan mesajlar dilden dile iletişim ve medya yorumuyla oluşur. Tüm veriler izleyici odaklıdır.⁶⁵

Etkili bir iletişim için; iletinin hedef kitlenin dikkatini çekecek biçimde tasarlanması önemlidir. İletinin kodlanmasında kullanılan simgelerin iletiyi gönderen kadar iletiyi alacak, algılayacak, açıklamlayacak hedef kitle tarafından da bilinen simgeler olması gereklidir yani her **iki taraftan ortak yaşam** deneyimlerinin ürünü olmalıdır.⁶⁶ Burada izleyici kitlesinin ilgi ve yaş gruplarına göre ayrılmasının, demografinin önemi ortaya çıkmaktadır. Vurgulanması gereken diğer bir etken de iletişim kanalını bloke eden dış/fiziki faktörler ve bunların giderilmesidir. İleti **insanların bireysel gereksinimlerine** seslenebilmeli, bunların farkına varmalarına ve gidermelerine yaramalıdır. Uygun bir zamanda uygun bir dille kodlanıp yayınlanan iletinin ilgi çekmesi, öğrenilmesi, akılda tutulması ve belirli bir yönde etki yaratabilmesi-eğitim-i için ayrıca hedef kitlenin **temel değerlerini, tutumlarını, grup standartlarını** bilmek gereklidir. İletinin insanlara ulaşabilmesi için en uygun aracın belirlenmesi önemlidir.⁶⁷ Bu da izleyici araştırmalarıyla sağlanabilir.

İleti; hayatı görünüş düzeyinde algılamaya- ampirik düzeyde algılama- alıştığı için, nesnelerin, olguların, hayatın şimdiki görünüşünün tarihsel oluşunu (yani, daha

⁶⁴ Eilean Hooper-Greenhill, **Museums and Their Visitors**,(London and Newyork: Routledge, 1999),53

⁶⁵ F. Mclean, **Marketing The Museum**, Routladge, London, 1996:140'dan aktaran aktaran Ekrem Cengiz, "Müze pazarlaması: Pazarlama Elemanlarının Müzelere Uygulanması". **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** c.15.s.1,(2006),93
<http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/dergi/dosyalar.pdf> [04.06.2010]

⁶⁶ Merih Zıllıoğlu, **İletişim Nedir?** 2.bs (İstanbul: Cem Yayınevi, 1996) ,265

⁶⁷ A.g. e, 266

eskiden bu günkü gibi olmadığını/gelecekte de başka olabileceğini) düşünmeyen hedeflere “bütünüyle yeni”, “bütünüyle yabancı” bir şey olarak tasarlanmaktan uzak olmalıdır. İletilmesi zor konuları anlatabilecek bir iletişim sürecinden önce, hazırlayıcı iletişim süreci ile hedef kitlenin bilgi/algılama düzeyini yükseltmek gereklidir.⁶⁸

Günümüzde müze iletişimi alanında gerçekleştirilen çalışmalar yoğunlukla iletişim, pazarlama ve antropoloji alanındaki uzmanların katkılarıyla gelişmiştir. Yeni müzecilik kavramı kapsamında ekonomistler ve yöneticiler ekonomik bakımdan uygun modeller önerirken, müzeciler, iletişim uzmanları, mimarlar, tasarımcılar müzelerde olması gerekenleri, izleyici akışını, sergileme tekniklerini ve güvenliği tartışmaya başlamışlardır.⁶⁹

Günümüzde başarılı müze ve galerilerin gerekli nitelikleri arasında;

- Güncel profesyonel yaklaşımların sorgulanacağı entelektüel çerçeve
- Alınan kararları ve yapılan faaliyetleri doğrulamayı ifade edecek yetenek ve bilgi
- Belirsizlik ve kuşkuya tolerans
- Risk alma kapasitesi
- Organik gelişme için sabır
- Yeni anlayışlara ve yeni değerlere açıklık
- Kültür politikaları ve kültürel farklılıkları anlamak için hazırlık, vardır.⁷⁰

Müze topluma yönelik tüm etkinlik ve koleksiyonlarıyla bir bütün halinde kitle iletişim aracı olarak tanımlanır. Müze yöneticileri ister özel ister kamu alanında olsun her müzenin en az radyo, televizyon ve gazete kadar etkin bir iletişim aracı olduğunu kesinlikle kabullenmeli ve müzenin iletişim gücünün gerçek nesneler üzerinde oluşan öz ve doğru bilgilerin asla sözler ve görüntüler gibi manipüle

⁶⁸ Ünsal Oskay, **İletişimin ABC'si**. (İstanbul: Simavi yayımları, 1992), 42-45

⁶⁹ Giovanni Pinna, “Introduction to Historic House Museums”, **Museum International**, Vol.53, no.2, 2001, 5,6

⁷⁰ “Cultural Chance in Museums: Professional Issues, Taking The Lead” **Research Center for Museums and Galleries, Online Papers** University of Leicester 2001 [14.11.2002]

edilemeyeceğinden kaynaklandığını anlamalıdır. Bu nedenle halk algısında müzeler görsel, işitsel medya ve basın araçlarından daha fazla bir otorite sahibidir.⁷¹

“Müze gezerin aklına müze gezmeyi önceleyen bir fiil geliyor; saatlerce kuyrukta beklemek. Sadece bununla da sınırlı değil, içeride tepeleme dolu bir toplu taşıma aracının atmosferi var. Sayısız yapıtı omuzların kafaların üstünden *görmek* sanat yapıtıyla *ilişki* kurmak anlamına gelebilir mi? Müzelerin işlevlerini büyük mağaza müşterilerine sunulan işleyiş mekanizmalarından ayırmaları beklenir. Bu tablo müzenin sanat yapıtı bağlamında yarattığı önemli bir zararı gündeme taşıyor: ürünle *ilişki* *informatif* düzleme indirilmiş durumda,...sersem haline getirilerek gezdirilmiş bir müze” -saray müze.⁷²

Yukarıdaki düşüncelerin yazarı Enis Batur edebiyatçı olarak müzelerle ilgili bir gözlemde bulunmaktadır. Müzelerin günümüzde büyümesi ve pek çok etkinliğin merkezi olmayı hedeflemesi sonucu modern alışveriş merkezlerine benzer biçimlerde mağazalar, satış reyonları, ilginç ve dikkat çekici girişler ve mimari özellikler taşıyan binalar ve sergi mekânlarıyla değişimi onların yoğun bir çekim merkezine dönüşmesini sağlamıştır. İçeriğin algılanması ve sanat yapıtıyla kurulacak, geçirilecek zamanın azalması bazen hiç böyle bir vaktin olmaması nedeniyle Kuban tarafından da eleştirilen müzeler kendilerini öncelikle tüketim, eğlence kavramlarıyla tanımlar görünmektedir.⁷³ Konu edilen müzeler Avrupa’nın en fazla ziyaret edilen popüler sanat müzeleridir. Ülkemizde tür bakımından en çok arkeoloji müzeleri var olsa da genel kültür ortamı ve halk psikolojisi müzeden çok saraya yönelik olduğundan sarayların halkın kültür ihtiyaçlarına cevap verebilir duruma getirilmesi daha işlevseldir.⁷⁴

Müzelerde izleyici ile iletişimde iki ana iletişim yöntemi kullanılır. Bunlar kitle iletişim ve kişilerarası iletişimidir. Kitle iletişiminde; izleyiciler büyük guruplardan oluşur, homojendir, ilgileri bilinmez, bir bütün olarak hareket edemezler, pasiftirler bu koşullar altında iletişim süreci; tek yönlüdür. İletişimci mesajı tanımlar, erkin

⁷¹ Giovanni Pinna, “Introduction to Historic House Museums” **Museum International**, 210, volume 53 issue 2 UNESCO, 2001, 6

⁷² Enis Batur, **İmgeleri Kim Dinler?**, (İstanbul: YKY, 2004), 105

⁷³ Doğan Kuban, Tomur Atagök, Nuşin Asgari, Gül Pulhan, “Müzelerin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği”, **Sanat Dünyamız** Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi, sayı: 80 İstanbul: YKY, 2000), 84

⁷⁴ Sümer Atasoy, **Müzecilikten Yansımalar**, (İstanbul: Anka Yayınları 7, 1999), 24

merkezidir, alıcı dikkate alınmaz ve geribildirim yoktur. Bu modelde müze iletişimi küratörün mesajı nasıl tanımladığıyla belirlenir, tek yönlüdür ve pasif izleyiciye empoze edilir. Bu iletişim modeli- sihirli kurşun, {magic bullet} olarak tanımlanır- klasik müzecilik alanında uzun süre uygulanmıştır halen de yürürlükte dir.

İkincisi kişilerarası iletişimdir. Kişilerarası iletişim,- çağdaş müzecilikte olmazsa olmazdır- çoğul iletişimde vazgeçilmez bir merkez ve akış alanıdır. Bu iletişim modelinde müze izleyicileri; küçük bir grup ya da bireyseldir, ilgilerine göre ayrılmışlardır, grubun diğer üyelerinin farkında ve onlarla iletişim halinde ve aktiftirler. Yaşanan iletişim süreci çift yönlü ve reaktiftir, çoklu iletişim kullanımı- iletişimin sözsüz hali; el ve vücut dili gibi- mümkündür, anlam her iki tarafın katılımıyla oluşturulur, erk eşit bir biçimde paylaşılmıştır ve geribildirim almak olanaklıdır.⁷⁵

Müzenin eğitim görevine ulaşmasını sağlayan kitle iletişim olanakları; “uzaktan öğrenme yoluyla eğitim” başlığı altında: sergiler, yayınlar, videolar, öğretmen paketleri, ödünç hizmetleri ve gezici müze olarak adlandırılmıştır. Kişiler arası iletişim alanında “yüzyüze öğretim yoluyla eğitim” başlığı altında ise; dokunma/handiling, çizme, yapma, konuşma, drama, konferans ve çalıştay yer almaktadır.⁷⁶

Müze iletişimi ile ilgili 1970’lerden başlayan çalışmaların müzenin sergi ve eğitim hizmetlerine odaklandığı görülür. Müzenin bir iletişim sistemi olduğu, profesyonel müzecinin (küratör, sergi tasarımcısı, eğitimci) iletiyi ileten ve izleyicinin de iletiyi kaydeden olduğu konusunda fikir birliği vardır.⁷⁷ İletişim işlevi, izleyici araştırmaları, izleyici geliştirme, eğitim etkinlikleri, pazar araştırmaları, dinlendirici eğlendirici aktiviteler, bilgi iletimi, sergiler gibi müzede gerçekleştirilebilecek tüm çalışmaları içine alan kapsamlı bir işlev olarak nitelendirilmektedir.⁷⁸

Müzelerin, farklı birçok iletişimsel yönü incelenmiş ve geliştirilmiştir; örneğin müze araştırmacılarının hedef izleyici/izleyicilerinin fikir ve işbirliğini isteyerek sergi planlamasına farklı yaklaşım yolları oluşturmaları, müze bekçilerinin koruma

⁷⁵ Eilean Hooper-Greenhill, **The Educational Role Of The Museum**, (London: Routledge 1994), 3

⁷⁶ Eilean Hooper-Greenhill, **Museums and Their Visitors** (London: Routledge, 1994), 143

⁷⁷ Eilean Hooper-Greenhill, “Communication in Theory and Practise” **The Educational Role of The Museum**, 2.basım, (London; Newyork: Routledge, 1999), 36

⁷⁸ A.g.e., 42

rollerinden çok yorumcu olarak işlev görmeleri bu yeni iletişim yollarından birkaçıdır.⁷⁹

Müzenin iletişim biçimi güç, kimlik ve dilden gelen kültürel edimden/bilgiden ayrı tutulamaz. Bu doğrultuda durağan olmayan toplum ve kültürel ortam onun iletişim yöntemini de değiştirmiştir.⁸⁰ Bunlar çağdaş müzeciliğin iletişim alanına temel olarak aşağıdaki gibi yansımıştır;

- Değişim/yenilik öncelikle müze çalışanlarından başlar. Müze profesyonelleri günümüzde klasik altyapı eğitimlerinin yanı sıra müzecilik alanında da bilgilenmek zorundadır. Örneğin İngiltere’de küratör, eğitimci, pazarlama uzmanı, **müzeoloji mastır programını** tamamladıktan sonra yetkinleşmiş sayılmaktadır. Verilen eğitim disiplinler arasıdır. Koleksiyon yönetimi, iletişim, eğitim, maddi kültür üzerine çalışmaları, müze ve pazarlama yönetimiyle ilgili dersler, altyapıları arkeoloji, sanat tarihi, tarih, eğitim, işletme, pazarlama olan müze çalışanlarına meslektaşlarıyla birlikte verilmekte böylelikle **takım çalışmasının** da önemi vurgulanmaktadır.⁸¹
- Müzenin farklılaşan/yeni izleyicileri tanımlanmaktadır. **İzleyici araştırmalarıyla** “genel halk/homojen topluluk”, sayısız çeşitlenebilen kişisel karakterleri, farklılaşan öncelik ve istekleriyle anlaşılmaya çalışılan hedef kitleler olarak belirlemiştir. **Demografik** bilgi bu alanda kullanılır.
- Müzeler çok yönlü profesyonel ekip çalışmaları yoluyla kültürel iletişim modellerini onaylar ve kabullenirler. Bu alanda **sergi geliştirme sürecine** katkı sağlanır. Farklı iletişim modelleri-/sergiler/rehberlik hizmeti/konferanslar vb. yoluyla- özel ilgi gurupları ve hedef izleyiciler için planlanmıştır böylelikle müze izleyicilerinin yeni istek ve umutlarını karşılama sorumluluğuyla **yaratıcı iletişim yöntemleri** geliştirir ve onların itibar ve sevgisini kazanmayı hederler.
- Müzedeki nesnelerin ya da müzenin kendisinin **yeni anlatılar** geliştirmesi önem kazanmıştır. Yapısalcı teori modernizm döneminin “meta-anlatımı”nı sorgulamakta ve ona meydan okumaktadır. Günümüz izleyicisi farklı bir dizi öğrenme yolunu talep

⁷⁹ Eilean Hooper-Greenhill, **Müze ve Galeri Eğitimi**, yay. hz. Bekir Onur, (Ankara: Ankara Üniversitesi yayınları, 1999),21

⁸⁰ Eilean Hooper-Greenhill, “Communication and Communities in The Post-Museum From Metanarratives to Constructed Knowledge” **Research Center for Museums and Galleries,Online Papers** University of Leicester 2001

⁸¹ A.g.m.

etmektedir bunun için de uzmanın sesi elbette dinlenir ama sadece bununla sınırlandırılmak mümkün değildir.⁸²

Yeni müzecilik bir organizasyon olarak müzenin iletişim stili ve sosyal amacının tamamen yeniden oluşturulmasına ihtiyaç duyar. Günümüze kadar Batı ülkelerinde yaşanan değişimler karşısında müzelerde iki temel eğilim belirmiştir. Bunlar; müze gelirlerinin artırılmasına yönelik pazar merkezli ideoloji ve bütün dünyayı etkileyen bilgi ve iletişim teknolojileridir.⁸³

Bilgilendirme teknolojisi iki alana ayrılmıştır. Birincisi hizmet sektörü ikincisi teknoloji üzerine yoğunlaşmıştır. Hizmet sektörü bilgilendirici ürünlerin; veri tabanları, kütüphane hizmeti, araştırma birimi, kitaplar, dergiler, video gibi ürünlerin üretim ve yayını kapsar ki bunlar müze iletişimi için önemlidir.⁸⁴ İkinci alan öncelikle telekomünikasyon/iletişim ve bilgisayar teknolojisi temelli oluşturulan hizmet alanları üzerine odaklanmıştır.

Hizmet alanında müzelerde en fazla kullanılan iletişim araçları, sergileme, yayın, öğretmen paketleri gibi geleneksel iletişim formatlarıdır. Türkiye’de ki kamu müzelerinin genellikle eğitim birimlerinin olmaması nedeniyle öğretmen paketleri ve mektup ya da bilgi metinlerinin uzak okullar ya da kültür kurumlarına iletimi büyük oranda söz konusu değildir. İkinci hizmet alanı teknolojiye dayanarak etkili bir iletişim kanalı oluşturur. Kamu müzelerinin ödenek sıkıntıları nedeniyle çoğunlukla özel müzeler bu alanda daha kapsamlı olanaklar yaratmaktadır.

Müze iletişim alanının çağdaş müzecilik açısından yetkinliği üzerine yapılan bir çalışmada aşağıdaki unsurlar belirlenmiştir. Müzelerde iletişim stratejisinin potansiyel içeriği/doygunluğu için gereklilikleri Black ;

1. Sıcak, misafirperver, çocuk ve yetişkinler için sevecen ve arkadaşça bir imaj ve ortam,

⁸² A.g.m

⁸³ Barbara Rottenberg, “Museums, Information and Public Sphere” **Museum International**, vol. 54, no.4. 2002, 21

⁸⁴ Anne Fahy, “New Technologies for Museum Communication” **Museum, Media, Message**, edi.Eileen Hooper-Greenhill,(London and New York:Routledge,2004),82., Deniz Ünsal “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları”, **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş** der.Serhan Ada, H.Ayça İnce (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009) ,178

2. Resmi ve baskıcı olmayan izleyicinin kendini rahat hissettiği bir atmosfer,
3. İyi/yetkin fiziksel ve kavramsal yönlendirme,
4. Tematik sergiler; sadece olgular değil, fikir ve anlam içeren,
5. Farklı düzeyde anlaşılmaya olanaklı sergileme yapısı ve sunum,
6. Sergilemede bütünselliğin yanı sıra yorumlamaya olanaklı detaylara yer verme,
7. Sergilemede izleyicilerin koleksiyonlara doğrudan -nesneler ve düşüncelere- ulaşılabilirliğinin; her yönüyle sürecin bir parçası olmasını destekleyen, dokunma da dahil imkanlarının sunulması,
8. Katmanlı bir içerik kullanarak izleyicinin istediği düzeyden etkinlik/sergilere erişiminin sağlanması,
9. Sergilerin geniş bir yelpazede farklı kullanıcıların ihtiyaçlarıyla buluşabilmesi,
10. Sergilerin “ağırlığının” farklı tip ve ruh halindeki izleyicilerin durumunu dikkate alınarak dinlenme noktaları kullanımıyla bir anlamda soluk alınmasını sağlamak ve böylece ilgi ve konsantrasyonun yitimine engel olmak,
11. Sergi üzerinden daima yeni bir şeyler olduğu izlenimi gündemli ve uygulanabilir programlarla galeri asistanı / rehber tarafından somutlaştırma,
12. Okul gurupları için sergilerin eğitim etkinliğine uygun konu ile ilgili yapılandırılmış ve müfredat programıyla uyumlu, kapsayıcı kurulumu,
13. Sergiyle ilgili kişisel anıları dolayısıyla baskı altında hisseden izleyicilerle ortak çalışma ya da düşüncelerinden yararlanma olanağı,
14. Müze ortamında izleyiciyi, onun alışkın olduğu; gördüğü, yaptığı ve hissettiği rahatlığı oluşturarak cesaretlendirme,
15. Müze ortamını küçük çocuklar için güvenli hale getirme,
16. Okul gurubu çocukları için proje çalışmaları aynı zamanda genel izleyicilerin aktivitelerini –örneğin sınırlı nesne incelemeleri- yapacakları özel oyun alanı/etkinlik ortamı oluşturma, şeklinde maddeleştirmiştir.⁸⁵

Müze iletişim alanında pazarlama önemli bir unsurdur. Pazarlama; şirketlerin amaçları doğrultusunda hedef pazarlar oluşturmak için yaptıkları inceleme, planlama, uygulama ve denetim etkinliklerini kapsamaktadır.⁸⁶ Kültür kurumları olan müzelerde pazarlama planı öncelikle müzenin çevresine yönelik amaç ve hedeflerinin ayrıntılı bir biçimde belirlenmesiyle yapılır. Burada varolan izleyicilerin

⁸⁵ Graham Black, **The Engaging Museum** (Routledge: New York, 2007),247

⁸⁶ İlker Bıçakçı, **İletişim ve Halkla İlişkiler** ,(İstanbul: MediaCat, 2006),109

profilini belirlemek, pazarlama yöntemlerini kullanarak-sadece reklam değildir- izleyici potansiyelini arttırmak ve geliştirmek temelli bir yaklaşım önemlidir. İzleyici araştırmalarında hedef izleyiciler, müze ve yakın çevresinin demografik araştırmalarla tanımlanması ve ardından coğrafi olarak daha geniş bir bölgesel araştırma ile izleyici potansiyelin belirlenmesi amaçlanır. Elde edilen ziyaretçi bilgileri birleştirilerek değerlendirilir. Yaygın temel tanıtım araçları- broşür, televizyon reklamları gibi- ana hatlarıyla belirlendikten sonra, gelecek stratejiler için diğer müzeler ve turizm organizasyonlarıyla -acenteler- ve kültür kurumlarıyla iletişime geçilir. Özel, göreceli faktörler, örneğin belirli ödenekler ve bağlayıcı kanunlar açıkça belirlenir. Yapılan çalışmaların üç yılda güncellenmesi değişen koşullara uygun olarak yeniden yapılanması önerilir.⁸⁷

Müzelede pazarlama stratejisiyle aşağıdaki soruların cevapları aranır. Bunlar;

- Toplum nasıl düşünür? Müze toplum ihtiyaçlarını nasıl karşılayabilir?
- Müzenin, her durum/olay karşısında uyum gösterme pratiği gereklidir, nasıl kazanılabilir?
- İzleyicilerin ihtiyaç, istek, beklentileri ve onları heyecanlandıran şeyler nasıl anlaşılabilir ve diğer müzeler ve eğlence endüstrisi içinde yenilenme nasıl sağlanır? Olarak belirlenmiştir. Geliştirilen çözümlerle yukarıda belirtilen sorular aynı zamanda müzenin sorumluluk alanları olarak tanımlanmaktadır.⁸⁸

Müze iletişim kanalları özellikle pazarlama stratejisiyle hedef kitle ve onun ihtiyaçları doğrultusunda veriler elde edebilir. Toplumun tüm kesimlerinin müzenin entelektüel bilgisine erişebilmesi için izleyici araştırmaları önemlidir.

Türkiye’de ki izleyici kitlesi üzerine farklı disiplinlerde yapılmış çalışmalar genel anlamda Türk toplumunun geçirdiği siyasal ve sosyal değişimlerin yansımını özetlemektedir. Örneğin; Öztürkmen’nin folklor üzerine yaptığı çalışması izleyicilerin dönemlere göre tanımlanması açısından bir veri olarak değerlendirilebilir. “1930’lu ve 40’lı yıllarda izleyici kitlesi devlet memurları,

⁸⁷ Eileen Hooper-Greenhill, **Museums and Their Visitors**. (London and Newyork: Routladge, 1999), 176

⁸⁸ B.C,Seagram,L.H Patent,C.W Lockett, “Audience Research and Exhibition Development: A Framework”,Museum Managment and Curatorship,12(1),29-41’den aktaran Ekrem Cengiz,”Müze pazarlaması:Pazarlama Elemanlarının Müzelere Uygulanması”.**Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** c.15.s.1,(2006),86 <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/dergi/dosyalar>. [04.06.2010]

bürokratlar, aydınlar ve müfettişler olarak adlandırılırken, 1950’lerden itibaren oluşmaya başlayan izleyici kitlesi yalnızca Anadolu kökenli öğrencileri değil, aynı zamanda kendi geleneksel kültürlerinin hatırasını halen taşıyan, kırsal kesimden kente yeni göçmüş olan kesimi de kapsamaktadır” diyen Öztürkmen; 1970’li yılların kent izleyicisinin folkloru girdikleri kent ortamının kendi tüketim ve zevklerine sunduğu bir eğlence biçimi olarak algıladığı tespitinde de bulunur. 1980’lerde ise gösterilerden sonra insanların akıllarında kalan belli bir oyunun hareket sistemi veya ritmi değil, parlak renkli kostümlerin ve değişip duran bir sürü şeklin bulanık bir imgesidir⁸⁹.

Sanatçı gözüyle bir değerlendirme yapan Sönmez de dönemler ve bunların sanatçılara yansımaları şöyle özetler; sanatçılar kendilerini ifade ederken; 1945’e kadar “devlet bunu istiyordu biz de yaptık”, 1960’larda “Koleksiyoncular öyle resimleri seviyorlardı, halk soyut sanattan ne anlar ki?”, 1970–1980 arası “Hayatımı sürdürebilmek adına sanatımı geliştiremedim”, 2000’lerde “sponsor olmadan bir şey yapamıyorum” tümceleriyle anlatır.⁹⁰ Burada müze açısından sosyolojik anlamda önemli olan gözlem, değişen izleyici kesiminin ihtiyaç ve ilgisine göre biçimlenmenin kaçınılmazlığıdır ve bunun için disiplinler arası bir çalışma gereklidir. İzleyici araştırmaları konusunda yapılan çalışmalarda bu konuda sadece kamu değil özel müzelerin de çoğunlukla yetersiz ve eksik olduğu görülmüştür⁹¹.

Çift yönlü gelişen hem kaynak hem de hedefin senkronizasyonu açısından örnekler değerlendirildiğinde hiç bir şeyin durağan olmadığı hatta en hızlı değişimin kültür alanında olduğu görülür, müzenin bu alanı biçimlendirmesi adeta doğası gereğidir ve etkinliği evrensel anlamda kabul görmektedir. Yukarıdaki tümcenin müze iletişimi açısından önermesi; saray müzenin toplumla kurduğu iletişim dilinin çeşitlenmesi ve tanıtım hizmetinin kişisel istekler doğrultusunda sunulması olarak anlaşılabilir. Örneğin; yaygın konuşulan ana dillerde isteğe bağlı olarak audio-guide –kulaklıkla farklı dillerde verilen tanıtım hizmeti- ya da rehberli gezi uygulaması gerçekleştirmek gibi. İçerik anlamında ise tematik turlar ve özel gruplar için- öğrenci, protokol, akademisyen, engelli vs. programlar oluşturmak mümkündür.

⁸⁹ **Kültür Fragmanları**, Hz. Deniz Kandiyoti & Ayşe Saktanber, Arzu Öztürkmen “Folklor Oynuyorum” 2.bs (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), 154

⁹⁰ Nemci Sönmez, “Türkiye’de Siyasi Düşünce’nin Görsel Sanatlara Bakışı” **Dönemler ve Zihniyetler Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, cilt 9, (İstanbul: İletişim yayınları, 2009), 870

⁹¹ Bkz. İrem Ekener Sanıvar, “Müzelerde İzleyici Araştırmalarının Sergi Geliştirmedeki Rolü” (Yüksek Lisans Tezi YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

Burada vurgulanmak istenen canlı bir mekân olduğundan hareketle saray müzenin dolayısıyla kültür kurumunun yönetiminin, devletin ya da toplumsal gelişimin değişiminden bağımsız olmadığı anlamak hatta bazen ona yön verecek kadar etkili bir hale gelebileceğini kavrayabilmektir. Müze toplumdaki pek çok kamu kurumundan daha etkin ve demokratik bir mekân-herkese açık, eşit- olarak tanımlanır. Tıpkı iletişim gibi saray müzenin kendisi de anlam transferiyle sosyal değerlerin iletilmesi ve deneyimlerin paylaşılmasını sağlayan dinamik bir süreç olarak algılanabilir.⁹²

⁹² Merih Zılloğlu, **İletişim Nedir?** (İstanbul: Cem Yayınları,1996),178

3. TÜRKİYEDE KÜLTÜR POLİTİKALARI

Bu bölümde, Günümüzdeki sanat ortamını ve kültürel hayatını şekillendiren, Batılılaşma dönemiyle Osmanlı toplumunca yeni tanınan; idari ve siyasi alanındaki değişiklikler, basın, eğitim, güzel sanatlar kavramlarına bakış ve müzeciliğin gelişiminin hazırlık aşamaları irdelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun kültürel hayatının klasik unsurları dahil edilmemiştir.

Ondokuzuncu yüzyıl İmparatorluğun çöküş sürecine rastlaması dolayısıyla pek çok yeniliğin hedeflendiği şekilde sonuçlanmadığı bir dönemdir. Bu dönem Cumhuriyet öncesinde; Tanzimat dönemi ve ıslahatlarıyla ele alınmıştır.

3.1. Cumhuriyet Öncesi

Osmanlı İmparatorluğu onüçüncü yüzyıldaki kuruluşundan onaltıncı yüzyıla kadar bir gelişim sürdürebilmiş fakat onyedinci yüzyıldan sonra duraklama ve devamında da gerileme dönemlerini geçirmiştir. Gelişimin durması, Osmanlı yöneticilerinin kendi olanakları dahilinde aldıkları önlemlerin faydasız olduğunu göstermiş ve bu nedenle de onsekizinci yüzyıldan itibaren Osmanlı devletinden daha ileri olan “batının” bilgi ve tekniğinden yararlanma hareketi başlatılmıştır. Öncelikle askeri ve teknik alanda gerçekleştirilen bu yenilikler zamanla siyasi ve idari yaşamı ve kaçınılmaz olarak da kültürel ortamı etkilemiştir. Askeriye'nin batılı teçhizat ve örgütlenme alanında başlayan yenilik hareketi olan- Batılılaşma-, siyasi alanda; 1839 yılında Abdülmecit'in padişahlığı (1839–1861) döneminde, Mustafa Reşit Paşa'nın Gülhane de okuttuğu düzeltme hareketinin esasları ve bu yeniliklerle başlayan Tanzimat dönemiyle (1839–1876) kendini göstermiştir.⁹³ Gülhane Hattı-ı Hümayunu olarak da adlandırılan bu belge temel olarak tüm Osmanlı vatandaşlarına can, ırz ve mal güvenliği teminatı, yeni vergi düzenlemesi alanında hükümler içermektedir.

⁹³ Arif Hikmet Par, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük** (İstanbul: 1984), 453

Tanzimat dönemi insanı, Osmanlı toplumunda kendi kendini yetiştiren, eleştiren ve yeni ufuklar keşfetmeye çalışan insanın ilk örneğini oluşturmuştur.⁹⁴

Tanzimat döneminin temel oluşturduğu Batılılaşma hareketleri, siyasi alanda parlamento kurulması düşüncesini de doğurmuş ve yasalar rejimi meşrutiyetle kurumsallaştırmıştır. Eğitim alanında bu dönemde geleneksel eğitim kurumları medreselere müdahale edilmez fakat eğitimin yaygınlaşması amacıyla 1845’de kurulan Meclis-i Maarif-i Muvakkat /Geçici Eğitim Meclisi/ adlı komisyon, laik eğitim programı oluşturur. Ortaokul düzeyinde okullar olan Rüştîyeler çoğunlukla merkez illerde açılırken taşralar, seçkinler eğitiminin dışında kalır. Mardin’e göre bu eğitim kurumları arasındaki karışıklık; kitle iletişim araçları ve modernleşmenin etkisiyle günümüze kadar gelen “büyük” ve “küçük” kültürlerin temelini oluşturur.⁹⁵

Abdülaziz’in padişahlığı (1861–1876) döneminde ıslahat hareketlerinin devamını amaçlayan bir gurup aydın, “Hürriyet” gazetesini etrafında birleşerek Yeni Osmanlılar adıyla fikirlerini halka duyurmaya başlar. Meşrutiyet 1876 yılında Sultan II. Abdülhamit (1876 – 1909) tarafından ilan edilip, yaklaşık iki yıl sonra milletin siyasal erginliğe ulaşmadığı iddia edilerek süresiz tatil edilir ve ardından istibdat dönemi başlar.⁹⁶ Yeni Osmanlıların devamı olan Jön Türkler 1908 yılında II. Meşrutiyeti uygulama alanına koydurmışlardır. Siyasi anlamda baskının otuzüç yıl boyunca sürmesi dönemin aydınlarını bilimsel araştırma ve incelemeye yöneltmiştir. Islahat hareketleri onsekizinci yüzyıldan itibaren saray ve çevresi etrafında gelişmiştir ve çoğunlukla da fikri altyapıdan ve toplumsal destekten yoksundur. Tanzimat Dönemi’ni kişinin hak ve özgürlüklerini korumayı temel almasından dolayı destekleyen, dönemin en bilinen aydını Şinasi’dir. Yerli öğelere ve halk diline dayanan batı edebiyatı yolundaki ilk tiyatro yapıtı olan “Şair Evlenmesi”nin de (1860) temasını oluşturan modernleşmenin İslami geleneklere uyumlu olabileceği iddiası, yazarın gazetelerde yayımlanan makalelerinde de vurgulanmıştır.⁹⁷ Batılı tarzda tiyatro sarayın ve saray bürokratlarının desteğiyle gelişir ve toplumun ilgisini çeker. Yayın hayatı canlanır fakat özel basımevi kurulması ve kitap basımı izne tabi

⁹⁴ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı** (İstanbul: Hil Yayın,1.Baskı.1983)

,177

⁹⁵ Şerif Mardin, **Türkiye’de Toplum ve Siyaset** (İstanbul: İletişim yayımları, 6. Baskı, 1997), 55

⁹⁶ Tarık Zafer Tunaya, **İnsan Derisiyle Kaplı Anayasa** (İstanbul: Arba Yayınları, 2. Baskı, 1988), 195

⁹⁷ Sina Akşin “Düşünce ve Bilim Tarihi (1839-1908)”,**Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908**, 6.basım, Yayın Yönetmeni Sina Akşin (İstanbul: Cem Yayınları, 2000), 345-364

tutulur. İlk Türkçe gazete Takvim-i Vekayi 1831 yılında yayınlanır ve onun ardından 1840 yılından itibaren pek çok gazete çıkar.⁹⁸

Tanzimat ve Meşrutiyet padişahları, sanat dallarından, özellikle resmi çok destekler. 1883’de verilen bu destek İstanbul’a gelen yabancı ressamların sayısını artırır ve bu sanat ortamı, resim eğitimi verecek olan Sanayi-i Nefise Mektebinin (Güzel Sanatlar Akademisi) kurulmasına zemin oluştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun batılılaşma çabaları içinde inişli çıkışlı yıllar geçirdiği bu dönemde, kültür ve sanat alanındaki hizmetleriyle dikkati çeken Osman Hamdi Bey, Sanayi-i Nefise Mektebi ve İstanbul Arkeoloji Müzelerinin kurucusudur. Müzecilik tarihi açısından bakıldığında II. Abdülhamit döneminin (1876–1909) özellikle vurgulanması gerekmektedir. Siyasi alandaki baskıların dönemin entelektüellerini kültürel ve sanatsal faaliyetlere yönlendirmesinin muhtemel sonuçlarından biri olarak müzecilik alanında da olumlu gelişmeler yaşanmıştır.⁹⁹

Osmanlı devletinin uluslararası endüstri ürünleri sergilerine katılımının ardından, Avrupa’da gelişen arkeoloji bilimine ve dolayısıyla toprak altı malzemenin önemine vakıf olan aydınları, müze kurma ve kazı yapma konusunda padişah tarafından desteklenmişlerdir. Kültürel alandaki bu yaklaşımın, yöneticiler için ekonomik ve siyasi alandaki olumsuz gelişmelerin tersine çevrilebileceğine dair bir inancın göstergesi olduğu düşünülebilir. Zengin arkeolojik sitlerden çıkarılan pek çok eser diplomatik veya siyasi amaçla ülke dışına hediye edilmiş ya da çıkarılmasına göz yumulmuştur. Öndin’e göre; bu yaklaşımın sonlanmasını sağlayan Osman Hamdi Bey ve ardılları; Osmanlının, coğrafi sınırları içindeki köklü tarihinin maddi delilleriyle geçmiş mirasına sahip çıkarak emperyalist Avrupa ülkelerine bir mesaj vermeye ve Osmanlının bu anlamdaki zenginliğinin herhangi bir Avrupa ülkesiyle aynı durumda değerlendirilmesinin ortamını hazırlamaya ve böylelikle bir ulusal kimlik yaratılmasına gayret etmişlerdir.¹⁰⁰

Parlamenter sistemle başlayıp biten II. Abdülhamit döneminin büyük bölümünde baskıcı monarşik sistem gözlemlenir. Cezar’ın değerlendirmesiyle Siyasi alandaki

⁹⁸ Feroz Ahmed, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye** (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını, 2006), 34

⁹⁹ Fethiye Erbay, Mutlu Erbay, Nuri Özer Erbay, **Cumhuriyet Dönemi Sanatsal Değişiminin Yayınlara Yansıması** (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2004), 28

¹⁰⁰ Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası Ve Sanat** (İstanbul: İnsancıl yayınları, 2003), 35

baskının tersine sanat çevrelerine baskının görülmediği bu dönemde; örneğin edebiyat alanında; Halit Ziya, Tevîk Fikret, Hüseyin Cahit gibi Türk edebiyatının önemli yazarları ürün vermiştir.¹⁰¹

İttihat ve Terakki Cemiyetinin gerçekleştirdiği II. Meşrutiyetin–1908 devrimi-yararları, cemiyetin kurduğu heyetler yoluyla halka anlatılmaya çalışılmıştır. Döneme damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti, Sultan V. Mehmet Reşat döneminde (1909–1918) parlamentodaki hâkim konumunu 1913 yılından itibaren daha fazla güçlendirir. Osmanlı toplumsal yaşamında pek çok kavramın tartışılmaya başlandığı Meşrutiyet döneminde (1879–1922), batılılaşma ilkelerine uygun, laikleşme yolunda gelenekçiliğe karşı mücadele verilmeye devam edilir. Milli müzik, milli edebiyat, milli tarih, milli mimari, dilin Türkçeleştirilmesi, gündeme taşınır ve ekonomik alanda da devletçi ve merkeziyetçi bir sistem savunulur. Cumhuriyet döneminde de düşünceleri azımsanmayacak ölçüde taraftar bulan Ziya Gökalp, (1876–1924) “Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak” adlı eseriyle, bu üç akımın birbiriyle örtüştüğünü, her birinin cemiyet hayatına uygulanabilecek yönleri olduğunu savunarak, bu dönemde tartışılan kavramlara yeni bir açılım getirmiştir.¹⁰² Bilimsel alandaki araştırmalarda, özellikle dinsel inanca değil, deneye ve akla dayanan somut ve gerçek bilgi diye tanımlanan pozitif bilim etüt edilmiş, farklı disiplinlerin ve toplumsal problemlerin çözümü için pozitivizm yöntemine sıkça başvurulmuştur. Bu yöntem Cumhuriyet Türkiye’sinde de “Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir, Fendir” düsturuyla kültür politikası alanında uygulanacaktır.¹⁰³

Toplumsal yaşamdaki bu hareketliliğin yanı sıra bu dönemde vurgulanması gereken önemli bir ayrıntı, Osmanlı İmparatorluğu’nun, emperyalist devletlerin müdahalesi ve milliyetçi ulusların imparatorluktan ayrılmak isteğiyle çıkardığı isyanlar ve savaşlarla sürekli bir savunma halinde bulunmasıdır. Bu “savunma” durumunun Cumhuriyet döneminde de bilinçli ya da bilinçsiz canlı tutulduğu gözlemlenir. Tüm olumsuzluklara rağmen Tanzimat ve ardından gelen Meşrutiyet dönemi yukarıda da belirtildiği gibi, Osmanlı toplumunda daha önce hiç rastlanmadığı kadar çok çeşitli

¹⁰¹ Mustafa Cezar, **Sanatta Batıya Açılış Ve Osman Hamdi** (İstanbul: Kerim Aksoy, Yayını, 1995), 478

¹⁰² Orhan Koçak Orhan Koçak, “1920’lerden 1970’ lere Kültür Politikaları” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce cilt 2 Kemalizm** 6.bs (İstanbul: İletişim, 2009),404

¹⁰³ Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası Ve Sanat** (İstanbul: İnsancıl yayınları, 2003), ,60

kavramların tartışıldığı ve bilimsel araştırmaların yoğunlaştığı bir ilerleme dönemini temsil eder.

3.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet öncesi Tanzimat döneminin en büyük sorunu, sanayi gelirine dayanmayan devlet zenginliği ile sanayi devrimi ülkelerinin bürokrasisini taklit etmeye çalışmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Benzer bir değerlendirme Atatürk döneminde yaşanan devrimler ve değişen sosyal yapı için de söylenebilir. Cumhuriyetin klasik çağı olarak nitelendirilebilen dönem; 1923–1950 tarihleri arasındır ve bu dönemin iki önemli ismi Atatürk ve İnönü'dür.¹⁰⁴

Ulus devlete geçiş sürecinde yaşanan Kurtuluş Savaşı ve ardından Cumhuriyetin ilanı ile imtiyazsız ve kaynaşmış bir toplum oluşturma amacı; Osmanlı dönemine ait neredeyse tüm kültürel hayatı reddi miras yoluyla göz ardı ederek köksüzlük hissi yaratmıştır. Bu dönem kültürün her yönü ile ele alındığı ve dönüştürüldüğü, Cumhuriyet devrimlerinin özümsemesi çabalarının yoğunluğu nedeniyle oldukça etken ve radikal kültür politikalarıyla şekillenmiştir. Cumhuriyetin ilanını takiben ortaya çıkan kültür politikalarının temelini Ziya Gökalp kaynaklı yekpare saf ulusal kültür kuramı oluşturur.¹⁰⁵

Atatürk döneminde kültürel yapının yeniden inşası millileşme ve modernleşme ilkeleri üzerine kurulmuştur. Dönemin bilgi ve teknolojik birikimin en son Batı ülkelerinde-özellikle Avrupa kıtası merkez ülkelerinde- ortaya çıkması ve coğrafi anlamda Türkiye'nin bu ülkelere yakınlığı nedeniyle gözlem yapabildiği Batılılaşma hareketinin önemli sebepleri arasında gösterilebilir. Cumhuriyet Türkiye'si için Batılılaşma diğer adıyla modernleşmenin ondokuzuncu yüzyıldaki diğer bileşeni milliyetçiliktir. Milliyetçilik ise her şeyden önce Türk devletini kuran Kuvvayı Milliye ruhunun bir ifadesidir.¹⁰⁶

Kültür devrimlerinin ilk aşamasında üzerinde önemle durulan eğitim alanıdır. Eğitimin yeniden düzenlenmesi ve işlerlik kazanması için pek çok adım atılmıştır.

¹⁰⁴ Murat Katoğlu, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat" **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908–1980** 10.bs. yay. yön. Sina Akşin (İstanbul: Cem yayımları, 2008), 491

¹⁰⁵ Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat 1923–1950**. (İstanbul: İnsancıl yayınevi, 2003), 55–63

¹⁰⁶ Ali Ata Yiğit, **İnönü Dönemi Eğitim Ve Kültür Politikası**. (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992), 25

Bunlardan en önemlisi, Cumhuriyetin ilanının ardından Misak-ı Milli sınırları içindeki tüm devlet ve azınlık okullarının yeni kurulan ulus devlet etiğine göre ve merkezi bir müfredat çerçevesinde eğitim vermesi amacıyla 3 Mart 1924 de Eğitim Birliği yasının çıkartılmasıdır. Okullar kasıtlı kültürlemeye* yönelik kuruluşlar olarak tanımlandığından onların cumhuriyetin yeni insan tipini yetiştirmedeki başat konumları dikkate alınmıştır.¹⁰⁷ Cumhuriyetin etkin kültür programları içinde eğitim birliği, ilköğretimin zorunlu kılınması, kız ve erkeklerin birlikte okuması, devlet desteğiyle yurtdışına öğrenci gönderilmesi konularında etkinlikler gerçekleştirilmiş bunu yanı sıra fen bilimleri, sosyal bilimler, güzel sanatlar, arkeoloji alanlarında araştırmaların yapılması da teşvik edilmiştir. İslam kültüründen kopmanın başlangıcı olarak da tanımlanan eğitimin birleştirilmesi yasının devamı niteliğindeki yasalar; 1925’de tekke ve türbelerin kapatılması, 1926’da İsviçre medeni kanunun benimsenmesi, 1928’de dinsel mahkemelerin kaldırılmasıdır.¹⁰⁸ Tekke ve türbelerin kapatılması sonucu bu yapıların içindeki tarihi eserler yeni kurulan müzelere aktararak ulus devletin halk tarafından içselleştirilmesinin görsel alt yapısı oluşturulur.¹⁰⁹

Türk Tarih Kurumu, Türk tarihinin kökenlerinin araştırılması ve ulusçu bir tarih anlayışının yerleştirilmesini sağlamak amacıyla Atatürk tarafından 1931 yılında kurdurulmuştur. Tarihle ilgili çalışmaları devlet bürokrasisi dışında özerk bir kurul aracılığıyla sürdürmeyi gerekli gören Atatürk, Türk Tarih Kurumunun devletten bağımsız olarak var olmasını sağlar.¹¹⁰ Türk Tarih Kurumunun Tarih Tezi, bağımsızlık savaşının kültür alanındaki devamı gibidir. Bu tez Türklerin batılılar kadar uygar olduğunu ispatlamak için, Batı’da medeniyetlerin olmadığı dönemde ilk medeniyetleri kuranların Türklerin ataları olduğunu ileri sürer. Medeniyetin kaynağı

*“Kültürleme, toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği oluşturma, bu yolla toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir.” Bozkurt Güvenç, **Kültürün ABC’si**, (İstanbul: YKM Yayınları, 1997),85

¹⁰⁷ Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat 1923–1950**. (İstanbul: İnsancıl yayınevi, 2003), 53

¹⁰⁸ Hıfzı Topuz, **Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları** (İstanbul: Adam Yayınları, 1998), 58

¹⁰⁹ Burçak Madran, Şebnem Önal, “Yerellikten Ulusallığa Uzanan Çizgide Tarihin Çok Paylaşımlı Vitrinleri: Müzeler ve Sunumları” **Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme Ve Yerelleşme**, (İstanbul: Tarih Vakfı, 2000), 179., Deniz Ünsal, “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları” **Türkiye’de Kültür Politikalarının Giriş**, der.Serhan Ada,H.Ayça İnce, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,2009),151

¹¹⁰ Prof.Dr. Şerafettin Turan, “ Atatürk Devrimlerinin Kültüre Katkıları”.**Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi**, ed.Turgay Fişekçi (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001), 89–114

Mezopotamya ve Anadolu'dur.¹¹¹ Bu dönemde yeni vatandaşın oluşturulan yeni kimliğini öğrenmeye ve benimsemeye çalışırken kullanacağı dili üzerine araştırma yapmakla görevli Türk Dil Kurumu Atatürk tarafından 1932 yılında kurulan önemli kültür kurumlarından. Burada yapılan araştırmalar sonucunda Güneş-Dil teorisi ile Türk dilinin taş ve maden devrinde kültür kelimelerini göç yolu ile yeryüzündeki dillere yayan kadim büyük bir kültür dili olduğu savunulur.¹¹² Bu tezler ilerleyen zamanlarda bilimsel çalışmalarla desteklenemedikleri için akademik dünya ve toplum gündeminden çıkmışlardır. Her iki kurum da Atatürk'ün kişisel vasiyetini bozma pahasına 12 Eylül 1980 darbesinin ardından yapıları bütünüyle değiştirilerek merkezi otoritenin denetimi altına alınır.¹¹³ Sanatçılara devlet desteği bu dönemde en önemli kültür hareketlerinden biridir ve çok partili dönemdeki bazı kısıtlamalara rağmen devam eder. 1939 yılından itibaren devlet resim ve heykel sergileri düzenlenerek hem sanatçılar teşvik edilmiş hem de cumhuriyet elitlerine sanatçıları ve eserlerini tanı(t)ma ve sanatsal tüketim oluşturma pratikleri kazandırılmaya çalışılmıştır.¹¹⁴

Müzecilik alanında Osmanlı döneminden kalma kurum ve kanunlara bir süre dokunulmaz ve o dönemden başlayan arkeolojik kazı faaliyetleri yoğunlaşarak devam eder. Cumhuriyet dönemi müzeciliği, Osmanlı dönemindeki müzecilikten – büyük devletlerin İmparatorluk topraklarındaki zenginlikleri paylaşmak için yarışı sonucu gelişen büyük oranda korumacı müzecilik anlayışı- kavramsal boyutta arkeolojik malzeme üzerinden milli kimlik, aidiyet, ortak bellek ve vatandaş olma temalarıyla ayrılır. Müzelerin klasik gelişim çizgisi içinde ideolojik anlamda oldukça keskin bir şekilde kullanımı Avrupa ülkelerinde özellikle burjuva devrimleri sonrası kurulan hükümetlerde görülmektedir.¹¹⁵

Batılılaşma hareketi sonucu edinilen bu pratikleri genç Cumhuriyet Türkiye'sinde de görmek mümkündür. Bunun en belirgin şekli Hükümet programlarında izlenebilir. Müzelerin özellikle kültür devrimlerini özümsetmeleri konusunda hemfikir olan cumhuriyet aydınları Hükümet Programlarında bu düşüncelerini net bir biçimde

¹¹¹ Nilüfer Öndin, ¹¹¹ Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat 1923–1950**. (İstanbul: İnsancıl yayınevi, 2003), 56

¹¹² http://wikipedia.org/wiki/Meydan_Laroussa [11.04.2010]

¹¹³ Emre Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye**, 35.bs.(İstanbul: Remzi Kitapevi, ,2004),199

¹¹⁴ Nilüfer Öndin, , **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat 1923–1950**. (İstanbul: İnsancıl yayınevi, 2003), 108

¹¹⁵ Carol Duncon, **Civilizing Rituals** Inside Public Art Museums (London: Newyork: Routledge,1995) , 30

ortaya koymuşlardır. 14.8.1923 tarihinde kurulan Fethi Okyar Hükümetinin programında “...Alat-ı dersiyenin tedricen memleketimizde imal edilebilmesi için münasip merkezlerden birinde muntazam bir mektep müzesi ve müzeye mülhak olmak üzere bir imalathane getirilecektir” ve “ ...Maarif Vekaletindeki Hars Müdüriyeti tevsi ve ikmal olunarak muhtelif yerlerde tetkikata başlanılacak, münasip mevkilerde milli müzeler vücuda getirilecek, milli asarın cem (toplanma) ve telfikine (bir araya getirme) ve milli bedayi ve sanayin inkişaf ev tekemmülüne çalışılacaktır.” denmiştir.¹¹⁶ Cumhuriyetin bu klasik dönemini kültürel koleksiyonculuk dönemi olarak adlandıran Yenişehirlioğlu, geçmişini imparatorluk kavramından arındırarak Cumhuriyet ve ulus devlet etiğine göre yeniden oluşturma amacının dönemin ana teması olduğunu belirtmektedir.¹¹⁷

Müzeler pek çok özelliklerinin yanı sıra aynı zamanda ideolojik kurumlardır. Genç Türkiye Cumhuriyeti de müzeleri devletin yeni oluşturulacak sisteminin, düşünsel yapısının, görselliğinin toplanacağı ve sunulacağı mekânlar olarak bir çeşit okul gibi kullanmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda müzelerle bağlantılı olarak tanımlanan en etkin kurumlar Halkevleri ve Köy Enstitüleri’dir. 1932 yılında kurulan Halkevlerinin 9 şubesinden/kolundan biri olan Müze, Tarih ve Folklor şubesinin amaçları şu şekilde belirlenir;

“Halkevlerimizin Tarih ve Müze Kolları, milli kültürümüzün ve halk terbiyesinin çok önemli cephesi üzerinde çalışmaktadır... Partimizin -CHP- programında tarih ve medeniyetimizi öğrenme yolu ile memleketin kabiliyet ve kudretini, özüne güvenme duygusunu sağlamaya, bu arada tarihi eserlerin toplanmasına, eski eserlerin tasnifine ve korunmalarına önem verileceği bildirilmiştir. Halkevlerimizin Tarih ve Müze kolları bu maksadın gerçekleştirilmesi uğrunda çalışmalara, geniş halk topluluklarında bu bilincin uyandırılması yolu ile katılmaktadırlar...”¹¹⁸

¹¹⁶ Selçuk Kantarcıoğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür.** , 38-39

¹¹⁷ Filiz Yenişehirlioğlu. “Tarih, Tarihsellik, Tarihselcilik ve Kültürel Tüketim” **“Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyetinin 75 Yılına Toplu Bakış” Uluslar arası Kongresi** 1. cilt.(İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999), 171

¹¹⁸ CHP’nin çıkardığı: “ CHP Halk evleri ve Halkodaları 1944” adlı broşürden (1945, 31)’ den aktaran Remzi Oğuz Arık, **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1953), 112

Halkevleri, İttihat ve Terakki döneminde faaliyete geçen -1912- Türk Ocakları feshedilerek oluşturulmuş ve ocakların mal varlığını devralmıştır. Dil, tarih, edebiyat, güzel sanatlar, temsil (tiyatro ve seyirlik oyunlar) spor, sosyal yardım, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve yayın, köycülük kollarında da faaliyet gösteren halkevleri, yeni çağdaş yurttaşı yetiştirmeye yardımcı, ülke geneline yayılmış kültür merkezleridir. Her Halkevinin bölgesinde bir Devrim Müzesi kurması da önemle üzerinde durulan bir konudur. 1944 yılında 405 halkevinin doksanında tarih ve müze şubeleri bulunmaktadır.¹¹⁹ Cumhuriyetin anıtları diyebileceğimiz müzelerin Halkevleri desteğiyle yurt genelinde ulus devlet inşasında tıpkı okullar gibi kasıtlı bir kültürlendirme mekânı olarak değerlendirildiği söylenebilir. Hatta yurt dışında Londra şubelerini de açmıştır¹²⁰ “Devlet kurumlarının, köklü, kuraklı gelenek ve alışkanlıkları ile merkeze bağlı olarak genellikle masa başında yürüttükleri ve oldukça yavaş işleyen hizmet anlayışına karşılık halkevleri, açtıkları sergiler, kurslar, düzenledikleri temsiller, konferanslar, kutlamalar, geziler gibi sosyal aktivitelerle halkın kültür hayatına katılımını daha dolaysız sağlamaktaydılar”¹²¹ diyen Gerçek, bu oluşumun, genç cumhuriyetin kültür hayatının hiyerarşik yapıdan uzak duran, geniş ve eşit katılımlı etkinliklerle gelişiminde tartışmasız öncülüğünü ve katkısını belirtmiştir. Fakat bunun yanı sıra Halkevleri talimatnamesinde, yönetici olacaklarda Halk Fırkasına- CHP- mensup veya devlet memuru olmaları şartı arandığı belirtilmektedir.¹²² Bu koşulları taşıyan yönetici kasaba/küçük şehir memuru veya eşrafı karşısında halk bir türlü “vatandaş” olma bilincini hissedememiştir.¹²³ Halkevleri idari ve siyasi anlamda değerlendirilebilir ama eğitim ve kültür alanına o dönemin koşullarına göre oldukça önemli bir katkı ve başarı sağlamışlardır.

1951 yılında sayısı 478’e ulaşmış olan Halkevleri, Demokrat Parti iktidarın ilk icraatlarından biri olarak kapatılmıştır. Bütün taşınır ve taşınmaz mal varlıkları hazineye devredilen Halkevleri, bu devir sırasında bürokratik işlemler ve

¹¹⁹ Erdem Yücel, **Türkiye’de Müzecilik** (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999), 79

¹²⁰ Halkevlerinde ve Halkodalarında, **Ülkü**, sayı 33 cilt 3 (Ankara: 1949), 44’den aktaran; Anıl Çeçen, **Halkevleri**, (Ankara: Gündoğan yayınları, 1990),228

¹²¹ Ferruh Gerçek, **Türk Müzeciliği**. (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,1999),159

¹²² CHP Halkevleri Talimatnamesi,(Ankara: 1934),5’den aktaran Ali Ata Yiğit, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**, (İstanbul: Boğaziçi yayınları,1992), 72

¹²³ A.g.e.,73

vurdumduymazlık sonucunda yılların birikimi olan çok sayıda yayın, derleme, sanat eseri ve müzeleriyle çeşitli araç gereçlerini kaybetmiştir.¹²⁴

3.2.1. İnönü Dönemi Kültür Politikaları

Dönemin önemli kültür kurumlarından bir diğeri de İnönü'nün cumhurbaşkanlığı sırasında açılan Köy Enstitüleridir. Türkiye'de 1927'de yapılan sayıma göre nüfus 16.200.684'dür ve bunun %75'den fazlası köylerde yaşamaktadır.¹²⁵ Kentlerde etkinliğini göstermeye başlayan Halkevlerinin taşra ve bazı köylerde oluşturulan uzantıları Halkodaları yerel halkın ihtiyacını karşılar düzeyde değildir. Özellikle öğretmen yetiştirme konusunda sıkıntılar yaşanır, kimse köylerde çalışmak istemez.¹²⁶ 1935'lerden itibaren köylerin kalkınması ve cumhuriyetin değerlerini sahiplenebilmesi için alternatif eğitim programları tartışılmış ve Köy Öğretmen okulları açılmıştır; bu okullar 1940 yılında Köy Enstitülerine dönüşmüşlerdir.¹²⁷ Köy Enstitülerinin yasayla belirlenen kuruluş amaç maddesi şudur; "Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde Maarif Vekilligince Köy Enstitüleri açılır."¹²⁸ Köy enstitülerinin programlarında yer alan 19 esastan* biri "Bölgeden başlayarak tarihi, etnolojik, jeolojik ve zirai değeri olan eşya ile yurt müzesi kurmak" şeklindedir.¹²⁹ 1940–1948 yılları arasında toplam 21 köy enstitüsü kurulmuş ve bunlarda özellikle resim başta olmak üzere heykel, el sanatları, yerli ve ulusal motifler kullanılarak tasarlanan eşyalarla sergiler düzenlenmiştir. Örneğin Hasanoğlu Köy Enstitüsünde klasik bir yunan heykelinin replikasının yapılması ve bu eserin köylüyü temsil ederek kurulacak olan Köy Enstitüleri Müzesinde yer alması planlanmıştır.¹³⁰ Milli kültür

¹²⁴ Murat Katoğlu , "Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat" **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980** 10.basım, Yayın Yönetmeni Sina Akşin (İstanbul: Cem yayınları, 2008), 435

¹²⁵ Mahmut Makal, **Bozkırdaki Kıvılcım: Köy Enstitüleri**, 4.bs (Ankara: Piramit Yayınları, 2005), 17

¹²⁶ M.Asım Karaömerlioğlu. "Köy Enstitüleri" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce cilt 2 Kemalizm** (İstanbul: İletişim 6.Basım 2009), 287

¹²⁷ Mustafa Aydoğan, **Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar**.(Ankara: Köy Enstitüleri Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2007), 41

¹²⁸ A.g.e., 35

* Bkz. Ek 1b

¹²⁹ Abdullah Demirtaş, "Köy Enstitüleri 1943 Öğretim Programı ve Değerlendirilmesi", (Eğitim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1970), 55–56 'den aktaran Ali Ata Yiğit, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**, (İstanbul: Boğaziçi yayınları,1992), 83

¹³⁰ Hürrem Arman, **Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ile Başlatılan Büyük İmece**,C: II. (İstanbul,1990) s,73-75'den aktaran Nurgün Koç, "Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri" (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007), 313 <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.03.2010]

bilincinin oluşturulması için öğrencilerden köylerinin tarihçesini araştırmaları da istenmiştir. Bu doğrultuda Gönen Köy Enstitüsü öğrencileri Isparta ve Burdur civarında Türk Tarih Kurumu adına araştırma yapan ekiple tarih-coğrafya öğretmenleriyle birlikte yer alarak prehistorya sondajının nasıl yapıldığını görmüşler, mağaranın en alt tabakasından çıkarmaktaşı, fosil at dişleri çıkarmışlardır.¹³¹ Enstitüler klasik eğitimden farklı olarak müzelerden, ören yerleri ve sanat galerilerinden yararlanmaya önem vermişlerdir. Koleksiyonculuk 1943 yılı resim-iş eğitim programında özendirilerek “Resim derslerinde öğrencilere toplama, sergileme ve bilgilenme ortamı sağlayacak koleksiyon yapma düşüncesi oluşturulmalıdır. Böylece öğrencilerin çevresine karşı bakış açıları değişir daha dikkatli olurlar” denmektedir.¹³² Cumhuriyetin klasik çağı; tıpkı Halkevlerinde olduğu gibi Köy Enstitülerinde de müzeyi hem yerel kültür mirasını toplama ve koruma hem de yeni rejimin ilkelerini benimsetme aracı olarak kültür politikalarının merkezine yerleştirmiştir. İktidarın 1950 yılında el değiştirmesinden sonra Enstitüler başlangıçtaki felsefelerinden uzaklaşmış ve 1954 de ise ilk öğretmen okulları biçiminde düzenlenerek varlıklarını yitirmişlerdir.¹³³

Siyasi alanda tek şef, tek parti anlayışının hakim olduğu İnönü döneminde Atatürk dönemi kültür politikasının temel ilkelerinden “çağdaşlaşma” daha önem kazanır, kültür alanında önemli gelişmeler olur.¹³⁴ İnönü dönemi, ansiklopedi ve çeviri faaliyetleriyle yayın hayatında etkin bir dönemdir. Batı klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel döneminde başlar. Bu dönemin kültür politikalarına yön veren çalışmalar arasında; eğitim alanında dilin Türkçeleştirilmesi, ders kitaplarının standartlaşması, mesleksi ve teknik eğitim, beden eğitimi, Türkiye’nin 1946’da UNESCO’ya üye olması, 1945’de Üniversiteler yasası ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün kurulması ve aynı yıl Eski Eserler ve Müzeler 1. Danışma Komisyonu toplanması vardır.¹³⁵

¹³¹ **Köy Enstitüleri Dergisi** C:1 sayı 1 Ocak 1945s,173’den aktaran A.g.t, 316 <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.03.2010]

¹³² Buyurgan. S.,Buyurgan. U, **Sanat Eğitimi Ve Öğretimi** (Ankara: Dersal Yayınları, 2001), s,141’den aktaran Ayfer Uz, “Köy Enstitülerinde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Günümüz Görsel Sanatlar Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008), 50 <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.03.2010]

¹³³ Murat Katoğlu, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim, Kültür, Sanat” **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908–1980** 10.bs. Yayın Yönetmeni Sina Akşin (İstanbul: Cem yayınları, 2008), 430

¹³⁴ Nilüfer Öndin, , **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat 1923–1950.** (İstanbul: İnsancıl yayınevi, 2003), 87

¹³⁵ Hıfzı Topuz, **Dünya’da ve Türkiye’de Kültür Politikaları** , (İstanbul: Adam Yayınları, 1998),68

Mimari alanında yüzyılın başından 1930'lara kadar Türk Mimarlık eğitimi ve pratiğine hakim olan Osmanlı Canlandırmacılığı "Milli Üslubu" hızla terk edilir, Avrupa Modern Hareketi benimsenir.¹³⁶ "CHP'nin belirgin bir biçimde batıya dönük ve laik bir kültür politikası savunması ve milli kimlik konusunda her türlü muhalefeti ve tartışmayı bastırmasıyla birlikte Cumhuriyet mimarları için Osmanlı mimarisine yapılacak göndermeler aforoz edildi" diyen Bozdoğan'ın bu süreci 1927'den başlatması¹³⁷ bir tesadüftür müdür? Dolmabahçe Sarayının iki yıllık Saray Müze kimliğinin terk edildiği-teoride de olsa- ve konut, çalışma ofisi olarak kullanımın başladığı tarih de budur. Günümüzde Milli Saraylar Daire Başkanlığına ait yapıların çoğunluğu geç dönem Osmanlı mimarlık ürünleridir ve genel olarak Eklektik üsluptadır. Eklektik üslup içinde; Barok, Rokoko, Neo klasik, Rönesans mimari stil ve bezeme özelliklerini taşır. Yine Bozdoğan'ın belirttiğine göre hem 1910'larda başlayan Osmanlı canlandırmacılığı "Milli Üslup" hem de Cumhuriyet modernizmi akımları büyük ölçüde imparatorlukta yaşayan ve çalışan Ermeni, Rum, Levanten ve Avrupalı mimarların eseri olan ondokuzuncu yüzyıl sonu Osmanlı mimarisinin üsluptaki eklektizmi ve kozmopolit karakteri karşısında duyulan rahatsızlıkla biçimlenmiştir. Sarayların mimari özelliklerinin Cumhuriyetin klasik dönem müze politikalarındaki etkinliği ayrı bir araştırma konusudur.

Osmanlı Sarayları, Cumhuriyetin ilanından sonra 431 sayılı kanunla (Bkz.Ek1a) padişahlara ait her türlü mülk ve emlakla birlikte meclise devredilmiştir. Topkapı Sarayı 1924 tarihinde müzeye dönüştürülmüş ve gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra 1933 yılında ziyarete açılmıştır. Yenişehirlioğlu'na göre totem ve tabu ilişkisi bozulmuş, törensel nesneler ve mekânlar sadece modern müze izleyicisi için sergilenen, özgün bağlamından çıkarılarak yeni bir bağlam içinde değerlendirilerek sergilenen örneklerle dönüşmüştür.¹³⁸ Bu değerlendirme açısından bakıldığında Milli Sarayların en zengin koleksiyona sahip ve hacimli sarayı olan Dolmabahçe Sarayının 1925 yılında özgün bağlamıyla Saray Müze olarak halka açılmasının planlanmış

¹³⁶ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası**, (İstanbul: Metis Yayınları, 2002), 61

¹³⁷ "Milli Mimari Rönesans'ının çöküşü 1927 civarında başladı ve 1931'e gelindiğinde bitti....Bazı durumlarda mevcut Klasik, Eklektik ve Osmanlı Canlandırmacısı binalara yeni, modern bir cephe giydirilmiştir" ...A.g.e.,61

¹³⁸ Filiz Yenişehirlioğlu, "Tarih, Tarihsellik, Tarihselcilik ve Kültürel Tüketim" **Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyetinin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslar arası Kongresi** 1. cilt.(İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999),171

olması düşündürücüdür. Aynı anda hem ötekileştirme hem de batı saray müzelerinin evriminde gördüğümüz gibi iktidarın el değiştirmesinin en güçlü göstergesi olarak cumhuriyetin ilanı, ardından halifeliğin kaldırılması ve akabinde halifenin kullandığı sarayın ulaşılabilirliğinin gerçekleşmesi onun halka aidiyetinin vurgusu üzerinden cumhuriyetin demokratik ve halkçı ilkelerinin somutlaşması şeklinde sahiplenilme olarak yorumlanabilir. 1927 yılında geziye kapatılan Dolmabahçe sarayı bu tarihten sonra Atatürk'ün kültür alanında gerçekleştirdiği çalışmaların merkezi konumuna gelir. Bu tarihin özellikle belirlenmesinde büyük oranda restorasyonu biten Topkapı Sarayı'nın ziyarete açılması sürecinin başlaması da etkin olabilir. Bu konunun araştırılması gerekmektedir.

Atatürk ve İnönü dönemi kültür politikaları arasındaki en önemli farklılık İnönü döneminin çağdaşlaşma ve hümanizm –“insancılık felsefesi”¹³⁹ - üzerinde daha fazla odaklanmasıdır. Atatürk döneminin milli tarih anlayışı, Türk-kültür kadrolarından çıkarılır, yerine Greko-Romen kaynaklara yönelim ve dönüşüm olarak ifade edilen yeni bir dönem “kültürde Hümanizma” belirir.¹⁴⁰ Bu düşünce; Batılılaşma-Modernleşme anlayışını büyük oranda “şekilci” olarak tanımlamakta ve Batılılaşmanın Avrupa milletlerinin 15. ve 16. yüzyıllarda Latin-Yunan köklerine inen ve kendi değerleriyle Antik çağın değerlerini sentez eden Rönesans zihniyetini aynen Türk milleti için de önermektedir.¹⁴¹

Klasik Cumhuriyet dönemini sonlandıran çok partili dönemin ilk hükümet programı kendinden önceki kültür politikalarını manevi değerlere yer vermemesi nedeniyle eleştirmiştir.¹⁴² Halkevleri ve köy enstitülerinin faaliyetleri durdurulur, batılılaşma hedefi daha geleneksel ve ihmal edildiği düşünülen manevi değerlerle yer değiştirir. Bu değişim sözle ifade edilse de önceki dönemdeki gibi herhangi bir kültür kurumu oluşturulmaz, ekonomik alandaki serbest piyasa kuralları sanatsal ve kültürel gelişim için de model olarak öne sürülür ve devlet sanatçılarına bu döneme kadar verilen

¹³⁹ Kavram çevirisi yazara aittir. Yünni Sezen, **Hümanizm ve Türkiye** ,(İstanbul: İz yayıncılık, 2005), 24

¹⁴⁰ Orhan Türkdoğan, **Değişme Kültür ve Sosyal Çözümleme**, 2.bs. (İstanbul: Birleşik yayımları, 1996), 94

¹⁴¹ A.g.e, 95

¹⁴² Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat 1923–1950**. (İstanbul: İnsancıl yayınevi, 2003), 120

ödenekler kesilir.¹⁴³ 1950’ler den sonra derinleşen kültürel polarizasyon veya sosyal yarılmalar, belirli ölçüde kabullenilen bu kapitalist düşünce ve hayat tarzının ürünüdür diyen Türkdoğan’a göre şehirleşme, köylerin boşalması, göç, gecekondu, kitle iletişim araçlarının yalnızlaştırması, yoksulluk kültürü bu yaşam tarzının sonucu olarak belirmiştir.¹⁴⁴ Bu dönemde düzenli olarak devlet resim ve heykel sergileri hükümet tarafından desteklenmiş fakat bunun dışında herhangi bir sanatsal etkinliğe doğrudan sahip çıkılmamıştır. Liberal politikaların ve toprak reformlarının gölgesinde özellikle İstanbul’daki pek çok tarihi yapı ve çevresi yeni yollar yapmak için yıktırılarak büyük bir tahribat gerçekleştirilir ve ilginç olan unutulmuş manevi değerler olarak nitelenen Osmanlı yapılarının da bu yıkımlar sırasında yok edilmesidir. Dolmabahçe Saray kompleksine ait binalar da bunlar arasındadır, yıkılan yapılar 4. 5. Bölümde değerlendirilmiştir.

3.2.2.Çok Partili Dönem Kültür Politikaları

Çok partili hayata geçildiği dönemde 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde oyların önemli bir çoğunluğunu alan Demokrat Parti yönetimi, önceki dönemin kültür kurumlarını ciddi biçimde eleştirmiş ama alternatif kurumlar oluşturma gereği duymamıştır. DP yönetimi geçmiş dönemlere ait politikaları “halkın kabul ettiği ve etmediği inkılaplar” şeklinde ikiye ayırmış böylelikle kültürel alanda klasik dönem cumhuriyet yönetiminin müdahale imkânlarının sınırlarını kabul etmiş ve kimi kendiliğinden oluşumların önündeki bazı engelleri kaldırmıştır.¹⁴⁵

Koçak’ın değerlendirmesinde bu dönemde sanat siyasal iktidar ve siyasal alan karşısında ilk kez özerklik kazanmıştır.1950 yılında Uluslararası alanda ICOM’a üye olunması ve bir Milli Komitenin oluşturulmasıyla müzecilik alanında olumlu bir adım atılır. Ama buna rağmen var olan müzeler arkeolojik eserlerin tutulduğu bir depo olmanın ötesine geçemez. Cumhuriyetin klasik dönemindeki “vatandaşlık

¹⁴³ Doğan Hızlan, “Yazarların ve Sanatçıların Kültür Politikalarına Katılımı” **Türkiye’de Kültür Politikaları** ed. Turgay Fişekçi, (İstanbul: Doğan Kitap, 2001), 313

¹⁴⁴ Orhan Türkdoğan, **Değişme Kültür ve Sosyal Çözümleme**,2.bs. (İstanbul: Birleşik yayımları,1996),124

¹⁴⁵ Orhan Koçak, “1920’lerden 1970’lere Kültür Politikaları” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce cilt 2 Kemalizm** (İstanbul: İletişim 6.Basım 2009) , 406. , Mehmet Ergüven, “Kültür Politikamız”, **Sanat Çevresi Dergisi** 14 (İstanbul: Aralık 1979) , 15

ritüelinin”¹⁴⁶ gezilerek tamamlanacağı bir mekân olarak ideolojik önemi yeni hükümet tarafından vurgulanmayan müze atıl kalmaya mahkûm olur.1960’tan sonra çoğunlukla tarihi binalara yerleşmiş bulunan müzelerdeki arkeolojik malzemelerin yanına, halk kültüründen derlenen eşyalarla “etnografya bölümleri” eklenmiştir. Bu çabanın sığ bir “millî” kaygıyla başlatıldığını söyleyebiliriz.¹⁴⁷ Çünkü, çağdaş müzecilik açısından Türkiye’nin eksikliği “etnografik” mirasın sergilenmesinden değil, çeşitli sanat dallarına kapalı, yaratıcılıktan uzak, dar bir “seksiyon” müzeciliğinden kaynaklanmaktadır diyen Katoğlu, Cumhuriyet tarihi boyunca ve müzeciliğin asıl ihtiyacı olan “Türkiye Kültür-Sanat Varlıkları Müzesi” veya “Ulusal Müze” diyebileceğimiz bir müzenin kurulamamasını eleştirmektedir.¹⁴⁸ Günümüzde de geçerliliğini koruyan bu eksiklik, Topkapı Sarayı Müze Müdürü İlber Ortaylı tarafından da vurgulanmakta, Topkapı Sarayı’nın bazı eserlerinin bir an önce kurulacak bir milli müzeye nakledilmesi gerekliliği ifade edilmektedir.¹⁴⁹ Fakat yine bu dönem içerisinde 1958 yılında UNESCO’nun müzelerin eğitim alanındaki etkinliği üzerine gerçekleştirdiği Brezilya Konferansı sonuç ve alınan kararların derlendiği “Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında UNESCO Bölge Semineri” başlıklı kitabı Türkçeye çevrilmiştir ve bugün dahi geçerliliğini koruyan oldukça kapsamlı ve anlaşılır terimler ve idari yapılanmayla ilgili müzelerin içinde barındırması gereken unsurlar burada yer almaktadır.¹⁵⁰ Sonrasında yayın alanında müzelerle ilgili üretimlerin yekûnunu katalog ve döküm çalışmaları oluşturmuştur. Bu açıdan 1958 tarihi ve kitabın içeriği daha fazla önem kazanır, ICOM’un çeviri kitapları 1963 yılında da basılmış ve entelektüel alanda müzecilik alanı üzerine tartışmalar güncellenmiştir ama pratikte bunlar devlet müzelerinde kalıcı bir davranış/yönetim alışkanlığı oluşturmaz.

Milli Sarayların birbiriyle ilişki içindeki diğer kurumlarla aynı çatı altında değerlendirilmesi gerekliliği ilk kez yazılı olarak 1961 yılında düzenlenmiş Eski Eserler ve Müzeler Komitesi raporunda belirtilmiştir. Raporda “.....Her biri ecdat

¹⁴⁶ Carol Duncon. “Art Museum As Ritual” **Heritage, Museums ,Galleries**.edit by Geard Corsane (London and Newyork Routlage 2006), 78-86

¹⁴⁷ Murat Katoğlu, “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Kültürün Kamu Hizmeti Olarak Kurumlaşması” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**. Der. Serhan Ada, H.Ayça İnce (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 252, 2009), 48

¹⁴⁸ A.g.e,49

¹⁴⁹ İlber Ortaylı, **Mekanları ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı**.(İstanbul: Bankaysa,2007),298

¹⁵⁰ Bkz. **Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında UNESCO Bölge Semineri 1958 Rio de Janerio** İstanbul: ICOM Türkiye Komitesi Yayınları 1962

yadigarı olan tarihi sarayların, köşk ve kasırların birer müze olarak muhafazası ve umuma açılması için bir kanunla Milli Eğitim Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü idaresine bırakılması ve bütün teşkilatıyla adı geçen genel müdürlüğe bağlanmaları lüzumlu görülmektedir”¹⁵¹ denmiştir. Yine aynı yıl kurulan koalisyon hükümeti programında “Güzel sanatlar, müzeler, kütüphaneler ve yayın gibi alanlarda her çeşit kültür hareketlerinin yurt ölçüsüne yayılmasına çalışılacaktır” denmekle hükümetler tarafından geçen on yılda adı hiç anılmayan müzeden ilk kez bahsedilmektedir. ¹⁵²

Bu dönemde ekonomik kalkınma ve gelişmenin kültür işlerinden bağımsız ele alındığını görüyoruz. Buna rağmen kültür işlerinin yönetimi konusunda bir tasarı olan Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi -MEHTAP- 13.02.1962 tarihli bakanlar kurulu toplantısında dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’e, sunulmuştur. Burada da Eski Eserle ve Müzler komitesinin Milli Saraylarla ilgili kararı geçerliliğini korumuş ilave olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünün de diğer kurumlarla aynı çatı altında olması gerekliliği öngörülmüştür. Raporda “Tarihi gelişme sonucunda, Vakıflar Genel Müdürlüğünün görevi bugün her şeyden önce tarihi ve mimari değere sahip eski eser ve anıtları onarım, muhafaza ve ihya görevi etrafında toplanmaktadır. Gerçekten üç ayrı teşkilat Milli Saraylar Müdürlüğü – Günümüzde Milli Saraylar Daire Başkanlığı-, Müzeler ve Eski Eserler Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu alanda “birbirine sıkı sıkıya bağlı” görevler yerine getirmektedir. Anıtları koruma kavramı çerçevesi içine alınabilecek olan bu görevlerin, kurulması teklif edilen Kültür Bakanlığına verilmesi, bahis konusu diğer iki teşkilatla birlikte Vakıflar Genel Müdürlüğünün bugünkü statüsüyle katma bütçesi bir genel müdürlük olarak adı geçen bakanlığa bağlanması doğru olur”¹⁵³ denmektedir. Bu proje genel anlamda devlet mekanizmalarının daha iyi işlemlerini sağlamak üzere yapısal ve işlevsel yenilikler içermektedir fakat hiçbir zaman yürürlüğe girememiştir.

¹⁵¹ Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu, 29.Ocak 1961–10 Mart 1961, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1961), 25

¹⁵² Selcuk Kantarcıoğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**,(Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı,1987), 52

¹⁵³ Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu, (Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1966) <http://www.todaie.gov.tr/pdf/MEHTAP.pdf> , 347 [20.10.2009]

Her mahallede bir milyoner felsefesi ile yönetilen ekonomi, kültür alanında “kendinden oluşumlara göz yumma anlayışı” içindedir.¹⁵⁴ Bu nedenle kültürel ortam Ergüven’e göre foto-roman, dolmuş müziği ve ağlayan çocuk resimleri üretmeye başlar.¹⁵⁵ Tek partili siyasal yaşamdan, çok partili hayata geçen, II. Dünya savaşının uzun ve sıkıntılı yıllarını atlatan, Cumhuriyet döneminin ilk dış borçlanmasının başladığı 1950-1960’lı yıllarda, olasılıkla ‘soluklanmaya’ hak kazandığını düşünen Türk toplumu yeni tüketim kalıpları kazanır.

3.2.3.Kalkınma Planlarında Kültür ve Müzeler

1960’lı yıllarda sanatçı ve aydın kesimin kaleme aldığı çeşitli gazete ve kültür sanat dergilerinde yayınlanan yazılarda sanatçıların devlet tarafından korunması ve desteklenmesi, sanatın yaygınlaşması, telif haklarının güvenceye alınması, Türk Sanatının dünyaya açılması gibi beklenti ve öneriler dile getirilmiştir.¹⁵⁶

1963 yılından itibaren Devlet Planlama Teşkilatınca beş yıllık kalkınma planları hazırlamaya başlanır ve bu programlarda müzeler ile ilgili görüş ve hedefleri tespit etmek mümkündür.1963’ten 2013’e (son plan bu tarihi de kapsamaktadır) 47 yıl içinde 9 kalkınma planı oluşturulmuştur. Tüm bu programlarda kültür ve sanat adına öngörülen ve hedeflenen ortak sorun; arşivler ve müzelerin kapasitelerinin yetersizliğinin giderilmesi, tarihi ve kültürel mirasın korunması için her türlü destek ve teşvikin hükümetler tarafından gerçekleştirileceği ve milli kültürün korunacağı şeklindedir.

Müzelerle ilgili ilk 1968–1972 tarihleri arasını kapsayan **2. Beş yıllık kalkınma planında** geliştirilmesi ile ilgili bir hedef vardır ama detaylı bir program ve amaç yer almaz.¹⁵⁷ Bu planın yürürlükte olduğu yıllar içinde 1969 yılında kurulan II. Süleyman Demirel hükümeti; ülkenin tarihi ve turistik bölgelerinin arkeolojik karakteri göz önünde tutularak müzeler açma, eski eserleri meydana çıkarma, bunları

¹⁵⁴ Orhan Koçak, “1920’lerden 1970’lere Kültür Politikaları” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce** Cilt 2 Kemalizm. ed.Tanıl Bora, Murat Gültekinil. 6.bs.(İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 370

¹⁵⁵ Mehmet Ergüven, “Kültür Politikamız”. **Sanat Çevresi Dergisi** 14. Aralık. (İstanbul: 1979),15

¹⁵⁶ Kaya Özsegin, **Sanat Müzeciliği**, 1986, 97’den aktaran Güler Bek, “1970-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam”, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 15 pdf [13.04.2010]

¹⁵⁷ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>, 188 [15.01.2010]

yurt içinde ve yurt dışında tanıtma çabasında olunacağını vurgulamıştır.¹⁵⁸ Bu kalkınma planı sona ermeden bir yıl önce Türkiye Cumhuriyetinin ilk Kültür Bakanlığı 1971 yılında I. Nihat Erim Hükümeti sırasında kurulur ve ilk Bakanı da Talat Halman olur.¹⁵⁹ Bu döneme Venedik Konferans Kararı dönemin hükümetince -09.03.1970.III. Süleyman Demirel Hükümeti – imzalanmış ve böylelikle kararların sorumluluğu da kabul edilmiştir.

3. Beş yıllık kalkınma planında (1973–1977) istatistiklerle müze sayıları ve müzelerde sınırlı bir şekilde geliştirilmeye çalışılan inceleme ve envanter çalışmalarının yetersizliği tespiti yapılarak bunların giderilmesine ilişkin çözümlerin aranacağı ifade edilmektedir. Bu planda 1967’de 78 olan devlet müzelerinin 1971’e gelindiğinde 85’e ulaştığı görülmektedir.¹⁶⁰

1975 yılında Türkiye işçi ve işvereniyle üretim araçlarıyla üretim güçlerinin geliştiği çelişkilerin belirlendiği keskinleştiği bir toplum haline gelmiştir. Burjuvazi, küçük burjuva gelişimi maddi kültürün olgunlaşması bu tarihte başlar.¹⁶¹

1978 yılında üçüncü Ecevit Hükümetince Kültür Bakanı olarak atanan siyaset bilimi doçenti Ahmet Taner Kışlalı ilk verdiği demeçte kültür bakanlığının kaldırılmasının önceliği olduğunu vurgulayarak süreç içinde gelişmiş olan devletin kültür alanına sadece koordinatör ve destekleyici olarak katılması bilincini ortaya koymuştur. Bu dönemde hem kültür konusunda deneyimli kişilerin düşüncelerinden yararlanmak hem kültür ve sanat kuruluşlarıyla doğrudan ilişki kurabilmek hem de özerkliğe geçişi sağlamak amacıyla “kültür yüksek kurulu” oluşturulmuştur.¹⁶² Buna benzer bir yapılanma 1990’lı yılların başında SHP -CHP yönetimi sırasında “ Ulusal Sanat Kurulu” adıyla da oluşturulur fakat etkinliği sınırlanmış ve bir süre sonra da kaldırılmıştır.¹⁶³

4. Beş yıllık kalkınma planında (1979–1983) yine müze sayılarının dökümünü görmek mümkündür ama bundan daha farklı bir yaklaşımla ilk kez açık bir müze talebi ifade edilmiştir; “Türk toplumunun tarihsel gelişim süreci içindeki kültürel yaratıları yeni kuşaklara sergileyecek ve toplumsal yaşamı tüm yönleri ile yansıtacak

¹⁵⁸ Selcuk Kantarcıoğlu, , **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**,(Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı,1987), 61

¹⁵⁹ A.g.e., 63

¹⁶⁰ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>, 784 [15.01.2010]

¹⁶¹ Emre Kongar, **Kültür Üzerine**,2.bs.(İstanbul: Çağdaş Yayınları,1984),56

¹⁶² A.g.e, 69

¹⁶³ Hasan Bülent Kahraman, **Kültür Tarihi Affetmez** (İstanbul: Agora Kitaplığı),153

bir ulusal müzenin oluşturulması gerçekleştirilecektir.”¹⁶⁴ Yine aynı planda kültür varlıklarının çağdaş yaşamda işlevsellik kazanması ve kültür erozyonunun önlenmesi için yasal düzenlemenin yapılacağı belirtilmiştir. Bu planlar içerisinde müzenin işlevinin ve kültür politikasının bütün olarak resmi ve sivil kurumlarca ortak belirlenmesine dair önemli bir aydınlanma diye nitelendirebilecek kararlar **5. Beş yıllık kalkınma planında** yer almıştır. 1985–1989 yıllarını kapsayan bu planda; müzelerin toplumla iletişimi vurgulanmış; “Müzeler sadece sergileme ve tanıtma faaliyetleri ile sınırlı kalmayarak halkın ve yetişen genç nesillerin eğitimi için gerekli olan konferans, sergi ve seminer gibi eğitim çalışmalarına ağırlık verecektir” ve “Tarihi ve mimari çevre, eski eserler ve kazılar konusunda tespit, tescil, onarım ve koruma faaliyetlerini yürüten kamu ve özel kuruluşlar genel bir **milli kültür politikası** çerçevesinde tespit edilecek önceliklere göre çalışmalarını sürdüreceklidir.”¹⁶⁵ denmiştir. Kültür Bakanlığınca 1989 yılında ikinci milli kültür şurası oluşturularak milli kültür politikalarının yönetimlere göre değişmemesi konusuna vurgu yapılır.¹⁶⁶

Özel müzelerin açıldığı 1980’li yıllarda devletin kültür politikalarını kamu kurumlarıyla ortak belirleme kararı alınmıştır. Ama diğer maddelerde olduğu gibi sadece bir niyet olarak belirlenmiş ve uygulamaya geçilmemiştir.

6. Beş yıllık kalkınma planının (1990–1994) kültür ve sanat alanındaki belirleyici kavramı “milli” olmuştur. Bu plana göre;

- “Türk- İslam eserleri öncelikli olmak üzere kültür varlıklarının korunması, bakımı, onarımı ve restorasyonuna ağırlık verilecek ”,
 - “Milli kültür kalkınma, çağdaşlaşma ve dışa açılma çalışmalarının özüdür” ,
 - “Milli kültüre katkı sağlayacak kaliteli tiyatro ve film senaryosu desteklenecektir”
- gibi maddelerle dönemin kültür politikası belirginleştirilmeye çalışılmıştır ama ne “milli kültür” ne de “kültür politikası” tanımlarına rastlanmamış ve müzelerden hiç bahsedilmemiştir.¹⁶⁷ 6. beş yıllık kalkınma planında ön görülen “bilgisayar okuryazarlığı bütün eğitim seviyelerinde ve karar verme yetkisine sahip yönetim kadrolarında.....yaygınlaştırılacaktır” denilerek 1990 yılı Türkiye de bilgi yılı ilan edilmiştir.

¹⁶⁴ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf>, 286 [15.01.2010]

¹⁶⁵ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, 148 [15.01.2010]

¹⁶⁶ <http://www.kultur.gov.tr/teftis/genel/BelgeGoster.aspx?F6GE10F8892433CFF03077CA1048A1834ADC34837D3D45B86>

¹⁶⁷ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, 322, 323 [15.01.2010]

7. Beş yıllık kalkınma planında (1996–2000) politikalarda amaç ve hedef tanımlarına rastlanmaktadır. İlk kez bilgi çağı insanı tanımına yer verilerek “kültür politikası demokratikleşmeyi gerçekleştirmiş ve insanı daha özgür kılan bir toplum oluşturmayı hedef alacaktır”¹⁶⁸ ifadesi yer almıştır. Bu madde; 1990’lı yıllarda dünyanın gündemindeki etkinliği hızla artan demokratikleşme, bilgi çağı, küreselleşme kavramlarının etkisinin hükümet planlarında ortaya çıktığını göstermektedir.

8. Beş yıllık kalkınma planı (2001–2005) ilk kez çağdaş müzecilik kavramının vurgulandığı maddesiyle diğerlerinden farklılaşmıştır. Buna göre; “Müzelerin güvenliklerinin sağlanması ve **çağdaş müzecilik** anlayışına uygun hizmet veren kurumlar haline gelmesi için teknik ve idari yönden güçlendirilmesi ihtiyacı vardır.” ve “Kültür alanında vakıfların ve kar amacı gütmeyen kurum ve derneklerin desteği arttırılacak ve özel sektörün katılımı sağlanacaktır”¹⁶⁹ maddeleri öne çıkmaktadır. 2005 yılında sonlanan bu planda çağdaş müzecilik kavramının tanımı yer almamış ve de teknik ve idari yönden gelişmenin ön plana çıkarılmasıyla kültürel çeşitliğin ve kavramsal tartışmanın eksik bırakıldığı gözlemlenmiştir.

Son kalkınma planı Avrupa Topluluğuna katılım müzakereleriyle uyumlu olması amacıyla 2007–2013 arasındaki 6 yılı kapsamaktadır. Bu planda kültür politikalarının nasıl olması ve kapsamı konusunda önceki planlardan daha ayrıntılı tanım ve hedefler yer almaktadır. Örneğin;

- “Kültürel politikaların temelinde toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması vardır.”,
- “Sosyal ve ekonomik politikalarda, kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK’ların etkin katılımı sağlanacaktır.”,
- “Toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın arttırılması amacıyla hoşgörü, toplumsal diyalog ve ortaklık kültürünü geliştirici politikalara öncelik verilecektir” gibi maddelerle kavramların içeriklerini anlamak mümkündür fakat özel olarak müzelerin durumu ve etkinliği ile ilgili bir başlık yoktur.¹⁷⁰ DPT’nin beş yıllık kalkınma

¹⁶⁸ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>, 31 [15.01.2010]

¹⁶⁹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, 97 [15.01.2010]

¹⁷⁰ 1 Temmuz 2006 Cumartesi Mükerrer Resmi Gazete sayı: 26215 TBMM Kararı Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2010), 90

planlarının eğitim ve kültür alanındaki ortak özelliklerini aşağıdaki gibi maddeleştirmek mümkündür;

- Kültür ve tabiat varlıkları korunacaktır.
- Kültür uluslararası ilişkileri güçlendirici bir biçimde değerlendirilecektir.
- Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği sağlanacaktır.
- Sanata ve eğitime önem verilecek, radyo ve televizyon eğitim amacıyla kullanılacaktır.
- Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı laik, sosyal ve demokratik sisteme uygun bireyler yetiştirilecektir.
- Milli kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Belirlenen bu hedefler ve yukarıda aktarılan planlar arasında görülen farklılıklar çoğunlukla kâğıt üzerinde kalmış ne devlete ait kültür kurumlarının bürokratik zorluklarını ne de vatandaşların kültürel yaşama katılımı konusundaki hayat tarzını değiştiren bir etki yaratmamıştır.

Teorik anlamda Türkiye'nin hem müzecilik üzerine gerçekleştirilmiş tartışmalar hem de kültür politikalarının yeniden ele alınması ve sosyal hayatta varlığını özellikle II. Dünya savaşı sonrası küreselleşme, demokrasi, sivil toplum, yeni bir "yönetişim" anlayışı, çevreye duyarlılık, kadın, çocuk, engelli ve azınlık hakları, erişilebilirlik ilkesine dayanan, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, insan odaklı politika gibi kavramları tanıdığı ve üzerine kısmen politika üretebildiği açıktır. Pratikte bunların izdüşümlerinin olmaması ayrı bir tez konusu olduğundan bu çalışma kapsamında sorgulanmamıştır.

3.2.4. Liberal Dönem

İktisadi terimler sözlüğünde kökeni Fransızca olan Liberalizm; Devletin bireylerin medeni, iktisadi ve siyasi haklarının önünü açtığı ve serbest piyasayı öne çıkarttığı, siyasi, felsefi bir akım, güncel Türkçe sözlükte ise serbestçilik, erkinlik olarak tanımlanmaktadır.¹⁷¹

¹⁷¹ <http://tdkterim.gov.tr>. [29.04.2010]

Türkiye’de kültür alanındaki tartışmalar ve planlanan etkinliklerde günümüzün ihtiyacını da karşılar şekilde entelektüel bir kapsayıcılığın 1970’lerin sonunda başladığını söylemek mümkündür. Örneğin Ankara Hipodrom alanı Kültür Sitesi için projelendirilmiştir. Hükümetçe, Atatürk’ün 100. doğum yılı etkinlikleri kapsamında hazırlıklarına başlanan Anadolu uygarlıkları ve Türk insanının tarihsel gelişim çizgisi içinde yarattığı bütün seçkin ürünlerin somut biçimde sergileneceği Kültür Merkezi için;

- İnsanın dün ve bugün yarattığı ürünleri sistemli bir biçimde toplayacak, sınıflandıracak, sergileyecek,
- Kuşaklar arasındaki bağlantı, görgü ve bilgi iletişimine yardımcı olacak,
- İnsanın sosyal ve kültürel oluşumuna, biçimlenmesine katkıda bulunacak,
- Toplumun bütün yaratıcı ve düşünsel birikimini her alanda yansıtacak,
- İnsanların dış dünyadaki yaratıcı-düşünsel etkinliklerinden ve ürünlerinden dengeli ve bilinçli olarak yararlanmasını sağlayacak,
- Yazar, sanatçı ve araştırmacılara ürünlerini verebilecek,
- Her çağdaki insanın örgün ve yaygın eğitime katkıda bulunacak,
- Her türlü kültür-sanat gösterileri ve sosyal etkinliklerin gerçekleşmesine olanak hazırlayacak nitelikte bir kültür sitesi oluşturulması hedeflenmiştir. İçinde ulusal bir müzenin de var olacağı proje “1980 askeri rejimi sonrası biçimci bir Atatürkçülüğe dönüştürülmüş, içeriği boşaltılmış ve sıradan bir kültür merkezi oluşturulmuştur”.¹⁷²

“1980lerde Türkiye ilk kez Kemalist “yüksek” kültür özerklik ve otoritesini kaybetti ve bir “aşağı” kültür patlaması gerçekleşti, kitlelerin umut ve özlemleri ilk kez bu kadar yoğun bir biçimde kültür endüstrisinin etki alanına girdi” diyen Gürbilek dönemin; devletin yasaklayıcı söylemi ve modern, özgürleştirici vaatlerle dolu sivil söylem arasında iki farklı söylemle şekillendiğini belirtir.¹⁷³Yine aynı dönem üzerine tespitlerde bulunan Kahraman ise bütün dünyada görülen muhafazakar anlayışın Türkiye’de de Türk-İslam sentezi olarak muhafazakar duyarlılıkla 1990lara kadar toplum ve kuşaklara aşılandığını ve buna popülizm boyutunun da eklendiğini

¹⁷²Murat Katoğlu, “Cumhuriyet Türkiyesinde Eğitim, Kültür Sanat” **Türkiye Tarih 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Yayın yönetmeni Sina Akşin (İstanbul:Cem Yayınevi, 10.bs, 2008) ,511

¹⁷³Nurdan Gürbilek, **Vitrinde Yaşamak 1980’lerin Kültürel İklimi** (İstanbul: Metis, 1992) ,9

söylemektedir.¹⁷⁴ Popülizm genel olarak tüm dünyada muhafazakârlık içerir halk ekonomik anlamda bir değişimi özlese de kültürel açıdan tutucudur diyen yazar bu anlayışın altında kırsaldan kente göçün oluşturduğu taşralaşmanın etkin olduğunu da belirtir. Yüksek ve alçak kültür konusunda ki ayrımın Osmanlı döneminden itibaren medrese ve okullar arasında da var olduğu daha önce belirtilmiştir. Bu kültür ikiliğın salt bir üst yapı özelliğı taşımadığı temel nedenlere de dayandığına dikkat çeken Kongar’a göre; din işleri ile uğraşanlar, askeri sınıf ve devşirme denilen; toplumda, etnik, kültürel, ailesel, ekonomik ve siyasal köken sahibi olmayan merkez bürokratların, vezirler ve yeniçerilerin karşısında toprağı işleyenler ve köylüler durmaktadır.¹⁷⁵

Cumhuriyetin özellikle 1980 sonrası oluşın toplumsal yapısında “arada kalanların” yoğun popülizm içeren kültürü göçle birlikte kente gelen ve ne içerde ne dışarıda kalabilen bir yapıdadır ve kültür kurumlarının politikalarında büyük oranda ihmal edilmiştir. Bu sosyolojik gurup üzerinde, 12 Eylül ihtilalinin toplumdaki bütün umutları söndürmesi nedeniyle “toplumsal, gündelik hayatın en kötü ürünleri, çarşıların, dükkânların içinden süzölmüş gerilik ideolojisi” Çubukçu’ ya göre resmi destekle “milli hayat biçimi” haline getirilmek istenmiştir.¹⁷⁶ “Dünün unutturulması, geleceğın olmadığı teması”nın kültür alanının yönetiminde ikinci bir kendiliğindenlik ortamı yarattığı böylece “popülizmin” yükselişe geçtiğı düşünölebilir.

1980’li yılların ekonomik alanda yoğun olarak uygulanan serbest piyasa kuralları kültürel alanda belirli bir özerkleşme de yaratmıştır. Kültür Bakanlığı bu dönemde Turizm Bakanlığı ile birleştirilmiştir. İlk özel müzelerin açılması, kronolojik anlatımların eski popülerliğinin kalmaması, çok kültürlü temsiliyetlerin ortaya çıkması müzecilik alanında önemli değişimlerdir.¹⁷⁷

Osmanlı yapılarının Cumhuriyet dönemindeki koruma anlayışını değerlendiren Erdenen’e göre; “*bilinç, ölçü, peyzaj mimarlığına uygunluk, estetik özellikler taşıyan*

¹⁷⁴ Hasan Bülent Kahraman, **Kültür Tarihi Affetmez** (İstanbul: Agora Kitaplığı),160

¹⁷⁵ Emre Kongar, **Kültür Üzerine**,2.bs.(İstanbul: Çağdaş Yayınları,1984),46

¹⁷⁶ Aydın Çubukçu, **Kültür ve İdeoloji Sorunları**,2.bs.(İstanbul: Evrensel Basım yayın,1994),12

¹⁷⁷ Seçil Yılmaz, “Visualization of Culture, History and Memory in Turkey:Museum Politics in the Post-1980s” (Yüksek Lisans Tezi .Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005),46 pdf. [08.05.2010]

*Osmanlı Dönemi yapılarını; Cumhuriyet Dönemi hemen hemen ilgisiz bırakacak, 1950 demokrasi(!) hareketi bu değerleri hırpalayacak, 1983 ikinci demokrasi çağı(!) ise izansız imar hareketleri sonucunda adeta ezecektir”.*¹⁷⁸

Liberal dönemin öne çıkardığı kavramlarından biri 1980’lere doğru Harvard, Stanford, Columbia gibi prestijli Amerikan işletme okullarında kullanılmaya başlanan ve bu çevrelerden çıkan birtakım iktisatçılar tarafından yaygınlaştırılan küreselleşmedir.¹⁷⁹

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Sovyetler Birliğinin dağılması, Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi, küresel ticaret anlaşmalarının yapılması, ticaret bloklarının güçlenmesi, Çin’in kısmen kapitalist bir ekonomiye dönüşmesi sonucu tek kutuplu bir dünyanın belirmesiyle eşgüdümlü gelişen küreselleşme olgusu, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ulus devlet sınırlarının eskiye oranla daha az önemli hale gelmesine neden olmuştur. Tüm dünyada ortak değer, yaklaşım ve tavırların benimsenmesi ve bilim, sanat, kültür, hukuk, siyaset, iktisat alanlarında bütün ülkelerin birbirlerine daha çok bağlanması küreselleşme kavramının bileşenleridir. Kültürel küreselleşme kendi değerler sistemini henüz ortaya koymamıştır. Oldukça kapsamlı değişimler ve yenilikler içeren olgu genel anlamda “mahalli/yerel kültürlerin ve geleneksel sosyal bağların çözüldüğü, milli devletin belirleyiciliğinin azaldığı, gruplar ve bireyler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı, üretimin ve dönüşümün yeni bir süreç içine girdiği gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içindeki sürtüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu, geleneksel sosyal kurumların fonksiyonlarını yitirdikleri, dayanışmanın azaldığı, küresel ekonomik rekabetin belirleyici olduğu” akışkan bir süreçtir.¹⁸⁰

Bu dönemde klasik müzecilik, yani profesyonellerin ilgilerini karşılar şekilde tanımlı bir binada düzenlenmiş olan koleksiyon, arşiv, koruma, sergileme ve kurgu kavramlarına dayanan anlayışın yerini, yerel örgütlerce idare edilen, yine bu güçlerce belirlenen sosyal konular ve kaygılar doğrultusunda nesnelerle, toplumun gelişimine

¹⁷⁸ Orhan Erdenen, **Boğaziçi Kendini Anlatıyor**, (İstanbul: Kitabistanbul, 2007), 175

¹⁷⁹ François Chesnais, *La Mondialisation du capital*, (Paris: Syros, 1994), 14’den aktaran Taner Timur, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, (İstanbul: İmge Yayınları, 1996), 7

¹⁸⁰ Osman Özkul, **Kültür ve Küreselleşme**, (İstanbul: Açılımkitap, 2008), 135

hizmetle yükümlü yeni müzecilik anlayışına bırakmıştır. Bu doğrultuda müzenin bir binaya sahip olması cisimleşmesi bile gerekli olmayabilir.¹⁸¹

Küreselleşme, dünya kültürünün “melezleşmesi” üzerine yorumlar herhangi bir ideolojik yapının Batı dünyası içindeki geniş kapsamlı egemenliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu süreçte müzenin rolü küçümsenemez.¹⁸²

Büyük çok kültürlü sergi olgusu Liberal dönemde yükselir. Aynı dönemde yeni özel müzeler açılır ve var olan büyük müzelerin şubeleri arttırılır. Örneğin Tate Modern, Bilbao’daki Guggenheim, Chicago Çağdaş Sanat Müzesi gibi. Türkiye özelinde süreç geç gelişse de 2004 yılında İstanbul Modern adıyla çağdaş sanat müzesi kurulur. Müzenin sitesinde “Türkiye’nin sanatsal yaratıcılığının kitlelere ulaştırması ve kültürel kimliğini uluslararası sanat ortamıyla paylaşmanın amaçlandığı bu doğrultuda da disiplinler arası etkinliklere ev sahipliği yapılacağı” belirtilmiştir.¹⁸³ Özellikle iletişim alanındaki yeniliklerden yararlanan müze ve sergilerin kültürel öneminin yanı sıra devletler tarafından toplumlar arasında ekonomik ve iktisadi ilişkileri oluşturmak ya da geliştirmek için de kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; 1985 yılında Türk hükümeti, Grey&Company’nin desteğini alır: bu Reagan yönetimiyle sıkı bağları olan bir halkla ilişkiler şirkettir. Bu şirket Türkiye için bir yıl süreyle sergiler, performanslar, konferanslar ve seminerler içeren bir festival programı hazırlar.¹⁸⁴ Festivaller ve uluslararası sergilerin düzenlendiği seksenli yıllarda “Türkiye: Süregelen İhtişam” (1987–1988) sergisi çok masraflı, gösterişli ve iyi tanıtılmış bir “Kanuni Sultan Süleyman Devri” sergisidir. Wallis’e göre bunun gibi sergiler -Meksika: “Otuz Asrın Harikaları”/1990, Sovyet Rusya: “Kremlin Hazineleleri”/1979, Nijerya: “Kadim Nijerya Hazineleleri”/1980 gibi-turizmin teşviki, müzenin rolünün popülist bir tarzda gelişmesi, uluslararası ekonomik ve politik bağlantıları oluşturmak amacıyla düzenlenmektedir. Türkiye özelinde ise 1983 yılında askeri idarenin yönetimi bırakmasından beri içeride ve dışarıda yeni bir imaj

¹⁸¹ Weil,S. “**Rethinking the Museum**” (Washington: Smithsonian Institutions, 1990), 55-56’dan aktaran Julia D.Harrison. “Ideas of Museums in the 1990s” **Heritage, Museums And Galleries**.Edit by Gerard Corsane (London and Newyork, Routlage 2006) ,43

¹⁸² A.g.m,48

¹⁸³ www.istanbulmodern.org [26.05. 2010]

¹⁸⁴ Brian Wallis “Ülkeleri Pazarlamak: Uluslararası Sergiler ve Kültür Diplomasisi” **Sanat Siyaset** ed. Ali Artun,(İstanbul: İletişim,2008) ,263

oluşturma, özellikle ABD tarafından Batılı ve hatta Avrupalı bir ticaret ortağı olarak ciddiye alınma çabası ön plandadır.¹⁸⁵

1990'larda yeni müzelerin ve var olanların şubelerinin açılmalarının ardında, zenginliklerinin artması, bu alandaki ulusal ve bölgesel rekabet ve müzelerde uygulanan yeni eğitim ve eğlence programlarının daha geniş mekânlara ihtiyaç duyması vardır.¹⁸⁶ Müzeler genellikle azalmakta olan devler desteğine karşın, hamiler ve şirketlerle gerçekleştirilen sponsorluk ve anlaşmalara dayanarak varlıklarını sürdürürler. Müzelerin sermaye artırmak için en çok rağbet ettikleri yöntemler dev sergiler düzenlemek ve genişlemektir. Bu bağlamda 2004 yılında Türkiye'de 5525 Sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kabul edilmiş, 21.07.2004 tarihli Resmi Gazete'de karar yayınlanmıştır. Sponsorluk yasası olarak adlandırılan bu yasaya göre; genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler, köyler, kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulu'na vergi muafiyeti tanınan vakıflar, bilimsel araştırma faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ya da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmesi uygun görülen faaliyetlerle ilgili harcamalar ile bağış ve yardımların tamamı, gelir vergisi ve kurumlar vergisi matrahından indirilebilecektir.¹⁸⁷ Aynı yasa kapsamında kültür ve sanat alanındaki sponsorluklara vergi, SSK primi, su, elektrik ve doğalgaz teşviki sağlanacaktır. Yasayla, yapılan katkı doğrudan doğruya vergi matrahından düşülecektir. Türkiye de kurumlar vergisi yükü yaklaşık %33'dür. Sponsor olunduğu takdirde, sponsorluk bedelinin %33'ü vergi olarak devlete ödenmeyecektir. Örneğin kurum, 300.000 dolar katkıda bulunursa, bu bedelin %33'ü olan 99.000 doları vergi olarak devlete ödemeyecektir. Bu yasa çıkmadan önce devlet bu bedeli kanunen kabul edilmeyen gider saydığı için, kurum hepsinin vergisini ödemek zorundaydı. Yasadan yararlanan kurumlar, çalıştıracakları işçilerin ücretleri üzerinden hesaplanan gelir vergisi stopaj indiriminden faydalanacaklar ayrıca yabancı uzman personel ve sanatçı çalıştırabileceklerdir.¹⁸⁸

Akademik anlamda yeni müzecik alanının eleştirel dokümanları bulunmaktadır. Örneğin; Şeylerin Sosyal Yaşamı (Appadurai,1986), Maddi Kültürü Okumak

¹⁸⁵ A.g.e.263

¹⁸⁶ Adrian Ellis'den aktaran Julian Stallabrass, **Sanat a.ş.** (İstanbul: İletişim yayınları, 2009),127

¹⁸⁷ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1402.html> [14.06.2010]

¹⁸⁸ http://www.iksv.org/sponsor_yasasi.asp [14.06.2010]

(Tilley, 1991), Maddi Kültür ve Kitlesele Tüketim (Miller, 1991), Kültür ve Tüketim (Mc Craken, 1988), Nesneleri Karıştırmak (Thomas, 1991), gibi akademik çalışmalar 1980 ler ve erken 90’larda antropoloji temelli; arkeoloji,  ağdaş sanat tarihi, ekonomik ya da sosyal teoriler gibi disiplinlerle ilgili araştırmalardır. Bu yayımlar geniş bir teorik çerçeveye sahiptir; yapısalcılık, hermeneutik (yorumbilim), post yapısalcılık, yapı bozum, gibi. Konu edilen doksanlı yılların  ne çıkan kavramları ise; tınlama, merak, bağlılık, sorumluluk, özgürlük, umut adaları, diyalog, düşünceler platformu, sosyal tanımlama ve kültürün gücüdür.¹⁸⁹

ICOM’un etik kurallarında belirtildiği gibi yeryüzündeki bütün kültür çağlarına ait sanat eserleri dünyada yaşayan tüm insanların malıdır ve evrensel kültürü oluşturur, bütün sanat ürünleri de bu kültürün par alarıdır lar çünkü toplumun günlük yaşantısında ırlar.¹⁹⁰

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanıyla yeni rejimin benimsenmesi için kültür politikaları ulus devlet anlayışı içinde milli bir kimlik yaratmak amacıyla oluşturulur. Kültürel pratikler olarak nitelendirilebilecek kurumlar; Atatürk’ün sağlığında kurulan halk evleri ve ardından köy enstitüleri bu amaçlar doğrultusunda varlıklarını çok partili döneme kadar s rd r rl r. Bentyo’nun sınıflamasına göre (Bkz. Bölüm 2. 3,s.11) en belirgin yönü eser ve kültür üzerine korumacılık olan birinci paradigmanın, Halkevleri ve Köy Enstitüleri oluşturularak Cumhuriyetin Klasik dönemi olarak adlandırılan 1923–1950 döneminde Türkiye de uygulandığını söylemek mümkündür. İkinci paradigma olan “kültürün demokratlaştırılması”nın 1980’li yıllara kadar ekonomik ve toplumsal yaşamda ‘Ulus Devlet’in belirleyiciliğinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de uygulandığı gözlemlenmiştir.¹⁹¹

Cumhuriyet’in klasik kamu müzeciliği anlayışı i e dönük yani çoğunlukla koleksiyonlara yöneliktir, oysa müze artık harici elementlere; izleyiciler, azınlık topluluklar ve kültürel politikalara duyarlı ve onlar hakkında bilgilenmiş ve sorumlu

¹⁸⁹ Deirde C.Stam, “The Informed Muse. The Implications of “The New Museology” for Museum Practise” Tony Bennett, **The Birth of The Museum, Theory, Politics**, (London and New York: Poutledge, 2005), 54/68

¹⁹⁰ Bkz. *Respect for communities Served* Icom Code of Ethics for Museums, 2006 <http://icom.museum/ethics.html> [12.03.2010]

¹⁹¹ Necat Erder. “Kültürel Gelişme ve Devlet” **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi**, ed.Turgay Fişekçi (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001) ,90

olmalıdır.¹⁹² Bütün bu olması önerilenler her ülkenin kültürel değişim ve iç yapılanmasına göre farklılaşır. Kültür alanının öncelikle tanımı 2000’ yıllarda modernizm dönemindeki gibi yüksek ve alçak kültür arasındaki mesafeden farklı olarak kurgulanmaktadır. Antropolojik açıdan kültür “günlük yaşamın bütün görüntülerinin örnekleri”nden oluşmaktadır. Çok kültürlülük kolonyal müzenin, bütüncül/işbirliği yapan müzeye dönüşmesinin itici kavramlarından biridir.¹⁹³

¹⁹² Eilean Hooper-Greenhill, “Cultural Change in Museums: Professional Issues, Taking The Lead”.**Research Center for Museums And Galleries**.University of Leicester. Online Papers. 2001. [14.11.2002]

¹⁹³ Jan Nederveen Pieterse “Multiculturalism and Museums Discours: Museums,Information and Public Sphere” **Museum International**, vol. 54, no.4. 2002), 105

4. MİLLÎ SARAYLAR VE DOLMABAHÇE SARAYI

Bu başlık altında Milli Saraylar Daire Başkanlığının yapısı ve ona bağlı saray ve köşkerin tarihçesi ve Cumhuriyetin ilanıyla bu yapıların geçirdikleri değişim süreçleri hakkında bilgi verildikten sonra Dolmabahçe Sarayı ve müze olarak gelişimi de incelenmiştir.

4.1. Milli Sarayların Kuruluş ve Gelişimi

“Milli Saray” kavramı ve temsil ettiği değerler çok boyutludur. Aristokrat yönetici sınıflar, kadrolar genel anlamda ülkelerinin kültürel ve geleneksel değerlerini yansıtanın yanısıra kendi geçmiş ve zevklerini de bünyelerinde barındırmışlardır. Üretim yerleşkeleri ve iktisadi değerleriyle de yakın çevrelerinin ilgisini sürekli üzerlerinde tutmuşlar ve gelişimine model oluşturmuşlardır. Milli Saraylar kavramı ülkemize Fransa’dan gelmiştir. Fransa’da idare hukukuna göre milli saraylar devletin kamu alanına ait anıtsal binalara verdiği isimdir. Tarih açısından ise milli saraylar temelde Fransa krallarının eski ikametgâhı için kullanılan bir terimdir.¹⁹⁴

Saray Köşk ve kasırlar 3 Mart 1924 tarih ve 431 sayılı kanunla millete intikal etmiştir. O günün ihtiyaçları doğrultusunda 1925’de Topkapı Sarayı’na ileride İstanbul’a gelecek izleyiciler için başlıca ziyaret yeri olacağı düşünüldüğünden müze fonksiyonu verilmiş, Dolmabahçe, Beylerbeyi Sarayları, Küçüksu, Maslak, Aynalıkavak ve İhlamur Köşkleri 1925 yılı bakanlar kurulu kararnamesi ile Milli Saraylar Müdürlüğü adı altında yeni bir teşkilatla TBMM’nin kontrolüne bırakılmıştır.¹⁹⁵ Bu tarihi yapılara zamanla Yıldız Şale, Beykoz Kasrı, Yalova ve Florya Atatürk köşkleri, Yıldız Porselen ve Hereke İpekli Dokuma fabrikaları da eklenmiştir. Son olarak 2010 yılı itibariyle Ankara’daki 1.meclis binası-Kurtuluş Savaşı Müzesi- da bu yapılara dahil edilmiştir. Topkapı ve Yıldız Sarayları diğer müzeleri de kapsayan Müzeler İç Yönetmeliğiyle, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na

¹⁹⁴ Feridun Akozan, “Tarih Boyunca Türk Sarayları-Milli Saraylar” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984), 29

¹⁹⁵ Ahmet Mentüş. “Milli Saraylarımız ve Kullanımı”. **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984),236

bağlanmıştır. Günümüzde Milli Saraylar Daire Başkanlığı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın üç genel sekreter yardımcılığından biri olan Teknik Genel Sekreter yardımcılığına bağlı bir birimdir.

Türkiye’de Milli Sarayların, 1984 düzenlenen Milli Saraylar Sempozyumunda kapsam, yönetim ve tanıtım örgütlenmeleri tartışılmış, Topkapı ve Yıldız Saraylarının bu çatı altında yer almaması eleştirilmiştir. Bunun dışındaki bazı görüşlere göre Milli Sarayların içine dahil edilebilecek pek çok tarihi anıt vardır. Bunlardan en kapsamlı olanı şöyledir; “Milli Saraylar içine Anadolu’ya Türklerin yerleşmesinden sonra kurulan Beylik, Emirlik, Sultanlık ölçüsünde kendileri için inşa ettirdikleri yapılar, Osmanlı Hanedanının çeşitli devirlerinde gerek kendi ikametleri gerekse diğer hizmetler için inşa ettirdikleri küçüklü büyüklü saray, kasır, köşkler ve diğer illerde bulunan örneğin Bursa, Edirne, Konya saray ve müstemilatları; süs, gezinti, av, meyve has bahçeleri, imparatorluk ileri gelenlerinin inşa ettirdikleri saraylar, kervansaraylar bunlara ek olarak sosyal tesis ile dini ve eğitim binaları dâhil edilmelidir”.¹⁹⁶

1960 yılındaki MEHTAP* Projesi kapsamında aynı görevi yapan kurumların tek çatı altında olması gereği belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili Anadolu Ajansının “Topkapı Sarayı’nın Milli Saraylar çatısı altına alınması konusunda bir çalışmanın yapıp yapılmadığı” sorusuna cevaben “zaman içinde farklı bir gelişme ve özellik gösteren Topkapı Sarayının Milli Saraylara bağlanması söz konusu değildir” denmiştir.¹⁹⁷ 1984 yılında Milli Saraylar Sempozyumunda sarayların tek çatı altında toplanması konusunda MEHTAP projesiyle uyumlu görüşler, bu dönemde geçerliliğini kaybetmiş gözükmektedir. Günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Başkanı İlber Ortaylı Topkapı Sarayı’nın kesinlikle Milli Saraylar idaresinde olması gerektiğini belirtmiş ayrıca Yıldız Sarayının birimlerinin de hem kadro hem de bakım onarım açısından Milli Saraylara geçtiğinde daha iyi bir duruma geleceğini ifade etmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Muhittin Güven, “Sarayların Tanıtılması Ve Günümüzdeki Durumları” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Sale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984), 388

* MEHTAP: Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi

¹⁹⁷ **Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğünün Soruları İle İlgili Yedi Sayfalık Metin**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi , 18.01.1988

¹⁹⁸ İlber Ortaylı, “**Neden Dolmabahçe**” Milli Saraylar Daire Başkanlığının düzenlediği, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonda Gerçekleştirilen Sunum. 22.02.2010.

4.2. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yönetimi

Türkiye’de Osmanlı Döneminin klasik çağından günümüze ulaşan saraylar içinde Topkapı Sarayı en sağlam durumda olanıdır. Topkapı Sarayının “Batılılaşıma” döneminde yönetim merkezi özelliği Dolmabahçe Sarayı’na geçmiştir. Yine aynı dönemde Yıldız Sarayı 1877 – 1909 yılları arasında Osmanlı saltanat makamı (Sultan II. Abdülhamit burada hüküm sürmüştür) olarak kullanılır. Cumhuriyet döneminde Topkapı Sarayı 1924 yılında müzeye çevrilmiş ancak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra halka açılması 1933 yılında gerçekleşmiştir. Saray, Milli Sarayların yönetiminden bağımsız bir örgütlenmeyle Asar-ı Atika Müdürlüğüne ardından Kültür Bakanlığına bırakılmıştır.

Yıldız Sarayı ve ek binaları Cumhuriyetin ilanından sonra askeri idareye devredilir, 1977 yılında ise Kültür Bakanlığı yanı sıra Belediye, Milli Savunma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Özel kurumlar ve Milli Saraylar Daire Başkanlığı arasında paylaşılır.¹⁹⁹ Öncelikli olarak Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları ardından Küçüksu, Aynalıkavak, Maslak, İhlamur, Yıldız Şale, Beykoz Kasırları, Florya ve Yalova Atatürk Köşkleri, Yıldız Porselen ve Hereke İpekli Dokuma Fabrikaları Milli Saraylar Daire Başkanlığı yönetimine bağlanır. Günümüzde Türk-İslam eserlerinin %95’i Milli Saraylar Daire Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün hizmet alanı içindedir.²⁰⁰

Hilafetin kaldırılmasından sonra üç ay süreyle Milli Saraylar kilitli kalmış daha sonra kurulan heyetlerle sarayların eşyası tespit edilmiştir.²⁰¹ Milli Saraylar müdüriyeti ile ilgili ilk talimatname 30 Mayıs 1925 tarihinde İstanbul vilayet gazetesinde yayınlanmıştır. Bu mevzuata göre Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları “Milli Saraylar” adı altında korumaya alınmış, Aynalıkavak ve ardından Yıldız Şale kasrı kongre, konferans ve toplantılara tahsis edilmiştir.²⁰²

¹⁹⁹ Bülent Bilgin, **Geçmişte Yıldız Sarayı**, (İstanbul: Yıldız Sarayı Vakfı, 1988), 19

²⁰⁰ Nail Tan, **Cumhuriyet Dönemi Kültür Çalışmalarının Dünü, Bugünü, Yarını**, (Ankara: Pandora, 2003), 40

²⁰¹ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950–1954**, V.Cilt, (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No: 27, 2001), 5597

²⁰² **Bilim ve Değerlendirme Kurulu Toplantısı Kararları no:180**, Mili Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, , 09 Haziran 2009

Cumhuriyetin İlk yıllarında Topkapı ve Yıldız Sarayları Asar-ı Attika Müzesi Müdürlüğünün (günümüzde Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü) – 1971 yılından sonra Kültür Bakanlığına bağlı olan müdürlük zaman zaman Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma bakanlığı arasında konumlanırken, 2003 yılından günümüze Kültür ve Turizm Bakanlığı adı altındadır- emrine verilirken diğer saray köşk ve kasırlar 1925 yılı bakanlar kurulu kararnamesi ile Milli Saraylar Müdürlüğü adı altında yeni bir teşkilat kurulması ve milli sarayların önemli bir bölümünün bu müdürlüğe bağlanması yolu ile bazen vakıf aracılığıyla –TBMM Vakfı İstanbul Şubesi 1987 tarihinde Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde kurulmuş ve onyediyıl faaliyet sürdürmüş 2004 yılında kapatılmıştır.- genellikle talimatlarla yürütülmüştür. Milli Saraylar 1933 yılına kadar Maliye Bakanlığına bağlı iken aynı tarihli bütçe kanunu ile TBMM başkanlığına bağlanmıştır.1934’de TBMM, Başkanlık Divanı tarafından çıkartılan bir yönetmelikle Milli Saraylar Müdürlüğüne bağlı saray, köşk ve kasırların yönetim bakım ve korunmasıyla görevlendirilmiştir.

Milli Saraylar; 1983 yılında çıkartılan 2919 sayılı TBMM idari teşkilat kanunu ile Milli Saraylar Daire Başkanlığı adı altında yeniden organize edilmiştir. Bu yasa ile yeni örgüt;

1- Daire Başkanı

2- Daire Başkan Yardımcısı

3- Teknik ve Destek Hizmetler Gurup Başkanı

4- İdari Şube Müdürlüğü

5- Satın alma Komisyonu Başkanlığından oluşmuştur. Aynı yasa kapsamında onaltı iş atölyesi-atölye sayısı 2001 yılında otuzu bulmuştur, ulaştırma, bakım, onarım, restorasyon birimleri de kurulmuş, 1984 Sempozyumunun ardından Kültür-Bilim ve Tanıtım birimi oluşturulur.²⁰³

Yeni yönetim şemasında (2010) Daire Başkanlığına doğrudan bağlı Bilim ve Değerlendirme Kurulu ile iki birim; Sivil Savunma Uzmanlığı ve İletişim Koordinatörlüğü ve beş başkan yardımcısı bulunmaktadır. Bunlar; Personel ve Mali

²⁰³ Milli Saraylar Kurumsal Arşivi, Polat Akbulut, **Kültür Tanıtım Daire Başkanlığı Brifing Raporu** 2001

Hizmetler, Kültür-Tanıtım, Köşk ve Kasırlar, Teknik, Destek Hizmetler Daire Başkanlığı Yardımcılıklarıdır. (Bkz. Ek 4,Ek 7)

Milli Saraylar Daire Başkanlığının temel hedefi saray, köşk ve kasırların gelecek nesillere aktarılması ve dünya turizmine en iyi Şekilde tanıtılmasıdır.²⁰⁴

Milli Saraylar Daire Başkanlığının günümüzde bağlı/tabii olduğu yasal dayanakları aşağıda belirtilmiştir:

- T.C.Anayasası
- Kanunlar Kllyatı
- Tüzükler Kllyatı
- 2919 sayılı TBMM Teşkilat Kanunu
- 5018 sayılı Kamu Maliye Yönetimi ve Kontrolü Kanunu
- Milli Saraylar Daire Başkanlığı Mevzuatı; **Yönetmelikler**; Çekim Yönetmeliği, Bakım Onarım Yönetmeliği, Ayniyat Yönetmeliği, Uygulama Programları Yönetmeliği, **Yönergeler**; Araştırma Çalışmaları Yönergesi, Sosyal Tesisler İŞletme Yönergesi, Milli Saraylar Bünyesinde Stajyerlik Hakkında Yönerge, **Esaslar**; Gezi Uygulama Esasları, Saray, Köşk ve Kasırların Tahsis Esasları, **Talimatlar**; Konukevi Talimatı, Personel Konukevi Talimatı, Ayniyat Talimatı
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (İliŐik 5226 sayılı yasa)
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- Devler Memurları Kanunu
- SSK Kanunu
- Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu
- İŞçi Sağlığı ve İŞ Güvenliği Tüzüğü
- Kamu İdarelerine Ait TaŐınmazların Kaydına İlişkin Yönetmelik
- TBMM Başkanlık Divanı Kararları
- Bilim ve Değerlendirme Kurulu Kararı
- TBMM Genel Sekreterlik Olurları
- ISO Standartları

²⁰⁴Kltr Tanıtım Daire Başkanlığı Brifing Dosyası, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, Ekim 1999

- Restorasyon Referans Dokümanları; Amsterdam Bildirgesi, Atina Antlaşması, Carta del Restura/ Restorasyon Bildirisi, Dünya Kültür ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi, ICOMOS Mimari Miras Tüzüğü, Taşınmazlar İlke Kararı, UNESCO/ Tarihi Alanların Korunması Konusunda Tavsiyeler, Venedik Tüzüğü.

Milli Sarayların Başkanları ve dönemlerinde gerçekleşmiş önemli etkinlikler aşağıda verilmiştir. Türkiye’de siyasetin istikrarsız bir çizgi izlemesi, doğal olarak ülke idaresine / kurumlarına da yansımıştır. Bu doğrultuda TBMM Başkanı’nın iki yılda bir seçilmesi ve Milli Saraylar Daire Başkanı’nın da bu seçimlerle beraber (çoğunlukla) yeniden belirlenmesi sarayların idaresinde sürdürülebilirliğin önünde bir engel olmakta ve daire başkanlarının uzun vadeli / altyapısal projelerden kaçınıp orta ve kısa vadeli / üstyapısal projelere sarılmalarına neden olmaktadır denilebilir.

Günümüze kadar 17 başkan görev yapmıştır ve bunlardan 13’ü bir, iki ya da dört yıl görevde kalmıştır. Altı yıl görev yapan bir başkan ve dokuzar yıllık görev süreleriyle iki başkan bulunmaktadır. Milli Saraylar Daire Başkanları içinde yirmi yıl ile en uzun süre görev yapan Sezai Selek olmuştur. Aşağıda Daire Başkanlarının görev süreleri ve bu süre içindeki başkanlığın kısa bir faaliyet dökümü verilmiştir.

1.Sezai SELEK (Görev süresi: 01.05.1925–25.02.1945)

Muhasebe alanında ihtisas sahibi olan Selek, yirmi yıllık başkanlık süresiyle 2010 yılı itibariyle 18’ e ulaşmış başkanlar arasında en uzun süre görev yapmış kişidir. 1925 yılında halifeliğin ilgasından bir yıl sonra göreve başlayan Selek, Halil İnalçık’ın bildirdiğine göre 1941 yılında yüksek lisans çalışması sırasında ona II. Abdülhamit dönemine ait bazı belgeleri vermiş ve çalışmasını desteklemiştir.²⁰⁵ Topkapı Sarayı eski müdürü Tahsin Öz ise anılarında Halil Ethem Eldem ile birlikte Topkapı Sarayında sergilenmesi için uygun eşyanın seçimi amacıyla Dolmabahçe Sarayına gittiklerinden ve Sezai beyin onları gezdirdiğinden bahseder.²⁰⁶ Ayrıca Öz, Dolmabahçe Sarayının eşya tespit komisyonunda görev almıştır.

Hilafetin kaldırılması ve hanedana ait tüm menkul ve gayrimenkullerin millete intikal etmesi üzerine Maliye Vekaletinin emriyle İstanbul iline bağlı üç Tahrir-yazma/yazı- komisyonu oluşturulmuştur bunlar;

²⁰⁵ Halil İnalçık. **Tarihçilerin Kutbu Halil İnalçık Kitabı**. Söyleşi: Emine Çaykara. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005),77

²⁰⁶ Tahsin Öz, **Hayatım**, (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi,1991) 12

1. Anadolu tarafı Saray ve Kasırlar
2. Rumeli tarafı Saray ve Kasırlar
3. Dolmabahçe Sarayı tahrir komisyonlarıdır.

Dolmabahçe'nin ilk eser tespit yazımı 1924 yılında yapılmıştır. Ardından 1933, 1941 ve 1948 yıllarında da ilk kayıt altına alınan eserler tekrar kontrol edilmiş ve defterlere geçirilmiştir.²⁰⁷ Selek döneminde Milli Saraylar 1 Haziran 1933 yılında TBMM'ne bağlanır. Bu nedenle 1933 kaydı tekrar düzenlenmiş ve Meclise sunulmuştur. Defterleri inceleyen Hesap İnceleme Komisyonu raporuna göre 1933 yılından 1949'a kadar geçen 16 yılda Dolmabahçe Sarayında kırılan, kaybolan cinsten 6136 parça eşya telef olmuştur.²⁰⁸ Aynı raporda ayrıntılı dökümle yok olan eserlerin cins ve adedi de belirtilmektedir. Dokuz ay süren çalışmada defterlerin karşılaştırılması sonucunda yetkin olmayan kişiler tarafından eksik ve yanlış tutulduğu eleştirisi yapılmış ve rapor mecliste tartışılmıştır.

2.Rüşti Argon (Görev süresi: 26.02.1945–26.05.1949)

Dönemin en önemli etkinliğinin 1948 kayıtlarının yapılması olduğu söylenebilir.

Argon'un başkanlığının ardından iki yıl süreyle Milli Saraylara başkan atanmamıştır. 1950 yılında Dolmabahçe Sarayından bazı eşyalar-yatak odası takımları, gümüş ziyafet takımları, çeşitli mobilyalar- dönemin Cumhurbaşkanı, Meclis başkanı ve Başbakanı ile erkânının hizmetlerine tahsis edilmiş ve Florya ile Yalova Köşklerine nakledilmiştir. “Bu yolla şimdiye kadar saraydaki yerlerinde aynen muhafaza edilen eşyalar atıl bir vaziyetten kurtarılmıştır”²⁰⁹ denilerek olumlu bir fonksiyon kazandıkları düşüncesi sarayın müze olarak halka açıldığı 1952 yılına kadar devam etmiş gibi görülmektedir.

3.Zeki Akmanlar (Görev süresi: 17.04.1951–30.07.1960)

1952 yılında Sekiz saray, köşk ve kasırdaki envanter çalışması yapılmış ve tarihi demirbaş olmak üzere 72.147 eşya tespit edilmiştir. Milli Sarayların nasıl kullanılacağı ve denetleneceğine ilişkin mecliste yoğun tartışmaların yaşandığı 1950–1954 tutanaklarında görülmektedir.²¹⁰ 1954 yılında Akmanlar'ın mimarlığa

²⁰⁷ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi** TBMM-IX. Dönem 1950–1954, V.Cilt, (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No: 27, 2001), 5596

²⁰⁸ A.g.e,5604

²⁰⁹ A.g.e,5608

²¹⁰ A.g.e,5589–5882

gönderdiği bir yazıda Milli Saraylara ait binaların uzun süreden beri köklü bir onarımdan mahrum kaldığı, geçen üç yıllık zaman diliminde üçyüzbin liradan fazla para harcanmış olmasına rağmen hala yıkılma tehlikesine maruz bir çok tarihi yapının bulunduğu belirtilir. Milli Saraylar Müdürlüğü bu iş için sistemli bir çalışmaya ihtiyaç olduğundan bahsetmiş, tamir işlerinin önem sırasına göre senelere bölünerek yapılması için planlamaya başlanması istenmiştir.²¹¹ Akmanlar döneminde Dolmabahçe Sarayı ilk kez müze olarak ziyarete açılmıştır. TBMM'si İdare Amirliğince Saray Perşembe günleri halka açılır. Ziyaret başlangıç ve deneme olması sebebiyle bir günle sınırlandırılmış ve yabancı turistleri kapsam dışı bırakılmıştır.

4. Cevdet Çetinel (Görev süresi: 31.07.1960–01.02.1969)

Cevdet Çetinel 1960 yılında albay rütbesi ile emekli olduktan sonra Milli Saraylar müdürü olarak görev yapmıştır. 1950'lerde Dolmabahçe Sarayından pek çok eşya Ankara'ya götürülmüş bir bölümü Mecliste bir bölümü de evlerde kullanılmıştır. Çetinel bu eşyaları evlerden saptamış ve pek çoğunu Ankara'dan geri getirtmiştir.²¹² 10 Temmuz 1964 TBMM Başkanlık Divanı'nın 3340 ve 6512 sayılı kararlarına dayanılarak Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları halkın ve turistlerin ziyaretine açılmış ve yedi yıl süreyle 1971'e kadar açık kalmıştır. Çetinel'in başkanlığı sona erdikten sonra iki yıl başkan atanmamıştır.

5. İsmail Ünal (Görev süresi: 17.07.1970–17.10.1972)

Bu dönemde 14 Ocak 1971 tarihinde bir ihbar üzerine Türkiye Büyük Millet Meclis İdare Amirliği emriyle Dolmabahçe Sarayı ziyarete kapatılmıştır.

6. Orhan Özdil (Görev süresi: 28.05.1974–07.10.1976)

Milli Saraylardan ne şekilde yararlanılabileceğine dair ilk ciddi çalışma Özdil başkanlığı döneminde TBMM Teknik Genel Sekreter yardımcısı Ziya Payzın tarafından hazırlanan bir raporda tartışılmıştır. Bu dönemde saray ziyarete kapalıdır. Özdil döneminde Saray Muhafız Birliği, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı, Muhafız Taburu Anıtkabir Muhafız Bölüğü'nün 1.Kara Takımı Dolmabahçe Sarayı'nın

²¹¹ MSHHA.CMH.74-001

²¹² Kenan Kurtoglu, "Önemli Bir Turistik Mahal Olarak İstanbul ve Milli Saraylar" **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız/Sale bildiriler 15-17 Kasım 1984** (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985),294

emniyeti için oluşturulmuştur. Bu bölüm 1985 tarihinde birlik seviyesine yükseltilecektir.

7. Behzat Sezen (Görev süresi: 01.03.1977–02.03.1978)

Sezen'in başkanlığının son yılında çağdaş müzecilik alanında çalışmaların başlatıldığı söylenebilir. İlk olarak bilimsel envanterlerin hazırlanması, müze asistanlığı kadrosunun kurulması, nesnelerin fotoğrafları alınarak tarih arşivi oluşturulması (Milli Saraylar Arşivi) ve bu tarihten itibaren aylık faaliyet raporlarının çıkarılması bu çalışmalara örneklerdir. Bu tarihte Eski Eser ve Tescil Uzmanı Zarif Orgun başkanlığında beş kişilik bir grupla Milli Saraylar Arşivinin bir bölümü düzenlenmiştir.²¹³

8. İlhan Akşit (Görev süresi: 11.09.1978–12.05.1982)

Arkeolog olan Akşit başkanlığında önceki dönemden başlanan çalışmalar yoğunlaşarak devam etmiş ve 1979'de ziyarete kapalı olan Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları ile Küçüksu Kasrı yeniden düzenlenerek turizme açılmıştır. Aralık 1979 da TBMM'nin telefon emriyle yapılan bu açılışın ardından dört ay geçtikten sonra ihbar üzerine Dolmabahçe Sarayı kapanır, iki ay sonra tekrar açılır ve 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında Milli Güvenlik Kurulu İcra Dairesi'nin 1473 sayılı kararı ile 1981 Haziranında Dolmabahçe Sarayı ziyarete bir kez daha kapatılır aynı Kurulun Genel Sekreterliğinin 1757 sayılı emriyle Temmuzda tekrar-günümüze kadar kesintisiz açılışının başlangıcıdır- ziyarete açılır.

9.Cengiz Diker (Görev süresi: 12.05.1982–04.07.1984)

İki yıl başkanlık yapan Diker dönemine ait yazılı verilere ulaşılamamıştır. Milli Saraylarda uzun süre çalışan koruma memurlarıyla yapılan görüşmelerde Diker döneminde restorasyonların devam ettiği ve sistematik bir çalışma programı izlendiği anlaşılmıştır. Günümüze kadar Milli Saraylar Daire Başkanlığında uzun süre memur olarak görev yapan Diker; kurum içerisinde yükselerek başkanlık görevini yapan tek kişi olmuştur.

²¹³Güller Karahüseyin, "Zarif Orgun Anısına" **Milli Saraylar Kültür Sanat Tarih Dergisi** S.5. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, (TBMM Basımevi, Ankara:2010), 96

10. Tevfik Pülten (Görev süresi: 03.07.1984–29.03.1988)

Pülten'in başkanlığı sırasında 1985'de ilk kez Dolmabahçe, Beylerbeyi Sarayları ve Yıldız Şale Köşkünde Müze Rehberliği hizmeti verilmeye başlanmıştır. Rehberli gezilerin Dolmabahçe Sarayı için uygun olacağı tavsiyesi 1961 yılında yapılmış fakat hayata geçirilmesi aradan 24 yıl geçtikten sonra gerçekleşebilmiştir.²¹⁴

Dolmabahçe Sarayında elektronik telefon santrali, telsiz sistemi ve kapalı devre televizyon sistemi 1986 yılında kurulmuştur. Bu dönemde eski sistemler olan yangın ve hırsız alarmları da gözden geçirilmiştir.

Pülten döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cahit Karakaş tarafından Türk Medeni Kanunun 73 üncü ve takip eden hükümleri uyarınca 1984'de **TBMM Vakfı** kurulur.²¹⁵ Vakfın İstanbul Şubesi 1987 yılında faaliyete geçmiştir.

Vakfın amacı;

a) Türkiye Cumhuriyeti çok partili demokratik parlamenter sistem, yasama organı görev ve yetkileri ile idari, mali, ekonomik, siyaset, dış politika ve benzeri konularda bilimsel araştırma, inceleme, tanıtma hizmetleri yapmak; TBMM idari teşkilat mensuplarının eğitimlerini, mesleki, kültürel ve sosyal gelişmelerini sağlayıcı ve destekleyici hizmetlerde bulunmak, TBMM idari teşkilat mensupları ile bunların emeklilerinin çalışkan ve yardıma muhtaç çocuklarına burs vermek ve yukarıda belirtilen maksatlarla eğitim, kültür, sanat ve sağlık merkezleri açmak, işletmek ya da desteklemek; kültür, güzel sanat ve anıt niteliğindeki varlıklarımızın her türlü hizmetlerine maddi, manevi katkı ve desteği sağlamak ve bu hizmetleri yapmak, geliştirmek ve tanıtmak; eğitim amacıyla imkanları dahilinde ve yılda birden fazla olmamak kaydıyla geri kalmış yörelerdeki köylerde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokul binaları yapmak.

b) TBMM üyeleri, TBMM ve yasama organı eski üyeleri ve idari teşkilatı mensupları ile bunların emeklileri arasında sosyal dayanışmayı sağlayıcı, geliştirici faaliyetlerde bulunmak ve desteklemek.²¹⁶

²¹⁴ **Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu**, 29.Ocak 1961–10 Mart 1961, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1961), 31

²¹⁵ **Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakıf Senedi ve İlgili Yönetmelikler**, Ankara, TBMM Basım 1984, s.5.

²¹⁶ a.g.e.,6

TBMM Vakfı, İstanbul Şubesi merkez yönetim kurulunun 13.06.1987 tarih ve 19 sayılı kararı ile 15.06.1987. tarihinde Milli Saraylar Dairesi Başkanlığı bünyesinde faaliyete geçmiştir. Vakfın Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesindeki amaçları; rasyonalite, bakım, onarım, restorasyon, tanıtım, yurt içi ve dışı kurumlarla ilişkiler, çağdaş yaklaşım kazanmak olarak belirtilmiştir. Vakıf çırak, usta yetiştirme merkezleri, Türk Müziği Araştırma merkezi (Aynalıkavak Kasrında) kafeterya ve satış merkezleri oluşturmuştur. TBMM Vakfı 29.07.2004 tarihli 2004/14 sayılı karar ile feshedilmiştir.

Vakıf kaldırıldıktan sonra onun sorumluluk alanlarının bir kısmı Sosyal Tesis ve İşletme Müdürlüğü tarafından devralınmıştır. Sosyal Tesis İşletme Yönergesinde belirtildiği üzere Müdürlük; TBMM Genel Sekreterliği Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlı misafirhane, kafeterya, hediyelik eşya satış reyonu ve diğer sosyal tesislerin işletilmesiyle görevlendirilmiştir. Sosyal Tesis Müdürlüğünün yönetim kurulu Milli Saraylar Daire Başkanı başkanlığında, MSDB İdari yardımcısı, MSDB Teknik yardımcısı, MSDB Kültür yardımcısı, Yönetim Kurulunca en az şef düzeyindeki personel arasından bir yıllığına seçilecek bir üye olmak üzere beş kişiden oluşacaktır. Yönetim kurulunun görevleri yönergede belirtildiğine göre; tesislerin işletilmesi ile ilgili her türlü tedbiri almak, tesis sorumlularını belirlemek, demirbaş ve tamir bakımla ilgili harcamalarda satınalma komisyonu olarak görev yapmak, yönetim sorumlusu ve tesis sorumlularının görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, tesislerin işletilmesi ile ilgili her türlü gelir ve giderlerin düzenli bir şekilde muhasebeleştirilmesi ve muhasebe kayıtlarının denetimini yapmak veya yaptırmak, konu ile ilgili hizmet satın almaktır.

Milli sarayların kaderi 1984 Milli Saraylar Sempozyumuyla değişir. 1984 sempozyumunun ardından Kültür-Bilim ve Tanıtım merkezi/birimi kurulur. Alınan kararlar doğrultusunda yürürlükteki 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca çalışmalara başlanır. Katılımcıların; 1950 ve 60'lı yılların yol ve kamu binaları yapımı sırasında Reşat Ekrem Koçunun ifadesine göre yıkılmış 246 yapı ve dönemin kültür politikasına karşı, birikmiş eleştirel söylemleri sempozyumun ana gündemlerinden birini oluşturmuştur. Milli Saraylarla ilgili bakım, onarım ve turizm alanında hizmet kalitesini arttırmaya yönelik yoğun tartışmaların, Meclis Divanında alınan 3 Mayıs 1985 tarihli **55 sayılı Ana İlke** kararlarında somutlaştığı görülmüştür. Sempozyumun ardından anılan Divan Kararı

ile Dolmabahçe Sarayı Harem bölümü ve Harem I. Değerli Eşyalar Sergisi açılır. 1986'da kuşluk binaları kanatlı hayvanlarla donatılarak kitle turizmine açılmış aynı yıl gezi güzergahına elektrik verilmiştir.

Saraylara ziyaretlerin artması sonucu 10 Şubat 1986 yılındaki 79 sayılı Başkanlık Divanı ile daha önce 900 kişi ile sınırlandırılmış kişi sayısı 1500 kişiye çıkarılmıştır.

11. Mustafa Oral (Görev süresi: 18.04.1988–13.06.1990)

1988'de Dolmabahçe Sarayı Kompleksine ait olan Bayıldım Bahçesi'ne inşa edilmesine izin verilen Swiss Otel Sarayın havalandırma kanallarının kapanmasına neden olmuş ve nem oranında artış yaşanmıştır. Başlangıçta Milli Saraylar Müdürlüğüne bağlı olan Rehberlik Hizmetleri 1988 yılında TBMM Vakfı'na bağlanmıştır. Oral döneminde Milli Saraylar Daire Başkanlığınca Dolmabahçe Sarayı'nı anlatan ilk kitap 1989 yılında yayımlanır.

12. Türkan İnce (Görev süresi: 09.07.1990–02.02.1996)

Mimarlık olan İnce döneminde; sergi mekânları olarak değerlendirilmesi planlanmış olan Hareket Köşkleri farklı kurumların kullanımına verilmiştir. İlk kez bu dönemde 1995 yılında Kültür Tanıtım birimi faaliyet raporlarında **çağdaş müzecilik** kavramı kullanılmıştır. 1992 yılında 26 Mart ve 18 sayılı TBMM Başkanlık Divanı kararı doğrultusunda Milli Saraylar Hazne-i Hassa Arşivi araştırmaya, ertesi yıl sarayın Harem bölümü geziye açılmıştır. İnce başkanlığında hazırlanan Çalışma Raporunda; Bu dönemde TBMM İstanbul Vakfı “**diğer uluslara kendimizi tanıtmamızın bilinci** ile bir takım çalışmalara mali destek vererek, özellikle hatıra eşya, yayımlar konusunda önemli adımlar atmıştır”²¹⁷ denilmiş, Dolmabahçe Sarayının müze özelliğine uygun ve elzem tanıtım ve iletişim çalışmalarının önemine vurgu yapılmıştır. Aynı raporda Daire Başkanlığının ana amacının **müze –saray** anlayışı içinde idaresinde bulunan tarihi yapıları ve eserlerini -72.147- bilimsel olarak korumak, değerlendirmek, tanıtmak ve yaşama geçirmek olduğu belirtilmektedir. 1991 yılındaki körfez krizi nedeniyle TBMM Vakfının 149 olan sözleşmeli kadrosunun ekonomik tedbir olarak ancak 98'i kullanılabiliştir.

²¹⁷ TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Çalışma Raporu, Türkan İnce, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, Ocak 1992

Böylelikle personel giderlerinden azami tasarruf sağlanmıştır. Kriz sırasında yabancı izleyici sayısında %100'e varan azalma olmuştur.²¹⁸

Bu dönemdeki yönetim şeması; Daire Başkanı, doğrudan başkanlığa bağlı Satın Alma Komisyon Başkanlığı ve Sivil Savunma Uzmanlığı, bir Daire Başkan Yardımcısı ve ona bağlı İdari Şube Müdürlüğü, Teknik ve Destek Hizmetler Grup Başkanı ile Saray ve Köşk Grup Başkanından oluşmaktadır. Kültür ve tanıtım hizmetleri Saray ve Köşk Grup Başkanlığına bağlı Merkez Birimlerce yürütülmektedir. Merkez Birim içinde Araştırma Bölümü, Atölyeler, Tanıtım ve Büro bulunmaktadır. Tanıtım bölümün alt birimi sadece Yayın olarak belirlemiştir. Araştırma Bölümü altında Seksiyonlar, Arşiv, Belge Araştırma, Mimari Araştırma, Kitaplık, Biyolojik Koruma ve Bilgisayar bulunur.

1985 yılında başlayan araştırma çalışmalarının sonucunda çağdaş bir depolama aracı olan bilgisayar sistemine geçilmesi 1991 yılında gerçekleşmiştir. Çalışma Raporunun genel hedefler başlığı altında yedi madde bulunmaktadır.

Swiss Otelin yapılmasıyla kapanan havalandırma kanallarının temizlenmesi çalışmaları başlatılmış ve kanallar açılmıştır. Yine bu dönemde uzun yıllar Devlet Malzeme Ofisi kullanımında olan Matbah-ı Amire ile Beşiktaş Kaymakamlığı ve Beşiktaş Emniyet Müdürlüğü kullanımında olan Dolmabahçe Musahiban Dairesi yapılan onarımdan sonra Milli Saraylar bünyesine katılmıştır.

13. Erol Eti (Görev süresi:15.06.1996–15.05.1998)

TBMM Başkanlık Divanı 20 Haziran 1996 yılı 16 sayılı kararında “Saray, Köşk ve Kasırlarımızın on yıl Hedefli Master Planı” oluşturulmasını öngörmüş ve bu doğrultuda hazırlanan Milli Saraylar Daire Başkanlığının 1996–1997 yılı proje ve hedefleri belirlenmiştir. Swiss otelin inşası nedeniyle kapanan havalandırma kanallarının temizlenmesi çalışması başlatılmış ve sonuçlandırılmıştır.²¹⁹

Eti'nin görev süresi bitmeden bir yıl önce basında günümüzde de anımsanır bir biçimde Arena Olayı ile Milli Saraylar özellikle Dolmabahçe Sarayının koruma ve

²¹⁸ A.g.r.

²¹⁹ Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Daire Başkanı Kültür Tanıtım Yardımcısı Çalışmaları ve Projeleri**, Ağustos 1997

restorasyon konusundaki olumsuz haberleri basında yer almıştır. (Bkz. Bölüm 5.3.2,s.107)

14. İsmail Hakkı Celayir (Görev süresi: 18.05.1998–16.09.1999)

Bu dönemin Kültür-Tanıtım merkezince yürütülen gündemdeki projeleri yine öncekiler gibi koruma ve onarım önceliklidir. Aynalıkavak konservasyon-restorasyon projesi, tablo konservasyon ve restorasyon merkezi eğitim programı, kağıt konservasyon ve restorasyon atölyesi, metal konservasyon ve restorasyon atölyesi, taş, harç ve boya malzemeleri analiz ve koruma merkez laboratuvarı ile ilgili çalışmalar bunlar arasındadır. Sanal geziler, Cumhuriyet’in 75.yıl kutlamaları kapsamında sergi düzenlemeleri ve etkinlikler, CD ve web sayfası hazırlanması için projeler tanıtım ile ilgili olanlardır.

15.Polat Akbulut (Görev süresi:16.09.1999–21.08.2003)

Mimar olan Akbulut döneminin kurumsal arşivinde yer alan ve TBMM Genel Sekreterliğine sunulan Sorunlar ve Öneriler metni içinde kadro sıkıntısının çağdaş idare ve müzecilik standartlarına uygun olarak gözden geçirilmesi gereği belirtilmiştir. Dolmabahçe Saray kompleksi içinde bulunan Saray Ahırları-İnönü Stadyumu-,Saray Tiyatrosu-Gümüşsuyu’na çıkan merdivenlerin yan tarafı, Baltacılar Dairesi-Mimar Sinan Üniversitesi Konservatuar Bölümü, Velihaht Dairesi-Resim Heykel Müzesi, Agavat ve Bendegan Daireleri-Deniz Müzesi Arşivi, Matbah-ı Amire-Beşiktaş Kaymakamlığı, Saray İşlikleri-Askerlik Şubesi olarak belirtip bu binaların yukarıda anılan kurumlara devrinden sonra içlerindeki eserlerin Dolmabahçe Sarayı depolarına taşındığı ve uygun olmayan koşullarda saklandığı için harap olduğu belirtilmiş ve sorunun giderilmesi için 1998 yılından itibaren yoğun bir çalışma başlatıldığı ifade edilmiştir. Öneri olarak Merkez Komutanlığının emrindeki Eski İşliklere hem atölye hem de personelin taşınması sunulmuştur. Resim ve Heykel Müzesi’nin acilen restore edilmesi, Beşiktaş Kaymakamlığının uygun bir yer bularak boşaltılması ve Mutfak kompleksinin yapısal bir bütünlüğe kavuşturulması, Dolmabahçe Sarayının tam güvenliğinin sağlanabilmesi için Hareket Köşklerinde bulunan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Asamblesi’ne uygun bir yer bulunarak bu mekânların en kısa zamanda Daire Başkanlığına teslim edilmesi de öneriler arasındadır. Önerilerin çoğunluğunda koruma ve onarım alanında “çağdaş müzecilik”

standartlarının yakalanabilmesi için hedeflenmiştir.²²⁰ Bu dönemde rehber sayısı artırılmıştır.

16. Cemal Öztaş (Görev süresi: 21.10.2003–01.06.2007)

Dönemin önemli başlıklarının, Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesinin (Bkz.Ek2) tüm personel tarafından imzalanması, İletişim Ofisinin oluşturulması, Enformasyon merkezinin açılması, 150.Yıl Uluslararası Dolmabahçe Sarayı Sempozyumunun düzenlenmesi ve bu kapsamda yapılan etkinlikler olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönem yapılan etkinlikler; Kültürel aktiviteler,- Sergi faaliyetlerinin, rehber sayısının artırılması, Depo – müzenin açılması, Saraylarda düzenlenen tarih sohbetleri,-, sosyal etkinlikler,- konser, klip çekimleri, sünnet eğlenceleri vs.,- bilet fiyatlarının indirilmesi, Saray’ın ücretsiz gezildiği günlerin artırılması, meydanın da etkisiyle gerçekleştirilen tanıtım haberleri ve sürekli gündemde tutulan Dolmabahçe Sarayı ve yoğun ziyaretçi gurupları ile tasvir edilebilir. Etkinliklerin belirli bir plan ve uzun erimli hedefler doğrultusunda oluşturulmadığı Öztaş’ın görev süresi bittiğinde özellikle sürdürülebilirlik açısından bakıldığında düşünülebilir. Tematik turlar, konferans ve farklı konseptlerde sergiler, tarih sohbetlerinin sürdürülebilir olması önemlidir. Özellikle izleyicilerin ilgilerine göre çeşitlenen saray içindeki tematik geziler sadece Öztaş döneminde gerçekleştirilmiştir. Mülkiye kökenli Öztaş, İtalya ile gerçekleştirilen ortak kültürel programlar sonucunda İtalya Cumhurbaşkanı’ndan “Cavelier” (3.sınıf Şövalyelik) unvanı alan ilk ve tek Daire Başkanı’dır.²²¹

Öztaş döneminde 2004 yılında çıkartılan yeni Ayniyat Yönetmeliğiyle “tarihi eşya” ve “demirbaş eşya” kavramları yeniden tanımlanmıştır. Buna göre daha önce “demirbaş eşya” konumunda olan Atatürk’ün kullandığı nesneler tarihi eşya konumuna getirilmiştir. Yeni yönetmelikle sayım ve zimmet konusunda zincirleme zimmet esası getirilerek seksiyon sorumlularının da zimmetten mesul olmaları sağlanmıştır. Milli Saraylar tarihinde ilk kez bu Ayniyat yönetmeliğiyle Milli Sarayların kendi birimleri dışındaki kurumların kültürel etkinliklerine de eser

²²⁰ **Kültür Tanıtım Daire Başkanlığı Brifing Raporu**, Milli Saraylar Kurumsal Arşivi, Polat Akbulut, 2001

²²¹ **TBMM Genel Sekreterliği, Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları**, yay.hz: Yunus Aydın, Milli Saraylar Kurumsal Arşivi. (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007) ,26

gönderilmesi mümkün olmuştur. Kalite yönetim sistemi çalışmaları başlatılmış ve 2007 yılında ISO 9001 kalite belgesi alınmıştır. Müzecilik Semineri adıyla faaliyet raporunda yer alan etkinliğe bu araştırmanın yazarı da katılmıştır. Sadece bir konuşmacı ve oldukça sınırlı sayıda Saray çalışanın katılabildiği sunumda simültane yapılan çeviri dolayısıyla konuşmanın takibi konusundan sorunlar yaşanıldığı gözlemlenmiştir. Viyana Schombrunn Sarayı direktörü Dr.Kipples Profesyonel yönetim anlayışı ve modern müzecilik alanında atılabilecek adımlar gündemli konuşmasında, çalıştığı kurumum geçirdiği değişim ve yeni yönetim anlayışından bahsetmiştir.²²² Bununla müzecilik kavramı ilk kez Milli Saraylar Daire Başkanlığı çatısı altında konuşulmuştur. Önemli halka ilişkiler çalışmalarından biri olarak tanımlanan Sarayın tarihi saat kulesi içinde Enformasyon Masası 2005 yılında oluşturulmuştur.²²³

Antik Dekor Dergisi tarafından düzenlenen “100. Sayı Kültür ve Sanat Ödülleri”nden müze kategorisi içinde Dolmabahçe Sarayı yılın müzesi ödülüne layık görülmüştür. Okur oylarıyla elde edilen bu ödül 2007 yılında Yıldız Sarayında düzenlenen bir törenle plaket halinde kuruma takdim edilmiştir.²²⁴

Dolmabahçe Sarayı en iyi aydınlatılmış 10 tarihi mekân içinde 3. seçilmiştir. Sarayın Saltanat Kapısının Aydınlatılması Dış Cephe Aydınlatma ödülü almıştır. Basında sıkça yer alan saraylar olumlu haberler ve teşvik edici imkânlar nedeniyle-indirimli bilet uygulaması, ücretsiz gezilerden yararlananların çoğalması gibi nedenlerle-tarihinin en kalabalık izleyicilerini ağırlamış ve rekor olarak hep daha fazla sayıda kişi hedefi koymuştur. Saray bahçeleri, Öztaş dönemine kadar belirli şirketler ve üst düzey bürokratlar tarafından kullanılırken 2005’de kamunun düğün, nişan gibi etkinlikleri için kiralanabilme olanağına kavuşmuştur. Bu dönemde Milli Sarayların güvenliğini sağlayan Türk Silahlı Kuvvetleri “askerin asıl görev alanına dönme” uygulaması çerçevesinde bu görevini bırakmış yerine İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevlendirilmiştir.²²⁵ Sadece Dolmabahçe Sarayında TSK’ya bağlı Muhafız Birlik Komutanlığı görevine devam etmektedir. Bu dönemde Dolmabahçe Saray Kompleksi içinde bulunan mutfak binaları Dolmabahçe Sarayı Kültür Merkezi olarak kullanılmaktayken 2004 yılında Depo-Müze’ye dönüştürülmüştür.

²²² A.g.ç.27

²²³ A.g.ç.,36

²²⁴ A.g.ç.53

²²⁵ A.g.ç.210

TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın 150.yıl sempozyumundaki iki teklifi; tüm dünyada saray müzelerin uluslararası bir organizasyon altında birleşmesi ve bu yolla ihtisaslaşması, ikincisi Türkiye'deki tüm tarihi eserlerin tek çatı altında toplanmasıdır. Bu iki teklif üzerine değerlendirme yapan Ortaylı ilkinin derhal düşünülmesi ve uygulanmasını önerirken ikincisinin kurumlar arası ciddi bir çalışma/tartışma sonucunda zaman içinde projelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²²⁶

17. Yunus Aydın (Görev süresi: 01.06.2007–09.09.2009)

Teknik Daire Başkan Yardımcılığı görevinden Daire Başkanlığına terfi eden Aydın döneminde İletişim Ofisi faaliyetleri durdurulmuştur. Kısa süren başkanlık dönemine ait müzecilik anlamında kayda değer bir etkinlik/olguya rastlanmamıştır.

18. Yasin Yıldız (Görev süresi: 09.09.2009-)

İletişim alanında İngiltere'de mastır yapmış olan Yıldız 2004 yılında İletişim Ofisi'nin yöneticisi olarak göreve başlamıştır.²²⁷Yıldız'ın Başkanlığı Döneminde dağıtılan İletişim Ofisi, İletişim Koordinatörlüğü adı altında yeniden oluşturmuştur.

4.2.1. TBMM Başkanlık Divanı

Daire Başkanlığı TBMM'nin Başkanlık Divanı Kararların yanı sıra bu kararlar doğrultusunda 1993 yılında oluşturulan Bilim ve Değerlendirme Kurulu kararlarıyla da yönetilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı milletvekilleri arasından seçilen Meclis Başkanı, başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluşmaktadır.

TBMM Başkanlık Divanı, bir başkan, dört başkanvekili; yedi katip üye ve üç idare amirinden oluşur. Gerekliğinde genel kurul, danışma kurulunun teklifi üzerine katip üyelerin veya idare amirlerinin sayısını arttırabilir.²²⁸

²²⁶ İlber Ortaylı, "Dolmabahçe Avrupa ve Dünyanın Kültürel Mirasıdır" **150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler 23-26 Kasım** (Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı yayını no:44, 2007),21

²²⁷ TBMM Başkanı Bülent Arınç, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Bilgilendirme Toplantısı Konuşma Metni, İstanbul: 26 Ocak 2004, 7

²²⁸ Şeref İba, **Parlamento İktüzük Metinleri Osmanlı'dan Günümüze**, (İstanbul: İş bankası Yayınları, 2009), 37

Başkanlık Divanının Milli Saraylara ilişkin yetkileri aşağıda belirtilmektedir. Millet Meclisi Eski Eserler ve Anıtların Restorasyonu Esasları uyarınca, Meclise bağlı eski eser ve anıtların bakım, onarım, restorasyon ve ikmal -bitirme, bütünleme- hizmetleri için Meclis Başkanlığınca hazırlanacak master planları onaylamak, Divanın yetkilerindendir. Ayrıca Milli Saraylar Ayniyat Talimatnamesi (Bkz.Ek3) gereğince, Milli Saraylardan ve köşklerden başka bir devlet kuruluşuna eşya verilebilmesi veya bazı eşyaların satışa sunulabilmesi için Başkanlık Divanı kararı gerekmektedir. Milli Saraylar Daire Başkanlığı kanun, yönetmelik, yönerge ve esaslarla yönetilir. Ancak bunlardan 2919 sayılı Teşkilat Kanunu dışında kalanları Başkanlık Divanı karara bağlar ve bunlar resmi gazetede yayınlanmaz.²²⁹

19.10.1983 tarih ve 2919 sayılı TBMM Genel sekreterliği teşkilat kanunun 3 ve 13. maddeleri ve 10.12.2003 tarih 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine dayanan **Ayniyat -nesne, madde- Yönetmeliği**, Milli Sarayların var olan tüm tarihi ve demirbaş eşya ile levazım ve inşaat malzemelerinin kaydı, kullanılması ve korunması, kayıttan silinmesi, imhası veya satışları ile ilgili ayniyat muhasebesi usul ve esaslarını düzenlemektedir.

4.2.2.Bilim ve Değerlendirme Kurulu

14 Aralık 1993 tarih ve 21788 no’lu Resmi Gazete’de yayınlanan yönetmeliğe göre Bilim ve Değerlendirme Kurulunun kuruluş gereği ve görevleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- a) Milli Saraylar, köşk ve kasırlar ile içlerinde bulunan taşınır kültür varlıklarının **korunması, denetimi** ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri, **restorasyon** ve **konservasyon** yöntemlerini belirlemek
- b) **Röleve** ve **restorasyon** projelerini geliştirmek, incelemek, uygulama kararını vermek
- c) Gezi, yeni mekanların açılışı ve düzenlenmesi, tarihi eşyanın bölümlere ayrılması, teşhir, tanzim ve kullanım projelerini incelemek

²²⁹ A.g.e.

d) Daire Başkanlığınca hazırlanan yıllık **koruma**, değerlendirme ve tanıtma programı taslağını ve yıl içinde yapılacak program değişikliklerini incelemek ve karar vermek

e) **Koruma** ve değerlendirme uygulamalarının ulusal kültürümüz yönünde gelişmesini sağlamak, doğacak veya görülecek aksaklık ve sorunları değerlendirerek görüş vermek, alınacak **tedbirleri** belirlemek ve önermektir.

Kurul seçilmiş 8 üyeden oluşur bunlar; Genel Sekreter ve ilgili genel sekreter yardımcısı, Daire başkanlığının kültür ve sanat konularıyla ilgili iki danışmanı, Milli Saraylar Daire Başkanı, Daire Başkanlığınca İstanbul Üniversiteleri **Mimarlık, Güzel Sanatlar** ve **Sanat Tarihi** bölümleri olan fakültelerinden seçilecek birer üye (3) 'dir. Üyeler üç yıl için seçilebilirler, süre uzatılabilir ve kurul en az iki ayda bir defa toplanır. Genel Sekreter gerekli gördüğünde Kurul'u olağanüstü toplantıya çağırabilir, kurulun gündemini Milli Saraylar Daire Başkanlığı hazırlar. 2004 yılında Bilim ve Değerlendirme Kurulu teşkili için yeni bir yönetmelikle Kurula yardımcı olmak üzere Danışmanlar Komitesi oluşturulmuştur.

4.3.Milli Saraylar Daire Başkanlığı Birimleri

4.3.1.Sivil Savunma Uzmanlığı (Daire Başkanlığına Direkt Bağlı)

Sivil savunma birimi ilk olarak 7126 sayılı sivil savunma kanununa dayanılarak 1961'de meclis iç tüzüğünde Sivil Savunma kalemi adıyla kurulmuştur.1963'de iki parlamentolu meclis yapısında Genel Sekreter yardımcılığına bağlı Sivil Savunma Müdürlüğü, 1973 yılında çıkartılan meclis iç tüzüğünde ise Genel Sekreterliğe doğrudan bağlı Sivil Savunma Uzmanlığı oluşmuştur.2919 sayılı TBMM Genel Sekreterliği teşkilat kanunuyla bu yapı aynen korunmuştur. Sivil Savunma Uzmanlığı kurumun silahsız güvenliğini sağlamak; sivil savunma ve koruyucu güvenlik hizmetleri ile faaliyetlerine yönelik planlama ve uygulama çalışmalarını gerçekleştirmek temel işlevini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. Sivil savunma planlama, yangın sezim, itfaiye ve koruma merkezi'nin çalışmalarını yürütür, emrinde çalışan koruma amiri, koruma memuru ve diğer görevlilerin çalışmalarını organize ve kontrol eder.

4.3.2.İletişim Koordinatörlüğü (Daire Başkanlığına Direkt Bağlı)

Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde İletişim Ofisi 2004 yılında kurulmuş iki yıl faaliyetleri durdurulduktan sonra 2009 yılı itibariyle İletişim Koordinatörlüğü adıyla yeniden oluşturulmuştur. Ocak 2004 yılında dönemin TBMM Meclis Başkanı Bülent Arınç'ın önsözüyle yayınlanan kitapçık TBMM Başkanlığı İletişim Konseptinin tanıtımı üzerine hazırlanmıştır. Kitapçıkta 13 Ekim 2003'te başlatılan "Meclis'te AB Reformu" doğrultusunda reformların uygulanabilmesi için birkaç alanda eşit zamanlı çalışmalar başlatıldığı ve bunlardan birinin de siyasal iletişim alanı içinde etkinliği hedeflenen Meclis Başkanlığı İletişim Konseptinin oluşturulduğu ve işlerlik kazandığı belirtilmiştir. Meclis Başkanlığı'nda; özel kalem müdürlüğü, basınla ilişkiler, halkla ilişkiler, basın danışmanlığı (imaj, konuşma metinleri, röportaj hazırlıkları vs.) gibi dört ayrı alanda hizmet verildiği ve bunların Özel Kalem Müdürlüğü bünyesindeki İletişim Ofisi kurularak birleştirildiği ve böylelikle Ofiste; özel kalem, basın, halkla ilişkiler, araştırma ve inceleme, sekreteryaya hizmetlerinin bir arada aynı kişiler tarafından yürütüldüğü belirtilmektedir.²³⁰ "5 Ocak 2004 tarihinde Meclis Başkanlığı İletişim Ofisini açarken aynı anda Milli Saraylar İletişim Ofisini de açmış olduk" diyen Arınç; Ofisin yakın vadeli hedefinin Milli Sarayları Türkiye'de en iyi şekilde tanıtmak, orta ve uzun vadede ise uluslar arası bir tanıtım kampanyası hazırlamak olduğunu vurgulanmıştır.²³¹

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Meclis Başkanı'na bağlı olduğundan, saray, kasır ve köşkerin, başkanlığı ilgilendiren; sosyal aktivitelerin, kamuoyuna açık etkinliklerin, davetlerin, basın ve ziyaret taleplerinin bu ofis aracılığı ile düzenleneceğini çıkarmak mümkündür. Yine aynı kitapçıkta belirtildiğine göre Meclis Başkanlığı danışmanlık (İletişim Danışmanı) kurumuna ilk defa "sınırları belirlenmiş inisiyatif kullanma hakkı" vermiş böylelikle devlet kurumlarında iletişim danışmanı kavramını, iletişim ofisi sistemini ve yeni danışmanlık biçimini ilk kez meclis başkanlığı kullanmıştır.

²³⁰ TBMM Başkanlığı Yeni İletişim Konsepti ve İletişim Ofisi, (Ankara: TBMM Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü, 2004),5

²³¹ TBMM Başkanı Bülent Arınç, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Bilgilendirme Toplantısı Konuşma Metni, (İstanbul: TBMM Başkanlığı İletişim Ofisi, 2004),7

Aralarında 150.yıl uluslar arası sempozyumunun da olduğu pek çok etkinlik ve aktivitede belirleyici rol oynayan İletişim Ofisi 2007 yılında daire başkanlığı değişimi sonrası dağıtılmış, sonrasında Genel Sekreterlik tarafından 26 Aralık 2009 tarihli resmi yazı ile İletişim Koordinatörlüğü'nün oluşturulduğu Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bildirilmiştir. İletişim Koordinatörlüğünün henüz yazılı bir metin olarak görev yetki ve sorumluluk belgesinin hazırlanmadığı birim yetkilisi ile gerçekleştirilen mülakat sonucu öğrenilmiştir.²³²

4.3.3. Personel ve Mali Hizmetler Daire Başkan Yardımcılığı

Milli Saraylar Müdürlüğüne bağlı “Baş Kâtiplik” adı altında kurulan birim 1970 yılında Kısım Amirliği adını almış sonrasında ise Başkan Yardımcılıklarından biri olarak tanımlanmıştır.

Bünyesinde dört şube müdürlüğü olan Personel ve Mali Hizmetler Daire Başkan Yardımcılığı öncelikle kurumda görev yapmakta olan personelin özlük ve sosyal haklarının takibi ile ilgili temel işlevleri gerçekleştirmekle görevlidir. Bağlı Müdürlükler; Personel, özlük ve eğitim, Mali Hizmetler, Satın Alma, Sosyal Hizmetler müdürlükleridir. Yeni kurulan Protokol ve Halkla İlişkiler Birimi ve Eğitim Birimi ile Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Eğitim Merkezi'nde -23 Şubat 2010'dan önce Kültür Tanıtım Daire Başkan Yardımcılığına bağlıydı- adı geçen başkan yardımcısı bünyesindedir.

4.3.4. Kültür -Tanıtım Daire Başkan Yardımcılığı

Kültür-Tanıtım Daire Başkanlığı yardımcılığının Ekim 1998 yılında hazırladığı brifingde kuruluş gerekçesi şu şekilde tanımlanmıştır;“Ulusal ve uluslararası platformda **saray-müze** kapsamında değerlendirilen ve tarihi nesneleriyle bir bütün oluşturan kültürel değerlerin –Saray, köşk ve kasırlar- bilimsel olarak çok yönlü araştırılması amacıyla ve Milli Saraylar Sempozyumunda alınan kararlar doğrultusunda koleksiyonlar, seksiyonlar, kütüphane ve arşiv birimleri oluşturulmuştur”. Birim eski Mevzuat Dairesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

²³²Kişisel Görüşme. Milli Saraylar Daire Başkanlığı İletişim Koordinatörü, İlhan Kocaman gerçekleştirilen görüşme; 10 Mart 2010

Araştırmacılar 1986 yılında sanat tarihçilerinden oluşan bir çalışma gurubuyla ilk aşamada dokuz seksiyon belirlemişlerdir. Bu alanlar; Aydınlatma, Cam/Porselen, Halı, Isıtma, Mobilya, Müzik Aletleri, Resim, Saat, Tekstil’ dir.2010 yılında Araştırma-Seksiyonlar aşağıdaki gibi oluşturulmuştur;

- Aydınlatma
- Dekoratif Eserler
- Halı
- Isıtma ve Endüstri Araçları
- Mobilya
- Porselen Sofra Takımları
- Metal Sofra Takımları
- Cam ve Kristal Sofra Takımları
- Saat
- Müzik Aletleri
- Tablo ve Fotoğraf
- Tekstil
- Hat sanatı, Mühürler ve Yazı Takımları
- Mutfak Araçları
- Kitap, adı altında 15 seksiyon bulunmaktadır.

Kültür-Tanıtım Başkan yardımcılığı bünyesinde; Tanıtım ve Tahsisler Şube Müdürlüğü, İdari Şube Müdürlüğü (Depo-Müze), İdari Şube Müdürlüğü (Objeler Restorasyon) bulunmaktadır.

Kültür ve Tanıtım Daire Başkanlığı bünyesindeki Arşiv birimi ile ilgili ilk tasnif çalışmaları 1978 yılında başlamıştır. Hazine-i Hassa Arşivi içerik olarak ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısını kapsamaktadır. Hazine-i Hassa Nezareti 1850’de kurulmuş, 1908’den itibaren Umum Müdürlüğüne bağlanmış ve saltanatla birlikte kaldırılmıştır. Sarayların gelir ve giderleriyle ilgili mali bir kuruluş olan Hazine-i Hassa, Sultan Abdülmecit döneminde padişahın, ailesinin ve saray

personelinin bütün masraflarını, sarayların bütün ihtiyaçlarını karşılayan bir devlet teşkilatıdır. Cumhuriyet dönemi belgeleri de aynı arşivde korunmaktadır.²³³

Defter ve evrak olarak tasnif yapılan arşivde 4742 defter, 3411 evrak ve 542 keşif defteri vardır. Arşiv çalışmalarının bilimsel nitelikte olması için dünya kütüphanecilik kongresinin 1934 yılında bastırmış olduğu rehber örnek alınmıştır. Arşiv belgeleri 1991 tarihinden itibaren Devlet Arşiv Yönetmeliğine uygun olarak bilimsel araştırma yapan araştırmacıların kullanımına açılmıştır.

Eğitim Birimi 3308 sayılı yasaya uygun olarak, meslek liseleri öğrencilerine beceri eğitimi yaptırmak üzere 1986 yılında kurulmuş ve öğrencilere staj süreleri boyunca ilgili atölyelerde haftanın üç günü eğitim verilmeye başlanmıştır. Eğitim Birimi 1986–1987 eğitim ve öğretim yılından günümüze stajyer öğrenci çalıştırmaktadır.²³⁴ Özellikle yaz aylarında üniversite ve meslek yüksek okulu öğrencileri branşlarına uygun atölyelerde zorunlu staj yapmaktadır. Çağdaş müzecilik bağlamında bir eğitim birimi değildir.

4.3.5. Saray, Köşk ve Kasırlar Daire Başkan Yardımcılığı

Daire Başkan Yardımcılığına bağlı, Saray ve Köşkler Grup Başkanı ve onun alt biriminde, Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ile Köşk ve Kasır Amirlikleri bulunmaktadır.

4.3.6. Teknik Daire Başkan Yardımcılığı

Daire başkanlığı Teknik Yardımcılığı Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesindeki beş başkan yardımcılığından birisidir. Daire Başkanlığına Bağlı Köşk ve Kasırların bakım, onarım ve restorasyonu ile görevlendirilmiştir. Osmanlı döneminde Milli Saraylar bünyesi içindeki Dolmabahçe Sarayı kapsamlı bir restorasyondan 1909 yılında Mimar Vedat yönetiminde geçmiştir. Cumhuriyet döneminde Milli Saraylar Mimarlığı olarak yapılan istihdamlar sonucu çalışmalar sürdürülmüş 1976 yılında Teknik Büro şefliği, 1981 yılında Teknik Büro Amirliği, 1983 yılında 2919 sayılı

²³³ **Kültür-Tanıtım Yardımcılığı Brifing Raporu**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi. Haziran 2003

²³⁴ A.g.r.

kanunla Teknik ve Destek Hizmetleri Grup Başkanlığı kurulmuş, 1993 yılında ise Daire Başkanı Teknik Yardımcılığı makamı ihdas edilmiştir. Grup Başkanlığı bünyesinde; Bakım ve Onarım Şube Müdürlüğü, Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü, Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü, İdari Şube Müdürlüğü (Tarihi Binalar) bulunmaktadır.

4.3.7. Destek Hizmetler Daire Başkan Yardımcılığı

Destek Hizmetler Daire Başkan Yardımcılığının alt birimlerinde; İşletme Şube Müdürlüğü, Yıldız Çini ve Porselen Sanayi İşletmesi, Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası, Kalite Koordinatörlüğü vardır.

4.4. Milli Saraylar Daire Başkanlığına Bağlı Saray, Köşk ve Kasırlar

4.4.1. Beylerbeyi Sarayı

Yerleşim tarihi Bizans dönemine kadar inen Beylerbeyi bölgesi, Osmanlı döneminde Padişahların has bahçelerinden biri olarak kullanılmıştır. Bölgenin adı Sultan III. Murat (1574- 1596) döneminde Rumeli Beylerbeyi olan Mehmet Paşanın burada bulunan yalısından gelir.²³⁵ Farklı dönemlerde eklemelerle genişleyen saray kompleksinin ana binası, ağırlıklı ahşap malzemenin kullanılmasıyla yangın sonucu tahrip olmuştur. Günümüze ulaşan yazlık saray Sultan Abdülaziz'in emriyle 1865 yılında Serkis Balyan'a yaptırılmıştır. Ana yapı kıyıda yer alırken Mermer Köşk, Ahr Köşk, Sarı Köşk adı verilen ek binaları set bahçelerde bulunmaktadır. Yazlık bir saray olması nedeniyle sürekli kullanılmayan Beylerbeyi Sarayı, çoğunlukla yabancı devlet başkanlarının ağırlandığında kullanılmıştır. Sarayın üst set bahçelerinde Sarı ve Mermer Köşkler vardır. Sultan V. Mehmet Reşat Döneminde mimar Vedat Bey özellikle bozulan kalem işleri ve yıldızları tamir etmiştir.²³⁶ Sarayda ömrünün son altı yılını sürgünde geçiren Sultan II. Abdülhamit 1918'de burada vefat etmiştir. Batı ve Doğu üsluplarının bir arada görüldüğü Saray Türk Evi plan özelliğindedir. Bunu yanı sıra Greko-Romen elamanlarda kullanılmıştır. Köşelere gömme sütunlar uygulanarak klasik düzenden ayrı durulmuştur.²³⁷ Ana yapı Harem ve Selamlık olarak ikiye ayrılmıştır ve ikisi ana olmak üzere üç girişe sahiptir.

²³⁵ Metin Sözen, **Devletin Evi Saray** (İstanbul: Sandoz Yayınları. 1990),182

²³⁶ Haluk Şehsuvaroğlu, **Boğaziçi'ne Dair**. (İstanbul: TTOK Yayını,1986),173

²³⁷ Sedat Hakkı Eldem, **Boğaziçi Anıları**, (İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1979),336

Saray cumhuriyet döneminde tıpkı Dolmabahçe sarayı gibi bir prestij mekanı olarak değerlendirilmiştir. İran şahı Rıza Pehlevi 1934 yılında Beylerbeyi Sarayının havuzlu salonunda konuk edilmiş ve pek çok devlet adamının ağırlandığı bu yazlık saray Atatürk tarafından da kullanılmıştır. Çok partili döneme geçişin hemen ardından 1960'lara kadar terk edilen ve kapılarını kapatan Beylerbeyi Sarayı 1 Nisan 1983 tarihinde müze işlevi kazandırılarak ziyarete açılmıştır. Cumhuriyet döneminde; Musahiban, Bendegân ve Agavat Daireleri önceleri Deniz Astsubay Okulu kullanımındayken Boğaz köprüsünün ayağına rastlamaları nedeniyle yıkılmıştır, geyiklik bahçesinin tümü saray kompleksinden bölünerek karayollarına verilmiş, köprünün yönetim birimleri ve bilet gişeleri bu alan üzerine kurulmuştur. Mutfak binaları Eğitim Bakanlığına devirle ortaokul olarak kullanılmaktadır. Saraya ait su kaynakları ile suyuolları tamamı ile kaybolmuştur.²³⁸

Beylerbeyi Sarayının set bahçeleri, onarımı tamamlanan Ahır Köşk ve Mermer köşk Temmuz 1985'de kısa bir süre sonra da Sarı Köşk ziyarete açılmıştır. Sarı Köşkün ön bahçesi çocukların sanat çalışmalarına, alt katı Dolmabahçe Sarayında olduğu gibi değişik gösterilere ayrılmıştır diyen Sözen, gösterilerin ve çocukların etkinliklerinin detayını vermez.²³⁹ Çalışmanın yazarı tarafından Beylerbeyi Sarayının o dönemlerden itibaren başlayan ve halen görev yapan Koruma Memurlarıyla gerçekleştirilen kişisel görüşmede çocuklarla ilgili herhangi bir etkinliğin olmadığı ve Sanat, Kültür alanında faaliyetin yapılmasının zaten 1987 yılında set bahçelerin ve köşkların ziyarete kapanmasından sonra mümkün olamadığı anlaşılmıştır. Set Bahçeler ve içindeki yapılar günümüzde de ziyarete kapalıdır.

Sempozyum bildirilerinde Beylerbeyi Sarayının da mesken olarak kullanım zamanlarında ciddi bir onarım ve iyileştirme süreci yaşamadığını anlıyoruz. 1982 yılında Saray gezisi yapılırken izleyiciler arasında bulunan Orman Fakültesi öğretim üyesi prof. Besalet Pamay Sultan II. Abdülhamit'in vefat ettiği odanın giriş kapısı hakkında "her tarafı kurt yeniği olmuş derhal bakım gerektirir, kapı adeta kemirilmiş

²³⁸ a.g.e.

²³⁹ Metin Sözen, **Devletin Evi Saray** (İstanbul: Sandoz Yayınları, 1990), 189

haldedir” diyerek uyarıda bulunmuştur.²⁴⁰Yine aynı bildiride çok partili dönemde,1963–1967 yılları arasında Türk televizyonlarında ilgiyle takip edilen “kaçak” dizisinin aktörü David Janssen onuruna burada bir resepsiyon verildiği bildirilmiştir.

4.4.2. Küçüksu Kasrı

Sultan Abdülmecit döneminde Nikogos Balyan tarafından 1856/1857 yıllarında bugünkü kagir Küçüksu Kasrı yaptırılmıştır. Göksu kasrı olarak ta bilinen bu yapının çevresinin uzun yıllar mesire yeri olarak kullanıldığı bilinmektedir.²⁴¹ Abdülaziz’in tahta çıktığı ilk sene (1861) o sırada Veliaht olan Edward VII gayri resmi bir biçimde İstanbul’a gelmiştir. Abdülaziz İngiliz Veliahdı şerefine Küçüksu Kasrında bir öğle yemeği vermiş, ziyaret resmi olmadığı için üniforma giyilmemiştir. Şehsuvaroğlu’na göre bu yemek bir Osmanlı Hükümdarının yabancılar ve vezirlerle beraber sofraya oturduğu ilk yemek olması nedeniyle tarihi bir önem taşımaktadır.²⁴²

Küçüksu Kasrı, Dolmabahçe ya da Beylerbeyi sarayları gibi sürekli yaşanmaya yönelik bir amaç taşımadığından dolayı yatak odası gibi mekanlara gereksinim duyulmamış, bugün görülen yatak odalarıysa Cumhuriyet Döneminde devlet ileri gelenlerinin kullanması için düzenlenmiştir.²⁴³

Küçüksu Kasrı Atatürk’ün İstanbul’a geldiği dönemlerde çalışma ve dinlenme amacıyla kullandığı bir yapıdır. Çok partili dönemde Atatürk için çekilecek bir filmde rol almak üzere Türkiye’ye davet edilen Yul Brynner burada bir hafta süre ile misafir olarak kalmıştır.²⁴⁴ 1953 yılında NATO Akdeniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Lord Mounbatten bir hafta boyunca kasırda misafir edilmiştir.²⁴⁵

²⁴⁰ Kemal Tüfekçioğlu, “Milli Saray, Köşk-Kasır Korunması Bakımı Ve Turistik Gezi Yöntemi” **Milli Saraylar Sempozyumu:Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** (İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985),292

²⁴¹ **Küçüksu Kasrı**, yay. Koordinatörü İhsan Yücel, (İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları no:13, 1995) ,19

²⁴² Haluk Şehsuvaroğlu, A.g.e.178

²⁴³ **Küçüksu Kasrı**, yay. Koordinatörü İhsan Yücel, (İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları no:13, 1995) ,37

²⁴⁴ Kemal Tüfekçioğlu, “Milli Saray, Köşk-Kasır Korunması Bakımı Ve Turistik Gezi Yöntemi” A.g.s. 297

²⁴⁵ Haluk Şehsuvaroğlu ,A.g.e.179

Yapıyı kullanan kişilerden biri de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dır. Küçüksu kasrına Dolmabahçe sarayından pek çok eşya Bayar döneminde getirilmiştir. 1970'li yıllara kadar devlet yöneticilerinin zaman zaman kullandığı Küçüksu Kasrı, bu yıllarda bakıma alınarak 1983'de müze haline dönüştürülmüştür. Küçüksu kasrı bir anıt müze olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁶

4.4.3. Aynalıkavak Kasrı

İki yüzyıllık bir sürede gelişen Aynalıkavak Sahil sarayı tam bir saray kompleksidir. Bu saraydan günümüze ulaşan ise Aynalıkavak Kasrı'dır. Bugünkü sınırlarına bakıldığında kasrın kareye yakın, dikdörtgen olduğu anlaşılmaktadır. 17.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar inşa faaliyeti süren Osmanlı Padişahlarının dönem dönem kullandıkları sahil saraylarından biri olan, III. Selim (1789–1807) Döneminde büyük onarımlar yapılarak günümüze ulaşan Aynalıkavak Kasrı'nın bahçesi tersaneye verilmiş ve arasına bir duvar örülerek denizle bağlantısı kesilmiştir. 1805 yılına ait bir keşif belgesinde Saray'ın arazisi üzerinde üçü büyük üçü küçük olmak üzere altı adet köşk olduğu anlaşılmaktadır.²⁴⁷ Kasır, Arz Odası, Divanhanesi, bu mekanın duvarlarını dolaşan yazıtları ve alçı şebekeli pencereleri, III. Selim tuğralı ve Batı etkili iç süslemeleriyle 18. yüzyıl mimarlığının özelliğini vurgularken, Osmanlı geleneğine uygun sedir, mangal, kandil gibi öğeleriyle Milli Sarayların diğer 19.yüzyıl ürünü imparatorluk yapılarından -Batılılaşma etkisinden- farklılaşmaktadır.²⁴⁸

Cumhuriyetle birlikte Aynalıkavak Kasrı diplomatik amaçla kullanılmıştır. Örneğin; 1924'de Musul konferansı burada toplanmıştır. Aynalıkavak Kasrı'nın müze olarak açılması 26 Temmuz 1984 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren imzasıyla olmuştur. 1984 yılındaki "Milli Saraylar Sempozyumu"nun bir dizi etkinliği Kasra yeniden çağdaş bir işlev kazandırmıştır. Yeniden düzenlenen bahçesi müze –saray olarak kullanılmasını sağlamıştır. Kasrın zemin katı ise bir sergi mekânına dönüştürülmüş ve burada "Türk Çalgıları Sergisi" Açılmıştır.

²⁴⁶ Mehmet Önder, **Türkiye Müzeleri**, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 1995), 157

²⁴⁷ Metin Sözen, **Devletin Evi Saray**, (İstanbul: Sandoz Yayınları, 1990), 100

²⁴⁸ **Milli Saraylar**, Yay. Yön. Ersu Pekin (Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 1987), 58

Cumhuriyet Döneminde Aynalıkavak Kasrı 23 Nisan Çocuk Bayramlarında çocuklara eğlence, mesire ve piknik yeri olara açılmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumunun müracaatıyla her yıl etkinlikler belirli aralıklarla düzenlenmiştir.²⁴⁹

Sözen'in Aynalıkavak Kasrı'nda sultan III. Selim anısına düzenlenen konserler dizisinin sürdürülmekte²⁵⁰ olduğunu belirttiği 1990 tarihli çalışmasına rağmen 1998 yılında restorasyon nedeniyle kapatılan yapı bünyesinde sınırlı sayıda konser verilmiş ve sergi düzenlenmiştir.

4.4.4. Yıldız Şale

Yıldız Şale farklı tarihlerde inşa edilen birbirine bitişik üç bölümden oluşur. Yüksek duvarlarla çevrili bir bahçe içindeki yapının birinci bölümü 1880, ikinci bölümü 1889, üçüncü bölümü ise 1898 yıllarında tamamlanmıştır. Başlangıçta küçük bir dağ kulübesi olarak inşa edilen Şale'nin birinci bölümünün mimarı bilinmemektedir. İkinci bölümde Sarkis Balyan, merasim köşkü olarak bilinen üçüncü bölümde ise İtalyan Mimar Raimondo d'Aronco çalışmıştır. Köşkün salonlarla birlikte altmış odası vardır. Bütün oda ve salonlarının süslemeleri birbirinden farklı altın varak ve renkli kalem işleri ile üslüdur. 1984 Sempozyum bildirilerinde Yıldız Şale'nin uzun süre ihmal edildiği vurgulanmıştır. Tüfekçioğlu'nun belirttiğine göre Cumhuriyetin ilk yıllarında III. Kolordu komutanı Şükrü Naili Paşa Köşkü gezerken tarihi Hereke halısının köşesinin 2 metrekare güvenlik görevlisi tarafından kesilmiş ve çalınmış olduğunu görmüştür.²⁵¹ Yıldız Şale 1940'lı yıllardan itibaren Kongre Merkezi olarak kullanılmıştır.²⁵²

Yıldız Şale gezisinde Kenan Evren Sultan II. Abdülhamit'in annesinin odasını gezerken buradaki ağır kokuyu beğenmeyerek bunun nedenini Milli Saraylar Daire başkanı Tevik Pülten'e sorar. Pülten'de "Kokunun aşağıdan geldiğini sanıyoruz ama orası kapalı" deyince "böylesine değerli bir yerin alt katında neler olduğunu

²⁴⁹ MSHHA.CMH. 2102 1934

²⁵⁰ A.g.e.102

²⁵¹ Kemal Tüfekçioğlu, "Milli Saray, Köşk-Kasır Korunması Bakımı Ve Turistik Gezi Yöntemi" **Milli Saraylar Sempozyumu:Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985),292

²⁵²MSHHA. CMH.132,143.1947

öğrenmeniz gerekir, ya bunun alt katında fare ölüsü varsa?”diyerek haber yorumuna göre ilgililerin dikkatini çekmiştir²⁵³.

Yukarıda belirtilenlerin yanında Yıldız Şale Köşkü’nün bir İtalyan’a (Mario Sera) kumarhane olarak kiraya verilmesi (1928), geçiş döneminde görülen işlevlendirme sorununa bir alternatif olarak nasıl değerlendirildiğine örnektir.²⁵⁴Yıldız Şale’nin restorasyonu 1985’de tamamlanır ve ardından ziyarete açılır.

4.4.5. İhlamur Kasrı

Hacı Hüsrev bağları olarak adlandırılan bölgede 1781’de Namazgâh, 1790/91’de fiskiyeli bir havuz, 1790 ve 1811’de nişan taşları konulduğu, 1855’de çeşme ve 1866’da karakol binaları yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca bir bağ evi yaptırılmış ve bu yapıyı Sultan Abdülmecit yıktırarak yerine 1855’de Nıkagos Balyan’a av köşkü, ok talimlerinde dinlenme yeri ve Biniş Kasrı yaptırmıştır.²⁵⁵

Kasır içindeki Merasim Köşkü müze olarak düzenlenmiş, Maiyet Köşkü ise oturma, dinlenme, bahçeyi seyretme yeri olarak tasarlanmıştır.²⁵⁶ Yine Sözen’in belirttiğine göre bahçede lojman olarak kullanılan yapı yeniden ele alınacak ve çocuklar (6–10 yaş) ile gençlerin resim, heykel müzik çalışmaları yapabilecekleri atölye ve sergi salonlarıyla faaliyete geçecektir.

4.4.6. Maslak Kasırları

Maslak kasırları 1981 yılında Milli Saraylara eşyasız olarak teslim edilmiştir. Hatıratlar ve fotoğraflardan edinilen bilgiler doğrultusunda Dolmabahçe Sarayı deposundan alınan eşyalar ile döşenmiş ve tefrişte dönemin özelliklerini yansıtmaya özen gösterilmiştir.²⁵⁷ Maslak kasrı çevresindeki ilk yapılaşmaların II.Mahmut Döneminde başladığı ve bölgenin II.Abdülhamit Döneminde av ve dinlenme yeri olarak kullanıldığı bilinmekle beraber Maslak Kasırlarının ne zaman

²⁵³ **Hürriyet Gazetesi**,16 Kasım 1984, 5

²⁵⁴ **Yıldız Sarayı: Şale Kasrı Hümayunu**. (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları,1993) ,35

²⁵⁵ Metin Sözen, **Devletin Evi Saray** (İstanbul: Sandoz Yayınları,1990), 159

²⁵⁶ A.g.e, 162

²⁵⁷ **Milli Saraylar**, Yay.Yön.Ersu Pekin(Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını,1987),60

ve kimin tararından yapıldığı bilinmemekle beraber olasılıkla Abdülaziz döneminde yaptırıldığı sanılmaktadır.²⁵⁸ Kasr-ı Hümayun, Mabeyn-i Hümayun, Limonluk, Çadır Köşkü ve Paşalar Dairesi günümüze ulaşmıştır. Kasr-ı Hümayun bir müze-saray olarak geziye açıktır, Çadır Köşkünde ise kafeterya hizmeti verilmektedir. Maslak kasırlarının çevresi rekreasyon alanı olarak planlanmış ve hizmete girmiştir.²⁵⁹

4.4.7. Florya Atatürk Köşkü

Köşkün mimarı Seyfi Arkan pek çok yorumcuya göre “ilk gerçek Türk modernisti”dir. Tıpkı bir gemi gibi suyun üzerinde duran yapı 1934–1936 yılları arasında inşa edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı deniz köşkü, genel sekreterlik binası ve yaverlik binasından oluşan Florya kompleksi içinde günümüze ulaşmayan Beyaz, Mavi ve Kırmızı köşkler de bulunmaktaydı.²⁶⁰

4.4.8. Yalova Atatürk Köşkü

Anadolu da kaplıcaları ve şifalı sularıyla ün yapmış Yalova’ya Atatürk 1929 yılında bir köşk yaptırmıştır. Bu köşk günümüzde Atatürk Müzesi olarak TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığınca değerlendirilmektedir. Köşk iki kattan oluşur ve içindeki eşyaların pek çoğu Dolmabahçe Sarayından temin edilmiştir. Yalova Atatürk köşkü bir müze evdir.²⁶¹ Özgün döşeme öğeleriyle korunan köşkte anı değeri taşıyan bir dizi eşyanın yanı sıra Atatürk’ün özel eşyaları da sergilenmektedir.²⁶²

4.4.9. Beykoz Kasrı

Mısırlı Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın Sultan Abdülmecit’e ‘ubudiyet arzı’-Padişahı buraya yakın bir yerde küçük düşürerek Ruslarla anlaşma yapmak zorunda bırakmıştır- olarak başlattığı ve oğlu İbrahim Paşa’nın 1848 yılında tamamladığı bu yapı Boğaziçi’nin ilk kagir ve yeni üslupta yapılmış kasrıdır. Erdenen’e göre Sultan II. Mahmut döneminde başkaldıran ve Eskişehir’e kadar ilerleyen Mehmet Ali Paşa

²⁵⁸ A.g.e,61

²⁵⁹ A.g.e,64

²⁶⁰ Şule Yum, **Florya Atatürk Deniz Köşkü** (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2008),13

²⁶¹ Mehmet Önder, **Türkiye Müzeleri**,(İstanbul: İş Bankası Yayınları,1995),158

²⁶² **Milli Saraylar**, Yay. Yön. Ersu Pekin (Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını,1987) ,72

daha sonra Sultan Abdülmecit'ten özür dilemek için bu kasrı inşa ettirmiştir. Sultan Abdülaziz'in sıklıkla kullandığı bu kasırda III. Napolyon'un eşi İmparatoriçe Eugenie çayırdağıdaki geçit resminden sonra istirahat etmiştir.²⁶³ İki katlı orta sofa binayı boydan boya kesmektedir, kasrın iki katında da köşelerde dörder oda bulunur. Işığı revaklara açılan ve üst kat durumundaki çatıya bakan pencerelerden alan yapının kat yüksekliği sekiz metreyi bulmaktadır. Kare esasına dayanan plan, zemin katında birbirini çevreleyen teraslarla kuşatılmış, bunlar kat kat birbirini sararak bahçe zeminini geçmektedir. Böylece kasır kademeli piramit şeklinde gittikçe genişleyen bir teras kaidesi üzerine oturtulmuştur.²⁶⁴

4.3.10. Yıldız Çini ve Porselen Sanayi İşletmesi

Çini Fabrika-i Hümayun adıyla fabrika 1890 yılında kurulmuştur. Fabrikanın ilk zamanlarda porselen çamuru ve sırrı bazı araç gereçleri ve kalıpları Fransız Sevres ve Limoges fabrikalarından yetenekli ustalarla birlikte getirilmiş ilk üretim 1892'de başlamıştır. 1894 depreminde zarar gören yapı mimar Raimondo d'Aranco tarafından onarılmıştır. Sarayın süs eşyaları, vazo, kapaklı kaseler, sahanlar, aşure kaseleri, yemek tabakları, kapaklı kaseler, yazı, çay ve fincan takımlarını 1909 yılına kadar üretilmiş, II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinin ardından kapanmıştır. 1911'de yeniden açılan fabrika kurtuluş savaşı yıllarında telgraf tellerini birbirine bağlamakta kullanılan kaolin "fincan"ların üretimine başlar.²⁶⁵ 1936 yılında Milli Emlak tarafından tasfiye edilen fabrika 1957'de yeniden çalıştırılmak üzere Sümerbank'a devredilmiştir. 1963'den günümüze özellikle el dekorlu nadide eser üretimi devam eden fabrika, 1995 yılında 4046 sayılı yasa ile TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlanmış ve müze-fabrika hizmeti vermeye başlamıştır.

4.3.11. Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası

Osmanlı döneminde kurulan ilk büyük fabrika olan Hereke, 1843 yılında Ohannes ve Bogos Dadyan kardeşler tarafından ipekli kumaş fabrikası olarak kurulmuş 1845

²⁶³ Orhan Erdenen, **Boğaziçi Kendini Anlatıyor**, (İstanbul: Kitabistanbul, 2007), 412

²⁶⁴ Sedat Hakkı Eldem, **Boğaziçi Anıları** (İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1979), 257

²⁶⁵ **Milli Saraylar Çini ve porselen İşletmesi**, Haz. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kültür Tanıtım Yardımcılığı Yayın Tanıtım Bölümü ve Yıldız Porselen ve Çini İşletmesi Tasarım Bölümü, (İstanbul: TBMM Milli Saraylar Yayını, 2007), 4

yılında,Hereke-i Fabrikayı Hümayun olarak saraya bağlanmıştır.Hereke Fabrikası Osmanlı dokumacığını uluslar arası sergi ve fuarlarda temsil etmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra fabrika Sanayi ve Maadin Bankası'na,1938'de önce Sanayi Ofisi'ne ardından Sümerbank'a bağlanmış ve Başbakanlık Özelleştirme Kurulunun 14 Haziran 1995 tarih ve 95/45 sayılı kararı ile Milli Saraylar Daire Başkanlığına devredilmiş ve müze fabrika olarak saray ve tarihi yapılan özgün döşemeliklerini üretime devam etmiştir.²⁶⁶

4.5. Dolmabahçe Sarayı

Osmanlı döneminde İstanbul'da inşa edilen ilk saray Saray-ı Attika Amiredir. Eski saray olarak ta bilinen bu yapılar topluluğu 1453–1478 tarihleri arasında kullanılmıştır. Bu ilk yönetim merkezinin ardından Saray-ı Cedid-i Amire yani Topkapı Sarayı 1478–1839 yılları arasında Osmanlı Padişahlarının yönetim merkezi olmuştur. Dolmabahçe Sarayı kendisinden önce inşa edilen saraylar gibi zaman ve gereksinimlere göre gelişmiş değil, önceden tasarlanan bir yapı programına göre inşa edilmiş bir saraydır. Kuruluş ve mekân ilişkileri açısından geleneksel Türk evi plan tipinin büyük boyutlarda uygulandığı görülür.²⁶⁷

İmparatorluğun tüm görkemini vurgulayacak ve Batılılaşmanın etkisindeki yeni düzeni simgeleyecek bir saray düşüncesiyle Sultan Abdülmecit'in emri üzerine 1843–1856 yılları arasında inşa edilen Dolmabahçe Sarayı; Avrupa saraylarının anıtsal boyutlarına özenen değişik üslupların öğeleriyle donatıldığından belirli bir üsluba bağlanamaz. Buna rağmen dönemin kültürel yapısını sosyal ve sanatsal etkilenmeleri, eğilimleri, saray örgütündeki değişimleri önemli oranda yansıtan mimari bir bütün olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı Sarayı ve yaşayışının güçlü etkisiyle, Tanzimat'ın değişim ruhunu yaratan Batı kaynaklı yenilikler sarayda bilinçsizce uygulanmamıştır. Saray'ın ana binaları Selamlık, Muayede Salonu ve Harem bölümleriyle Veliaht Dairesi'nden oluşur.

²⁶⁶ Ayça Özer Demirli. "Hereke Kumaş Motifleri ve Desen Araştırmaları" **MS Milli Saraylar Dergisi** S.2. (Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 2004),74

²⁶⁷ **Dolmabahçe Sarayı**, ed.Ömer Taşdelen, Aydan Gürün, (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2005), 19, Deniz Esemeli, **Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe**, (İstanbul: Homer Kitapevi, 2002),54

Cephede ampİR süsleme devam ederken, Selamlık ve Harem bölümleri Muayede Salonu ile ayrılarak, yapıya bir sahil saray görünümünü kazandırılmıştır. Tek bir yapı içinde simetrik mekan sıralamasıyla Avrupa Saraylarına benzeyen Dolmabahçe Sarayı'nın iç mekanları, salonlar etrafındaki oda gruplarına yer veren geleneksel ünitelerden oluşur.²⁶⁸

Ana yapı yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Saray kompleksi içinde; Cami, Tiyatro, Istabl-ı Amire, Serasker Dairesi, Hazine-i Hassa, Mefruşat Daireleri bulunur. Bu yapıların ardında Kuşluk, Camlı Köşk, Gedikli Cariyeler ve Kızlarağası Daireleri, Hareket Köşkleri, Hereke Dokumahanesi, Baltacılar, Ağavat, Bendegân, Musahibin daireleri ve tüm bu yapılarda oturan kişileri doyuracak nitelikteki Matbah-ı Amire yer alır.²⁶⁹ Sultan II. Abdülhamit döneminde Sarayın kullanılmaması bakımsız kalmasına neden olmuş ve deprem, yangınlardan zarar görmesi ve Cumhuriyet dönemindeki yanlış mimari uygulamalar sonucu Saray'ın Tiyatro, Hamlahane, Serasker Dairesi, Istabl-ı Amire ve Matbah-ı Amire gibi kimi bölümleri tümüyle ortadan kaldırılmış kimileri ise farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın saltanat makamı olarak uzun süre kullanılmayışı mekânların özgün kimliklerini belirsizleştirmiştir. Sultan Abdülaziz'den sonra Saray, Sultan II. Abdülhamit'in Nisan 1877'de Yıldız Sarayı'na taşınmasıyla 32 sene (1877–1909) boş kalmış Sultan V. Mehmet Reşat Döneminde (1909–1918) özellikle meşrutî idare tarafından azaltılan Harem ve Selamlık kadrosu, mekânları hiyerarşik kullanıma göre değerlendirememiştir. Son Halife Abdülmecit döneminde (1922–1924) ise resim atölyesinin ve çocuklarının ismini taşıyan birkaç odanın, mekân düzeninin daha da karmaşıktırdığı görülür.²⁷⁰

Hereke Fabrikası ve Yıldız Çini fabrikası Dolmabahçe Sarayının desteğinde kurulup gelişmiştir. Dolayısıyla sanayi devriminin Osmanlı ülkesindeki etkisinin gözlemlenebileceği, üretimin desteklendiği en belirgin alanlarından biri saraydır.

²⁶⁸ Deniz Eşemenli, “Tanzimat'ın Sarayı Dolmabahçe'de bir çağdaşlaşma sembolü: Mabeyn Dairesi veya Selamlık” **Yıldız Demiriz'e Armağan**, Haz.Baha Tanman-Uşun Tükel (İstanbul:Simurg yayınları,2001),53

²⁶⁹ Deniz Eşemenli, **Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe**, (İstanbul: Homer Kitapevi, 2002), 241

²⁷⁰ Deniz Eşemenli, “Tanzimat'ın Sarayı Dolmabahçe'de bir çağdaşlaşma sembolü: Mabeyn Dairesi veya Selamlık” **Yıldız Demiriz'e Armağan**, Haz.Baha Tanman-Uşun Tükel (İstanbul:Simurg yayınları,2001),64

Saltanatın kaldırılmasının hemen ardından 1925 yılında iki Osmanlı sarayı Milli Saraylar müdürlüğü altına alınmıştır. Saraydan biri Dolmabahçe diğeri Beylerbeyi sarayıdır.

Cumhuriyet döneminde Dolmabahçe Sarayına ait pek çok yapı günümüze ulaşmadan çeşitli nedenlerle ortadan kaldırılmıştır. Dolmabahçe Sarayının İstabl-ı Amire binaları- burası 1923 yılında III. Kolordu İstanbul'a girdiği zaman hayvan hastanesi olarak kullanılıp ardından yıkılmıştır- İnönü stadyumunun inşası için, Hamlacılar dairesi, Kayıkhaneler, Kabataş meydanın düzenlenmesi, yolun genişletilmesi amacıyla, Tiyatro binasının –son olarak tütün deposu olarak kullanılıp 1937 yılında yıkılmıştır-temel duvarları park düzenlemesi ve umumi helaların yapılması, Serasker paşa dairesinin temelleri Dolmabahçe meydanının düzenlenmesi amacıyla yıktırılmıştır.²⁷¹

1952/1959 yılları arasında imar adı altında İstanbul ve Boğaziçi'nde bir Vandalizm yaşanmıştır diyen Şehsuvaroğlu; pek çok tarihi yapının yıktırıldığını bununla beraber sadece Tophane ile Beşiktaş arasında 35 eserin önlerinden yol geçirmek ısrarı ile ortadan kaldırıldığını yazar.²⁷² Bu dönemde yıkımlardan büyük oranda etkilenmeyen Dolmabahçe Sarayı'nın alternatif kullanımları üzerine tartışmalar olur. Saray'ın Otel olarak kullanımı gündeme gelir karşı çıkan siyasilerin alternatifleri ise Adliye olarak kullanılmasıdır.²⁷³ Milli Sarayların otel veya Montecarlo misali Kumarhaneler olarak kullanılması 1980'lerde gündeme gelen ve çok büyük gelir getirmesi amacıyla ortaya atılan görüşlerdir.²⁷⁴

Dolmabahçe Saray kompleksi içinde bulunan Baltacılar Dairesi Marmara Üniversitesine, Velihaht Dairesi Mimar Sinan Üniversitesine, Musahibin Dairesi İç işleri Bakanlığına -Bakanlık Kaymakamlığı 2003 yılı itibariyle kapatılmış ve Başbakanlığa tahsis edilmiştir-Matbah-ı Amire binaları Devlet Malzeme Ofisine– 2003 tarihinde Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilmiştir-, Kuşhane

²⁷¹ Şevket Lemi Merey. “Boğaziçi'ndeki Milli Saraylarımızın Strüktürel ve Restorasyonları İçin Temel Öneriler” . **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** (İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985),261

²⁷² Haluk Şehsuvaroğlu, **Boğaziçi'ne Bakışlar**,(İstanbul: TTOK, 1986)'53'den aktaran Orhan Erdenen, **Boğaziçi Kendini Anlatıyor**,(İstanbul: Kitabistanbul. 2007),176

²⁷³ Dolmabahçe Sarayı, **Tarih Dünyası Dergisi**, No: 6.30 Haziran (İstanbul: 1950),6

²⁷⁴ Mustafa kafalı, **Makaleler**. Yay. Haz. E.Semih Yalçın, Süleyman Özbek. (Ankara: Berikan Yayınevi,2005), 453

Mutfakları, Tatlıhane, Şerbethane, Şekerhane, Eczahane, Un fabrikası, Fodla fırınları, Agavat Cami, Agavat Dairesi Milli Savunma Bakanlığının kullanımına verilmiştir. Kızlarağası Dairesi ile Hereke Dokumahane binaları bütünüyle değiştirilmişlerdir. Milli Saraylar Müdürlüğü de kendi kullanımında bulunan İnşaat Daire Müdürlüğünü ve Atiyye-i Seniyye Ambarlarını yıktırarak yerine lojman binaları yapmışlardır. Sarayın Selamlık bahçesindeki arabalık yıktırılarak kaldırılmıştır. Dolmabahçe Sarayına ait birçok eşya 1924–1930 yılları arasında Bakanlar Kurulu kararlarıyla çeşitli kamu birimlerine verilmiştir.²⁷⁵ 1997 yılında geri istenen eşyalardan sadece Cumhurbaşkanlığı Köşküne verilen 7947 parça eşya 2003 yılında iade edilmiştir. Sarayda ilk ciddi sayım 1952 yılında yapılmıştır. Saray bahçesinde de zaman içinde bazı değişimler olmuştur, Örneğin; Keskin Selamlık havuzunda bulunan kuğulu çeşmenin oraya 1965 yılında monte edildiğini, öncesinde ise Harem bahçesindeki havuzda bulunduğunu belirtmektedir.²⁷⁶

Dolmabahçe Sarayının kısa süreli de olsa müze olarak halka açıldığı zaman dilimi 1925–1927 arasındır. 12 Mayıs 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararının 6. maddesinde belli bir ücret karşılığında dileyen kişilerin gezilerine açılabilmesine karar verilmiş Sarayına ait ilk gezi talimatnamesi 1926 yılında hazırlanmıştır. Bu dönemde Sarayın Selamlık, Muayede Salonu ve Camlı Köşk bölümleri haftanın üç günü -Pazar, Salı, Cuma -sabah 10.00–11.30, öğleden sonra 14.00–15.30 arası ziyarete açılmış ve talimatnamede gezi gruplarının yirmi kişiyi aşmaması kuralı yer almıştır.²⁷⁷

Atatürk'ün Reis-i Cumhur makamı olarak kullanıldığı dönemde Dolmabahçe Sarayının koleksiyonunda bulunan tablolar 1927 ve 1929 yıllarında Ankara'da bulunan Cumhurbaşkanlığı makamına gönderilmiştir. 1934 yılında kabul edilen TBMM Başkanlık Divanı Kararıyla “tatbikat noktasında şimdiye kadar lüzum görülmediği” gerekçesiyle Dolmabahçe Sarayı ziyarete kapatılmıştır. Bu çalışmada Atatürk'ün vefatının ardından Dolmabahçe Sarayının kullanımı ile ilgili detaylı bir kronoloji verilmiştir. (Bkz.Ek1a)

“Kralların konuk olduğu, pek çok tarihi olayın geçtiği, anlaşmaların imzalandığı, elçilerin kabul edildiği, siyasal ve bilimsel toplantıların yapıldığı, son olarak

²⁷⁵ Sema Öner. “Dolmabahçe Saray Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesinde Yeni Bulgular”. **Milli Saraylar 1994/1995**, (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 1995), 129

²⁷⁶ Naci Keskin, **Dolmabahçe Sarayı**, (İstanbul: Keskin Color Ltd.şti.bs, 1970), 7

²⁷⁷ MSHHA. CMH/4. Dolmabahçe Sarayı Gezi Talimatnamesi.

Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu Dolmabahçe Sarayı bir anıt müzedir” diyen Önder, Saray’ın “sanat müzesi” olarak tanımlanmasını da elzem görür.²⁷⁸

Dolmabahçe Sarayı, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında onun düşüncelerinin hayata geçirilme sürecindeki mekânı olması nedeniyle kültür politikalarının odağı haline gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Dolmabahçe Sarayı’nın kültür devrimlerinin kamuoyuna tanıtıldığı / duyurulduğu yer olarak değerlendirildiği görülür. (Bkz.Ek1a) Dönemin iletişim araçları özellikle basın tarafından takip edilen Saray ve etkinlikler gündemi, insanları yönlendirmiştir ve etkinliklere halkın katılımına izin verilmiştir.

Yeniden kurgulanmadan özgün kullanımıyla Dolmabahçe Sarayının 1925’ten 1927’e kadar müze olduğu vurgulanmış bunun yanı sıra Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığı konutu olarak kullandığı dönemde de haftada bir gün -Salı- ziyaretine izin verilmiş ama pratikte halka açılım süreci- açılışının sürekliliği bağlamında- 1980’li yıllara kadar ertelenmiştir.²⁷⁹

Bu dönemde gündeme gelen Türk tarih tezinin savı kapsamında Türklerin batılılar kadar uygar olduğunu ispat etmek için toprak altı araştırma faaliyetlerine ciddi bir ivme kazandırılarak Batıdan önce ilk ilerici medeniyetlerin Anadolu topraklarında kurulduğu yolunda deliller aranır. Bu kapsamda elde edilen toprak altı eserlerle genç Cumhuriyetin ilk “tarih sergisi” 20–27 Eylül 1937 tarihinde Dolmabahçe Sarayı Muayede salonunda açılır²⁸⁰.

Bununla birlikte Sarayda Arap alfabesinin yerine Latin alfabesinin kullanımı yolunda çalışmalar gerçekleştirilerek sonuçlandırılır ve 1 Kasım 1928 de batı dillerinin şekilsel görselliğiyle ortaklaşan yeni Türk alfabesi kabul edilir. Dil ve Tarih üzerine yapılan tüm bu çalışmaların merkezi Dolmabahçe Sarayı olmuştur, Güneş-dil teorisi sarayda tartışılır. Saray aynı zamanda bu dönemde ekonomik ve siyasi çalışmaların yürütüldüğü, iç ve dış resmi heyetlerin ağırlandığı bir reis-i cumhur makamıdır. Dolmabahçe saray kompleksi içindeki veliaht dairesi Atatürk’ün emriyle 20 Eylül 1937’de Resim Heykel Müzesi haline getirilerek halka açılır.

²⁷⁸ Mehmet Önder, **Türkiye Müzeleri**, (İstanbul: İş Bankası Yayınları,1995),151

²⁷⁹ MSHHA. CMH/2126.

²⁸⁰ Gülsen Sevinç Kaya, Ayşe Fazlıoğlu **Milli Saraylar**, “Müzecilik Tarihinde Önemli Bir İsim: Mehmet Yusuf Akyurt ve Dolmabahçe Sarayında bir sergi”, sayı 2.(İstanbul: TBMM Milli Saraylar, 2004), 57

II. Dünya savaşı sırasında var olan durumun korunması ve ülkeyi savaşa sokmamayı siyasetinin eksenine alan İnönü Döneminde Dolmabahçe Sarayı yine kullanılmış ama devrin ruhuna uygun olarak Atatürk dönemini hatırlatan etkinlikler gerçekleştirilmemiştir. Bu çerçevede Dolmabahçe Sarayı da –tüm ülke gibi- korunması gereken bir kale gibi algılanmıştır denilebilir. II. Dünya savaşı yıllarında tüm Milli Sarayların eşyalarının Sivas Divriği’ye -tehlikeden uzak olduğu düşünüldüğü için- taşınması ve savaştan sonra 1946–47 yıllarında geri getirilmesi bu dönemde Dolmabahçe Sarayı’nın da tanık olduğu en önemli olay olmuştur.²⁸¹

Her iki dönemde de Türkiye Cumhuriyeti’nin bakanlık binalarının oda ve salonlarını süslemek üzere Saraylardan çok sayıda nesnenin çıkartılması bu yapıların millete ait olduğu ve onun temsilcilerinin bunları kullanmaya hakkı oldukları düşüncesinin bir yansıması olarak kabul edilirse, Milli Saraylar nesneleri Cumhuriyet devri kamu yapılarının görsel altyapılarını oluşturmuştur denilebilir. Hasan Ali Yücel’in Eğitim Bakanı olduğu 1945 tarihinde düzenlenen Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu Çalışmalarından anlaşılabileceği üzere henüz Dolmabahçe Sarayı’nın nasıl kullanılacağı netleştirilmemiş ve müze olarak değerlendirilmesi gündeme alınmamıştır. Komisyonda tasarımı düşünülen Fatih Sultan Mehmet anıtının –İstiklal Mücadelesi ve Lozan anlaşması ile İstanbul’un kurtuluşunun ve milli zaferin başlangıcını gösterir nitelikli- Dolmabahçe Sarayı Saat Kulesinin olduğu alana yerleştirilmesinin uygun olacağı tavsiyesi yer alır.²⁸²

Sarayın aktif bir mekân olarak var olduğu cumhuriyetin bu klasik döneminin ardından çok partili dönemle adeta kapılarının kilitlenmesi ve sessizliğe gömülmesi unutulmasına yol açar. Kültürü destekleyecek ve organize edecek bir kurum oluşturmayan çok partili dönemin yöneticileri Sarayı konut olarak geçici ikametleri sırasında kullanmış bunun yanı sıra ilk kez anılan dönemde Dolmabahçe Sarayı’nın ziyarete açılışı gerçekleşmiştir. Dolmabahçe Sarayının ilk defa olarak –alınan izinle de olsa- yerli grupların gezilerine açılması 1952’de gerçekleşir ve Saray’ın kapılarını

²⁸¹ Aytekin kılavuz, “Dolmabahçe Sarayının Saray-Müze Olması ve Müzecilik Açısından Değerlendirilmesi” **150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler**, cilt 2,ed.Kemal Kahraman,(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını no:44, 2007),404

²⁸² **Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu Çalışmaları** (15.II.1945–23.II.1945), (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınlarından, 1945),31

halka açması aslında dönemin genel havasına da uygun bir durumdur. (Bkz. Bölüm 3.2.2.s.43)

Dolmabahçe Sarayı'nın dışa açılmaya başlanmasının önünde "ara dönemler" engeli olur ve Saray telefon emriyle açılır, sonra birden kapatılır. 27 Mayıs 1961 askeri müdahalesinin ardından hazırlanan 1961 Anayasası sanat sorunlarının kamuoyu önünde tartışılmasına ve sanatçı hak ve güvenliklerinin gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. Aynı tarihte toplanan Eski Eserler ve Müzeler Komitesinde rehberlikle ilgili temel unsurlar belirlenmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın müze olması ve gezilerin nasıl yapılacağıyla ilgili bir tavsiye kararı almış; bu doğrultuda Saray'ın ziyaretinin zor ve kısmen kapalı –serbest ziyarete açık olmayan bölümler -olmasından kaynaklı güvenlik problemlerinin giderilmesi için günde belirli sayıda izleyici ile rehber eşliğinde gezdirilmesi ve bunun için müzenin bünyesinde rehber yetiştirmesi düşüncesi vurgulanmıştır. Rehberlerin sanat, tarih ve anekdot bakımından ciddi, doğru, cazip ve öğretici olmaları ve muhtemel sorulara karşı hazırlıklı olmaları da gerekli görülmüştür.²⁸³ Rehberli gezi uygulamasına ancak 1985 yılında geçilebilecektir.²⁸⁴

Bu süreçlerin Dolmabahçe Sarayının 1964'de Türkiye Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın toplantısıyla resmen/uluslar arası geziye açılmasında etkisi olduğu düşünülebilir.

TBMM Genel Sekreter teknik yardımcısı Ziya Payzın'ın 1976'da hazırladığı rapordan Milli Saraylara ne şekilde fonksiyon verileceğine dair bir mevzuatın o yıllarda henüz oluşturulmadığını öğrenmek mümkündür. Ayrıca raporda; her yıl bakım ve onarım için harcanan masrafın hiç olmazsa belirli ölçüde geri alınabilmesi amacıyla kültür, sanat, tarih müzesi olarak hizmetleri yanında bu tarihi yapıların turizme, fakat gelir getirici turizme yardımcı olabilecek ekonomik işletmeler olması birinci derecede önemli görülmüştür.²⁸⁵ O günkü haliyle Milli Saraylar-özellikle Dolmabahçe Sarayı- bazen devlet başkanlarının bazen de İstanbul'a gelen

²⁸³ **Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu 29.Ocak 1961–10 Mart 1961** (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1961), 31

²⁸⁴ Aytekin Kılavuz, "Dolmabahçe Sarayının Saray-Müze Olması ve Müzecilik Açısından Değerlendirilmesi" **150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslar arası Sempozyumu 23–26 Kasım Bildiriler**, ed.Kemal Kahraman (Ankara: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007) ,405

²⁸⁵ Ziya Payzın, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Restorasyonu Master Plan-Hazırlık Raporu** (Ankara: Millet Meclis Basımevi,1976),16

misafirlerinin birkaç günlük ikametine, ya da birkaç saatlik toplantıya hizmet etmektedir,²⁸⁶fakat bu etkinliklerin belirli bir yöntem dâhilinde uygulandığı söylenemez. Milli Sarayların tüm birimleri ile ilgili planlamanın yapıldığı raporda Dolmabahçe Sarayı ana yapı gurubu için; “Saray binalarının üst katları devrin şartlarını aynen koruyan süsleme, döşeme, kıyafet müzesi, bodrum katları ve avluları bölüm bölüm çeşitli eşya müzeleri, bahçe ve eklenti binaları ise uygun eklerde yapılarak turistik lokanta, dinlenme, satış ve teşhir yeri olarak kullanılmalı, görevliler için tahsis edilen konut ve misafirhanelerin dışındaki yerlerde ikamete izin verilmemeli ve ayrıca her hizmete tahsis devlet kuruluşları dahil paralı olmalıdır” denmektedir.²⁸⁷

Veriler değerlendirildiğinde kültürün/Saray ve kompleksinin bu dönemde gelir getirici etkinliklere yöneldiğini düşünmek yanlış olmaz. Dolmabahçe Sarayının 1981–2009 arasında müze olarak kullanımı, yönetimi ve iletişim etkinlikleri araştırma bölümü 5.3.2.’de detaylandırılmıştır.

²⁸⁶ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi** TBMM-IX. Dönem 1950–1954, V.Cilt.(Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No: 27, 2001),5787

²⁸⁷ Ziya Payzın,A.g.r.,18

5. ARAŞTIRMA: MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI KÜLTÜR POLİTİKASI VE DOLMABAHÇE SARAYI İLETİŞİM UYGULAMALARI

5.1. Amaç

Müzeler her toplumda kültür politikalarına yön verme ve onu biçimlendirme konusunda tartışılmaz bir konumda bulunurlar. Bu doğrultuda Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlı saray müzelerin Türkiye'nin kültür alanına katkısının çalışıldığı bu tez kapsamında araştırmanın amacı; Milli Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikaları bağlamında Dolmabahçe Sarayı'nın iletişim uygulamalarını “erişilebilirlik” açısından değerlendirilmesidir. Dolmabahçe Sarayı'nın müze iletişim uygulamaları; eğitim, sergileme, pazarlama ve hizmet alanları açısından araştırılmış ve bu bağlamda Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kültür politikasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda “Dolmabahçe Sarayı iletişim uygulamaları çağdaş bir kültür politikasının oluşturulmasına hizmet eden çağdaş/yeni müzecilik kavramının “erişilebilirlik” ilkesine uygun mudur?” ana sorusu şu alt sorularla cevaplanmaya çalışılacaktır;

- Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kültür politikası müze iletişimde “erişilebilirlik” ilkesini gözetmekte midir?
- Dolmabahçe Sarayı'nın müze iletişim alanı ile ilgili uygulamaları çağdaş müzeciliğin erişilebilirlik ilkesiyle uyumlu mudur?

5.2. Kapsam ve Yöntem

Araştırma kapsamında müze iletişim alanları sergileme, eğitim, pazarlama ve hizmet alanlarıyla sınırlandırılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nın müze olarak ziyarete açıldığı

1981 yılından ve 2009'a kadar müze iletişimi kapsamındaki etkinlikleri değerlendirilmiştir. Kurumsal arşivde çalışılarak ve süreli yayın taraması yapılarak Milli Sarayların kamuya yönelik etkinlikleri araştırılmıştır. Araştırma yöntemi içinde ilgili yayın literatürü taranmış, internet kaynaklarından yararlanılmış, kişisel görüşmeler yapılmış, Milli Saraylar Hazine-i Hassa ve Başbakanlık Devlet Arşivlerinde çalışılmıştır. Literatür taramasında saray müzelerin gelişimi ve Türkiye'deki Cumhuriyet hükümetlerince işlevlendirme süreçleri ve hükümetlerin kültür politikalarında müzeler dolayısıyla saray müzelerin konumu araştırılmıştır. Milli Saraylar Daire Başkanlığında İletişim Koordinatörlüğü ve Kültür Tanıtım Daire Başkanlığı yetkilileri ve Dolmabahçe Sarayı rehberleri ve koruma memurlarıyla görüşülmüştür ve kurumsal arşivde özellikle 1980 sonrası Faaliyet ve Brifing raporları, 2001 yılından günümüze Bilim ve Değerlendirme Kurulu Kararları ve 1985'den günümüze Divan Kurulu Kararları incelenmiştir. Dolmabahçe Sarayı kronolojisinde kullanılmak üzere Milli Saraylar Hazine-i Hassa ve Başbakanlık Devlet Arşivlerinde çalışılmıştır. Elde edilen veriler kapsamında Başkanlığın son otuz yıllık etkinlikleri, iletişim faaliyetleri kültür verileri olarak değerlendirilip soyut bir kavram olarak tanımlayabileceğimiz kültür politikası temelli bir sistem bağlamında oluşturulmaya çalışılmıştır.

5.3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırma sorularının cevaplanabilmesi amacıyla Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kurumsal arşivinde çalışılmıştır. Ulaşılan veriler 1978 -kurumsal arşivde müzecilik anlamında değerlendirilebilecek yazılı veriler anılan tarihten başlar- sonrası kurum faaliyet raporları ve Başkanlık Divanı'nın süreç içinde özellikle Sarayın gezi esasları konusunda farklı uygulamalarıdır. Bunun yanı sıra özellikle 2000'li yıllarda Milli Saraylar Daire Başkanlığının diğer yıllara oranla oldukça aktif ve çeşitli etkinliklerle kamunun gündeminde olması, etkinlik yoğunluğu dikkat çekicidir. Süreçler çağdaş müzeciliğin geçirdiği iletişim alanındaki kavramsal tartışmalar ve yeniliklerle birlikte ele alınmıştır.

5.3.1. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kültür Politikaları

Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kültür politikalarını anlayabilmek için Kurumsal arşivde bulunan; Faaliyet, Brifing ve Çalışma Raporları, Bilim ve Değerlendirme Kurulu Kararlarından elde verilen bulgular değerlendirilmiştir. Daha çok TBMM Başkanlık Divanı Kararlarından veri elde etmek mümkün olmuştur. Kurum içindeki etkinlik ve çalışmaların yazılı olduğu raporlardan Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın ve idaresi altındaki tarihi yapı ve nesnelerin kültürel alana katkısı ve erişilebilirlik açısından durumu konusunda bilgi edinilmiştir. Bilim ve Değerlendirme Kurulu Kararları büyük oranda tarihi yapıların peyzaj, bakım ve restorasyonu ile ilgili veriler içerdiği özellikle müze iletişim alanıyla ilgili tartışma ve gündemlerin oluşturulmadığı görülmüştür. TBMM Başkanlık Divanı Kararları içinde gezi esasları araştırılarak süreç içindeki erişilebilirlik alanında öne çıkan karar ve uygulamalar değerlendirilmiştir.

Kültür Politikalarının çalışma alanı Girard'a göre üç başlık altında belirlenir. Bunlardan biri "kültür ile politika arasındaki ideolojik tartışmalar"dır".(Bkz. Bölüm 2.3,s.11) Bu doğrultuda; Cumhuriyet döneminde kültür kurumları-müze-olarak işlevlendirilen Sarayların; kültür politikalarından, tıpkı dünyada olduğu gibi doğrudan etkilendiği görülür. Bu etkileşimi biçimsel ve içeriksel olarak iki şekilde adlandırmak mümkündür. Biçimsel etkilenmeye örnek olarak, 1730 tarihindeki Patrona Halil isyanında Kâğıthanedeki Osmanlı Saltanat yapılarından Sadabad köşklerinde gerçekleşen kapsamlı tahrip ve yağma olayları gösterilebilir. 1908 devrimi ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti önderlerinin de müdahale etmediği Yıldız Sarayı'nın yağmalanması olayı daha yakın tarihli ve oldukça kapsamlı bir harekettir.²⁸⁸ Halil İnalcık'a göre Cumhuriyetin ilk yıllarında hazineye gelir getirmek amacıyla Topkapı Sarayı'ndaki tarihi eşyaların satılması emri verilir. Topkapı Sarayından Ankara'ya merkez bankası kasasına konmak üzere giden 86 parça

²⁸⁸Kemal Tüfekçioğlu. "Milli Saray, Köşk-Kasır Korunması Bakımı Ve Turistik Gezi Yöntemi" **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** .(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985), 292

mücevherli eşya orada 35 sene kapalı kalmış bu süre içinde Fransız, İngiliz ve Belçikalı uzmanlar getirtilerek eserler için fiyat belirlenmiş ve satışa çıkartılarak kurulacak Devlet Bankasına karşılık gösterilmiştir.²⁸⁹ Hazinesinin bir bölümünün elden çıkarılması düşüncesi Cumhuriyetin ilanından hemen sonra gündeme gelmesine rağmen gerçekleşmemiştir.²⁹⁰ İçerik anlamında ise; özellikle Osmanlı son dönem saray ve köşkleri Cumhuriyetin kurucu kadrosu tarafından mesken ve çalışma ofisi olarak kullanılırken, Topkapı Sarayı 1924 yılında müzeye çevrilmiş diğer kullanımda olan sarayların halka açılması, müze haline getirilmesi çok partili döneme- tüm izleyicilere açılımı 1980’li yıllara -kadar ertelenmiştir. Milli Sarayların tüm eşyaları 1924–1925 arasındaki süreçte Milli Emlak Müdürlüğü gözetiminde kurulan tahrir ve tespit komisyonu tarafından oldukları yerlerde sayılır ve tespitler yapılır. Sayımlar yaklaşık üç ay devam eder.²⁹¹ Ardından 1925 yılında Maliye Bakanlığı’na bağlı olarak Milli Saraylar Müdürlüğü kurulur. Kurulan müdürlüğün başına getirilen “milli” kelimesi, asırlardır hanedana ait olan ve halktan kopuk kaldığı düşünülen sarayların halka iadesi anlamında kullanılmıştır. Saraylar iktidarı simgeleyen yapılar olmaları nedeniyle, milli kelimesiyle –teorik de olsa- Millete / Ulusa geçmiştir.

Atatürk, Cumhuriyetin ilanından dört yıl sonra ilk İstanbul ziyaretini 1927’de yapmıştır. Atatürk döneminde İstanbul’da Cumhuriyet ideolojisini özümseme sürecinin belirleyici olduğu düşünülürse Dolmabahçe Sarayı’nın yeni rejimin kültürel yapılanmasında bir çeşit akademi gibi kullanıldığı ortaya çıkar. Dil çalışmalarının, tarih üzerine araştırmaların merkezi olan saray sergileme etkinliklerine-Anadolu’da yapılan kazılar sunucu elde edilen tarihi nesnelerle sergi düzenlenmiştir- de mekân olmuştur.²⁹² Milli Sarayların yönetimine verilen diğer tarihi yapılar da benzer ya da farklı şekillerde kullanılmıştır. Beylerbeyi Sarayı konuk evidir, Yıldız Şale Kongre merkezi -bir dönem kumarhane- olarak kullanılmıştır. Küçüksu Kasrı, Yalova ve Florya Atatürk köşkleri Cumhurbaşkanlığı konutudur. Atatürk’ün vefatının ardından İsmet İnönü Dönemi ve Çok Partili

²⁸⁹ Elif Naci, “Cumhuriyetimizin 50.yılı İçinde Müzelerimizde Işığa Kavuşan Bazı Eserler” **Kültür ve Sanat Dergisi**, yıl 1 sayı 2 (İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayını, 1973), 164

²⁹⁰ Tahsin Öz, **Hayatım** (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1991), 14

²⁹¹ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi** TBMM-IX. Dönem 1950–1954, V.Cilt, (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No: 27, 2001), 5598

²⁹² Gülsen Sevinç Kaya, Ayşe Fazlıoğlu “Müzecilik Tarihinde Önemli Bir İsim: Mehmet Yusuf Akyurt ve Dolmabahçe Sarayı’nda Bir Sergi” **MS Milli Saraylar Dergisi** sayı 2 (Ankara: TBMM Basımevi, 2004), 67

Dönem’de Sarayların otel, pansiyon şeklinde kullanımı yoğunlaşır yalnız farklılaşan yapıların kültürel çalışmalar amacıyla kullanılmasının sona ermesidir. Tabii bunda özellikle çok partili dönemin ilk hükümetini kuran DP’nin kültürün gelişimi ve yaygınlaşması için önceki dönemde olduğu gibi belirli yapılar oluşturmaması-var olanların etkinlikleri ya durdurulmuş ya da sınırlandırılmıştır- ve “kendiliğindenlik” politikası izlemesi de etkindir. Ardından gelen 1970–1980 yılları arası dönem hükümetleri özerk yapılanma, müzik, folklor, “milli kültür”, turizm ve dış tanıtım konularına önem vermiş her hükümet kendi siyasi görüşleri doğrultusunda bir hedefi öncelikle seçmiştir.²⁹³ Bu dönemde müzelerin kısmen de olsa özerkleşmesine ve gelişimine destek olacak düzenlemelerden birkaçı; 1974 yılında çıkartılan Döner Sermayeli Müzeler Kanunu ve Osman Hamdi Bey döneminden beri geçerliliğini koruyan ve 1973 yılında değiştirilen Eski Eserler ve Müzeler Kanunu’dur.²⁹⁴

1980’li yıllar da Milli Sarayların gerçek anlamda müzecilik etkinliklerinin başlaması önemlidir. Özellikle 1978’de başlayan bilimsel **envanter** çalışmaları, **tarihi arşiv- Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi-** ve müze **asistanlığı** kadrosunun oluşturulması gibi gelişmeler artık Milli Sarayların birer devlet dairesi olmaktan çıkıp müze olmaları yolundaki ilk işaretleri olarak düşünülebilir.²⁹⁵ Aynı yıllarda dünya gündemini etkileyen İran İslam devrimi ve Sovyetlerin Afganistan’a saldırması Türkiye gündeminde de doğal olarak politikleşme ve safların keskinleşmesi sonucunu doğurmuştur.²⁹⁶ Bu süreçte Milli Saraylar hedeflendiği gibi turizme -ama gelir getirici turizme- açılmış ve devletin kurumsal bir müzesi haline dönüşmüştür. 1984 yılı ise Milli Sarayların **depolayan / korumacı müze** anlayışından **modern saray müze** anlayışına geçişinde bir milat sayılabilir. Anılan tarihte Yıldız Şale köşkünde düzenlenen Milli Saraylar Sempozyumunda alınan kararlar uygulanmaya çalışılmıştır.²⁹⁷ Bu kararlar; Milli Saraylar Müdürlüğü’nün “Daire Başkanlığı” olarak yeniden yapılanması, Kültür-Tanıtım biriminin kurulması ve bünyesinde müze araştırmacıları, dil bilen rehberler ve benzeri uzman kadrolar istihdamıdır.

²⁹³ Güler Bek, “1970–1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam” (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 64

²⁹⁴ Kültür ve Turizm Bakanlığı <http://www.kultur.gov.tr/mevzuat>, [05.05.2010]

²⁹⁵ Kişisel Görüşme, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Hazine-i Hassa Sorumlusu Cengiz Göncü 20.03.2010

²⁹⁶ Feroz Ahmed, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006), 179

²⁹⁷ Kişisel Görüşme, Hazine-i Hassa Sorumlusu Cengiz Göncü 13.03.2010

1985 yılında Almanca, İngilizce ve Fransızca rehberlik hizmeti turizm hedefi ile bağlantılı verilmeye başlanmış bir sonraki yıl bunlara Arapça da eklenmiştir. Kültür politikalarını oluştururken öncelikle ülkelerin kendi vatandaşlarına yönelik çalışmalar yapması gereği UNESCO toplantılarında sürekli vurgulanmıştır.²⁹⁸

1990'ların başında Birleşmiş Milletler tarafından sosyal, ekonomik ve teknik kalkınmayı gerçekleştiren ülkelerin kültürü ihmal ettiği gerçeğinden hareketle bütün dünya çapında “Kültürel Kalkınma Dünya On Yılı 1987–1998” ilan edilmiştir. Projenin felsefesi; “Kültür, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel hedefidir” ve “Ekonomik gelişme kültürel amaçlı olmalı ve kültürel gelişme ve ilerleme için kaynak olarak görülmelidir” cümleleriyle özetlenebilir.²⁹⁹ Türkiye’nin de imzaladığı bu proje bağlamıyla örtüşen yenilikler Milli Saraylarda da hayata geçirilmeye çalışılmıştır. TBMM Başkanlık Divanı 20 Haziran 1996 yılı 16 sayılı kararında “Saray, Köşk ve Kasırlarımızın on yıl Hedefli Master Planı” oluşturulmasını öngörmüş ve bu doğrultuda hazırlanan Milli Saraylar Daire Başkanlığının 1996–1997 yılı proje ve hedefleri aşağıda belirtilmiştir.

Milli Sarayların 1996–1997 yılı proje ve hedefleri şöyledir;

- “**Kıyı- Zemin ve Sualtı Araştırması**” kapsamında Dolmabahçe Sarayı için çökme, batma, kayma ve aşınma gibi fiziksel olayların tespiti çalışmaları yapılır.
- “**Fotogrametrik Çizimlerle Belgeleme**”; rölöve-restitüsyon ve restorasyon çalışmaları Dolmabahçe Sarayında tamamlanmış diğer yapılar içinde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.
- “**Koleksiyonlara İlişkin Bilgi Bankasının Oluşturulması**”; koleksiyonda bulunan 72147 adet nesnenin saptama, inceleme, fotoğraflarla belgelendirme, konservasyon ve restorasyonlarını içeren tüm bilgilerin bilgisayara geçirilmesini içeren bu hedef “çağdaş müzecilik” sisteminin gereği olarak belirtilir. Dolmabahçe ve diğer tarihi yapılar için veri tabanı oluşturulmaya başlanmış ve projenin ilerleyebilmesi için bu konuda yetkin kişi ve kuruluşlar aranması planlanmıştır.³⁰⁰

²⁹⁸ Hıfzı Topuz, **Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikası**, (İstanbul: Adam Yayınları, 1998), 13

²⁹⁹ Hasan Duman, **Kültür Stratejileri ve Milli Kültür Politikamız**, (Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2008), 762

³⁰⁰ **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 1996–1997 Yılı Proje ve Hedefleri**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, Eylül 1996

- “**Tablo Konservasyon ve Restorasyon Merkezin Kurulması**” hedeflerden bir diğeridir. Bununla ilgili İtalyan hükümeti ile eğitim ve uygulama programı başlatılmıştır.
- “**Taş Konservasyon ve Restorasyonu**” projesi için ön hazırlık aşamasında Yıldız Teknik, Mimar Sinan ve İstanbul Teknik Üniversitelerinden raporlar alınmıştır. Genelde koruma içerikli hedeflerin içinde tanıtım amacıyla müze-saray yapılarının
- “**Audio-Visuel –görsel işitsel tanıtım**”- programları planlanmıştır
- “**Saray Gezilerinde Elektronik Rehber**”liğin-Milli Sarayların hiçbir biriminde günümüze kadar uygulanmamıştır- küçük yapılarda uygulanması projelendirilmiştir. Yukarıda anılan iki proje hayata geçirilememiştir.
- “**Vip ve Özürlü izleyici Ulaşımı**” için bahçelerde kullanılmak üzere ulaşım aracı sipariş edilmiştir. Engelli izleyicilerin Milli Sarayları ücretsiz gezebileceği divan kararı 1998 yılında alınmıştır.
- “**Deniz Ulaşımı**” projesinin amacı ise Boğaziçi, Marmara ve Haliç kıyılarında bulunan birimlere deniz yoluyla izleyicilerin ulaşabilmesidir. Uygulama kapsamı Dolmabahçe, Beylerbeyi Sarayları, Aynalıkavak ve Küçüksu Kasırları arasındadır. Deniz ulaşımı yaz sezonunda kısıtlı bir zaman için düzensiz olarak uygulanabilmektedir.
- “**İzleyiciler İçin Dinlenme ve Alışveriş Merkezleri**” projesinde Dolmabahçe Sarayı girişindeki Hazine Kapısı önünde kafe, tuvalet ve satış stantlarının kurulması, girişin bilet gişesi yanından gerçekleştirilerek Mefruşat Avlusu açık alanı korumalı hale getirilip beklemenin burada yapılması ile izleyicilere yemek yeme imkanının sağlanması planlanmıştır. Proje 1996 yılında gerçekleştirilmiştir.
- “**Yok olan Eserler: Tiyatro, Hamlahane**” başlıklı projede ise Dolmabahçe Sarayı’nın yok olan Tiyatro ve Hamlahanesi’nin-kayıkane-belgelere göre yeniden tasarlanması sarayın gerçek sınırlarının belirlenmesi, kültür-saray ilişkilerinin bütünleştirilmesi amaçlanmıştır.
- “**Reji Dairesi**” adını taşıyan diğer bir projede; Saray mutfakları ve Musahıban dairesi ile birlikte ele alınacak reji binasıyla Kabataş-Beşiktaş kıyı bandının kültür alanı olarak değerlendirilmesi planlanmış fakat her iki projede gerçekleştiril(e)memiştir. Yine aynı dönemde 1924 yılından itibaren Milli

Saraylardan muhtelif devlet dairelerine giden eşyaların geri istenmesi doğrultusunda yazışmalar da başlamıştır.³⁰¹

Yukarıda görüldüğü üzere projelerin çoğunluğu koruma, restorasyon ağırlıklıdır ve Dolmabahçe Sarayı ile ilgilidir buna rağmen bakım ve koruma zafiyetini konu alan 1997'deki "Arena olayı" ile kamunun gündemini Dolmabahçe Sarayı hala da hatırlanır şekilde uzun yıllar meşgul etmiştir. (Bkz. Bölüm 5.3.2. ,s.107)

Kamuoyunda oluşan olumsuz imajın tersine çevrilmesi için uzun uğraşlar verilmiş ve bu doğrultuda bilet fiyatlarında indirim, kültürel programlar,-Dil Bayramı kutlamaları, konserler ve tarih sohbetleri gibi, popülist yaklaşımlı projeler,-saray bahçelerinin düğün, sünnet, defile gibi toplantılara tahsis edilmesi- tarihi nesne depolarının yeniden düzenlenmesi, arşiv belgelerinin dijital ortama aktarılması gibi pek çok etkinlik yapılmıştır. Tüm bu etkinlikler Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın diğer saray, kasır ve köşklerinde de yansımaları bulmuştur.

1990'lı yıllarda artan devletçi ve zorlayıcı bürokratik yapı özellikle merkezi yönetim anlayışının bir uzantısı olarak ve bu merkezin asli görevleri arasında yer almayan "Kültür Kurumu Yönetimi"nde başta koruma olmak üzere tanıtım ve eğitim konularında da sıkıntılar yaşandığı düşünülebilir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Sarayların Meclis çatısı altına alınmasının anlamlı olduğunu ifade eden Çeçen'e göre sonraki yıllarda bunun yeterli olmadığı anlaşılmış ve süreç içinde Saray müzelerin özellikle bakım, onarım ve kültürel amaçlı değerlendirme hizmetlerinin çağdaş gereksinimleri karşılar düzeyde olmadığı ortaya çıkmıştır.³⁰²

Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın 2000'li yıllarda kısmen de olsa aktivitelerin yoğunlaşma ve çeşitlenmesi anlamındaki değişiminin 3.2.4.'de vurgulandığı gibi bir konjonktürle bağlantılı olduğunu çıkarmak mümkündür. Saray bahçelerinin kullanıma açılması, yurt dışına eser gönderilmesi için yapılan Ayniyat Yönetmeliği (Bkz.Ek3) değişikliği, Dolmabahçe Sarayında gerçekleştirilen tematik turlar ve tarih sohbetlerini bu kapsamda değerlendirmek olasıdır.

³⁰¹ Daire Başkanlığı Kültür Tanıtım Yardımcılığı Çalışmaları ve Projeleri, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Ağustos 1997

³⁰² Anıl Çeçen, **Kültür ve Politika**, (Ankara: Gündoğdu Yayınları, 1996), 225

Avrupa Birliğine katılım konusunda Mecliste yapılan çalışmalar 2003 yılında Milli Saraylarda da olumlu adımların atılmasına yol açmıştır. Örneğin; 2007’de toplam kalite anlayışı hedefi doğrultusunda Milli Saraylar Daire Başkanlığı ISO 9001:2000 kalite belgesi almıştır. Böylelikle iş akışlarının bir süreç olarak algılanması ve bu süreçlerin bir zaman süreci olduğunun bilincinde olarak zaman içinde işlerin ileriye yönelik senkronize edilmesi şeklindeki algılama ve anlayışın kuruma kazandırılması amaçlanmıştır. Bu çalışma ile kültür politikasının oluşmasında gerekli görülen; zaman, mekân ve içerik/nitelik olarak adlandırılan boyutlardan biri olan zaman boyutunun cisimleştirilmiştir.³⁰³ Mekân boyutundaki değerler; küreselleşme, yerelleşme ve esnek yoğunlaşmadır. Esnek yoğunlaşma; günümüz iletişim teknolojileri sayesinde bir köyden, küresel sürece katılma ve dünya piyasaları için ürün üretebilmenin olanaklı olmasıyla açıklanabilir. Bu anlamda yeni bir kent kültürü doğmakta, doğa ile bütünleşen, aşırı yığılmadan uzak, esnek bir yapılanma oluşmaktadır. İçerik ve nitelik boyutu ise tüm dünyada yerleşen kalite kültürünü tanımlamaktadır. Burada sanayi toplumundaki gibi yıkıcı rekabet değil aksine kültürel düzeyde esneklik, çeşitlilik ve farklılıkla birlikte kalite temel değer olarak adlandırılmaktadır.³⁰⁴

Milli Saraylar Daire Başkanlığında anılan etkinliklere rağmen yerelleşme ve sürdürülebilir yönetim-mekân boyutunda-, kültürel düzeyde çeşitlik ve farklılık anlayışına uygun bir gelişme göze çarpmamıştır. Günümüzde idari anlamında sıfır hiyerarşi ile yatay sosyolojik bir orkestra tipinde örgütlenme kültür kurumları yönetiminde önem kazanmıştır. Erkan’a göre Türkiye’de olay ve olguların kişiselleştirildiği ve kişi egemenliği nedeniyle grup çalışmasının olmadığı bir toplumsal ilişki ve çalışma sistemi şekillenmiştir. Bu yapı karşılıklı etkileşimi engellediği gibi, yıkıcı rekabet ve kıskançlığın yaygınlaşmasına, insanların birbirini harcamasına yol açmaktadır. Bunun engellenmesi için sinerji ilkesiyle uzmanlıkların birleştirilmesi başarıya giden yolu oluşturmaktadır.³⁰⁵

³⁰³ Hüsnü Erkan, Canan Erkan, **Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1998),165

³⁰⁴ A.g.e, 168

³⁰⁵ Hüsnü Erkan, Canan Erkan, **Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1998),161

Müzeler iletişim teknolojilerini kullanmada her geçen gün yetkinlik kazanmaktadır. Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde yeni yönetim anlayışı doğrultusunda faaliyete geçmiş olan İletişim Ofisi bu bağlamda gündemi takip etme konusunda başarılı bir oluşumdur.

Milli Saraylar Daire Başkanlığının günümüze kadar kamu hizmetinde hedeflerinin ne olduğu, hangi esas, unsurlar ve önceliklerle politika üreteceği kesin, açık bir biçimde oluşturulmamıştır. Yazılı bir kültür ve iletişim politikası metni yoktur. Bu sebeple doğal olarak her başkan kendi yönetim birikimi, öncelikleri ve kısmen de hayat görüşü doğrultusunda yönetim stratejisi belirlemiştir. Yönetim erkine bakıldığında Başkanların çoğunluğu mimar kökenli olduğu görülür. Dolayısıyla öncelikler teknik anlamda koruma, onarım ve bakım işlerine yöneliktir. Bu altyapı TBMM'nin yönetim şeması içinde Teknik Genel Sekreterliği kapsamında işletilen Milli Saraylarla da uyumludur. Tüm bu veriler Milli Saraylar Daire Başkanlığının yazılı olmasa da bir kültür politikasına sahip olduğu gerçeğini değiştirmez. Burada önemli olan hangi yönetim ve başkan göreve gelirse gelsin Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın, hükümetin tanıdığı bütçe imkanları içinde genel anlamdaki hedeflerini somut projeler haline sokan ve bu projelerin uygulanmasını sağlayan kamu hizmetini -seçenekler ve öncelikler politik gelişmelere göre sıralanabilir- gerçekleştirmesidir. Birimlerin görev, yetki ve sorumluluk metinlerinde ve faaliyet raporlarında sürekli yinelen; tarihi yapılar ve içlerindeki eserleri koruma ve gelecek nesillere aktarma, turizm alanında hizmet kalitesini artırma temaları detaylandırılmamış ve güncellenmemiştir. ICOM'un etik kuralları içinde müzenin açık bir şekilde misyon, vizyon ve hedefler içeren bir metin oluşturması tavsiyesi yer alır.³⁰⁶

TBMM'sinin himayesi ve yönetiminde olan Milli Sarayların toplumun bütün kesimlerinin paylaşımına açık ve eşit bir şekilde idaresi günümüz siyasal iktidarı AKP'nin de kültür ve sanat programı içeriğine uygun gözükmektedir. Kültürel etkileşimi bir zenginlik olarak kabul eden parti, evrensel değerler ve mili kültür alanlarının zenginliklerinden birlikte yararlanmayı kültür politikalarının temeline yerleşmiştir.³⁰⁷ Yaklaşık dokuz yıldır yönetimde olan partinin bölüm 3.2.3.'de

³⁰⁶ ICOM Code of Ethics <http://icom.museum/ethics.html> [20.05.2010]

³⁰⁷ "Ak Partinin Kültür Sanat Programı", **Radikal Gazetesi** 20 Kasım 2002, 3.

kalkınma planlarında belirtildiği üzere 2002’de yerel yönetimlerin ağırlıklı olarak öne çıkartılacağı ve bu doğrultuda merkeziyetçi klasik politikaların yasal düzenlemelerle tekrar değerlendirileceği hedefinin; Milli Saraylar özelinde bazı olumlu gelişmelere rağmen tam olarak henüz somutlaşmadığı gözlemlenebilir. Merkezden yönetilen Milli Saraylar Daire Başkanlığı özerk değildir, idari ve mali açıdan merkeze tabidir. Bu doğrultuda- tüm kamu müzeleri gibi- çalışanlarını kendi seçemez, bulunduğu yerdeki yerel yönetimlerle tanımlanmış bir ilişkisi yoktur, topluma yönelik etkinlikler gerçekleştirme yetkisi sınırlandırılmıştır oysa günümüzde müzeler vatandaşlık, kültürel katılım, kültürel demokrasi kavramlarıyla ilişkilidir ve yerel yönetimlere yetki aktarımı, sivil toplum ve yerel halkın karar süreçlerine dahil olmasını önemsemektedir.³⁰⁸

5.3.2. Dolmabahçe Sarayı İletişim Uygulamaları

Bu başlık altında Dolmabahçe Sarayı’nın 1980 sonrası kültür politikasını şekillendiren ve müze iletişim alanına giren unsurları değerlendirilmiştir. Saray’ın misyon, vizyon ve hedeflerini içeren bir yazılı metin olmadığından öncelikle iletişim yöntemi olarak uygulama zemini bulan etkinlikler ortaya konacaktır. İncelenecek iletişim politikasının kapsamı Greenhill’in tanımladığı gibi; sergileme, eğitim, pazarlama ve izleyici olanaklarıdır.³⁰⁹

Müzenin misyonunun kapsam ve içeriğini oluşturan; yönetim, iletişim ve koleksiyon politikalarıdır. İletişim politikasının oluşturulmasında önemli olan etkinliklerin genel anlamda belirleyici unsurları, çağdaş/yeni müzecilik kavramına göre; engelliler, seyirci sorumluluğu/memnuniyeti, ataerkil olmayan dil ve herkes için eşit imkânlar olarak sıralanmaktadır.³¹⁰ (Bkz. Bölüm 2. 4. ,s.18)

³⁰⁸ Deniz Ünsal, “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları”. **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, der. Serhan Ada, H.Ayça İnce. (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 152

³⁰⁹ Eilean , Hooper-Greenhill, **Museums and Their Visitors**.(London and Newyork: Routledge, 1999), 174

³¹⁰ Eilean , Hooper-Greenhill, a.g.e,

Tarihi yapıların, anıtların sonradan müze olarak kurgulanmış mekânlardan farklı özellikler taşıdığı açıktır. Anıt müzelerin kendilerinin in situ* olarak muhafaza edilmesi gereği ve değerlerinin bu şekilde tam anlamıyla yansıtılarak bütünleneceği göz önünde tutulduğunda iletişim politikası içinde yer alan unsurlardan biri olan tasarım saray müzelerin özgün sergileme ilkesi nedeniyle kalıcı sergileme anlamında ön planda değildir. Bu mekanların ya da nesnelerinin bir küratör önderliğinde tasarlanması çoğunlukla gerekmez, gerekli olduğu durumlarda dönemin estetik anlayışı ve kullanımına uygun düzenleme yapılarak tarihi sosyal doku korunmaya çalışılır.

Dolmabahçe Sarayı Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın her zaman en öne çıkan prestij mekanı olmuştur. Günümüzde de önemli uluslar arası toplantılarda Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve TBMM'si Başkanlığı tarafından özellikle Saray'ın Muayede Salonu kullanılmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nda müzecilik anlayışına uygun çalışmalar; ilk **bilimsel envanter** çalışması, Milli Saraylar Arşivi ve **müze asistanlığı** kadrosunun oluşturulması gibi gelişmeler 1978'lerde başlar ve böylelikle Sarayın resmi bir devlet kurumu sıfatından sıyrılıp müzeye dönüşümü yolundaki ilk adımlar atılmış olur. Ancak ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve yönetsel açmaz ortamının ardından gelen 1980 askeri müdahalesi Dolmabahçe Sarayını da etkiler ve bu süreçte turizm alanındaki kültür politikaları ekseninde bir duraklama yaşanmasına neden olur.

1980'lerde darbe sonrası özellikle ekonomi alanında serbest piyasa koşullarının hâkimiyetindeki liberal dönemde Dolmabahçe Sarayı daha önceki rapor ve çalışmalarda önerildiği gibi gelir getirici turizme açılmıştır.

Saray 1980'li yılların imar hareketlerinden etkilenmiştir. Dolmabahçe Saray kompleksi içinde değerlendirilen Bayıldım Bahçesine imar izni 1980'lerde verilmiş ve bu alana Swiss Otel yapılmıştır. 1994 yılında ise Pera Bağları olarak adlandırılan Saray'ın Selamlık bölümündeki bahçesi olarak değerlendirilen alana mirasçıların yapışmaya izin vermemelerine rağmen Süzer Plazası -gökkafes- inşa edilmiş ve

* “ Olduğu yerde korunmuş, değiştirilmemiş, orijinal pozisyonunda olan” <http://www.thefreedictionary.com/in> situ [20.05.2010]

böylelikle Hasol'a göre izansız bir biçimde Dolmabahçe Sarayı'nın, Camisinin ve etrafındaki her şeyi ezilmesine sebep olunmuştur³¹¹.

Dolmabahçe Sarayı'nın TBMM tarafından 1983 yılında çıkartılan 2919 sayılı teşkilat yasası ile birlikte çağdaş müzecilik alanında etkin bir yönetime kavuştuğu vurgulanmıştır. Bu tarihten sonra oluşturulan özellikle kültürleme alanında etkin olduğu varsayılan Kültür ve Tanıtım Biriminin başta olmak üzere saray müzenin kitlelerle kurduğu tüm iletişim biçimlerinin irdelenmesi sonucunda 1980–2009 zaman dilimi içinde Türkiye'nin kültür politikalarında farklılaşan ve aynılan unsurlarıyla izdüşümlü bir sonuç ortaya çıkarmak mümkün olmuştur.

Dolmabahçe Sarayı'nın Gezi Uygulama Esasları, Gezi, fotoğraf, film-video Biletlerine İlişkin Ücretler, Tahsis Yönetmeliği, Görüntü Alma Yönetmeliği, Araştırma Yönetmeliği ve Yönergesi her yıl Divan Kurulu Kararlarıyla belirlenmektedir.

Divan Kurulunda 1985'de alınan **55 Sayılı Ana İlke kararları** ve Gezi Esasları Sarayın iletişim kapsamında değerlendirilecek bir veri olduğundan detaylı araştırılmıştır. Yukarıda anılan diğer yönetmelik ve yönergeler alan uzmanlarına yöneliktir.

Divan Kurulu Kararlarıyla idare edilen Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın-özellikle Dolmabahçe Sarayı'nın- tarihindeki en önemli kararlarından biri Saray, Köşk ve kasırlarıyla ilgili Meclis Başkanı Necmettin Karaduman başkanlığında, üç başkan vekili, üç idare amiri ve iki katip üyeyle toplanan 3 Mayıs 1985 tarihli divanda alınan 55 Sayılı Ana İlke kararlarıdır. Bu dönemde Daire Başkanlığı görevini yürüten Tevfik Pülten'dir. Toplantı gündemine “Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde bulunan Saray Köşk ve Kasırların her biri, yapıldıkları ve kullanıldıkları dönemlerin tefrişine uygun olarak döşenmiş biçimde bilimsel yöntemlerle korunan birer müzedirler.” maddesi ile başlanmış ve “ Bu **saray müzelerin** tanıtımına ilişkin her türlü yayın, giriş, gezi ve kafeterya hizmetlerinin bir işletme biçiminde yürütülmesi TBMM Vakfı'nca yapılacaktır” kararının ardından esaslara geçilmiştir. Buna göre

³¹¹ Doğan Hasol.**Perpa Dergisi**,Aralık/ Ocak 1997, 35. [http:// www.doganhasol.net/Articles/olaylar](http://www.doganhasol.net/Articles/olaylar) [28.04.2010]

Dolmabahçe Sarayı ve ek yapılarının kullanımı ile ilgili esaslar aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

1. Hareket Köşkleri sergi alanları olarak kullanılacaktır. Dolmabahçe Saray kompleksi içindeki Veliaht Dairesi bahçesinde bulunan iki köşk kastedilmiştir. Bunlardan I. Hareket köşkü (selamlık) 1993 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA)’a tahsis edilmiştir. II. Hareket köşkü (harem) ise 1995 yılında Birleşmiş Milletler Karadeniz Çevre Projesi Koordinasyon Birimi’nin kullanımına verilmiştir. Hareket Köşkleri restorasyonları bitirildiğinde 1986 yılında saray koleksiyonlarından oluşan üç sergi ile açılır sonrasında yukarıda anılan kurumlara tahsisi edilir günümüzde de bu kurumlar tarafından kullanılmaktadır.
2. Dolmabahçe Sarayı Harem bölümü ziyarete açılacaktır. Kapalı olan bu bölümün yaştırılması amacıyla ücretli olarak geziye açılması kararı verilmiştir. Bu karar 1993 yılında uygulanmış ve Harem-Cariyeler bölümü ziyarete açılmıştır. Günümüzde de ziyarete açıktır.
3. Kuşhane ve Kuşluk Bahçesi ziyarete açılacaktır. Bilet karşılığı gezi yapılacak ve kendi yapısına uygun kuşlar satın alınacaktır.
4. Kafeterya açılıp TBMM Vakfı tarafından işletilecektir. Vakıf kapatıldıktan sonra Sosyal Tesisler Müdürlüğü adı altında Selamlık bölümü Mefruşat Dairesi Avlusunda bulunan kalorifer dairesi ve Harem bahçesindeki ışıkta kafeterya hizmeti vermektedir. Dolmabahçe Sarayı saat Kulesi bahçesinde de yaz aylarında açılan bir kafe bulunmaktadır.
5. Dolmabahçe Sarayı bodrum katları resim galerisi olarak hazırlanacaktır. Onarımın ardından bodrumda resim müzesi ve galerisi açılması ve elzem durumlarda bu mekânların kullanılması uygun bulunmuştur. Saray bodrum katları ziyarete açılmamış fakat 2006 yılı itibarıyla Saray çalışanları; Müdür yardımcıları, Koruma memurları, Polisler, Rehberler, Sekreterler ve Hizmetliler –Saray müdürü hariç- bodrum katları kullanmaya başlamışlardır.
6. Veliaht dairesi restore edilerek Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde değerlendirilecektir. Uygulama için Mimar Sinan Üniversitesi yetkilileri ile görüşülecektir. Veliaht Dairesinin kullanımı halen Mimar Sinan Üniversitesi’ndedir ama restorasyon Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlı personelle gerçekleştirilmektedir.
7. Mefruşat Dairesi ve avlusu Kültür-Bilim-Tanıtım ve turizm hizmetlerine tahsis edilerek, dairenin üst kat salon ve odalarının kültür-bilim-tanıtım hizmetlerini

yürütmek için bu bölüm görevlilerinin kullanımına verilmesi, zemin kat oda ve salonların seminer, konferans, gösteri ve benzeri hizmetlere tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır.

8. Mevzuat Dairesi avlusundaki kalorifer dairesinin banka, PTT, mutfak hizmetlerine tahsis,- bu bölümler günümüzde satış merkezi ve emanet bölümü olarak değerlendirilmektedir- yine bu dairenin zemin katındaki mutfak ve yemek salonlarının nakli ile bahçıvanlar koğuşu avlusunda yeniden inşasına karar verilmiştir.

9. Eski Demirhane Binası'nın film-ses, görüntü-çoklu-video gösteri salonu haline dönüştürülmesine -satış merkezi olarak düzenlenmiş bu mekân 2002 yılında gösteri konferans salonu haline getirilmiştir- ayrıca Milli Saraylar Daire başkanlığı yeni binaya taşındığında halen idare binası olarak kullanılan – Hazine-i Hassa binasının - ve hiçbir onarıma ihtiyaç duyulmayan bölümün sürekli olarak TBMM Başkanlığına, Başkanlık Divanına, Hesapları İnceleme Komisyonuna ve diğer komisyonlara tahsisine karar verilmiştir.1987 yılında bunlara ek olarak Dolmabahçe Sarayı Yönetiminin de bu bina içine taşınması kararı alınmıştır. Bu karar alınmış olmasına rağmen uygulanmamıştır.

Bu dönemde üç yazlık kafeterya hizmete girmiştir. Bunlar; Dolmabahçe Sarayı Saat Kulesi, Kuşluk ve Veliaht Dairesi Sera kafeteryalarıdır. Hizmet alanları açısından değerlendirildiğinde Saray'ın üç girişe sahip olması-günümüzde giriş izleyiciler için tek kapıdan yapılmaktadır, personel, Selamlık ana kapının yanı sıra Harem'deki araç giriş kapısını da kullanır, üst düzey protokol misafirleri için Saltanat Kapı kısa süreli kullanılmıştır; örneğin, 2004'deki NATO zirvesi sırasında Muayede Salonunda verilen yemekte bu kapıdan giriş yapılmıştır- ve kafeteryalarının çoğalmasıyla erişilebilirlik anlamında olumlu gelişmelerdir.

Dolmabahçe Sarayı'nın gezi güzergahı 55 Sayılı Ana esaslar içerisinde verilmiş gerekli durumlarda değişiklik yapma hakkı Daire Başkanlığına bırakılmıştır. Sarayın açılış saati 09.30-16.00 olarak belirlenmiş ve her 15 dakikada bir (30) kişilik gurupların saray içine alınmasına ve izleyici sayısının günlük 900 kişi civarında tutulmasına, protokol gezileri bu sayının dışında bırakılarak diğer saray, köşk ve kasırların da ihtiyaca göre Dolmabahçe Sarayı örneği göz önüne alınarak düzenlenmesine karar verilmiştir. 10 Şubat 1986 tarih ve 73 sayılı Divan Kararıyla

15 dakika yerine 10 dakika da bir grup alınacağı karara varılmıştır. Yine aynı gün ve sayılı kararda izleyici limiti 1500'e çıkarılmıştır. Son Divan Kurulu kararında izleyici limiti belirlenmemiştir.

Fotoğraf Çekim Yönetmeliği, Fotoğraf Çekim Yönergesi, Araştırma Yapılma Yönetmeliği, Araştırma Yapma Yönergesi oluşturulmuş ve kabul edilmiştir.

Divan Kurullarında alınan kararların zaman içinde uygulanamadığı durumlar da görülmektedir. Örneğin; 15 Ocak 1987 100 karar no'su ile Milli Saraylar Daire Başkanlığının tüm birimlerin Yıldız Sarayı Şale'deki yeni mekânlara taşınarak yerleşmesine, karar verildiği halde uygulama gerçekleşmemiştir. Yine aynı tarihli toplantıda tüm atölyelerin tahliye edilerek boşalacak mekânların tarihi işlevlerine uygun hale dönüştürülerek ziyarete açılması kararı da görülmektedir.

I. Ordu'nun 1072 numaralı Ağır Bakım ve İkmal Bölüğü tarafından yıllardan beri kullanılan ve Genel Kurmay Başkanlığınca Daire Başkanlığına devredilen Yıldız Şale bitişiğindeki tarihi yapılar topluluğunun bakım, onarım ve restorasyonu 1988 yılı itibarıyla başlamıştır. Dönemin Daire Başkanı Tefik Pülten; onarımlar bitirildiği zaman Dolmabahçe Sarayı bünyesinde bulunan Daire Başkanlığı ve tüm birimlerinin; Atölyeler, Kültür-Bilim ve Tanıtım merkezi, polis ve askerin yönetici kadrosunun bu mekânlara taşınacağı ve böylece Dolmabahçe Sarayı'nın müze-saray fonksiyonuna kavuşturulmasının planlandığını 19 Aralık 1988 tarih ve 86/180-5438 sayılı yazısı ile TBMM Genel Sekreterliğine bildirmiştir. Gerekçe olarak "Milli Saraylar Daire Başkanlığı fonksiyonları ile **müze-saray** fonksiyonlarının iç içe bulunması kurumlaşmaları önlemektedir" denmektedir. Buna ek olarak Müze -Saray birimlerinin bu taşınma gerçekleştikten sonra "sağlıklı bir biçimde gerçek fonksiyonlarının yerine getireceği" vurgulanır ama bu fonksiyonların neler olduğu ya da çeşitlenmenin hangi alan ya da binalarla sağlanacağına dair somut bir veri ortaya konmaz. Bir çelişki olarak tanımlanabilen Hazine-i Hassa binasının boşaltılmasından sonra TBMM Komisyonlarının İstanbul'daki çalışmalarına ev sahipliği yapacak olmasıdır ki Pülten'in yukarıda belirttiği kaygısı bu gerçekleştiğinde de devam edecektir. Burada gözlemlenebilen bir farklılık Dolmabahçe Sarayı'nın ve dolayısıyla diğer müze olarak kullanılan Beylerbeyi Sarayı'nın adlandırılmasında bir değişiklik yapıldığıdır. **Saray müze** olarak tanımlanan saraylar, **müze saray'a** çevrilmiştir ve halen de Dolmabahçe Sarayı resmi internet sitesinde bu şekilde yer

almaktadır.³¹² Bu adlandırmaların bilinçli bir şekilde yapılıp yapılmadığı anlaşılamamışsa da Sarayların öncelikle anıtsal bir yapı ve değerlerinin de bu özelliklerinden kaynakla arttırılabileceği yönünde bir anlayışla “müze kimliğinden ziyade saray kimliğinin ön planda tutulmasının uygun olduğuna” 2009 yılı ve 180 sayılı Bilim ve Değerlendirme Kurulu toplantısı sonucu oy birliği ile karar verilmiştir.³¹³ Sonuç olarak taşınma gerçekleşmemiş restorasyonu tamamlanan Yıldız Şale Köşkü bahçesinde bulunan bazı binalar, 26 nisan 2007 tarih ve 128 no’lu Bakanlık Divan Kurulu kararı ile Milli Saray, kasır ve köşklerin bakım, onarım ve restorasyonu için gerekli olan vasıflı personel ihtiyacının temini ve restorasyon konusunda eğitim yapacak **Milli Saraylar Meslek Yüksek Okulu** olarak kullanımı amacıyla Yıldız Teknik Üniversitesine verilmiştir.³¹⁴

Esaslar değerlendirildiğinde Dolmabahçe Sarayı dışında kalan saray kasır ve köşklerin yeniden düzenlenmesi ile ilgili ayrıntılı bir araştırma yapılmadığı, tüm proje ve etkinliklerin Dolmabahçe Sarayı üzerine yoğunlaştığı görülmekte ve diğerlerine bir rol model olarak gösterildiğini anlaşılmaktadır. Bu esaslar içinde yer alan bazı maddeler yukarıda belirtildiği gibi hiç uygulanmamış bazıları ise çok kısa süreyle uygulanabilmiş bir kısmı ise süreç içinde oldukça yavaş bir biçimde halen gerçekleştirilme aşamasındadır.

Genel olarak Başkanlık Divan Kurulu kararları birbirine benzemekle beraber yıllar içerisinde bazı farklılıklar da içermiştir. Temel esasların belirlenmesinden sonra her yıl toplanan Kurullar ile Dolmabahçe Sarayı ile birlikte diğer “**saray, köşk ve kasırların gezi esasları**” üzerinde değişiklikler kararlaştırılmıştır. Gezi esasları 8 maddeden oluşmaktadır;

Birinci madde; Kararın alındığı 1983–1985 yılları arasında T.C.vatandaşlarına indirimli gezilerin sadece Cuma günleri yapılması uygun görüldüğü halde 1989’da bu güne Cumartesi ve Pazar günleri de eklenmiştir.

İkinci madde; “Milli Saraylarda Fotoğraf, Film, Video Çekim yönergesi” doğrultusunda ücret tarifesi ve teknik esasları içerir.

³¹²Bkz. <http://www.dolmabahce.gov.tr>

³¹³**Bilim ve Değerlendirme Kurulu Toplantısı Kararları**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, 09 Haziran 2009

³¹⁴**Bilim ve Değerlendirme Kurulu Toplantısı Kararları**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, 23 Mayıs 2007

Üçüncü madde; Saray Köşk ve kasırların gezi saatleri, gişelerin açılış ve kapanış saatleri, sarayda görevli personelin çalışma saatleri ve kafeteryaların açılma ve kapanma saatlerinin mevsim şartların uygun olarak Milli Saraylar Daire Başkanlığınca düzenlenmesini belirler.

Dördüncü madde; saray müzelerin Cumartesi ve Pazar günleri ziyarete açık olması sebebiyle, Pazartesi ve Perşembe geziye kapalı olacağını, bu nedenle Pazartesi temizlik Perşembe ise tatil yapılacağı belirtir.

Beşinci madde; “saray, köşk ve kasırlar dini bayramların birinci günü ile 1 Ocak günü geziye kapalıdır” der. –1988 tarihli “uygulama esasları”nda sadece dini bayramların birinci günü denmekteydi-.

Beşinci madde üzerinde değişiklik 2003 yılında değişiklik yapılmıştır. Buna göre; dini ve milli bayramlar, Saray, köşk ve kasırların hafta tatili günleri olan Pazartesi ve Perşembe günlerine denk geldiği taktirde ziyarete açık tutulmaya ve halk günü kapsamında indirimli gezilerin uygulanmasına başlanmıştır ve böylece erişilebilirlik anlamında izleyicilerin Dolmabahçe Sarayını gezebilecekleri günler arttırılmıştır. 33’nolu Başkanlık Divan Kararında bu uygulamanın gerekçesi; *“Milli birlik ve beraberliğin geliştirilmesine ve özellikle vatandaşlarımızın dini ve milli bayramlarda, izinli bulundukları günleri değerlendirilmelerine katkıda bulunmak, Milli Saraylarımızı daha geniş kitlelere tanıtmak”* olarak belirlenmiştir.

Altıncı madde; Çeşitli kamu kuruluşlarının düzenleyeceği seminer ve kurslara ve Türkiye’de yapılan uluslararası spor müsabakalarına katılanlara, Uluslararası toplantılara katılım için davet edilen öğrencilere, erlere geziler sırasında “T.C. vatandaş öğrenci bileti” uygulanır.

Yedinci madde; TBMM Vakfınca işletilen ve kafeteryası olan saray köşk ve kasırlardan Dolmabahçe Sarayı Kuşluk galerisi, kuşluk bahçesi, kuşhane bilet ücreti; İhlamur Kasrının Maiyet Köşkü bilet ücreti; Maslak Kasrı Mabeyn-i Hümayun-sera-bahçe bilet ücreti; Beylerbeyi set bahçe bilet ücretleri vakıf adına kaydedilirdir.

Sekizinci madde; Bu madde de ücret alınmayanlar sıralanmaktadır. Bu maddeye göre; sarı basın kartı sahipleri, Avrupa konseyi, UNESCO, ICOM, ICOMOS, FİJET, TÜRSAB kartı taşıyanlardan, Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan belgeli tercüman rehberlerden, İstiklal madalyası taşıyanlar, Malul Gaziler ile bunların refakatçilerinden, yabancı devlet konuklarından ve konuk refakatçilerinden, Protokol mensuplarından, TBMM Milletvekillerinden, TBMM Personelinden, Milli Saraylar Daire Başkanlığı kadrolu ve sözleşmeli personelinden, Saray, köşk ve kasırlarda

görevli Emniyet Koruma Şube Müdürlüğü ve Muhafız Birlik Komutanlığı personelinde ve bunların birinci ve ikinci derecedeki akrabalarından ve Milli Saraylar Daire Başkanlığı misafirlerinden, Milli Egemenlik Haftası nedeniyle Türkiye'ye davet edilen öğrenci gruplarından ücret alınmaz.

Yukarıda anılan sekiz madde üzerinde dönemin daire başkanlarına Başkanlık Divan Kurulu Toplantısı öncesinde değişiklik önerileri olup olmadığına dair bir resmi yazı gönderilir, zaman zaman Daire Başkan Yardımcıları ve Saray Müdürlerinin de önerileri varsa önce Milli Saraylar Daire Başkanlığınca değerlendirilir ve ardından Divan toplantısına bildirilir.

Dolmabahçe Sarayı'nın da içinde olduğu tarihi yapı ve nesnelerin bakım koruma tanıtım ve eğitim hizmetlerini sağlayacak olan Kültür ve Tanıtım Daire Başkanlığıdır. Dolayısıyla müze iletişim alanının organizasyonundan da sorumlu olduğu düşünülebilir.

1 Şubat 2006 tarihinde çalışmanın yazarı tarafından dilekçe ile Milli Saraylar Daire Başkanlığından araştırma konusu ile ilgili bilgi talep edilmiş ve özellikle Kültür ve Tanıtım Başkan Yardımcılığı'nın hedefleri öğrenilmek istenmiştir. Kurumun aynı tarihli bilgilendirme metnine göre Kültür ve Tanıtım Daire Başkanlığı'nın genel hedefleri şunlardır;

1.Milli Saraylar yapılarının, nesnelerinin ve dönemlerinin özgün belgelere ulaşarak araştırılıp, bugün farklı kullanım ve durumlardaki tarihi çevreleriyle birlikte analizi ve değerlendirilmeleri. Anılan hedef 1991 yılında düzenlenen çalışma raporunun Merkez Birimlerin -Kültür ve Tanıtım- Genel Hedefleri içinde şu şekilde geçmektedir; Milli Saraylara ait yapı ve dönemlerinin;

a) Özgün belgelere ulaşarak **araştırılması**

b) Bugün farklı kullanım ve durumlardaki tarihi çevreleriyle birlikte **analizi ve değerlendirilmeleri**

c) Bilinmeyenlerin **çözümlenerek** ortaya çıkartılmaları.

2. Geç dönem Osmanlı uygarlık ve sanatına ilişkin Türkiye'deki ilk ve tek bilgi merkezinin oluşturulması.

Bu madde de yine 1991 yılı Genel Hedefleri içinde aynı kelimelerle yer almaktadır.

3.Tarihi, tarihi-demirbaş nesnenin;

- a) Çağdaş müzecilik prensip ve standartları çerçevesinde **saptama, belgelendirme**, bilimsel **araştırma** ve değerlendirme,
- b) 1952 envanter kayıtlarındaki bilgilerin güncelleştirilmeleri,
- c) Veri tabanları oluşturularak, elektronik **kataloglama** projesinin başlatılması
- d) **Tefriş çalışmaları** kapsamında özgün mekân tefrişlerinin araştırılması,
- e) Nesnelerin **konservasyon** ve **restorasyonlarının** doğru ve bilimsel olarak yapılması

Yukarıdaki hedef bütün Brifing, Çalışma ve Faaliyet raporlarında tekrarlanmıştır. Çağdaş Müzecilik adlandırması-tanımı yapılmamıştır- ilk kez 1995 yılında düzenlenmiş olan Kültür-Tanıtım Daire Başkan Yardımcılığı brifingde yer alır.

- 4. Hazine-i Hassa Arşivinin bilim dünyasının hizmetine girmesi,
 - 5. Kültürel ve bilimsel birikimin değerlendirilmesinde müze araştırmacılarının ve uzmanların bildiri vererek ulusal ve uluslar arası kongrelere, kurslara katılımı, kurumlarını bilimsel temelde temsil etmeleri,
 - 6. Araştırma sonuçlarının tanıtım ve bilimsel içerikli yayınlara dönüştürülmesi,
- Yukarıdaki madde de 1991 yılında hedefler arasındadır.
- 7. Sergi düzenlemeleri; sarayları ve koleksiyonlarının tanıtımını amaçlayan müzelerle koordinasyonlu, Milli Sarayların düzenlediği ulusal ve uluslar arası sergiler hazırlamak
 - 8. Hediyelik eşya satış merkezlerinin yeniden düzenlenerek, satışa yönelik yeni fikirler üretilmesi,
 - 9. Milli Sarayların tanıtımından umulan faydayı sağlayabilmek için izleyici profiline göre çok seçenekli metinlerin hazırlanıp sunulması.³¹⁵

Yukarıda “araştırma, analiz, değerlendirme, çözümleme, saptama, belgelendirme, kataloglama, konservasyon, restorasyon,” sözleriyle belirtilen hedefler içindekilerin eser odaklı korumacı bir anlayışı temsil ettiğini görmek mümkündür. Birim cumhuriyetin klasik dönem müzeciliğinin içeriğine uygun olarak yapılar ve içinde bulunan tarihi, tarihi demirbaş eşyaların korunması ve ihtisas alanında uzmanlara hizmet amacıyla belirlenmiş bir içerik dahilinde araştırmalar yapılması temelli oluşturulmuştur. Daire Başkanlığı Teknik Yardımcılığı’nın da ana amacı koruma ve onarımdır. Müzecilik disiplininin tartışma ve yeni gündemlerinin Milli Saraylar

³¹⁵ Araştırmacının talebi üzerine hazırlanan metin, Cemal Öztaş, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, evrak no:230, 01.02.2006

Daire Başkanlığı tarafından güncellenmediği, yukarıda belirtilmiş hedeflerin bazılarının 1986 yılından beri tekrarlanmakta ve halen gerçekleştirilmeye çalışılmakta olduğu görülmektedir. Örneğin “Geç Dönem Osmanlı Uygarlık ve Sanatına ilişkin Türkiye’nin ilk ve tek bilgi merkezinin oluşturulması” yirmi yıldır tekrar edilen ve halen ulaşılması hedeflenen bir idealdir. Kültür-Tanıtım Daire Başkan Yardımcılığı bünyesinde 1986 yılında dokuz seksiyon belirlenmiştir bunlar; Aydınlatma araçları, Porselen-Cam, Halı, Isıtma ve Endüstri Araçları, Mobilya, Müzik Aletleri, Tablo, Saat ve Tekstildir. 2010 yılında bu seksiyonlara ek olarak Dekoratif Eserler, Metal Sofra Takımları, Cam ve Kristal Sofra Takımları, Müzik Aletleri, Fotoğraf, Hat sanatı, Mühürler ve Yazı Takımları, Mutfak Araçları oluşturulmuştur.

Kültür Tanıtım Daire Başkanlığının hedefleri içinde yer almasına rağmen 9. maddede belirtildiği gibi seçenekli metinler hazırlanmamıştır ve tematik turlar ya da öğrenciler için ayrı programlar Milli Saraylar Daire Başkanlığının müze olarak değerlendirdiği hiçbir biriminde yapılamamaktadır. İstisna oluşturabilecek örnekler arasında yer alan 2006 yılında bir kısım rehber ve uzmanlarca gerçekleştirilen turlardır fakat bunlar süreklilik arz etmediğinden spontanedir ve “müzenin farklı kişilerin ihtiyaçlarına karşılık sunduğu olanakları sürekli kılması gerekliliği” nedeniyle iletişim ve tanıtım alanında sunduğu kalıcı hizmetlerinden sayılamaz.³¹⁶

Basının kamu idaresi üzerinde kurduğu denetim Milli Sarayların yönetim politikalarını etkilediği ve özellikle 1997’de yaşanan “**Arena Olayı**”nın 1984’de iyi niyetlerle başlatılan ancak yetersiz yönetimler ve önceliklerin eksik belirlenmesi sonucu meydana gelen yanlışları ortaya çıkardığı açıktır. Arena adlı televizyon programında dönemin Saray Müdürünün de katılımıyla Dolmabahçe Sarayı’nın bodrum katlarında yapılan çekimlerde tarihi eserlerin uygun olmayan koşullarda tutulduğu, ihmal edildiği kamuya gösterilmiştir. Programın ilgili bölümü hem o dönemde hem de sonraki yıllarda ana haber bültenleri de dahil olmak üzere görsel ve yazılı basında gündeme getirilir. Dolayısıyla sonraki yıllarda yapılan basın etkinliklerinde mutlaka o çekimler hatırlatılmış ve süreç sorgulanmıştır.³¹⁷ Kamunun

³¹⁶ Code of Ethics for Museums (Müzelerin Etik Kuralları) “ Fiziksel Kaynaklar /Erişilebilirlik” başlıklı bölümün 4 maddesi, <http://icom.museums/ethics.html>, [27.03.2010]

³¹⁷ TBMM Başkanı Bülent Arınç, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı Bilgilendirme Toplantısı Konuşma Metni**. İstanbul: TBMM Başkanlığı İletişim Ofisi, 2004

dikkatini Dolmabahçe Sarayı'nın bodrum katına çevirdiği 1997 tarihi, sadece bodrumda kalınmayıp çatıdan en ücra köşesine kadar Sarayların bir silkelenme sürecine girmesinin de başlangıcı olmuştur. Sürecin öne çıkan unsurları gezi esasları değerlendirildiğinde gözlemlenebilir.

TBMM Başkanlık Divan Kurulu Kararlarından da takip edilebildiği üzere ilk kez bu tarihte engelli izleyicilere Milli Saraylarda ücretsiz gezme olanağı tanınmış -1998-aradan bir yıl geçtikten sonra yabancı engellilerde bu kapsama alınmıştır. Siyasi alanda 28 Şubat 1997'de Türkiye gündeminde “post modern darbe” olarak adlandırılan sürecin³¹⁸ belki bir yansıması olarak düşünülebilecek bir diğer karar, 1999'da Komutanlıkların (Genel Kurmay Başkanlığı, Hava Harb Okulu, Kara Harb Okulu, Deniz Harb Okulu vb.) konuğu Akademi ve Kolejlere mensuplarının Milli Sarayların müze olarak halka açık mekânlarından ücretsiz yararlanmasıdır (bu madde 2007 yılında Silahlı Kuvvetlerin Protokol mensupları şeklinde değiştirilmiştir). Yine ülke gündeminden ayrı düşünülemeyecek bir izleyici tanımı, “şehit yakınları” aynı yıl TBMM Başkanlık Divan Kurulunda yapılan görüşme sonucunda Milli Saraylar gezi esaslarında ücretsiz gezi hakkı tanınan bir diğer topluluk olmuştur. Dolmabahçe Sarayının yeni tanımlanan bu izleyici gruplarına yönelik sunduğu bir imkân olarak nitelenebilecek yenilik; engelliler ve protokol izleyicileri için akülü golf arabalarının (4 adet) Saray bahçelerinde kullanılmaya başlanmasıdır. Saray içinde herhangi bir biçimsel ve içeriksel değişiklik erişilebilirlik anlamında yapılmamıştır. Örneğin; rampa ya da asansör veya özel olarak saray tanıtımında görevlendirilecek bu grupta tanımlanan seyircilere yönelik eğitimli personel/rehber istihdam edilmemiştir. Askeri personel ve şehit yakınlarına ek olarak yine aynı yıl Üniversite mensupları; Rektör, Dekan, Öğretim Elamanları ile yabancı konukları da aynı statüde değerlendirilmişler (2010 yılında Üniversite mensuplarına bu hak öğretmenler Haftası boyunca tanınmıştır) fakat bu gruplar için de özellikle anlatım ya da konsept oluşturulmamıştır. 2001 yılında yardıma muhtaç kişileri koruma altına alan kurumların (Darrüşifaka, Sokak Çocuklarını Koruma Derneği, Çocuk Esirgeme Kurumu) gezilerinden ücret alınmayacağı kararı verilmiş fakat iki yıl sonraki kararlarda bu gruplar anılmamıştır. Yayınlanan Kurul Kararları gerekçeli değildir bu

³¹⁸ Sina Akşin. “Siyasal Tarih”. **Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980–2003**, yay. yön. Sina Akşin (İstanbul: Cem Yayınları 8.bs.2008) ,173

nedenle değişikliği anlamak mümkün olmaz fakat bu tür gurupların ancak randevuyla ve ilgili eğitimli personel ve müze eğitimcisi yardımıyla verimli bir gezi yapabileceklerini açıktır. Bu imkân oluşturulmadığı için tarihi mekânların gezisi sırasında genel izleyici topluluklarının sirkülasyonunda sorunlar yaşanacağı tahmin edilebilir. Son dönemde anılması gereken bir yenilik de engellilerin yanlarında bir refakatçi-olasılıkla Saray Müze'nin sunduğu biçimsel erişilebilirlik olanağı sunmadığından dolayı- ile gezilerinin desteklenmesi amacıyla ücretten muaf tutulmasıdır. Müzeler Haftası (18-24 Mayıs) 1993 yılından bu yana Milli Saraylar Daire Başkanlığının müze olarak değerlendirdiği yapılarında kutlanmaktadır. Bu kutlama da biçimsel anlamda yapıların bir gün ya da belirli günler ücretsiz gezdirilmesi ile yapılır.

2010 yılı Mart ayında toplanan 66 sayılı Başkanlık Divan Kurulu Kararına göre Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığınca belirlenecek esaslara göre randevu sisteminin uygulanacaktır. Yine aynı kararda Müzeler Haftası'nın ilk günü 18 Mayısta sadece T.C. vatandaşlarının değil tüm izleyicilerin ücretsiz gezi yapabilecekleri belirtilmektedir. Tüm izleyicilerin-yabancı dahil- bu haktan yararlanmasıyla Sarayların evrensel bir kapsayıcılık politikası geliştirmeye başladığını söylemek mümkündür. Kararlar arasında Milli Sarayların Geziye açık tüm mekânlarının 6 ay süre ile geçerli, hazırlanacak olan Milli Saraylar Kartı ile gezilebileceği de yer alır. Bu kararın alınmasında Kültür ve Turizm bakanlığının son yıllarda uygulamaya başladığı Müze Kart ile ekonomik gezi projesinin etkisi açıktır. Müze Kart, Milli Saraylar Daire Başkanlığı birimlerinde geçerli değildir.

Son dönemde koruma anlamında değerlendirilebilecek uzun yıllardır ihmal edilmiş olan görüntü alma yönetmeliğinde yapılan değişiklik sonucu Dolmabahçe Sarayı'nın-ve diğer Saray ve Köşklerin- iç mekânlarından görüntü almak yasaklanmıştır. Bu kararla bir bakıma eşitlik ilkesinin de gözetildiğini düşünmek yanlış olamaz. İletişim teknolojisinin hızlı gelişimi sayesinde kayıt yapabilen ve fotoğraf çekebilen cep telefonlarına sınır getirilememesi ve kamera ya da fotoğraf makinesinde uygulandığı gibi bilet alınması da mümkün olmadığından karar yerinde ve adil gözükmemektedir. Nesne koruma açısında da özellikle flaş kullanılarak yapılan çekimler nedeniyle yaşanan sorunların giderilmesi de önemlidir.

Dolmabahçe Sarayı'nın kullanıma açılışının- 1856/2006- 150.yılı dolayısıyla yapılan etkinlikler oldukça ses getirici olmuştur. Saray müzelerin büyük oranda

problemlerinin paylaşıldığı Dolmabahçe Sarayı 150.yıl Uluslararası Sempozyumuna 200 yerli ve yabancı uzman katılmış ve alanlarıyla ilgili bildiri sunmuştur.2006 yılında gerçekleşen Sempozyum kapsamında Dolmabahçe Sarayında sergiler, tematik turlar, sohbetler ve konserler düzenlenmiştir. Bu dönemde görsel basında yapılan haber ve tanıtımlar sonucu izleyici sayısında rekor artışlar yaşanmıştır.³¹⁹ 2006 yılındaki 150.yıl Sempozyumunun ardından hazırlanan görsel ve yazılı tanıtım malzemeleri pek çok farklı dilde hazırlanmış ve Dolmabahçe Sarayı'nın satış mağazasında izleyiciye sunulmuştur.

Her ne kadar yeni müzecilik kavramına uygun teorik bir alt yapının pratik bir örneği oluşturulmamışsa da çalışma alanı belirlidir; **kurumsal bir misyon tanımı, iç işlerinde tutarlı bir yönetim ve dış dünya ile ilişki kurmak**, kavramın yapılanmasının temellerini oluşturmaktadır.³²⁰

5.3.2.1.Sergileme

Genel anlamda serginin hikâyesinin ortak bileşenleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir. Sergi; insan eliyle yapılmış, onlarca kullanılmış ya da doğal olarak oluşmuş nesneler kullanır, yazılı bir metne ve etikete, afiş, duvar grafik ve resimlerine, başlık ve pankartlara ihtiyaç duyar, aynı zamanda harita, çizim ve fotoğraflar gibi temel öğelerden yararlanır. Bunlara ek olarak müze nesneleri için aydınlatma, platform, duvar paneli, kasa gibi elemanlarla sergi algısını, yoğunluğunu artırır ya da çerçevesini sınırlandırır. Renk kullanımı ve dokuma ürünleri bunlara eklemenebilir. Ses, film gösterimi, video, dia akışı, bilgisayar ve simulasyon teknolojileri kullanılabilir. Canlı unsurlar, performanslar için dansçılar, aktörler ve yetenekli öğrencilerden yararlanmak ve konferanslar düzenleyerek daha üst düzey bilgi aktarıcıları olan uzman ve doçentlerden faydalanmak mümkündür. Galeri içinde ya da müzelerde müze bekçileri resmi olmayan rehberler gibi görevlendirilebilir. Ücretsiz yazılı malzeme -bildiri- genel katılımcılarca edinilebilir, katalog ve broşürler ve gezi kitapları satışa sunulur. Bu çerçeve içindeki her etkinlik bir iletişim

³¹⁹ TBMM Genel Sekreterliği, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları**, yayına hazırlayan: Yunus Aydın, (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007)

³²⁰ A.g.e.,64

sürecidir. İletişim metodu olarak sergilemenin gücü uyumlu, birleşmiş ve eksiksiz olarak ortaya çıkan görsel anlatımcılar üretme kapasitesinde yatmaktadır.³²¹

1941 yılına kadar Dolmabahçe Sarayında ikamet edildiği için eşyalar çok yer değiştirmiş ve aynı dönemlerde Florya ve Yalova köşklerine de Saraydan eşya gönderildiği için eşya hareketini takip etmenin imkansızlığı yanı sıra, müzecilik açısından günümüzde de sergileme sorunlarından birini teşkil eden orijinal sergileme problemi yaratmıştır.³²²

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Kültür-Tanıtım birimi içindeki seksiyon uzmanları sergilerin oluşumunda birinci derecede etkindirler. Seksiyon sorumlularının hazırladığı sergilerin basılı tanıtım materyalleri yayın bölümünde düzenlenir. Dolmabahçe Sarayı ve bahçesinde beş tane daimi sergi bulunmaktadır. Bunlar Birinci, İkinci ve Üçüncü Değerli Eşyalar, Saat ve Kuş figürleri sergileridir.

Sarayın Selamlık bölümünde **Birinci Değerli Eşyalar Sergi Salonu** 28 Kasım 1985 tarihinde saray içinde müze kavramının gereği olarak düzenlenmiştir.³²³ Bu gerek sonucu - aslında sarayın kendisi bir müzedir ayrıca müze eşyalarıyla donatılma ihtiyacı duymaz³²⁴- Dolmabahçe Sarayı Selamlık bölümünün kileri olarak kullanılmış olan mekan içine vitrinler yerleştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Sarayın bütün halinde bir anlam ve yaşanmışlık hissinin algısı bu yolla çözülme sürecine girmiş ve yanısıra sergi adının “birinci değerli eşyalar” olması da-bu durumda ikincisi de vardır anlaşıldığı üzere- Sarayın içinde sergilenen diğer eserleri ötekileştirme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Karşılaştırmaların izleyici tarafından değerli, az değerli, değersiz şeklinde yapılabilme olasılığı vardır. Sergide bulunanlar şu şekilde tanımlanmıştır; “muhtelif tarihlerde kullanılmış değerli porselenler, altın, gümüş sofra takımları ve değerli eşyalar”³²⁵. Sultanın- V.Mehmet Reşat- portreleri, nişanlar, traş takımı ve armağan edilmiş yazı takımları burada

³²¹ Eilean Hooper-Greenhill Cultural Change in Museums: Professional Issues, Taking The lead. **Research Center for Museums and Galleries,Online Papers** University of Leicester 2001 [29.01.2002]

³²² Öztürk, Kazım. **Türk Parlamento Tarihi** TBMM-IX. Dönem 1950–1954, V.Cilt.(Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No: 27, 2001),5654

³²³ **Dolmabahçe Sarayı**, ed. Ömer Taşdelen, Aydan Gürün. (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2005), 210

³²⁴ Giovanni Pinna, “Introduction to Historic House Museums”, **Museum International**,Vol.53, no.2, 2001, 6

³²⁵ **Dolmabahçe Sarayı**, a.g.e, 211

izleyiciye sunulmuştur. Kuş figürleri sergisi Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk alt kat koridorunda açılmıştır ve daimi bir sergidir.

İkinci değerli eşyalar sergisi Dolmabahçe Sarayı Harem bölümünden Muayede salonuna geçişte yer alan, zemin katta yine mutfakla ilgili işlerin görüldüğü tonozlu bir salonda 24 Ekim 1986 tarihinde oluşturulmuştur. Tıpkı ilkinde olduğu gibi sultanların ve yakın çevrelerinin kimi zaman günlük yaşamlarında ama daha çok özel günlerde kullandıkları 441 parça mutfak malzemesi izleyiciye sunulmuştur.³²⁶ Bu sergi 1998 yılında nem sorunu nedeniyle kapatılmış, 2004 yılında sorun giderildikten sonra törenle ziyarete açılmıştır.³²⁷

Üçüncü değerli eşyalar sergisi 26 Eylül 2003 yılında bir törenle açılır. Burada cumhuriyetin ilk yıllarında cumhurbaşkanlığı başta olmak üzere diğer devlet kurumlarına gönderilen eşyaların bir bölümü sergilenmiştir.³²⁸ En son 2003 yılında düzenlenmiş **Saat Müzesi** Dolmabahçe Sarayının Harem bahçesindeki İç Hazine Binasında açılmıştır. 1988 yılında Başkanlık tarafından bu mekana aslına uygun, hazine niteliğinde nesnelerden tasarlanacak bir sergi projesi yapılmış ama sonuçlanmamıştır. Kalıcı sergiler kelimenin gerçek anlamıyla kalıcıdır. Açıldıkları, oluşturuldukları zamandan günümüze periyodik olarak nesne bakımları ve mekan iyileştirmeleri dışında tematik ya da farklı bir anlamda güncel değerlendirme yapılmaz. Rehberlik hizmeti yoktur. Sergileme teknik olarak ne kadar başarılı olursa olsun entelektüel erişim farklı ilgi grupları için kapsayıcı bir sunum bölüm 2. 4.'de belirtildiği üzere müze iletişim alanının yetkinliğinin önemli unsurlarından bir olarak değerlendirilmektedir. (Bkz. Bölüm 2.4. 5,8,9 ve 11. maddeler, s.26)

Her ne kadar çağdaş müzecilik alanında gerçekleştirilen akademik tartışmalar –müze izleyicilerinin doğası, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda gelişim, müze eğitimi alanında okullar ve yetişkinler için yaşam boyu eğitim olanakları, sergi geliştirmeye yönelik birimler arası çalışma ve yeni yorumlar gibi- Dolmabahçe Sarayında bir tutum değişikliği yaratmış gözükmese de yakın çağın güncel sanat alanındaki ürünleri bu tarihi mekânda var olmuştur. Örneğin; 1988 yılında “Abide II” ve “Kırmızı Kurdeleli On bir Ayna” adlarıyla Gülsün Karamustafa, ilki Dolmabahçe

³²⁶ A.g.e., 216

³²⁷ http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=8149 [25.05.2010]

³²⁸ TBMM Genel Sekreterliği, Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları, yay. Hz. Yunus Aydın. İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007, 26

Sarayı içindeki salonların birinde diğeri Hareket köşkü içinde iki sergi açmıştır.³²⁹ Tema tarihi mekândaki pahalı, zarif ve incelikli eşyalarla günümüzün ucuz ve adi eşyalarını bir araya getirerek mekân-nesne zıtlığının vurgulanması olan enstalasyonlardan bir diğeri de 1992 yılında Füsun Onur'un "Dolmabahçe Hatırası" adlı saray bahçesinde saray nesnelerine aykırı öğeler kullanarak-kordon, bez, kabak, kurdele- yaptığı yerleştirmedir.³³⁰

Kalıcı sergilerin dışında özellikle son yıllarda düzenlenen geçici sergiler Dolmabahçe Sarayı'nın müze halinde kullanımından günümüze olduğu gibi neredeyse tekrar edilen kavram ve konularla oluşturulmaktadır. Başarılı olan bu sergilerin yine alan uzmanları tarafından düzenlenmesi sonucu, sürece farklı disiplinler ve izleyicilerin hiçbir şekilde dahil olmaması nedeniyle erişilebilirlik anlamında kapsayıcı olduğunu söylemek zordur. Başarılı bir müze iletişimin çağdaş müzecilik alanında oluşumu takım çalışması ve disiplinler arası bütünlüktür. Greenhill'in vurguladığı gibi müze profesyonelleri günümüzde klasik altyapı eğitimlerinin yanı sıra koleksiyon yönetimi, iletişim, eğitim, maddi kültür üzerine araştırmalara hakim ve **takım çalışmasının** da önemini farkında olmalıdır.³³¹

Müzeler ve galeriler sergileri aracılığıyla bilgiyi üretir ve iletirler. Dünyada müze profesyonelleri sergi yapma yöntemleri içinde nesnelerin nasıl bir araya getirilebileceği ve izleyiciye nasıl sunulacağı konusunda yetkinleşmişlerdir fakat izleyicilerin bunlar konusunda yaptıkları yorumlar az anlaşılmakta, analiz edilmekte ve araştırılmaktadır. Sergiler hazırlanırken onları geliştirme süreçlerine izleyicilerin dahil edilmesi ve değerlendirmelerinin dikkate alınması konusunun yeterince anlaşılamadığı gözlenmektedir.³³² Artık doğal iletişim; doğrudan konuşma, rehberli turlar, küratör/sergi tasarımcılarıyla toplantı ve tartışmalar, dokunma seanslarıyla nesnenin kullanılmasını gösterme, etkinliğini arttırma, tartışma gurupları oluşturma ve sosyal durumlar üzerine konuşmalar iletişimin tüm tür ve olanaklarını kullanma ve

³²⁹ **Seksenlerde Türkiye'de Çağdaş Sanat: Yeni Açılımlar**, ed. İpek Duben, Esra Yıldız (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 166

³³⁰ A.g.e., 42

³³¹ Eileen Hooper-Greenhill *Cultural Change in Museums: Professional Issues, Taking The lead. Research Center for Museums and Galleries, Online Papers* University of Leicester 2001 [29.01.2002].

³³² A.g.m.

müze iletişim politikasının geliştirilmesi için önemli etkinlikler olarak tanımlanmaktadır.³³³

Düzenlenen sergilerin pek çoğu 150.yıl etkinlikleri kapsamında 2006'da hazırlanmıştır. Sergilerin adları ve kullanılan nesneler aşağıda belirtilmiştir;

- Osmanlı Sanayi Araçları Sergisi–19.yy. küçük sanayi ürünleri;
- Dolmabahçe Sarayı Fotoğraf Albümleri sergisi-Fotoğraf
- Osmanlı Sarayında Oryantalistler Sergisi- resim koleksiyonu
- Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı Sergisi-tekstil ürünleri
- Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro sergisi-resim koleksiyonu
- Beyoğlu'nda Bir Oryantalist Leonardo de Mango sergisi-resim
- Düğümün Son Halkası Osmanlı Saray Halıları sergisi-tekstil
- 150.Yılın Sessiz Tanıkları: Saray Porselenlerinden İzler Sergisi-porselen
- Atatürk ve Milli Saraylar 1927–1938 sergisi- fotoğraf
- Türkiye'deki Macaristan:1 Saray 3 Şehirden Yansılar sergisi- belge ve fotoğraf sergileridir. Sergi geliştirme sürecinde hedef kitle tanımı yapılmamış ve Dolmabahçe Sarayının bir sergi politikası metnine rastlanmamıştır.

Milli Saraylar resim koleksiyonundan ilk kez üç tablo 2004 yılında yurtdışına Brüksel'e sergiye gönderilmiştir. Başkanlık çalışma raporunda bu Avrupa Birliği sürecine kültürel bir katkı olarak değerlendirilmiştir.³³⁴ Resim sergilerinin bir bölümü yurt dışında da açılmıştır. Örneğin; Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro sergisi İtalya'da açılır.

2010 İstanbul Kültür Başkenti etkinlikleri kapsamında da 2006 yılındaki kadar çok olmasa da sergi etkinlikleri yapılmıştır. İki Dost Hükümdar Sultan II. Abdülhamit ve Kasier II. Wilhem sergisi Dolmabahçe Sarayı koleksiyonundan nesnelerle Yıldız Şale Köşkünde düzenlenmiştir. Sergi ürünleri; mutfak araçları, resim, fotoğraf ve günlük kullanım nesneleridir.

³³³ David K.Berlo, **The Process of Communication** (USA: Michigan State University 1960),43

³³⁴ TBMM Genel Sekreterliği, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları**, yay. Hz Yunus Aydın.(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007),17

Sergileme alanını iki şekilde değerlendirmek mümkündür. İlki yukarıda belirtildiği gibi takım çalışması ve çağdaş müzecilik literatürünün sergi gelişimine dahil edilmesidir. İkincisi anıt müzelerin gereği olan öz'ün korunmasıdır. Etkinlik, sunum, tematik sergileme, tarihi yapının kendinin müze olduğu gerçeği ötelenmemeden, ikincil konuma düşürülmeden ve aşılmadan yapılabilir.³³⁵ Bu alanda bilgi panoları kullanılabilir, canlandırmalar ve canlı demonstrasyonlar/gösteriler yapılabilir. 2000li yıllarda Dolmabahçe Sarayının Muayede Salonunda ard arda pek çok resim sergisi yapılmıştır. Bu sergiler dolayısıyla Muayede Salonun izleyici üzerinde bıraktığı ihtişam ve algıda sergilerin önceliği dolayısıyla bir sarsılma oluşmuş, Pinna'nın vurguladığı gibi öz aşılmış olduğundan doğru bir kararla salon geçici sergilere kapatılmıştır. Yukarıda anılan sergilerin Muayede Salonu dışındakileri, Yıldız Şale Ferhan binaları, Depo müze, Yıldız Şale binası, Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk koridoru gibi çoğunlukla hem biçim hem de içerik açısından uygun olmayan mekânlarda gerçekleşmiştir. Günümüzde Milli Sarayların geçici sergilerini düzenleyebilecekleri belirli bir mekânın olmadığı gözlemlenmiştir.

5.3.2.2.Eğitim

Müzeler ilk kurulduklarında koleksiyon ve nesneleriyle doğrudan bilgi alınabilecek eğitim kaynakları olarak düşünülmüşse de süreç içindeki toplumsal ve kültürel değişim sonucu eğitim alanında farklı izleyici gruplarına yönelik planlı, programlı eğitim etkinlikleri gibi kişilerarası iletişim yöntemlerine yönelmişleridir.³³⁶

Milli Saraylar Daire Başkanlığının eğitim alanını kurum içi eğitim programları ve müzenin izleyicileri için düzenlenen kurum dışı eğitim programları olarak ayırmak mümkündür. Stajyer öğrencilere- rehber olarak ve restorasyon alanında çalışanlara- ihtisas alanında sunulan eğitim düzenli olarak verilmektedir ve izleyiciler için rehberli turlar -zorunludur- gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra Dolmabahçe Sarayı'nın tarihinde ilk kez izleyicilere tematik turlar 2006 yılında yapılmıştır. Ulusal gazetelere verilen bildirimle rezervasyon alınmıştır ve ilgili gruplara

³³⁵ Giovanni Pinna, "Introduction to Historic House Museums", **Museum International**, Vol.53, no.2, 2001, 7

³³⁶ Kadriye Tezcan Akmeht, Ayla Ödekan, "Müze Eğitiminin Tarihsel Gelişimi" (İstanbul: İTÜ **Sosyal Bilimler Dergisi** C.3, S.1.2006.47-58), 55, http://www.itudergi.itu.edu.tr/tammetin/itu-b_2006.pdf [26.05.2010]

uzmanlar/seksiyon görevlileri ve deneyimli Saray rehberlerince gerçekleştirilen bu turlar çağdaş bir müzenin özellikle daimi olarak vermesi gereken hizmetlerindendir. 2006 yılı boyunca 25 hafta haftada bir kez en fazla 30 kişilik gruplar halinde seksiyon sorumluları ve rehberler tarafından “Dolmabahçe Sarayı Tematik Gezileri” gerçekleştirilir. Temalar;

- 19.yy. Osmanlı Saraylarında Türk ve Avrupa Porselenleri,
- Dolmabahçe Sarayı Mekanları ve Tarihi Olaylar,
- Dolmabahçe Sarayı’nda Günlük Yaşam,
- Atatürk ve Dolmabahçe Sarayı,
- Dolmabahçe Sarayı Mobilyaları,
- Dolmabahçe Sarayı’nda Sanayi Devrimi,
- Dolmabahçe Sarayı’nda Aydınlatmanın Tarihçesi ve Aydınlatma Araçları,
- 19.yy. Saray Teşkilatı ve Devlet Yönetimi Bakımından Dolmabahçe Sarayı
- Dolmabahçe Sarayı Duvar ve Tavan Resimleri,
- Dolmabahçe Sarayı’nda Saatler ve Zaman,
- Dolmabahçe Sarayı Halı Koleksiyonu,
- Dolmabahçe Sarayı Tabloları,

• Hereke Kumaşı ve Hereke Kumaşı’nın Saray Teşrifindeki Yeri³³⁷ olarak belirlenmiştir. Bu verilerden Dolmabahçe Sarayı’nın potansiyel anlamında bünyesinde ilk etapta bu kadar çeşitlenebilen temalarına hakim, donanımlı uzmanlar bulundurduğu anlaşılmakta ve böylelikle bu tür bir hizmetin sürdürülebilmesinin önündeki en büyük engel aşılmış olmaktadır. Belirlenen bu temaların çeşitlendirilmesi ve farklı ilgi guruplarına; -kadınlar, çocuklar, gençler, etnik topluluklar gibi -yönelik bir planlama yapılabilir. Günümüzde tüm bu temaları kapsamayı istenen kalabalık/homojen guruplara yönelik yaklaşık bir buçuk saati bulan zorunlu-başka bir gezi alternatifi yoktur- rehberli gezilerin, anlaşıldığı üzere ne biçim ne de içerik olarak ideal bir hizmet olamadığı açıktır.³³⁸ Milli Sarayların

³³⁷ TBMM Genel Sekreterliği, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları**, yay. Hz.Yunus Aydın.(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007),43

³³⁸ Fethiye Erbay “Reflections of Contemporary Museology Approaches On Palace Museums”cilt 1,486 ve Aytakin Kılavuz “Dolmabahçe Sarayının Müze olması ve Müzecilik açısından Değerlendirilmesi”, cilt 2,409.150. **Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu 23-26 Kasım**, İstanbul,2007

ziyarete açık mekânlarının rehber eşliğinde gezilebileceği- 1985 yılından günümüze bu şekilde yürütüldüğü halde- ilk kez 2010 yılındaki 66 sayılı Divan Kurulu kararında vurgulanmıştır. Buna rağmen rehberlerin görev, yetki ve sorumlulukları üzerine detaylı bir iç hizmet dokümanı yoktur. Saray rehberlerinin Kalite Çalışmaları kapsamında; kurum içinde oluşturulan birimlerce hazırlanan bir metinde görev tanımı: “mekanları yerli ve yabancı ziyaretçilere gezdirmek-öğrenci ve protokol grupları da dahil-, ziyaretçilerden gelecek soruları cevaplamak, grupların organizasyonlarını yapmaktır” şeklindedir. Görevin niteliği; “üniversitelerin dört yıllık filoloji, turizm ve rehberlik bölümlerinden mezun olmak, en az iki yabancı dil bilmek, diksiyon eğitimi almış olmak, kolay iletişim kurabilmek, saygılı, nazık, güler yüzlü olmak” olarak belirlenmiştir. Yetki ve sorumlulukları; “gezi kurallarını ziyaretçilere bildirmek, mekânda bulunan nesnelerin zarar görmesini engellemek amacıyla ziyaretçileri uyararak engellemek, çalıştıkları kurumun önemini bilincinde, sorumluluğunda olarak çalışmak ve görevlerini amirlerce verilen talimatlar çerçevesinde yürütmekle” sorumlu kılınmışlardır.³³⁹ Kişiler arası eğitimde önemli bir unsur olan rehberliğin büyük oranda koruma ve öncelikle kurumun prestijini arttırma ve temsil göreviyle önemsendiği, izleyici açısından entelektüel erişimin önemi doğrultusunda pedagojik/iletişim bağlamıyla ya da görevin gereği olarak kabul edilebilecek belirli bir alanda kişisel gelişim/uzmanlaşma açısından hiç değerlendirilmediği görülmüştür. Tüm verilerden şu sonuca ulaşmak mümkündür; 1961 yılında toplanan müzeler komisyonunda önerilen rehberli gezilerin gerekçesi olarak güvenlik sunulmuştur ve günümüze kadar değişmeyen ya da çok az çeşitlenen anlatım ve güzergâhtan anlaşılabileceği üzere önceliğin güvenli ve kontrollü bir gezi olduğu toplumun farklı kesimleri için eğitim açısından bir hedefin olmadığı ortadadır. İngiltere ve Fransa’daki saray müzelerde güvenlik görevlileri kullanılarak serbest gezi olanağı kontrolü bir şekilde yapılmakta istek dahilinde rehberlik hizmeti verilmektedir.³⁴⁰

Rehberlik hizmeti Milli Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikalarındaki turizm hedefiyle bağlantılı turistlere yöneliktir. Dolmabahçe Sarayında günümüzde, İngilizce, Almanca, Fransızca, Japonca, Arapça, İtalyanca, rehberlik hizmeti verilmekte ama yaygın olarak uluslar arası kabul gören İngilizce dilinde rehberlik

³³⁹ **Kalite Doküman II. Görev Yetki ve Sorumluluklar** Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, 16.09.2006

³⁴⁰ <http://www.chateauversailles.fr/prepare-my-visit>,
<http://www.hrp.org.uk/HamptonCourtPalace/Access.guide> [19.06.2010]

yabancı guruplarda tercih edilmektedir. Bunun diğ er nedeni de İngilizce dışında rehber olarak istihdam edilen personelin sayısının az olmasıdır. Örneğin İtalyanca ve Japonca dilde rehberlik hizmetleri birer kişi ile yürütölmektedir.

Son dönemde Dolmabahçe Sarayının kalabalık izleyici gurupları sarayın oda ve nesne bolluğunu ve ihtişamını gözlemler ama örneğin; bu bolluğu mümkün kılan, oluşturan, onun için harcanan, o sırada tükenen yer almaz bakılan yerde. Nesneyi tanıtan bilgi ile nesnenin kendi bilgisi arasında bir uçurum vardır, aynı şey Sarayın bütünü içinde söylenebilir. Frankfurt Okulu düşünürlerinin diliyle anlatılmaya çalışılırsa bir anlamda Saray, kitle kültürünün ortamı içinde bilincine varılmayan mesajı ile hemen hemen yalnızca gerçeklik ile uyuşmayı ve yaşama yeniden biçim vermekten geri durmayı telkin eder.³⁴¹ Klasik müzecilik anlayışının bir yansıması olarak parlatılan bu imgenin günümüzde yeni/çağdaş müzecilik alanında ki karşılığı azınlıkların ve yıllardır kenarda unutulmuş kavram ve gurupların bakış açılarını vitrine koymayı- “böylelikle gerçek sanatın var olandan başkayı görme, gördürebilme yetisini ortaya çıkarmayı”- elzem kılar.³⁴²

Ele alınması gereken diğ er bir eğitim etkinliği kültürel yayın faaliyetidir. Yayınların büyük bölümü sergi kataloglarından oluşmaktadır. Örneğin; Halife Abdölmecit Efendi sergisi kitabı, doğumunun 150.yılında Osmanlı saray ressamı Fausto Zonaro sergisi katalogu, Beyoğlu’nda bir oryantalist Leonardo de Mango sergisi katalogu, 2003–2007 yılları arasında basılmış sergi kataloglardandır. Milli Sarayların süreli yayını Milli Saraylar dergisi 1984 Sempozyumun ardından İlk olarak 1987 de yayınlanmıştır. Günümüze kadar beş sayı basılmıştır. Saray koleksiyonları üzerine makalelerden oluşan derginin hedef kitlesi alan uzmanlardır. Bunlara ek olarak TBMM Başkanlık Divan’da 55 Sayılı Ana İlke Kararları içinde sarayların yayın ve tanıtım esasları içinde; kartpostalların ücret karşılığı satılması, broşürlerin basılarak dağıtılması, rehber kitapçıkların ve Dolmabahçe Sarayı kitabının dört dilde basımı, koleksiyon albümleri basımları, Milli Saraylar dergisinin altı ayda bir yayınlanması, afiş basımı, ziyarete açık saray, kasır ve köşklerin onluk ya da onikilik paketler halinde dialarının hazırlanması, belgesel film çekimlerinin yapılması, video

³⁴¹ Besim F.Dellaloğlu, **Frankfurt Okulu’nda Sanat Ve Toplum**,(İstanbul: Say Yayınları, 4.bs,2007), 121

³⁴² Stevenson 1987, 31.,Weil 1990 ,’den aktaran Tony Bennett,**The Birth of The Museum, Theory, Politics**, (London and New York: Poutledge, 2005), 55/56

kasetlerinin hazırlanması ve bunların giderlerinin TBMM Vakfı aracılığıyla karşılanması kararları bulunmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nın 150.Yıl etkinlikleri içinde toplumun farklı pek çok kesiminin ilgi duyacağı yayınlar ve görsel metaryal üretilmiştir. Tanıtım CD'leri, Dolmabahçe saray masal CD'si-çocuklar için-, Dolmabahçe sarayı interaktif CD, "Ezan, Çan. Hazan" adlı bestenin CD'si- Dolmabahçe Sarayı 150.yıl Özel Müziği olarak bestelenir, söz Beki L Bahar, beste Ali Kocatepe, Ferhat Göçer, Aysun Kocatepe ve TRT Gençlik korusu seslendirmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın resmi internet sitesinin fonunda bu beste kullanılmaktadır.-,Beşibiryerde müzik projesi kapsamında; bestekar padişahların saz eserleri, bestekar padişahların sözlü eserleri bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Sarayda Tarih Sohbetleri Projesi kapsamında 2004–2005 yılları arasında konferanslar gerçekleştirilmiştir. Seçilen konular ve onların tartışıldığı ortamlar resmi atmosferdedir.2,4'de tanımlandığı üzere iletişimin yetkin unsurlarından 2,5 ve 14 maddelerin içeriğine uygunluk ve çağdaş müzenin yaşam boyu eğitim ve eğlence hedefi gözetilmemiştir. Bu konudaki güncel ve etkin iletişim yöntemleri eğitim bilimciler tarafından oluşturulmaktadır. Düzenlenen sunumların konuları;

"19.Yüzyıl Osmanlı Sarayı",

"Osmanlıda Bilim",

"Atatürk",

"Dünden Bugüne Avrupa Yolculuğumuz",

"Tarihin Sonu",

"Avrupa Birliği Yolunda Türkiye, 1877'den Bugüne Demokrasi Yolculuğumuz",

"Şair Sultanlar" dır.

5.3.2.3. Pazarlama

Kamu müzesi olan Dolmabahçe Sarayı'nın planlı bir pazarlama politikası oluşturmadığını söylemek mümkündür. Kar amacı gütmeyen kültür kurumlarının hizmet pazarlama alanıyla ilgili Dolmabahçe Sarayının herhangi bir çalışmasına rastlanmamıştır. Fakat Milli Sarayların tarihi yapılarında özel kurumların reklam çekimleri, sanatçıların kültür programları sunumunda fon olarak kullanım ve klip

çekimleri yapılmıştır. Burada talep sanatçıdan/işletmeden gelmektedir. Örneğin; Dolmabahçe Sarayında 2003 yılında pop müziği şarkıcısı İzel'in, yine aynı yıl İhlamur Kasrında Orhan Gencebay'ın klipleri çekilmiştir. Kurum dışından gelen talepler içinde reklamlar da büyük yer tutmaktadır. Milli Saraylar Daire Başkanlığına bağlı Beylerbeyi Sarayı'nda düzensiz aralıklarla çekilen halı reklamları, Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen moda defileleri-ki bununla sarayın adı uzun süre basında yer alır-, izleyici ve katılımcılara ürünü elde ettiklerinde "kıskanılasi"³⁴³ bir duruma kavuşacakları ve bununla baştan aşağı değişecekleri ve büyüğü bir saraya ve onun yaşamına sahip olacakları hissini de görsel bir çekicilik olarak sunmaktadır.

1990'lı yıllarda müzeler daha iyi hizmet verebilmek için teknoloji ile birlikte kitle iletişim araçlarını yaygın olarak kullanmaya başlarlar.³⁴⁴ Dolmabahçe Sarayı'nın 1997'de görsel ve yazılı basında yer alan olumsuz haber ve yargıların giderilmesine yönelik yine aynı araçlar kullanılarak İletişim Ofisiyle yürütülen çalışmaları olumlu sonuçlar vermiştir. Milli Sarayların bahçeleri ilk kez 2004'de halkın düğün, yemek gibi toplantılarına tahsis edilmeye başlamıştır. Basında yer alan kira bedelleri ve sarayın tanıtımına yönelik haberler ilgiyi arttırmıştır. Böylelikle bir pazarlama politikası yaratılmamaya çalışılmıştır denilebilir ama gerçekte kapsayıcı ve izleyici odaklı bir müze pazarlama stratejisi oluşturulmamıştır.

5.3.2.4. İzleyici Olanakları

Bu başlık altında izleyici/hedef kitle ve hizmet alanları üzerinde durulmaktadır. İzleyiciler sunulan imkânların konu edildiği bölümde özellikle son zamanlarda gerçekleştirilen etkinlikler ön plana çıkmaktadır.

Dolmabahçe Sarayında 1985 yılında açılan kafeteryalar ve ücretsiz otopark, tuvaletler, bahçe içine yerleştirilmiş banklar ve yönlendirme levhaları işlevseldir. Kurum çalışanlarının yararlandığı konferans salonu ve yemekhane hizmetlerinden izleyiciler faydalanamazlar.

Ocak 1988 tarihli Anadolu Ajansının Sarayların kültürel ve sanatsal faaliyetleri ile ilgili sorularını yanıtlayan Daire Başkanlığı; Dolmabahçe Sarayı'nın yıkılmış

³⁴³Eilean Hooper-Greenhill, **Museums and Their Visitors**. (London and Newyork: Routladge, 1999), 132

³⁴⁴Fethiye Erbay, **Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)**. (İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü. 2009), 481

bölümlerinin dışındaki birimlerinin eski bütünlüğüne kavuşturulacağını ifade ederek o dönemin etkinlikleri hakkında bilgi vermiştir. Saray'ın “müze içinde müze” kavramına uygun düzenlenecek mekânları şu şekilde sıralanır; Dolmabahçe Sarayının kapalı olduğu günlerde Kuşluk açılacak ve giriş Koltuk Kapıdan gerçekleştirilerek Kuş Galerisini, Kuşluk Bahçesini, Kuş köşkünü, Kuş Hastanesini, Dolmabahçe Sanat Galerisini, Camlı Köşkü bütünlük içinde izleyicinin gezebilme olanağı yaratılacaktır. Bu alanda sanat ve kültür ağırlıklı malzemelerin satın alınabileceği birimlerinde oluşturulması da planlanmıştır. Sarayın Harem bahçesi tarafında bulunan Valide Kapı'dan girişler yine Selamlık ve Harem ana mekânlarının ziyarete kapalı olduğu günlerde gerçekleştirilecek ve İç Hazine –günümüzde saat müzesi- amacına uygun olarak kıymetli eşyaların sergilendiği bir yer olarak düzenlenecektir.³⁴⁵

Bu planlamada en göze çarpan, Sarayın üç ana kapısının da izleyici girişine uygun düzenlenecek olması ve “müze içinde müze” kavramının içeriği gereği vitrin sergilemesinin Dolmabahçe Saray Müzesi'nin açık olduğu günlerin dışında bağımsız kurgulanması ve İç Hazine binasında aslına uygun sergileme yapılacak olmasıdır. Ana saray mekânın gezisinin sonlandığı bölümde sarayların nasıl geliştiğini gösteren, belgelere dayalı “Dünden Bugüne Saraylarımız” sergisiyle izleyicilerde oluşturulmak istenen saray kavramının bütünleştirileceği öngörülmüştür.³⁴⁶

1988'de oluşturulan ihtisas kütüphanesi çok dilli güncel ya da temel yayınlara sahip değildir ve kapasitesi de sınırlıdır. Çocuklar için özel alt değiştirme ve emzirme odaları oluşturulmamıştır. Son dönem hizmet alanları içinde yer alan uygulamalardan biri olan Satış Reyonun Dolmabahçe Sarayı'nın Selamlık turunun bitimindeki Muayede Salonunun köşe odalarından birinde açılması, Sarayla ve genelde İstanbul'la ilgili pek çok ürünün burada satışa sunulması işlevseldir. Önceki yıllarda açılmış bulunan satış birimi izleyicilerin daha az ilgisini çekebilecek bir noktada olduğundan bir süre sonra kapatılmıştır.

İletişim ofisi eliyle yürütülen çalışmalarla, kamuoyundaki Milli Sarayların imajının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Ziyaretçi Memnuniyeti Projesi

³⁴⁶ Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü'nün Soruları ile İlgili Yedi Sayfalık Metin**, 18.01.1988

başlatılmış ve izleyicilerle gezdikleri mekânlarla ilgili röportajlar yapılarak ilk ağızdan sorunların giderilmesine çalışılmıştır. Yine aynı Ofis tarafından dilekçe, e-mail veya telefonla iletilen şikayetler yanıtlanmıştır. Anketler düzenlenerek kurumu ziyaret eden turistlerin düşünceleri kapsamlı olarak öğrenilmiştir.³⁴⁷ Yapılan bu çalışmaların detaylarına ulaşılamamıştır. Günümüzde Dolmabahçe Saray gezisi bitiminde İngilizce ve Türkçe hazırlanan mini anket formu ek 5 ve 6'da görülebilir. 2004 yılında Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları arasında tarihi kayıklarla ulaşım ve sarayların giriş bileti dâhil bir gezi paketi oluşturulmuş ve basında uzun süre tanıtımı yapılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nın araştırmacının edindiği en eski izleyici istatistiği 1983 yılında aittir. Sarayı 250 bin kişi ziyaret etmiş ve bundan 77 milyon lira gelir sağlanmıştır.³⁴⁸ Sarayın izleyici sayıları Ek 1a'da görülebilir. Önemli izleyici sayısı düşüşleri 1991'deki Körfez Savaşı ardından 1997'deki Arena Olayı sonrasına denk gelmekte, 2004 yılından 2007'e kadarda sürekli bir artış görülmektedir. Sayıların değerlendirilmesi ayrı bir uzmanlık alanı olduğundan araştırmacı tarafından yorum yapılmamıştır. Buna rağmen Dolmabahçe Sarayı'nda son otuz yıldır hemen hemen aynı tema ve konseptlerde etkinlikler düzenlenirken izleyici kitlesi durağan olmamıştır. Değişen toplumsal yapıda Türkiye'de insanlar daha fazla sosyalleşme ve hareket, seyahat etme alışkanlığı kazanmış böylelikle niceliksel alanda 2000'li yıllardan itibaren Milli Saraylarda yerli izleyici sayısında artış yaşanmıştır.³⁴⁹ Saray içine çoğalan bu izleyicilerin ilgi ve isteklerine göre temalı, seçenekli rehberli ya da rehbersiz gezi hizmeti sunulmamaktadır.

5.4. Değerlendirme ve Öneriler

Ülkemizde sarayların uluslaşma sürecinde müze haline dönüştürülmelerinin sadece yapıyı ziyarete açmakla sınırlandırılması ve günümüze kadar da çok az değişikliklerle bu şekilde sunulduğu görülmektedir. Bu sadece saray müzelerin değil bütün devlet müzelerinin ortak kaderidir. Müzeyi ziyaret eden kişi -ziyaret eylemini gerçekleştirirken- ulusa aidiyetini, sadakatini, temelde vatandaşlığını bu

³⁴⁷ TBMM Genel Sekreterliği, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları**, yay. Hz. Yunus Aydın.(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007),35

³⁴⁸ Turgut Bolu,“Milli Sarayların Turizm ve Tanıtma Amacıyla Değerlendirilmesi” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984), 384

³⁴⁹ Kişisel Görüşme. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Personeli, Rehber (görev süresi ondokuz yıl) Gülnur Baysal

yolla ispatladığı için bir kültür kurumu olan müze merkeze bireyi değil devleti koyarak müze-toplum arasında izleyicinin sessiz kaldığı daha çok devletin ideal vatandaş tanımını öne çıkaran resmi söylemini dinlediği mesafeli bir ilişki gelişir.³⁵⁰ Gazete, kitap, kültür ve sanat dergileri ve akademik makale yayın taraması sonucunda özellikle 1940–80 arası Milli Saraylar Daire Başkanlığı’nın toplumla iletişim kanalının neredeyse olmadığı görülmektedir. Bundan hareketle müzelerin dünyada geçirdiği kapsam ve yönetim tartışmalarının milli saray müzelerini yeterince etkilememiş olması, onların bir kültür kurumu olarak toplumun gelişimine hizmet konusunda eksik kalmasına sebep olmuştur denilebilir.

Ulusların kültür politikalarının saray müzeler için öncelikle yakın çevrenin ve ardından tüm ulusun ve evrenselin, çok daha katılımcı, erişilebilir, çağdaş müzecilik bağlamına -kastedilen eser odaklı sergileme ve ambarcı, korumacı müzecilik zihniyetinden, paylaşımcı, eğitici, insan odaklı ve çok katmanlı okuma ve algılamaya imkân tanıyan müzecilik etiğinin uygulandığı zihniyettir- uygun, uzun erimli ve tutarlı yönetimi var olan bu kopukluğun giderilmesinin ön koşuludur.

Milli Saraylar, Müzeye çevrildikten sonra ironik olarak eski hallerinden daha kopukturlar halktan, karşılıklı ilişkileri açısından izleyici sadece edilgen bir şekilde bakmaktadır. Şehrin-dolayısıyla içinde yaşayan insanların, izleyicilerin- gelişiminde ve devamlılığında sarayın önemi anlam kaybına uğramıştır denebilir. Örneğin; Cumhuriyetin ilk yıllarında sosyal ve kültürel etkinlik merkezi olarak değerlendirilen saraylar bu konumlarıyla daha üretken ve toplum algısında hayatın daha içinde ve onu biçimlendiren bir kimliktedir. Atatürk tarafından özellikle Dolmabahçe Sarayında gerçekleştirilen dil ve tarih üzerine araştırmalar, sergiler, kongreler, sohbetler bu konuda örnek gösterilebilir. Çok partili döneme geçişin ardından saraylar belirli aralıklarla ziyarete açılmış ama müzenin hedef ve misyon çalışması yapılmamış, yeterince koruma ve onarım aynı zamanda tanıtım hizmeti de verilememiştir. Tüm bu sorunlar Milli Saraylar Sempozyumunda tartışılmış ve 1980 li yıllarda hemen hemen bütün saray ve köşkler ziyarete açılmışlardır. Aradan 30 yıl geçmiş olmasına rağmen o zaman tartışılan sorunların bugün de varolduğu

³⁵⁰ Deniz Ünsal,“ Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**. Der. Serhan Ada, H.Ayça İnce (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 252, 2009),161

söylenbilir. Devletin kültür politikaları doğrultusunda örneğin; Dolmabahçe Sarayı'nın üstüne bir otel, onun daha yakınında bir gökkafes kulinin inşası onun ihtişamını yok etmiştir.³⁵¹ Teknik açıdan sarayların ulaşılabilirlik olanakları artmıştır, –en basitinden yol yapım çalışmaları sayesinde saray kompleksine ait birimler yıkılsa da Dolmabahçe Sarayına ulaşım kolaylaşmıştır!- ama buna rağmen kültür, tanıtım, eğitim faaliyetleri halen sorunludur ve bunları çözecek yetkin bir birim Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde henüz oluşturul(a)mamıştır. Bu bağlamda Dolmabahçe Saray müzesinin limitsiz ve homojen olmayan izleyici kitlesi “popülizm” ilkesi çerçevesinde tüketilmesi emek ve eğitim isteyen “yüksek kültür” ürünü olan saray müze ve onun kapsamlı bilgisine erişmede sorun yaşar gibi gözükmektedir.

Dolmabahçe Sarayı'nın iletişim uygulamaları bağlı olduğu Daire Başkanlığı'nın Kültür Politikalarıyla erişilebilirlik ilkesini uygulamaya olanak sağlayan bir yapılanma oluşturmamaktadır. Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nda alınan karar ve uygulamalar Dolmabahçe Sarayı'nda müze iletişim alanında yansımaları çoğunlukla bulmamaktadır. Milli Saraylar Daire Başkanlığı yönetiminde zaman içerisinde değişimler yaşanmıştır. Örneğin; Teknik Bölümde atölye ve şantiyeler çeşitlenmiş, Araştırma Biriminde yeni seksiyonlar oluşturulmuş, İletişim Ofisi/İletişim Koordinatörlüğü, kalite çalışmalarını yürüten bir ekip, Bilim ve Değerlendirme Kurulu'nun verimliliğini arttırmak amacıyla Danışmanlar Kurulu oluşturulmuştur. Günümüzde işlerliğine son verilmiş birimler de vardır. Çalışmanın yazarının Dolmabahçe Sarayında göreve başladığı 2001'de Protokol ve Dış ilişkiler birimi varken günümüzde bu birim dağıtılmıştır.³⁵² İdari değişimlerin Dolmabahçe Sarayı'nda etkisi gözlenmemiştir. Kalıcı personel Dolmabahçe Sarayı içinde; Saray müdürü, müdür yardımcısı,-yıllar içinde müdür yardımcılığı sayısı artmıştır, 2001'de iki müdür yardımcısı varken günümüzde sayı dörde çıkmıştır- rehberler, koruma memurları, büro elemanları, hizmetliler ve polislerden oluşmaktadır. Dolayısıyla güncel yönetsel örgütlenmelerden/kültürel oluşumlardan Dolmabahçe Sarayı doğrudan etkilenmemiştir ve bu anlamda Milli Saraylar Daire Başkanlığının kültür politikasının eşzamanlı etkisinin Saray içinde oluşmadığı söylenebilir.

³⁵¹ İlber Ortaylı, “Dolmabahçe Avrupa Ve Dünyanın Kültürel Mirasıdır” **150.yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu** Bildiriler, cilt 1.(İstanbul: Milli Saraylar Yayınları, 2007), 18

³⁵² Kişisel Görüş me. Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Müşavir Oğuz Bilgiç (19.03.2010)

Dolmabahçe Sarayı'nın paydaşları-komplekse ait tarihi yapı ve alanları kullanan kamu ve özel kurumlar- olarak adlandırabileceğimiz KEİPA, Çalışma Bakanlığı, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Başbakanlık Çalışma Ofisi, Türk Silahlı Kuvvetleriyle ortak bir kültürel çalışma alanı oluşturdukları gözlenmemiştir.

Sarayların sorunlarını basın yoluyla takip eden kamunun Dolmabahçe Sarayı üzerine edindiği önyargının ve olumsuz imajın düzeltilmesi amacıyla gerçekleştirilen bütün etkinlikler önemlidir fakat sürdürülebilir nitelikte olduklarını düşünmek için elde fazla veri yoktur. * Hedef sadece imaj düzeltmek ve izleyici sayısını arttırmak ise –ki o olduğu 2003–2007 yılları arasındaki faaliyet raporlarından anlaşılmaktadır–büyük oranda başarılıdır ama niteliksel gelişme ve değişim konusu gündemde değildir.

Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın müzecilik alanındaki aktivitelerinin doğrudan ya da dolaylı bir biçimde Batı'dan gelen bir etkiyle yoğunlaştığını söylemek mümkündür.1983/1984'yıllarında askeri darbe sonrası siyasi erkin demokratik yönetime geçtiğine dair yeni bir imaj oluşturma, gelir getirici turizm hedefi, Avrupalı bir ticaret ortağı olarak ciddiye alınma çabasının kültür alanının- arkeolojik kazılarda yabancı sponsorlar, sergiler, festivaller ve bienallerle- aktörleriyle vurgulandığını düşünülebilir. Saray, köşk ve kasırların yoğun bir biçimde onarımı, 1984'de Milli Saraylar sempozyum düzenlenerek sorunlarının tartışılması, rehberli tanıtım uygulamasının başlaması bu yıllarda gerçekleşmiştir.

1990'larda Birleşmiş Milletlerin "Kültürel Kalkınma Dünya On Yılı 1987–1998" ilanı ardından Milli Sarayların tarihinin en kapsamlı "Saray, Köşk ve Kasırlarımızın on yıl Hedefli Master Planı" oluşturulmuş ve projelerin pek çoğu sonraki dönemlerde de geliştirilmiştir. Türk kamuoyunun ilgisinin yoğunlaştığı doksanların sonunda koruma ve restorasyon alanında önemli işler yapılmıştır. Son olarak 2000'li yılların Milli Saraylar Daire Başkanlığı üzerindeki itici unsunun Avrupa Birliğine katılım çalışmaları olduğu açıktır.³⁵³

* Bkz. Azer Bortaçına "Dolmabahçe Hayat Buldu", **Milliyet Gazetesi** www.milliyet.com.tr, 01.10.1999, Gülden Aydan "Saray Kimlere Emanetmiş Meğer",**Hürriyet Gazetesi**, www.arama.hurriyet.com.tr. 30.03.2002. Gila Benmayor "Polat Akbulut'a Sorular", **Hürriyet Gazetesi**,www.hurarsiv.hurriyet.com.tr,08.08.2003. [3.03.2010]

³⁵³ TBMM Başkanı Bülent Arınç, **TBMM Başkanlığı Yeni, İletişim Konsepti ve İletişim Ofisi Kitapçığı** ,(Ankara: TBMM Başkanlığı, 2004),3

Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın; çağdaş müzelerin önemli hizmet birimlerinden olan iletişim alanının organizasyonu, uluslar arası kalite standartlarına uygunluk için ISO belgesinin alınması, uluslar arası bir 150. Yıl Sempozyumuyla Dolmabahçe Sarayı'nın tanıtılması için müze iletişim alanının sergi, ziyaretçi etkinlikleri-konferanslar, tematik turlar, konserler- ile medyanın etkin kullanımı, güçlü ve iyi bir imaj oluşturulmasını hedefleyen bütünsel bir tanıtım politikasının uygulamaya konduğu görülür. Tüm anılan dönem ve aktivitelerinin Türk toplumunun Sarayların entelektüel birikimine erişimi yolunda, açılışından günümüze çok az gelişim ve yenilik oluşturduğu söylenebilir. Milli Saraylar Daire Başkanlığı organizasyon şemasına baktığımızda* özellikle resmi ve gayri resmi eğitim alanlarının organizasyonu için elzem olan Eğitim Birimi oluşturulmadığı görülür. TBMM Eski Başkanı Bülent Arınç'ın dediği gibi “siyasi irade, para ve kalifiye eleman” vardır.³⁵⁴

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere Milli Saraylar Daire Başkanlığında Kültür ve Turizm Bakanlığında olduğu gibi finansal bir problem yoktur. Müzelerin, kültür çalışanları ile hükümet görevlilerinin yurttaşları eğitmek üzere çalıştığı bir kurum olarak tanımlandığı ve bu nedenle onların yurttaş reformunun bir parçası olduğu görüşü genel kabul görmektedir.³⁵⁵ Bu bağlamda müzenin eğitsel ve ulaşılabilir olması zorunludur. Çağdaş müze duruşunun Milli Saraylar Daire Başkanlığı özelinde var olan sekiyonların/uzmanların farklı disiplinleri de içine alması, çeşitlenmesi ve daha antropolojik bir duruş sergilemesiyle başarılabileceği söylenebilir.

Yaklaşık yirmi yıl önce kamu müzelerinin büyük bölümünü yönetimi altında toplayan Kültür ve Turizm Bakanlığı nesne merkezli klasik müzecilik anlayışının yerine insan odaklı bir hizmet ve en az korumacılık kadar önemli olan eğitim alanında entelektüel olguluğa ulaşmıştır. Kültür Bakanlığına bağlı müzeler için düzenlenmiş olan Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliğinde 30.04.1990 tarihli 1578 sayılı kararda nesneden insana geçiş tanımı yer almaktadır.³⁵⁶ Böylelikle halkın

* Bkz. 4.Bölüm, Ek 4

³⁵⁴ TBMM Başkanı Bülent Arınç, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı Bilgilendirme Toplantısı Konuşma Metni** 26 Ocak 2004 İstanbul,13

³⁵⁵ Tony Bennett and Colin Mercer, **İmproving research and international coorreration for cultural policiy**,Rapor, Background Paper to the UNESCO,1998. unescodoc .unesco.org /images/0015/001591/1591777e.pdf. <http://www.unesco.org/search/search-en.html> [30.05.2010]

³⁵⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/teftis/genel/belgeGoster.aspx?> [30.05.2010]

eğitiminden müze sorumlu kılınmıştır. Fakat pratikte sistematik çalışmalar gerçekleştirilmemiştir. Aynı yıl Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu “Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler” başlıklı bir çalışmada kültür politikasının belirlenmesinde dikkate alınması gereken ilkeler arasında; “Politikaların belirlenmesinde halkın eğilimleri dikkate alınmalıdır. Halkın geniş kesiminin kültür olanaklarından yararlanması, yaratıcılığın gelişmesi açısından fayda sağlar. Kültür kişiliğin gelişmesinin önemli bir boyutu olarak değerlendirilmelidir. Devlet Kültür Politikasının uygulanmasında düzenleyici ve destekleyici olmalıdır ” diyerek bu alanın kapsayıcılığına vurgu yapmıştır.³⁵⁷

Veriler değerlendirildiğinde ulaşılmak istenen çağdaş kültür politikası hedefin altyapı anlamında Milli Saraylar Daire Başkanlığınca desteklenmediğini düşünmek mümkündür. Uzman kadrolar yönetici, planlamacı, tasarımcı, grafiker, halkla ilişkiler uzmanı ve eğitim bilimciyle çeşitlenmelidir.³⁵⁸ Örneğin Milli Saraylar Kültür Tanıtım Daire Başkan yardımcılığının hedefleri içinde diğerlerinden ayrılan sergi düzenlemeleri, hediyelik eşya ve satış üzerine yeni fikirler üretilmesi ve seçenekli metinlerin tanıtım amacıyla hazırlanması da ancak disiplinler arası çalışma sonucunda verimli olunabilecek alanlardır. Bu disiplinlerin başında da iletişim bilimleri gelmektedir. Bu kapsamda İletişim Ofisinin 2003 yılında kurulması önem kazanmaktadır fakat pratikte ofisin çalışmalarının kurum içine yönelmiş olması nedeniyle çağdaş müzeciliğin gereği olan halkla ilişkiler ve müze iletişim faaliyetleri konusuna yeterince odaklanılamayacağı ihtimali vardır. Çağdaş müzecilik kavramının pek çok tanımı yapılmıştır ve tüm tanımların merkezinde yer alan “insan” unsurunun ihmal edilmemesi gerekliliği³⁵⁹ artık 21.yy. müzeciliğinin olmazsa olmazı haline gelmiştir. Kültür ve Tanıtım Daire Başkanlığı’nın hedefleri içinde ise 3. maddede belirtildiği üzere **Çağdaş müzeciliğin, ilke ve standart çerçevesi saptama, belgelendirme ve bilimsel araştırma olarak belirlenmiş durumdadır.** Bu yanlış değil fakat artık günümüzde eksik olarak değerlendirilmektedir.³⁶⁰

³⁵⁷ Aydın Sayılı, **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler** (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi yayını-sayı:46,1990), EK-B

³⁵⁸ Fethiye Erbay, **Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)**. (İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009), 590

³⁵⁹ Tomur Atagök, “Çağdaş Müzeciliğin Anlamı: Müze ve İlişkileri” **Yeni den Müzeciliği Düşünmek**, (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, 1999), 131

³⁶⁰ A.g.e.141

Tüm müzelerde olduğu gibi Dolmabahçe Sarayı da tarihi değerini korumak ve onu bütün yönleriyle mümkün olduğunca geniş katılımlı izleyiciyle paylaşmak amacı taşır. Dolmabahçe Sarayı'nın sınırlandırılmayan izleyicileri; saray gezisini çoğunlukla “sersem haline getirilerek gezdirilme” şeklinde yaşamaktadırlar. Saray'ın toplumla kurduğu en önemli iletişim kanallarından biri olan rehberli gezi hizmetinin, etkinliğinin çoğunlukla 35/40 kişilik homojen olmayan bir topluluk üzerinde, sınırlı yabancı dil seçenekleri sunularak -özellikle İngilizce ve Türkçe ağırlıklı turlar oluşturularak- belirli süre içinde tamamlanan eylemin, çoğunlukla gezen kişinin üzerinde etki yaratıp yaratmadığı şüphelidir. Verilen bilgi genellikle yoğunluktan kaynaklı sınırlamalar doğrultusunda nesnelerin ve mekânın bilgisinden ziyade onu tanıtan /informatik/ bilgidir. Bu biçimsel zorluğun yanı sıra içerik anlamında da 1980'lerden sonra toplum hayatına hızla hakim olan enformasyon ve kitle iletişim, reklam endüstrisinin bir uzantısıyla kavramların kendileri -özü- ve görüntüsü üzerinden aktarılan “haberdar etme” olarak tanımlanan bilgi ayrılmıştır.³⁶¹ Özellikle reklam sektöründe sanat tarihinin ve antik beğeni anlayışının imgelerinin kullanılması, okullarda kısmen öğrenilmiş güzel sanatlar alanındaki yetersiz bilgi sayesinde ürünlerin etkinliğini/satışını kolaylaştırmaktadır. Reklamcılık tüm tarihi bir mitolojiye düşürmüştür bunun içinde tarihsel boyutları olan görsel bir dil kullanır.³⁶² Saray içinde verilen rehberlik hizmetinde aslında çoğunlukla hedeflenen saray gezisinin kontrollü bir şekilde başlaması, sürmesi ve tamamlanmasıdır. Örnek olarak seçilen kaynak- rehber- çoğu zaman sadece görünen kişi değil onun temsil ettiği kurum veya kurumun görüşleridir. Hizmet insan odaklı gibi gözükür ama gerçekte klasik cumhuriyetin mirası olarak devralınan korumacı zihniyettir.

Farklı gurup ve kişiler tarafından algılanabilir bilgilendirme düzeyinden yoksun bırakılan genel izleyici- halk; her toplumsal konum, bilgi, deneyim, yaş, ilgi, vb, gruplarından oluşan topluluk - gezi tamamlandığında çoğunlukla Sarayın billur avizeleri, muhteşem tavan süslemeleri, yekpare halıları, bayramlaşma salonu gibi görsel hafızasına kaydettikleriyle bir anımsama yaşar. Ve bunları zaten sarayı hiçbir levha, etiket -saray içinde az da olsa bu görsel bilgilendirme araçları kullanılmaktadır- okumadan ve rehberlik hizmetine ihtiyaç duymadan kavrayabilecek olduğu gerçeği iletişim kanallarını sorgulamayı ve buna bağlı olarak

³⁶¹ Nurdan Gürbilek, **Vitrinde Yaşamak 1980'lerin Kültürel İklimi** .(İstanbul: Metis,1992),20

³⁶² John Berger, **Görme Biçimleri**, 8. bs. (İstanbul: Metis Yayınları, 2002),140

tarihi yapının sarayın “müze” adıyla yan yana anılmasının müzecilik bağlamıyla değerlendirilmesini gerektirir.

İzleyici- **hedef-** algısında tarihin solunduğu, içinde gezinildiği adeta tarihin “cisimleştiği” mekânın/Saray’ın yaratım sürecinin de aynı şekilde güçlü bir iletimle aydınlatılması ve bütünlük algısının sağlamlaştırılması önemlidir.³⁶³ Bu konuda ki audio-guide (sesli elektronik rehber), audio-vision (bilgisayar teknolojisiyle elde edilen) görüntüleme ve eksik bir tarihi yapının/nesnenin bütünlenmesine yarayan bilgisayar programı yoluyla tanıtımını sağlayan simulasyon teknikleri yeterince gelişmiştir ve Saray Müze’nin doğal dokusu korunarak uygulanma alanı bulabilir. Bu konuyla ilgili pek çok çalışma mevcuttur³⁶⁴. Ama pratikte bunların gerçekleştirilmemesi ve daha pek çok müzebilim açısından güncellenen kavramların göz ardı edilmesinin arka fonunu kurumun ya da devletin kültür politikaları belirlemektedir.

Milli Saraylar Daire Başkanlığının kültür politikası büyük oranda TBMM Başkanlık Divanı kararlarıyla şekillenmiştir. Merkezi yönetim, 1985 yılındaki 55 Sayılı Ana İlke Kararlarında yer alan Gezi Esaslarında erişilebilirlik açısından sadece biçimsel düzenlemeler yapmıştır. Yıllar içinde limitsiz ya da kısa aralıklarla uygulanan limit çoğunlukla aşılmış ve her sene özellikle 2000’li yıllarda daha fazla ziyaretçi hedefi belirlenmiştir. Olumlu nitelendirilebilecek bu politikanın en zayıf yanı Sarayın entelektüel bilgisine erişim konusunda yaşanabilecek içerik sorunlarıdır. Bu bağlamda araştırma sorularından biri olan Dolmabahçe Sarayı’nın çağdaş müze iletişim alanındaki başat unsurlardan biri olan erişilebilirlik ilkesini uygulayıp uygulayamadığı sorusu olumsuz cevaplandırılmıştır. Bu alanın organizasyonu için Eğitim Birimin oluşturulması ve İletişim Koordinatörlüğü ile Halkla İlişkiler bölümüyle birlikte çalışılması verimli olacaktır. Uzun erimli ve tutarlı bir personel politikasıyla, müze iletişiminin önemli alanlarından biri olan yüz yüze iletişim yöntemini rehberler yoluyla kullanan kurum bu alanı erişilebilirlik kavramının içeriğine uygun bir biçimde şekillendirebilir.

³⁶³ Monica Risnicoff de Gorgas, “Reality as Ilusion, The Historic Houses That Become Museums” **Museum International**, 210, Volume 53 issue 2 UNESCO,2001, 10

³⁶⁴ Bkz.Yr.Doc.Dr.Fethiye Erbay, “Reflection of Contemporary Museology Approaches on Palace Museums” **150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler**, ed.Dr.Kemal Kahraman (İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları,2007), 481-489

Türkiye’de müzecilik alanında 1989 yılından bu güne eğitim veren Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Ana Bilim Dalı hemen hemen her yıl Milli Saraylar Daire Başkanlığı personelinden öğrencilere sahip olmuştur. Müzecilik bölümünden mezun olan beş kişi günümüzde Milli Saraylar Daire Başkanlığında çalışmaktadır. Dolayısıyla kurumun müzecilik eğitimi alanına verdiği önem ve bu doğrultuda yetkin personelinin var olduğu açıktır. Müzecilik eğitimi almış personelin alanlarına uygun farklı birimler oluşturularak müzenin iletişim etkinliği, çağdaş bir kültür politikasının gereği erişilebilirlik ve demokratikleşme temelli oluşturulabilir. Bu alanda yapılacak stratejik planlama, uzun erimli ve sürdürülebilir bir yönetimin oluşmasını sağlayacaktır.

6. SONUÇ

Bu çalışmada Milli Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikaları bağlamında Dolmabahçe Sarayı iletişim uygulamalarını değerlendirmiştir. Yöntem olarak Türkiye'deki kültürel ortam ve kültür politikaları üzerine çalışma ve yayınlar derlenmiş ve Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın kurumsal arşivinden yararlanılarak siyasal ve sosyal ortamın Kurum'a etkileri dönemselleştirilmiştir.

Milli Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikasını büyük oranda korumacılık üzerine oluşturmuştur. Başkanlığın birimleri içerisinde en sistematik ve verimli çalışan birimin, özellikle düzenli olarak tutulan çalışma ve faaliyet raporlarından takip edilebildiği üzere, Teknik Daire Başkan Yardımcılığı olduğu görülmektedir. Milli Sarayların TBMM'i tarafından yönetilmesi ve bir prestij mekanı olarak günümüzde de kullanılması özellikle bakım, koruma ve onarım alanlarına büyük önem verilmesine neden olmuştur denilebilir.

Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nda Tanıtım faaliyeti Kültür ve Tanıtım Daire Başkan Yardımcılığı tarafından organize edilmektedir. Birimin sergi ve yayın faaliyetleri genellikle alan uzmanlarına yöneliktir ve çağdaş müzeciliğin erişilebilirlik ilkesine uygun bir içerikle etkinlikler hazırlandığı bulgulanmamıştır. Oysa bu 1960'lardaki yaklaşımdır. Günümüzde kültürün demokratikleştiği ve erişimin insan hakkıyla bir tutulduğu bir anlayış hakimdir. Bu doğrultuda kapsayıcı ve her sosyal sınıf ve topluluğa ait izleyicilerin ilgi ve isteklerine göre müzeler bir iletişim politikası belirlemek durumundadırlar.

Dolmabahçe Sarayı'nın popülaritesini arttıran ilk adımların 1997/1998 yılında başladığı ve 2006 yılında en üst olgunluğa ulaştığını söylemek mümkündür. Çalışma içinde değerlendirilen kararlar ve etkinlikler olumlu ve yerindedir ama müzenin toplumun tüm kesimlerince erişilebilirlik alanının daha fazla yetkinleşmesi için içerik anlamında da farklı kesimler/guruplarca sürekli erişilebilirliğinin sağlanması önemlidir.

Dolmabahçe Sarayı'nın sadece kültürün yansıtıldığı değil aynı zamanda üretildiği bir müze olması gerekir. Çünkü her müze gibi bakış açılarını temsil etmek, görüntüler inşa etmek ve değerler üretebilmek için güce sahiptir.³⁶⁵

Günümüze kadar statik bir çizgide ilerleyen ve çok az çeşitlenen kültür politikasının müze yönetimi alanında daha fazla risk alması ve toplumun tüm kesimlerinin gelişiminde ve farklı duyarlılıkların öne çıkarılmasında etkin olması mümkündür. 2000'li yıllarda iktidara gelen AKP hükümetinin hem kalkınma planlarında hem de Kültür Sanat alanında basına ilan ettikleri ilkeleri -‘kültürel etkileşim bir zenginliktir. Kültür politikamızın temeli; milli kültürümüzdeki esas yapıyı koruyarak evrensel değerlerle milli kültür arasındaki etkileşimi en üst noktaya çıkarmaktır. Kültürün taşıyıcı unsurları olan dil, edebiyat, plastik sanatlar vs. alanlarındaki mevcut yaklaşım eksik ve sağlıksızdır, bu alandaki konuların uzmanları ve sivil toplum örgütlerinin de görüşleri alınarak yeni ve doyurucu politikalar üretilecektir,’³⁶⁶ gibi kapsamında cisimlendirilebilecek etkinlikler günümüzde TBMM’i tarafından yönetilen Mili Saraylar Daire Başkanlığı kültür politikalarının temel göstergeler mekânlarından biri olan Dolmabahçe Sarayında uygulama zemini bulabilir. Kültür politikalarının kapsamı içindeki en önemli vurgu demokratik katılım ve herkesin kültürel yaşama özgürce katılımıdır.

Eğitim hizmeti kapsamında Dolmabahçe Sarayı'nda istihdam edilen konusunda uzman ve deneyimli rehberler günümüz müze iletişimi alanında olumlanan ve istenen bir şeydir. 1985 yılı itibarıyla verilmeye başlanan rehberlik hizmeti daha çok turizm odaklıdır ve altı farklı dil imkanı sunmaktadır. Dolmabahçe Sarayında 2006'da tematik turlar düzenlenmiş, böylelikle rehber ve alan uzmanlarından müzenin toplumla kurduğu iletişim anlamında maksimum fayda sağlamıştır. Bu tür etkinlik ve hizmetlerin kalıcı ve sürdürülebilir olması için öncelikle bunları organize edecek bir birim gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Kültürel yaşam içinde estetize edilmiş etkinlikler ve bilgilendirici, geniş katılımlı ortak konu ve önceden belirlenmiş temalar üzerine üretimin, paylaşımın gerçekleştirildiği eylemler; konserler,

³⁶⁵Eilean Hooper-Greenhill Cultural Change in Museums: Professional Issues, Taking The lead. **Research Center for Museums and Galleries,Online Papers** University of Leicester 2001 [29.01.2002]

³⁶⁶**Radikal Gazetesi**, 20 Kasım 2002

konferanslar, etkinlikler ve bunların kamuya duyurulmasıyla ilgili bir birimin organizasyonu önemlidir. Müzelerde Eğitim Birimleri bu alanda çalışan ve organizasyonu gerçekleştiren birimlerdir.

Müze eğitim birimleri müzede resmi ve gayri resmi eğitim konusunda çalışmaktadır. Milli Saraylar Daire Başkanlığı içinde var olan İletişim Ofisi ve kurulması önerilen Eğitim Biriminin birlikte çalışması ülkemizdeki kamu müzeleri içinde gündemi takip ve uygulama konusunda her zaman öncü olmuş Türkiye Büyük Millet Meclisi idaresindeki tarihi saray, köşk ve kasırların toplum gelişimine hizmet anlamındaki potansiyelini arttıracakı kuşkusuzdur.

Daha önce de belirtildiği gibi çağdaş müzecilik kavramı içeriğine uygun iletişim faaliyeti öncelikle müze uzmanlarının farklı disiplinler hakkında bilgi sahibi olmasıyla yani müzecilik eğitimiyle biçimlenmektedir.(Bkz. Bölüm 2.4.,s.18)

İkinci olarak müze iletişim alanının izleyici araştırmaları yoluyla kapsayıcı ve her talep ve sosyal yapıdaki izleyicilerin hedef kitle olarak tanımlanmasını gerçekleştirecek ve bir yönüyle de halka ilişkiler faaliyeti yürütme görevini üstlenebilecek kapasiteye sahip İletişim Ofisi, 2004 yılından itibaren kurum bünyesinde çalışmalarını sürdürmektedir. İletişim Ofisi'nin özellikle 2006 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar ve organizasyon başarısı -sergiler, konferanslı turlar, tarih sohbetleri, konserler vs-yaratıcı iletişim yöntemleri geliştirebilme-basınla kurulan olumlu bilgi iletişimi- kapasitesinin kanıtı olarak değerlendirilebilir. Fakat tüm etkinlikler izleyici ilgisine ve seviyesine yönelik değil homojen bir kitleye yönelik olmuştur.

Günümüzde çağdaş müzecilik kültür politikasını belirlerken tüm kesimlerin ilgi ve ihtiyaçlarını düşünmek zorundadır ancak bu şekilde toplumun gelişimine destek olunabilir.21.yy. müzeleri, yanıt veren, danışan, paylaşan, işbirliği yapan ve açıklık temelleri üzerine bir kültür politikası geliştirdikleri zaman hayatta kalabilecektir. ³⁶⁷

³⁶⁷ Eileen Hooper-Greenhill. "The Re-birth of The Museum" **Research Center for Museums And Galleries**.University of Leicester. Online Papers.2001 [14.11.2002]

KAYNAKÇA

Açıkgöz, H. Mustafa. **Etkili İletişim**. Ankara: Elis Yayınları, 2005

Adanır, Hatice. “Dolmabahçe Saray-Müzesi’nde Sergileme ve Tanıtım Sorunlarının İrdelenmesi ve Çağdaş Müzecilik Bağlamında Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,1992

Ahmed, Feroz. **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını, 2006

Akşin, Sina. Düşünce ve Bilim Tarihi (1839-1908).**Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908**, 6.basım, Yay. Yön. Sina Akşin. İstanbul: Cem yayınları, 2000: 345–364

_____.Siyasal Tarih (1995–2003)**Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980–2003**, 8.bs. yay. yön. Sina Akşin. İstanbul: Cem Yayınları, 2008:163–184

Akozan, Feridun. “Tarih Boyunca Türk Sarayları-Milli Saraylar” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984), 29–30

Arık, Remzi Oğuz. **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1953

Arman, Hürrem. **Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ile Başlatılan Büyük İmece**,C: II. (İstanbul,1990):73-75 (Aktaran Nurgün Koç, “Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri” Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007)
<http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.03.2010]

Avcıoğlu, Nebahat “19.Yüzyıl Saray Mimarisi ve İmparatorluğun Kendini İfadesi” **150.yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu**, Bildiriler, cilt 1. İstanbul: Milli Saraylar Yayınları, 2007: 29–33

Aydın, Ceylan. “Beylerbeyi Sarayı İzleyici Profili ve Saray Müzelerde İzleyiciyi Katılımcı Boyuta Taşıma Konusunda Bir Eylem Planı Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Aydoğan, Mustafa. **Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar**.Ankara: Köy Enstitüleri Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları,2007

Atagök, Tomur. Çağdaş Müzeciliğin Anlamı: Müze ve İlişkileri. **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**. der.Tomur Atagök.İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını,1999:131-142

Atasoy, Sümer. **Müzecilikten Yansımalar**. İstanbul: Anka Yayınları, 1999

Batur, Enis. **İmgeleri Kim Dinler?** İstanbul: YKY, 2004

Baytar, İlon. “Gösteren-Gösterilen-Gören Bağlamında Dolmabahçe Sarayı Sergileme Politikasının İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Bazin, Germain. **The Museum A.g.e**, (New York,1967): 12-34 (Aktaran Carol Duncon ve Alan Wallach “ Evrensel Müze”,**Sanat Müzeleri 2** ed.Ali Artun. İstanbul: İletişim Yayınları 2006).

Bek, Güler. “1970–1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam”. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2007.pdf. <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.04.2010]

Belge, Murat. “Sivil Toplum ve Kültür Politikaları” **Kültür Politikaları**. raportör: Onat Kutlar İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES),1998: 9–16

Bennett, Tony. and Mercer, Colin. “İmproving Research and International Coorreration for Cultural Policiy”,Rapor, Background Paper to the UNESCO1998. unesdoc.unesco.org/images/0015/001591/1591777e.pdf. <http://www.unesco.org/search/search-en.html> [30.05.2010]

Berger, John. **Görme Biçimleri**, 8. bs. İstanbul: Metis Yayınları,2002

Berlo, David K..**The Process of Communication**. USA: Michigan State University, 1960

Bıçakçı, İlker. **İletişim ve Halkla İlişkiler**. 7.bs İstanbul: Mediacat,2008

Bilge Kul, Onur. **Demokratikleşme Süreci Eleştirel Kültür Bilinci**. Ankara: Gündoğan Yayınları,1992

Bilgin, Bülent. **Geçmişte Yıldız Sarayı**,(İstanbul:Yıldız Sarayı Vakfı,1988)

Black, Graham. **The Engaging Museum**.Routladge: New York, 2007

Boylan, Patrick J. Museums: Targets or Instruments of Cultural Policies. **Museum International**, No.232 vol.58, no.4. 2006: 10–15

Bolu,Turgut. “Milli Sarayların Turizm ve Tanıtma Amacıyla Değerlendirilmesi” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.(İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984),384

Boratav, Korkut .Türkiye Tarihi, 4,(1983): 351 (Aktaran Deniz Ünsal, “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, der. Serhan Ada, H.Ayça İnce İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009)

Bozdoğan, Sibel. **Modernizm ve Ulusun İnşası**. İstanbul: Metis Yayınları. 2002

Bryant, Julius., Behrens, Hetty. “**The Demhist Categorisation Project For Historic House Mueums Progress Report and Plan**” 2007 <http://icom.museums> [12.04.2010]

Buyurgan. S.,Buyurgan. U, **Sanat Eğitimi Ve Öğretimi** Ankara: Dersal Yayınları, 2001):141 (Aktaran Uz, Ayfer. Köy Enstitülerinde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Günümüz Görsel Sanatlar Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2008.) <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.03.2010]

Çağdaş Sanat Konuşmaları 4 Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik. haz. Levent Çalıkoglu İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009

Cantay, Gönül. Müzeciliğimiz ve Eğitimi.**1.Müzecilik Sempozyumu 14–15 Ekim1993 Bildiriler.**İstanbul: Deniz Müzesi, 1994

Castilla. “A, A Review of a Cultural Policy for Museums of the Twenty-First Century in Argentina”.**Museum International**, vol.58 no. 2006:1-4

Cezar, Mustafa.**Sanatta Batıya Açılış Ve Osman Hamdi.** İstanbul: Kerim Aksoy Yayını. 1995

Çeçen, Anıl. **Halkevleri.** Ankara: Gündoğan Yayınları. 1990.

_____. **Kültür ve Politika.** Ankara: Gündoğdu Yayınları. 1996

Chesnais, François La Mondialisation du capital, Paris: Syros, (1994):14 (Aktaran Taner Timur, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İstanbul: İmge Yayınları, 1996)

CHP’nin çıkardığı: “ CHP Halk evleri ve Halkodaları 1944” adlı broşürden (1945): 31 (Aktaran Remzi Oğuz Arık, **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1953).

CHP Halkevleri Talimatnamesi, Ankara, (1934):5 (Aktaran Ali Ata Yiğit, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**, (İstanbul: Boğaziçi yayınları,1992).

Çubukçu, Aydın. **Kültür ve İdeoloji Sorunları.**2.bs. İstanbul: Evrensel Basım. 1994

Dance, F.E.X. “The Concept of Communication” **Journal of Communication**, volume 20, (1970): 201-210 (Aktaran Ünsal Oskay, **19.Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri.** Ankara: A.Ü.Sosyal Bilimler basımı No: 495,1982)

Day, Michael . Historic House Museums:Facing and Solving The Challanges. 2007 [http:// demhist.icom.museum/abstracts03.htm](http://demhist.icom.museum/abstracts03.htm) [28.01.2010]

Dellaloğlu, Besim F. **Frankfurt Okulu’nda Sanat Ve Toplum.** 4.bs, İstanbul: Say Yayınları. 2007

Demirli, Ayça Özer. “Hereke Kumaş Motifleri ve Desen Araştırmaları” **MS Milli Saraylar Dergisi** S.2. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 2004:73–82

Demirtaş, Abdullah. “Köy Enstitüleri 1943 Öğretim Programı ve Değerlendirilmesi”, Eğitim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, (1970):55–56 (Aktaran Ali Ata Yiğit, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**. İstanbul: Boğaziçi yayınları,1992)

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2010),1 Temmuz 2006 Cumartesi Mükerrer Resmi Gazete sayı: 26215 TBMM Kararı

Dolmabahçe Sarayı. ed. Taşdelen, Ömer.,Gürün, Aydan. İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2005

“Dolmabahçe Sarayı”, **Tarih Dünyası Dergisi**, No. 6,30 Haziran 1950:5–8

Dreyfous, M. **Les Arts et les Artistes pendant la Periode Revolutionnaire**. Paris, (1916): 77 (Aktaran Linda Nochlin, “Müzeler ve Radikaller: Bir Olanüstü Durumlar Tarihi”**Sanat Müzeleri 2** ed. Ali Artun .İstanbul: İletişim Yayınları, 2006).

Duman, Hasan. **Kültür Stratejileri ve Milli Kültür Politikamız**. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı. 2008

Duncan, Carol. **Civilizing Rituals** Inside Public Art Museums. London: Newyork: Routledge, 1995

_____. “Art Museum As Ritual” **Heritage, Museums ,Galleries**.edit by Geard Corsane .London and Newyork Routlage,2006: 36-47

Duncon, Carol,Wallach, Alan. “Evrensel Müze” **Sanat Müzeleri 2** ed.Ali Artun.İstanbul: İletişim Yayınları, 2006:49-85

Eldem, Sedat Hakkı. **Boğaziçi Anıları**.İstanbul: Çeltüt Matbaacılık. 1979

Erbay, Fethiye, Mutlu, Nuri Özer. **Cumhuriyet Dönemi Sanatsal Değişiminin Yayınlara Yansıması**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. 2004

Erbay, Fethiye. “Reflection of Contemporary Museology Approaches on Palace Museums”.**150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler**, ed.Dr.Kemal Kahraman .İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları,2007: 481-489

_____.**Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası** (1984- 2009). İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü. 2009

Erdenen, Orhan. **Boğaziçi Kendini Anlatıyor**.İstanbul: Kitabistanbul. 2007

Ergün, Nurten. “Müzelerde Tanıtım Uygulamalarının Beylerbeyi Saray Müzesi Örneğinde Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Ergüven, Mehmet. Kültür Politikamız. **Sanat Çevresi Dergisi** 14. Aralık. İstanbul, 1979:15

Erder. Necat, “Kültürel Gelişme ve Devlet”” **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi**, ed.Turgay Fişekçi. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001 : 89–115

Erkan,Hüsnü,Canan. **Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını. 1998

Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu, 29.Ocak –10 Mart 1961. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1961

Esemenli, Deniz. “Tanzimat’ın Sarayı Dolmabahçe’de bir çağdaşlaşma sembolü: Mabeyn Dairesi veya Selamlık” **Yıldız Demiriz’e Armağan**,haz.Baha Tanman-Uşun Tükel .İstanbul:Simurg yayınları,2001

_____. **Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe**. İstanbul: Homer Kitapevi. 2002

Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu Çalışmaları.1945. (15.II.1945–23.II.1945).Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınları.

Fahy, Anne. “New Technologies for Museum Communication”.**Museum, Media,Message**. edi.EileenHooper-Greenhill. London and New York:Routladge, 2004:83-93

Gaudibert, Pierre. **Action Culturelle, Integration et/ou Sunversion**, Paris, Casterman: (1977):27-28 (Aktaran Füsün Üstel, “Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” der. Serhan Ada, H.Ayça İnce, **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, Bilgi Yayınları: İstanbul,2009)

Gerçek, Ferruh. **Türk Müzeciliği**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,1999

Girard, Augustin “**Politique Publique de la Culture**” içinde Der.Emmanuel de Waresqui-el, Politiques Culturelles de la France depuis, (Larousse-Bordas, 2001): 511 (Aktaran Füsün Üstel “Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**. der. Serhan Ada, H.Ayça İnce. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009)

Grewcock, D. “ Museums of Cities and Urban Futures: New Approaches to Urban Planning and the Opportunities for Museums of Cities”, **Museum International**, vol.8,no:3, 2006: 30–43

Gürbilek, Nurdan. **Vitrinde Yaşamak 1980’lerin Kültürel İklimi**.İstanbul:Metis. 1992

Gür, Aslı. “Üç Boyutlu Öyküler: Türkiyeli Ziyaretçilerin Gözünden Anadolu Medeniyetleri Müzesi Ve Temsil Ettiği Ulusal Kimlik.” **Hatırladıkları ve Unuttuklarıyla Türkiye’nin Toplumsal Hafızası**, der. Esra Özyürek, İstanbul, 2001: 215–247

Güven, Muhittin. “Sarayların Tanıtılması Ve Günümüzdeki Durumları” **Milli Saraylar Sempozyumu: YıldızŞale bildiriler 15–17 Kasım 1984. İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985:388–397**

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**. 2.Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi. 1974

_____.**Kültürün ABC’si**. İstanbul: YKM Yayınları,1997

Halkevlerinde ve Halkodalarında, **Ülkü**, sayı 33 cilt 3, Ankara, (1949): 44 (Aktaran; Anıl Çeçen, **Halkevleri**,Ankara: Gündoğan yayınları, 1990)

Halman, Talat. “2000’li Yıllarda Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Yaklaşımlar”. **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi** ed.Turgay Fişekçi.İstanbul: Doğan Kitapçılık,2001: 319-328

Harrison, Julia D. “Ideas of Museums in the 1990s”**Heritage, Museums And Galleries**.ed.Gerard Corsane ,London and Newyork, Routlage 2006 :43-57

Hızlan, Doğan. “Yazarların ve Sanatçıların Kültür Politikalarına Katılımı” **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi** ed. Turgay Fişekçi, (İstanbul: Doğan Kitap, 2001),311-317

Hikmet Par, Arif. **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul: Serhat Yayınları. 1984

Hooper-Greenhill, Eilean. **The Educational Role Of The Museum**. London: Routladge,1994

_____, (1994):143 (Aktaran Kadriye Tezcan Akmehmet “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Arkeoloji Müzelerinin Nesne Merkezli Eğitim Etkinlikleriyle kullanılması” Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2005)

_____.**Museums and Their Visitors**.London and Newyork: Routledge. 1999

_____. Communication in Theory and Practise. **The Educational Role of The Museum**,2.basım, London; Newyork: Routladge,1999: 35-43

_____.**Müze ve Galeri Eğitimi**, yay. hz. Bekir Onur, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları,1999

_____. Communication and Communities in The Post-Museum From Metanarratives to Constructed Knowledge. **Research Center for Museums and Galleries**, University of Leicester. Online Papers. 2001 [14.11.2002]

_____.Cultural Change in Museums: Professional Issues, Taking The Lead.**Research Center for Museums And Galleries**.University of Leicester. Online Papers. 2001. [14.11.2002]

_____.“The Re-birth of The Museum”**Research Center for Museums And Galleries**.University of Leicester. Online Papers.2001 [14.11.2002]

Huyssen, Andreas. Bellek Yitiminden Kaçış: Kitle İletişim Aracı Olarak Müze. **Sanat Müzeleri 2**, edi. Ali Artun. İstanbul: İletişim Yayınları: 2006: 259-296

İba, Şeref. **Türkiye’de Meclis Başkanlığı ve Başkanlık Divanı**.Ankara: Nobel Yayınları,2001

_____. **Parlamento İçtüzük Metinleri Osmanlı’dan Günümüze**. İstanbul: İş bankası Yayınları, 2009

İnalcık, Halil. **Tarihçilerin Kutbu Halil İnalcık Kitabı**. Söyleşi: Emine Çaykara. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005

Kafalı, Mustafa. **Makaleler**. Yay. Haz. E.Semih Yalçın, Süleyman Özbek. Ankara: Berikan Yayınevi, 2005

Kahraman, Hasan Bülent. **Kültür Tarihi Affetmez**, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004

Katoğlu, Murat.”Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim Kültür Sanat” **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**.10.bs. yay.yön Sina Akşin,İstanbul:Cem Yayınları,2008:417-519

Keskin, Naci. **Dolmabahçe Sarayı**. İstanbul: Keskin Color Matbası. 1970

Kantarcıoğlu, Selcuk. **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**,Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı,1987

Karahüseyin, Güller “Zarif Orgun Anısına” **Milli Saraylar Kültür Sanat Tarih Dergisi** S.5. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, TBMM Basımevi, Ankara,2010:93-101

Karaömerlioğlu, M.Asım. “Köy Enstitüleri.” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce** Cilt 2 Kemalizm. ed.Tanıl Bora, Murat Gültekinil. 6.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009:287–291

Kaya, Gülsen Sevinç., Fazlıoğlu, Ayşe. Müzecilik Tarihinde Önemli Bir İsim: Mehmet Yusuf Akyurt ve Dolmabahçe Sarayı’nda Bir Sergi. **MS Milli Saraylar Dergisi** sayı 2 .Ankara: TBMM Basımevi, 2004:57-72

Kılavuz, Aytekin. “Rehberliğin Türk Müzeciliğindeki Yeri Ve Milli Saraylarda Uygulanması”, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,1999.

Kılavuz, Aytekin.“Dolmabahçe Sarayının Müze olması ve Müzecilik açısından Değerlendirilmesi”, **150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler**, cilt 2. ed. Dr.Kemal Kahraman .İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları,2007: 402-410

Kılıç, Ali. **Hastalığından ölümüne kadar Atatürk'ün neşredilmemiş hatıraları**, Tasvir Gazetesi, 1945

Koçak, Orhan. “1920’lerden 1970’lere Kültür Politikaları” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce** Cilt 2 Kemalizm. ed.Tanıl Bora, Murat Gültekinil. 6.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009: 370–418

Kongar, Emre. **Kültür Üzerine**,2.bs. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1984

_____. **21.Yüzyılda Türkiye**. 35.bs İstanbul: Remzi Kitapevi, 2004

Konyalı, İ. H. **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**. İstanbul:Yeşilay Cemiyeti Yayınları,1976

Köy Enstitüleri Dergisi C:1 sayı 1 Ocak (1945):173 (Aktaran Nurgün Koç, “Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri” Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007) <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [27.03.2010]

Kuban, Doğan. Atagök, Tomur. Asgari, Nuşin. Pulhan, Gül. Müzelerin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği. **Sanat Dünyamız** Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi, sayı:80 İstanbul: YKY, 2000

Kuban, Doğan. “Milli Saraylarda Koruma ve Kullanım Örgütlenmesi” **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984:246–248

Kurtoğlu, Kenan. “Önemli Bir Turistik Mahal Olarak İstanbul ve Milli Saraylar” **Milli Saraylar Sempozyumu:Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985:294-295

Küçüksu Kasrı, yay. Koordinatörü İhsan Yücel.İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları no:13, 1999

Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllık 2009,ed. Serhan Ada .İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

Madran,Burçak.,Önal,Şebnem. “Yerellikten Küreselliğe Uzanan Çizgide Tarihin Çok Paylaşımılı Vitrinleri”.**Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme Ve Yerelleşme**, yay.hz.Zeynel Abidin Kızılyaprak.İstanbul: Tarih Vakfı, 2000:170-186

Makal, Mahmut. **Bozkırdaki Kıvılcım: Köy Enstitüleri**. 4.bs.Ankara: Piramit Yayınları,2005

Mardin, Şerif. **Türkiye’de Toplum ve Siyaset**, 6. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997

Menteş, Ahmet. “Milli Saraylarımız ve Kullanımı”. **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985:8

Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu, 1966. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları. <http://www.todaie.gov.tr/pdf/MEHTAP.pdf> [20.10.2009]

Merey, Şevket Lemi. “Boğaziçi’ndeki Milli Saraylarımızın Strüktürel ve Restorasyonları İçin Temel Öneriler” . **Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız/Şale bildiriler 15-17 Kasım 1984** .İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1985:260-269

Milli Saraylar, Yay. Yön.Ersu Pekin.Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını,1987

Milli Saraylar Çini ve porselen İşletmesi, Haz. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kültür Tanıtım Yardımcılığı Yayın Tanıtım Bölümü ve Yıldız Porselen ve Çini İşletmesi Tasarım Bölümü. İstanbul: TBMM Milli Saraylar yayını,2007

Minkari, Ali Esen. **1950–1960 Yılları Arasında İktisadi Kalkınma ve Gelişme**.Ankara:Demokratlar Kulübü Yayınları: 1992.

McLean, F. **Marketing The Museum**, Routledge, London, (1996):140 (Aktaran Ekrem Cengiz, “Müze pazarlaması:Pazarlama Elemanlarının Müzelere Uygulanması”.**Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** c.15.s.1,(2006),93 <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/dergi/dosyalar.pdf> [04.06.2010]

Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında Unesco Bölge Semineri 1958 Rio de Janerio İstanbul: ICOM Türkiye Komitesi Yayınları 1962

Naci, Elif. “Cumhuriyetimizin 50.yılı İçinde Müzelerimizde İşığa Kavuşan Bazı Eserler”. **Kültür ve Sanat Dergisi**. Yıl 1 sayı 2. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayını ,1973:161-167

Nigar, Salih Keramet. **Halife İkinci Abdülmecit**.İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1964

Nochlin, Linda.. Müzeler ve Radikaller: Bir Olanüstü Durumlar Tarihi. **Sanat Müzeleri 2** ed. Ali Artun .İstanbul: İletişim Yayınları,2006:11–43.

Ortaylı, İlber. **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**. İstanbul: Hil Yayınları, 1983

_____.”Dolmabahçe Avrupa ve Dünyanın Kültürel Mirasıdır”**150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler 23-26 Kasım** (Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı yayını no:44, 2007:17-21

_____. **Mekanları ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı**. İstanbul: Bankaysa,2007

Oskay, Ünsal. **19.Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri**. Ankara: A.Ü.Sosyal Bilimler basımı No: 495,1982

_____. **İletişimin ABC’si**. İstanbul: Simavi Yayınları, 1992

Önder, Mehmet. **Türkiye Müzeleri**. İstanbul: İş Bankası yayınları,1995

Öner, Sema. “Dolmabahçe Saray Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesinde Yeni Bulgular”. **Milli Saraylar 1994/1995**. Milli Saraylar Daire Başkanlığı. İstanbul,1995:115-135

Öndin, Nilüfer. **Cumhuriyetin Kültür Politikası Ve Sanat**. İstanbul:İnsancıl Yayınları, 2003

Öz, Tahsin. **Hayatım**. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yayını, 1991

Özkul, Osman. **Kültür ve Küreselleşme**.İstanbul: Açılımkitap, 2008

Öztürk, Kazım. **Türk Parlamento Tarihi** TBMM-IX. Dönem 1950–1954, V.Cilt.Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No: 27, 2001

Öztürkmen, Arzu. Folklor Oynuyorum. **Kültür Fragmanları**. 2.bs. hz. Deniz Kandiyoti& Ayşe Saktanber, İstanbul: Metis Yayınları, 2005:141-158

Pieterse, Jan Nederveen. “Multiculturalism and Museums Discours: Museums,Information and Public Sphere” **Museum International**, vol. 54, no.4. 2002: 105-120

Pinna,Giovanni. “Introduction To Historic House Museums.” **Museum International**.Vol.53, no.2, 2001:2-9

Risnicoff de Gorgas, Monica. “Reality as Ilusion, The Historic Houses That Become Museums.”**Museum International**, 210, Volume 53 issue 2 UNESCO, 2001: 10–15

Rottenberg, Barbara.“Museums,Information and Public Sphere” **Museum International**, vol. 54, no.4. 2002, 21–30

Saez. “Democratisation” (1985): 389 (Aktaran Füsün Üstel. “Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, der. Serhan Ada, H.Ayça İnce. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,2009)

Seagram, B.C., Patent, L.H ., Lockett, C.W. “Audience Research and Exhibition Development: A Framework”,Museum Managment and Curatorship,12(1),29-41 (Aktaran Cengiz, Ekrem.”Müze pazarlaması:Pazarlama Elemanlarının Müzelere Uygulanması”.**Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** c.15.s.1.2006) <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/dergi/dosyalar>. [04.06.2010]

Sanıvar,İrem Ekener. “Müzelerde İzleyici Araştırmalarının Sergi Geliştirmedeki Rolü” Yüksek Lisans Tezi YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

Sayılı, Aydın. **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, sayı:46. Atatürk Kültür Merkezi yayını,1990

Seksenlerde Türkiye’de Çağdaş Sanat: Yeni Açılımlar. ed. İpek Duben, Esra Yıldız. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008

Sezen, Yümni. **Hümanizm ve Türkiye.** İstanbul: İz Yayıncılık, 2005

Sönmez, Nemci. “Türkiye’de Siyasi Düşünce’nin Görsel Sanatlara Bakışı” **Dönemler ve Zihniyetler ,Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, cilt 9, İstanbul: İletişim yayınları, 2009:870-877

Stallabras, Julian. **Sanat a.ş.** çağdaş sanat ve bienaller. çev.Esin Soğancılar. İstanbul:İletişim Yayınları,2009

Stam, Deirde C. “The Informed Muse. The Implications of “The New Museology” for Museum Practise” Tony Bennett,**The Birth of The Museum, Theory, Politics**, London and New York: Poutledge, 2005: 54-68

Stevenson. (1987), Weil (1990) 12,43 (Aktaran Tony Bennett,**The Birth of The Museum, Theory, Politics**,.London and New York: Poutledge, 2005)

Sözen, Metin. **Devletin Evi Saray** İstanbul: Sandoz Yayınları. 1990

Şapolya, Enver Benhan. **Müzeler Tarihi.** İstanbul: Remzi Kitapevi, 1936

Şehsuvaroğlu, Haluk. **Tarihi Odalar.**İstanbul. İnkılap Kitapevi, 1954

_____.**Boğaziçi’ne Dair.**İstanbul: TTOK Yayını,1986

_____.**Asırlar Boyunca İstanbul, Eserleri,Olayları,Kültürü.** (1953 yılı gazete ve dergilerinden derleme) İstanbul:Cumhuriyet Yayınları, 2005

Şimşir, Bilal N. **Doğunun Kahramanı Atatürk.** İstanbul: Bilgi Yayınları,1999

Tan, Nail **Cumhuriyet Dönemi Kültür Çalışmalarının Dünü, Bugünü,Yarını,** Ankara: Pandora, 2003

Tezcan Akmehmet, Kadriye. Ödekan. Ayla. “Müze Eğitiminin Tarihsel Gelişimi”(İstanbul: **İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi** C.3,S.1.2006.47–58), 55,<http://www.itudergi.itu.edu.tr/tammetin/itu-b> 2006 pdf [26.05.2010]

Timur, Taner. **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi.** İstanbul: İmge Yayınları, 1996

Topuz, Hıfzı. **Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları** İstanbul: Adam Yayınları,1998

Turan, Şerafettin. “Atatürk Devrimlerinin Kültüre Katkıları”. **Türkiye’de Kültür Politikaları Kültür Girişimi**, ed.Turgay Fişekçi .İstanbul:Doğan Kitapçılık, 2001: 89–114

Tunaya, Tarık Zafer. **İnsan Derisiyle Kaplı Anayasa.** 2.bs İstanbul: Arba Yayınları, 1988

Tüfekçioğlu,Kemal. “Milli Saray, köşk-kasırların korunması ve Bakımı Turistik Gezi Yöntemi”**Milli Saraylar Sempozyumu: Yıldız Sarayı/Şale: Bildiriler, 15–17 Kasım 1984**.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1984: 292–293

Türkdoğan, Orhan. **Değişme Kültür ve Sosyal Çözümleme**,2.bs.İstanbul: Birleşik Yayınları, 1996

Uğur, Aydın. “**Yeni İletişim Teknolojileriyle Gelen Yapısal Dönüşüm ABD Örneği**” A.Ü.B.Y.Y.O.Yıllık X .Ankara: Ankara Üniversitesi Yayını,1988

Ünsal, Deniz. “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları”. **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, der. Serhan Ada, H.Ayça İnce. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009: 151–178.

Üstel, Fusun. “Kültür Politikalarına Bakış: Sorunlar ve Tartışmalar” **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş**, der. Serhan Ada, H.Ayça İnce. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009:7–23.

Vidal-Bentyo, Jose. Kültür Politikaları ve Demokrasi çev.Eriman Topbaş **Milli Kültür Dergisi** sayı 87 Ankara.Kültür Bakanlığı, 1991:13-15

Yenişehirlioğlu, “Filiz. Tarih, Tarihsellik, Tarihselcilik ve Kültürel Tüketim.” **Bilanço 1923–1998: Türkiye Cumhuriyetinin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslar arası Kongresi** 1. cilt.İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999: 196-184

Yılmaz, Seçil. “Visualization of Culture, History and Memory in Turkey:Museum Politics in the Post-1980s”. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,2005. pdf. <http://tez2.yok.gov.tr/pdf> [13.03.2010]

Wallis, Brian. “Ülkeleri Pazarlamak: Uluslararası Sergiler ve Kültür Diplomasisi”. **Sanat Siyaset** ed. Ali Artun.İstanbul: İletişim Yayınları, 2008:255-280

Weil,S. “**Rethinking the Museum**” Washington: Smithsonian Institutions, (1990): 55-56, (Aktaran Julia D.Harrison. “Ideas of Museums in the 1990s” **Heritage, Museums And Galleries**.Edit by Gerard Corsane. London and Newyork, Routlage 2006)

Yiğit, Ali Ata. **İnönü Dönemi Eğitim Ve Kültür Politikası**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992

Yum, Şule. **Florya Atatürk Deniz Köşkü**. İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2008

Yumrukçağlar, İlksen.“Dolmabahçe Sarayı’nın Saray-Müze Olarak Yeniden Düzenlenmesi Konusunda Öneriler”. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1996

Yücel, Erdem. **Türkiye’de Müzecilik**. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları,1999

Yıldız Sarayı: Şale Kasrı Hümayunu. İstanbul:Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları,1993

Zıllıoğlu, Merih. **İletişim Nedir?**. 2.bs.İstanbul:Cem Yayınevi, 1996

“Ak Partinin Kültür Sanat Programı” **Radikal Gazetesi** 20 Kasım 2002

Hürriyet Gazetesi,16 Kasım 1984

Elektronik Kaynaklar

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html> [19.06.2010]

<http://www.hrp.org.uk/HamptonCourtPalace/Access.guide> pdf. [19.06.2010]

<http://www.chateauversailles.fr/prepare-my-visit> [19.06.2010]

<http://www.culturalpolicies.net/down/italy-012010> pdf [19.06.2010]

<http://www.kultur.gov.tr/teftis/genel/BelgeGoster.aspx?F6GE10F8892433CFF03077CA1048A1834ADC34837D3D45B86>

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1402.html> [14.06.2010]

http://www.iksv.org/sponsor_yasasi.asp [14.06.2010]

<http://www.icom.org>, Icom Statutes, [10.04.2010]

<http://www.doganhasol.net/Articles/olaylar> yorum Perpa Dergisi, Aralık Ocak 1997, 35 [28.04.2010]

<http://www.dolmabahce.gov.tr> [18.05.2010]

Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/teftis/genel/belgeGoster.aspx?> [30.05.2010]

<http://www.hermitagemuseum.org> [21.04.2010]

<http://tr.wikipedia.org>. [26.04.2010]

<http://www.tdk.gov.tr> [18.05.2010]

http://wikipedia.org/wiki/Meydan_Laroussa [03.02.2010]

<http://www.milliyet.com.tr,01.10.1999>, [12.04.2010]

<http://www.arama.hurriyet.com.tr.30.03.2002> [23.03.2010]

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=8149 [25.05.2010]

<http://www.thefreedictionary.com/in> situ [20.05.2010]

<http://www.hurarsiv.hurriyet.com.tr>,08.08.2003. [13.03.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>, 188 [15.01.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>, 784 [15.01.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf>, 286 [15.01.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, 148 [15.01.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, 322, 323 [15.01.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>, 31 [15.01.2010]

<http://ekutop.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf> , 97 [15.01.2010]

<http://tdkterim.gov.tr>. [29.04.2010]

Code of Ethics for Museums <http://icom.museums/ethics.html>, [27.03.2010]

Arşivler

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 816, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 10.40..13.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2071, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 14.37..3.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 1525, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 12.75..15.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2389, Dosya: 50-4, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 15.53..2.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2476, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 15.57..12.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2523, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 15.59..19.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 3877, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 20.46..18.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 5631, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 25.52..20.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 5845, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 26.63..15.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 6515, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 28.26..10.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 7266, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 30.63..20.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 8214, Dosya: 132-76, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 4.39..1.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Dosya: A1, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 1.6..8.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 13941, Dosya: 132-123, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 34.14..4.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 13956, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 34.14..19.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 14110, Dosya: 132-127, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 35.22..13.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 11788, Dosya: 403-4, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 23.67..10.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Dosya: 13237, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer No: 139.993..7.

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Dosya: 25940, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer No: 213.448..13.

BOA.YPRK.T.Ş.F.8/2 kod: r.1321/1905

MSHHA.CMH. 2102 1934

MSHHA.CMH.132,143.1947

MSHHA.CMH.74-001

İnce, Türkan. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Çalışma Raporu**. 1992

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Bilim ve Değerlendirme Kurulu Toplantısı Kararları**, 23 Mayıs 2007

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Bilim ve Değerlendirme Kurulu Toplantısı Kararları** no:180, 09 Haziran 2009

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Kültür Tanıtım Daire Başkanlığı Brifing Dosyası**, Ekim 1999

Payzın, Ziya. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Restorasyonu Master Plan-Hazırlık Raporu**. Ankara: Millet Meclis Basımevi. 1976

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğünün Soruları İle İlgili Metin**, 15.01.1988

Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakıf Senedi ve İlgili Yönetmelikler, Ankara, TBMM , 1984

TBMM Genel Sekreterliği, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 2003–2007 Yılı Çalışmaları**, yay. Hz.Yunus Aydın.İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 2007

TBMM Başkanlığı Yeni İletişim Konsepti ve İletişim Ofisi..Ankara: TBMM Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü, 2004

TBMM Başkanı Bülent Arınç, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı Bilgilendirme Toplantısı Konuşma Metni**. İstanbul: TBMM Başkanlığı İletişim Ofisi, 2004

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı 1996–1997 Yılı Proje ve Hedefleri**, Eylül 1996

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Daire Başkanı Kültür Tanıtım Yardımcısı Çalışmaları ve Projeleri**, Ağustos 1997

Milli Saraylar Kurumsal Arşivi, Polat Akbulut, **Kültür Tanıtım Daire Başkanlığı Brifing Raporu** 2001

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, **Kalite Doküman II. Görev Yetki ve Sorumluluklar** 16.09.2006

Cemal Öztaş, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, evrak no:230, 01.02.2006

Kişisel Görüşmeler

Ortaylı, İlber. “**Neden Dolmabahçe?**” Milli Saraylar Daire Başkanlığının düzenlediği, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonda Gerçekleştirilen Sunum. 22.02.2010.

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Tanıtım-Tahsisler Şube Müdürü İlhan Kocaman 10.03.2010

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kültür Tanıtım Daire Başkan Yardımcısı Fahrettin Gün 20.03.2010

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Beylerbeyi Sarayı Müdür Yardımcısı, Cengiz Göncü 20.03.2010

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Müşavir, Oğuz Bilgiç 19.03.2010

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Rehber, Gülnur Baysal 05.05.2010

DOLMABAĞÇE SARAYI CUMHURİYET DÖNEMİ KRONOLOJİSİ

1924

- 03 Mart 1924 TBMM tarafından 431 sayılı (Hilafetin İlgasına Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun) kanun ile Hilafetin kaldırılması, saray, köşk ve kasırların millete intikali ile ilgili maddeler aşağıda belirtilmiştir;
Kanun No. 431
Madde: 9- Mülga padişahlık sarayları, kasırları ve emlaki sairesi dahilindeki mefruşat, takımlar, tablolar, asarı nefise vesair bilumum emvali menkule millete intikal etmiştir.
Madde: 10- Emlaki hakaniye namı altında olup evvelce millete devredilen emlak ile beraber mülga padişahlığa ait bilcümle emlak ve sabit hazineyi hümayun, muhteviyatlarıyla birlikte saray ve kasırlar ve mebani ve arazi millete intikal etmiştir.
Madde: 11- Millete intikal eden emvali menkule ve gayri menkulenin tespit ve muhafazası için bir nizamname tanzim edilecektir.
Madde: 12- İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyül-icradır.
Madde: 13- İşbu kanunun icrayı ahkamına İcra Vekilleri heyeti memurdur.
- 03 Mart 1924 Akşam Halifeye Büyük Millet Meclisi'nin "Hilafeti ilga ettiği ve kendisinin ailesiyle beraber derhal memleket hudutları dışına çıkacağı" kararı tebliğ olunur. Bu kararı Vali Haydar ve Polis Müdürü Saadedin Beyler bildirdiler, Abdülmecid Efendi dört saat içinde hazırlanarak ailesi ve maiyetine aldığı bazı kimselerle beraber memleketi terk etmek üzere Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılır¹.
- 4 Mart 1924 Dolmabahçe Sarayı'nın taş merdivenlere açılan Mabeyn kapısından son olarak Abdülmecid Efendi sabah saat 5 te çıkar. Arkasından çocukları ve kadınları ve beraber yolculuğa çıkacak maiyet erkanı vardır. Son Halife taş sahanlıkta durmuş, orada resmi memurlara, geride bıraktığı adamlarına hitabında: "*Milletimin verdiği karara uyarak memleketi terk ediyorum. Millete duadan geri kalmayacağım*" demiştir².
- Son İslam Halifesi Abdülmecid Efendi ailesiyle beraber Çatalca'dan Simplon Ekspresi'ne bindirilerek ülke dışına çıkarılır. Hanedanın erkek ve kadınlarına avans olarak 1.000'er lira verilmiştir.³
- 5 Mart 1924 Sarayı teslim alacak heyet Dolmabahçe'ye gelir ve odaları birer birer gezip defterlerini tanzim ederler. Halife'nin son

hazırlıklarını yaptığı kütüphane yanındaki yazı odasına girildiğinde, yazı masasının gözlerinin çekili bırakıldığı, masa üstüne bir takım kağıtların atılmış olduğu görülmüştür. Büyük çini sobanın içinde ise bir yığın kağıt külü vardır⁴.

1924 Halife Abdülmecid Efendi'nin İstanbul'dan uzaklaştırılmasından sonra saraylar üç ay kapalı kaldı. Daha sonra Milli Emlak Müdürlüğü tarafından kurulan Tahrir Komisyonu üç ayrı alt komisyonla saraylardaki eşyaların bulundukları yerlerde tespit ve sayımını gerçekleştirdi.⁵ Mekan tespit ve numaralandırma çalışmaları başlatıldı ve tamamlandı⁶.

18 Temmuz 1924 Dolmabahçe Sarayı Eczanesi'nde bulunan ilaç ve dolapların açık artırma ile satıldı⁷.

1925

10 Haziran 1925 Cumhurbaşkanlığı Dairesi için gerekli malzemenin başta Dolmabahçe Sarayı olmak üzere Milli Saraylar bünyesindeki köşk ve kasırlardan sağlanması⁸. Milli Saraylardan temin edilen eşyalar yurt dışındaki elçilikler de dahil olmak üzere önemli kamu kurum ve kuruluşlarının donatımında kullanılmaya bu tarihten itibaren başlandı ve Cumhuriyet kurumlarının görsel zenginliğinin altyapısını oluşturdu.

19 Ocak 1925 Bakanlar Kurulu Kararı ile Dolmabahçe Sarayı ve Beylerbeyi Sarayı Milli Saraylar ismi altında muhafaza edilmek üzere, kurulacak Milli Saraylar Müdüriyeti yönetimine bırakıldı.

12 Şubat 1925 Dolmabahçe Sarayı Ahırının bitişiğinde bulunan hububat ambarı, Kolordu İstihdam ve Muhabere bölükleri hayvanları için 3. Kolordu Komutanlığı'na tahsis edildi⁹.

12 Mayıs 1925 Milli Saraylar Müdürlüğü teşkilatına dair talimatname yayınlandı. Bu talimatnameyle Milli Saraylar Müdüriyeti Maliye Vekâleti'ne bağlı bir kurum oldu.

26 Ağustos 1925 Dolmabahçe Sarayı salonundaki padişah resimleri muhafaza altına alındı ve teşhir edilmeleri önlendi¹⁰.

13 Eylül 1925 Dolmabahçe Sarayı karşısında bulunan saray müştemilatı Herman Siprer ve Mösyö Kohen'e kiraya verildi¹¹.

16 Eylül 1925 TBMM için tedarikine gerek görülen elektrik malzemeleri, Dolmabahçe Sarayı elektrik deposundan alınarak Meclis Daire Müdürlüğü'ne teslim edildi¹².

1926

Temmuz 1926 Dolmabahçe Sarayı müştemilatından olan Harem Mutfâğı'ndaki dökme yemek sobalarla, Yıldız Sarayı ve diğer sarayların mutfâğındaki sobaların satıldı.¹³

1926 Dolmabahçe Sarayı'na ait ilk gezi talimatnamesi yayınlandı. Bu dönemde sarayın sadece *Mabeyn-i Hümayun*, *Muayede Salonu* ve *Camlı Köşk* olarak adlandırılan bölümleri açıldı. Ziyaret günleri ise Pazar, Salı ve Cuma olarak belirlendi. Ziyaret saatleri sabah 10.00–11.30 öğleden sonra ise 14.00 - 15.30 arası olarak belirlendi. Grupların 20 kişiyi aşmaması gezi kuralları arasındaydı.

1927 Dolmabahçe Sarayı'ndan Reisicumhur Dairesi'ne çeşitli sanatçılara ait tabloların gönderildi.

1 Temmuz Atatürk'ün Dolmabahçe'ye ilk gelişi: Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk askerlik mesleğinden ayrılışından 1 gün sonra ve 8 yıllık ayrılığın ardından İstanbul'a geldi. Dolmabahçe Sarayı'nda İstanbul halkı ve temsilcilerini kabul etti. Atatürk onuruna gece büyük fener alayı düzenlendi ve Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk penceresinden halkı selamladı.

1 Temmuz Atatürk'ün İstanbul'a gelişinde Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda Belediye Başkanı Muhiddin Bey karşıladı: “En derin ve en samimi bir iştihak ile teşrifinize senelerden beri intizar eden İstanbul halkına taşkın bir neşei saadet ve pek coşkun bir heyecanı surur getiren büyük Gazi safa geldiniz.” Belediye Başkanı'nın heyecanlı nutku bittiği vakit Milletvekilleri, komutanlar ve şehir mümessilleriyle dolu olan salonda bütün gözler Gaziye dönmüş bulunuyordu. O eski taht yerine konulmuş bir koltuk önünde bütün zindeliğiyle ayakta duruyordu. Bu esnada bozuk elektrik tesisatı yapılmış büyük avizede titrek pırıltılar hasıl olmuştur. Ayakta dolaşarak söylediği nutkuna İstanbul halkını mümessillerinin şahsında selamlamakla başladı: “İstanbul'dan çıktığım günden bugüne kadar sekiz sene geçti, icran tahassürle geçen dakikaların bile ne kadar uzun geldiği düşünülürse sekiz senelik hasretin, İstanbul'un muhterem ahalisi için ruhumda ateşlediği iştihakın büyüklüğü kolaylıkla takdir olunur. Sekiz sene evvel muztarip ağlayan İstanbul'dan, kalbim sızlayarak çıkmıştım. Teşyi edenim yoktu. Sekiz sene sonra, kalbim müsterih olarak gülen ve daha güzelleşen İstanbul'a geldim ve bütün İstanbulluların ruhuma heyecan ceren sıcak ve muhabbetkar ağuşıyla karşılaştım. Hissiyatı ve vicdani telakkiyatı ilim ve fen ile tenmiye ve terbiye ederek heyeti içtai nazardır. Bu noktayı nazarı size aziz İstanbul halkına sekiz sene evveline kadar içinde yedi evliya kuvvetinde bir heyûla tasavvur ettirmek istenilen bu sarayın içinde söylüyorum.

Yalnız artık bu saray zillullahların değil, zıl olmayan hakikat olan milletin sarayıdır.” Bu cümle merasim salonunun büyük kubbesinde

sürekli alkışlara karışıyordu. Alkışlar arasında Gazi'nin sesi tekrar yükseldi: *"Ben burada milletin bir ferdi, bir misafiri bulunmakla iftihar ediyorum."*

Nutuklardan sonra resmi kabul başlamış Gazi, Milletvekillerinin, vali, kolordu komutanı, fırka müfettişi, hariciye murahhası, ordu erkanı ve diğer şehir mümessillerinin ellerini sıkmış, sonra da yabancı konsolosları kabul etmişti¹⁴.

2 Temmuz İstanbul'da bulunan İngiltere, Almanya, Mısır, büyükelçileri ile Afganistan'ın Dışişleri Bakanı Mahmut Tarzi Han Dolmabahçe Sarayı'na giderek özel defteri imzaladılar.

Atatürk'ü Kırklareli'ne davet etmek üzere Vali Ahmet Durmuş Bey'in başkanlığında bir heyet, Atatürk'ü Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaret etmiş ve Atatürk'ü şehirlerine davet etmişlerdir.

3 Temmuz Dolmabahçe Sarayı'nı dolaşan Atatürk yemek salonu ve bir çalışma odası oluşturulması ve gördüğü diğer eksiklerin giderilmesini istedi. Daha sonra Atatürk için bir çalışma odası ve yemek salonu hazırlandı.

10 Temmuz Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nda Afgan Dışişleri Bakanı Mahmud Tarzi Han'ı, Afganistan'ın Paris Elçisi Nebi ve İstanbul Konsolosu Gulam Ceylani Han'la birlikte kabul etti. Kabulde Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü (Aras) Bey de hazır bulundu.

12 Temmuz Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk için bir çalışma odasından başka, ayrıca bir de kabul salonu düzenlendi. Atatürk bu salonun tertip ve tanzimi ile bizzat ilgilendi, Afgan Dışişleri Bakanı Mahmut Tarzi Han'la dost memleketin Türkiye ve Fransa sefirlerini Atatürk ilk defa bu salonda kabul etti.

24 Temmuz Atatürk Lozan Antlaşması'nın 4. yılı nedeniyle Dolmabahçe Sarayı'nda İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi Heyeti'ni kabul etti. Kahire Elçisi Muhittin Paşa Atatürk tarafından kabul edildi.

26 Ağustos Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda İçişleri Bakanı Cemil, Milli Eğitim Bakanı Necati, Bahriye Bakanı İhsan, Bayındırlık Bakanı Behiç, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, Ticaret bakanı Rahmi, Tarım Bakanı Sabri Beyleri kabul ederek görüştü.

Eylül TBMM bahçelerine konulmak amacıyla Dolmabahçe Sarayı'ndan iki geyik ve bir arsan heykeli getirildi, değerleri TBMM Bütçesi'nden mahsub edildi¹⁵.

20 Kasım TBMM Başkanı Kazım Paşa tarafından Ankara'ya getirtilen Dolmabahçe Sarayı eşyasının devir teslim işlemleri¹⁶.

1928

- 2 Mayıs Afgan Kralı onuruna verilecek ziyafette kullanılmak ve iade edilmek üzere Dolmabahçe Sarayı'ndaki yaldızlı gümüşlü ziyafet takımları Ankara'ya gönderildi¹⁷.
- Mayıs Afgan Kralı Amanullah Han Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlandı. Afgan Kralı Amanullah'a Haremin ikinci sofasından koridora geçilince baştaki oda hazırlandı ve burada misafir edildi. Cephesi denize, bir tarafı sarayın sol terasına, mukabili de Beşiktaş'a bakan oda, altı pencere ile aydınlatılmıştır. Dolmabahçe Mabeyninde Fransova Josef için kurulan karyola bu defa sarayın Cümle dairesinde Kral Amanullah için kuruldu. Amanullah Han Osmanlı padişahlarının muhteşem Harem dairesinde misafir edilen ilk erkek yabancı oluyordu.
- 6 Haziran Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nda şair Abdülhak Hamit'i kabul etti.
- 11 Ağustos Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey ile birlikte Latin Harfleri Komisyonu üyelerini kabulü, Latin alfabesiyle ilk dersin verilmesi. Dersin hocası İbrahim Necmi (Dilmen) Bey'di.
- 25 Ağustos Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda yeni Türk harfleri ve okunuşları ile ilgili tartışmalı konferansı 150 kadar milletvekili ile birlikte izledi. Sarayın üst katındaki büyük salona siyah bir tahta ve sandalyeler yerleştirilmişti. İbrahim Naci Bey yeni harflerle ilgili konferansa başladı ve iki defa yeni harflerin okunuşu ve yazı kuralları ile ilgili bilgiler verdi.
- 27 Ağustos Dolmabahçe Sarayı'nda yeni Türk harfleri ve okunuşları ile ilgili tartışmalı konferansın ikincisine 200 kadar milletvekili katıldı. Atatürk'ün Mudanya'da olmasından dolayı toplantıya TBMM Başkanı Kazım Paşa başkanlık etti.
- 29 Ağustos Atatürk'ün huzurunda, Dolmabahçe Sarayı'nda Türk harfleri ve okunuşları ile ilgili tartışmalı konferans yapıldı. Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nda şair ve yazarlardan oluşan bir sofrada sohbetine katıldı.
- 1 Kasım TBMM Başkanlık Konağı'na ilave edilen salonun tefrişi için İhlamur Köşkü'nden ve Dolmabahçe Sarayı'nın depo kısmından bazı eşyaların devredildi¹⁸.

1929

- 1929 Dolmabahçe Sarayı'ndan Reisicumhur Dairesi'ne çeşitli sanatçılara ait tabloların gönderildi.

Haziran Dolmabahçe Sarayı'nın karşısında olan ve Saray suyollarının içinden geçtiği Bayıldım Bahçeleri olarak anılan emlakın Milli Saraylar Müdürlüğü'ne devri işlemi başlatıldı ve 1931 yılında tamamlandı.

3 Temmuz Dolmabahçe Sarayı'nda, tarihi itibarıyla önemli olan eşyalar, Topkapı Müzesinde teşhiri için Maarif Vekaletine devredildi¹⁹.

1930

Mayıs 1930 Başbakan Şükrü Kaya'nın açılış konuşması ile başlayan Uluslararası Turizm İttihadı Kongresi Dolmabahçe Sarayı'nda yapıldı²⁰.

26 Haziran Atatürk'ün manevi evladı Rukiye hanımla jandarma birinci mülazımı (Teğmen) Hasan Beyin düğünleri Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün ve davetlilerin huzurunda yapıldı.

1931

4 Mart Dolmabahçe Sarayı'nda eskiyen ve kırılan mefruşat ve tezyinat eşyası kayıttan düşüldü²¹.

4 Mart Dolmabahçe Sarayı'ndan Riyaseti cumhur Sarayı'na getirilecek eşya ve kitaplar listelendi²².

29 Mart Dolmabahçe Sarayı karşısındaki yoklama binasının pazarlıkla 4 yıl müddetle kiraya verildi²³.

28 Eylül Balkan Konferansı'na tahsis edilen Yıldız Sarayı'na gerekli eşyalar Dolmabahçe Sarayı'ndan nakledildi²⁴.

1932

1932 Dolmabahçe Sarayı'ndan Reisicumhur Dairesi'ne çeşitli sanatçılara ait tabloların gönderildi.

1 Şubat Balkan Konferansı Meclisi'nin 5. Toplantısı 28 Ocak'ta İstanbul'da toplanmıştı. Konferans Başkanı Hasan Saka Bey Balkan Paketi Projesini görüşerek kabul eden delegeler şerefine Dolmabahçe Sarayı'nda bir alaturka konser hazırlattı. Dolmabahçe Sarayı'nın kırmızı salonunda bir de büfe bulunduruldu. Memleketin en seçkin sanatçıları tarafından verilen konseri delegeler ilgi ile izlediler. Fasıl esnasında Atatürk salona geldi, kendisine takdim edilen delegelere iltifatta bulundu, onlarla görüşmüştü.

20 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda "Dil Encümeni" toplantısında bulundu, 26 Eylülde toplanacak Kurultay'da cemiyet adına konuşacak olanların hitabe ve tezleri gözden geçirildi.

21 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Dili Tetkik Heyeti Cemiyeti müteşebbis heyetinin toplantısına başkanlık etti. Toplantıda TBMM

- Başkanı Kazım Paşa'da hazır bulundu. Tezler ve hitabelerin incelenmesine devam edildi.
- 24 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Dili Tetkik Heyeti Cemiyeti müteşebbis heyetinin toplantısına başkanlık etti. Toplantıda TBMM Başkanı Kazım Paşa'da hazır bulundu. Tezler ve hitabeler son defa gözden geçirildi.
- 26 Eylül Dolmabahçe Sarayı tarihi bir gün yaşandı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan bu görkemli saray İlk Dil Kurultayı'na ev sahipliği yaptı. Türk Dili Kurumu'nun üye sayısı Türk Tarih Kurumu gibi sınırlı tutulmamıştı. Dolmabahçe Sarayı'nda ilk genel kurula dileyen her Türk vatandaşının katılabileceği açıklandı. On gün süren ve 917 delegenin katıldı. Kurultay sarayın büyük salonunda toplandı. Salonun merdivenler tarafına Atatürk'ün locası yapılmış, deniz üstündeki kısma riyaset kürsüsü konulmuştu.
- 27 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda çalışmalarına başlayan I. Türk Dil Kurultayı'nın açılışını izledi. I. Türk Dil Kurultayı çalışmalarını 5 Ekim 1932 tarihine kadar Dolmabahçe Sarayı'nda sürdürdü.
- Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda ABD Genelkurmay Başkanı General Douglas Mc Arthur'u kabul etti ve görüştü. Atatürk ve General Mc Arthur ile Dil Kurultayı çalışmalarını izlediler.
- 28 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Dil Kurultayı çalışmalarını izledi. Kurultay'da cemiyet adına bugün ilk konferansı Kolombiya Üniversitesi mezunlarından Gazi Terbiye Enstitüsü öğretmenlerinden Saffet Bey verdi ve Türk Dilinin Menşei hakkında konuştu. İkinci oturumda Artin Cel, Hakkı Nezihi, Prof. Yusuf Ziya Beyler kendi adlarına konferanslarını verdiler.
- 29 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda devam eden Türk Dil Kurultayı'nı izledi. Rusya Elçisi Suriç saraya gelerek Atatürk'le beraber kurultay çalışmalarını izledi. Ragıp Hulusi Bey (Türkçenin Orta Asya Dilleri arasındaki yeri), Semih Rifat Bey (Karahanlılar Edebiyatı), Hasan Ali bey (Türkçeye Arapça ve Farsça nasıl girdi?) konulu konferanslarını verdiler.
- 30 Eylül Gece Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk de katıldığı, Fahrettin Paşa'nın kızı ile Doktor Fahri Beyin evlenme törenleri yapıldı.
- 1 Ekim Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Dil Kurultayı'nı izledi. Raif Paşazade Ziya Bey (Türk Dilinin Zenginliği), Abdullah Battal Bey (Osmanlıcanın suni bir dil olduğunu) konferanslarını verdiler. Daha sonra Murat Raif, Edirne Milletvekili Şeref, Hüseyin Namık, Bedros Zeki beyler konuşmalarını yaptılar.
- 2 Ekim Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda tartışmalı geçen kurultay çalışmalarını izledi. Hüseyin Cahit beyin "lisanda sadeliğin tekamüle

bırakılması” tezi yerildi, Şair Faik Ali, Ali Canip, Fazıl Ahmet, Samih Rifat, Hasan Ali beyler konuşmalarını yaptılar.

- 3 Ekim Atatürk, Dolmabahçe Sarayı’nda Dil Kurultayı’nın çalışmalarını izledi. Kurultay’da Halit Ziya Bey (Dil konusunda inkılapçı olunmalıdır), Ahmet Cevat Bey (Meşrutiyet devrindeki dil hareketleri), Ali Canip Bey (İstikbal Türk’ün ve Türkçenindir) konuşmalar yaptılar.
- 4 Ekim Atatürk, Dolmabahçe Sarayı’nda Dil Kurultayı çalışmalarını izledi. Kurultayda Talim Terbiye Reisi İhsan, Ruşeni, Muhittin Baha, Köprülüzade Fuad, Besim Atalay, Memduh Şevket beylerle, öğretmen Mediha Muzafer hanım konuştular.
- 5 Ekim Atatürk, Dolmabahçe Sarayı’nda dokuzuncu toplantıyla kapanan Dil Kurultayı’nı izledi. Türk Dili Cemiyeti’nin nizamnamesi okunarak kabul edildi, cemiyetin umumi merkez heyeti seçildi.
- 8 Aralık Bakanlar Kurulu Kararı ile “Resmi ve Tarihçi Evrak Tasnif Heyeti” oluşturuldu.

1933

- 1933 Milli Saraylar Müdürlüğü Bütçe Kanunu ile TBMM’ye bağlandı.
- 15/16 Eylül Atatürk’ün huzurunda Dolmabahçe Sarayı’nda Ordu Müfettişi İzzeddin (Çalışlar) Paşanın kızı ile Yemen sabık kumandanı Tavfik Paşa’nın oğlu Tabip Yüzbaşı Cevat Bey’in düğünü yapıldı.
- 4 Ekim Yugoslavya Kralı Alexandr’ı Atatürk yanında Başvekil İsmet Paşa ile Dolmabahçe Sarayı’nın rıhtımında karşıladı. Yugoslavya Kralı Alexandra ile Kraliçe Mari’yi kabul etti. Somaki salona alınan Kral, ilk görüşmelerden sonra bu odada Atatürk ile yirmi dakika mülakatta bulundu. İki devlet reisi Balkan Antantı’nın esaslarını tespit ettiler ve tamamen mutabık kaldılar. Akşam da Dolmabahçe Sarayı’nda Kral ve Kraliçe onuruna bir ziyafet verildi. Kral ve Kraliçe Dolmabahçe Sarayı’nda bir gece kaldılar.

1934

- 12 Mart TBMM Başkanlık Divanı’nın aldığı kararda, “bugüne dek Milli Sarayların halka açılmasına gerek duyulmamış, şu an ise açılacak durumda olmadığı” belirtilmiştir.
- 27 Haziran Atatürk ve konuğu İran Şahı Pehlevi Dolmabahçe Sarayı’na geldiler. Dolmabahçe Sarayı’nda daha önce Afgan Kralı Amanullah’ın kaldığı harem odasında İran Şahı Rıza Pehlevi’de ağırlandı. Şah burada dört gece kaldı.

- 28 Haziran İstanbul Belediyesi tarafından İran Şahı Rıza Pehlevi onuruna Dolmabahçe Sarayı'nda büyük bir kabul töreni yapıldı.
- 12 Ağustos Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Dili Tetkik Cemiyeti toplantısına başkanlık etti.
- 17 Ağustos Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat ile Türk Dili çalışmaları yaptı.
- 18/23 Ağustos İkinci dil kurultayı, birincisinden iki yıl sonra, Dolmabahçe Sarayı'nda toplandı. Atatürk toplantıyı izledi. Bu kurultaya da yerli ve yabancı çok sayıda bilim adamı katıldı. Kurultayda, Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ele alındı.
- 30 Ağustos Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın oğlu Fatin Rüştü, kızı Emel Hanım ile bakanlık sefaret kâtiplerinden Fatin Rüştü Zorlu'nun nikah törenleri Atatürk'ün de katılımıyla Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda yapıldı.

1936

- 22 Ağustos III. Dil Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda saat 14.00'de toplandı. Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda III. Dil Kurultayı'na gelen yabancı dil bilim adamlarını kabul etti. Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Afet İnan kurultay için Türkiye'ye gelen yabancı bilim adamları şerefine Dolmabahçe Sarayı'nda bir çay ziyafeti verdi. Ziyafete Atatürk de katıldı ve ziyafet sonrasında Dolmabahçe Sarayı balkonunda davetlileri huzuruna kabul ederek dil konusunda kendileri ile görüştü.
- 27 Ağustos III. Dil Kurultayı dördüncü toplantısı, Atatürk'ün huzurunda ve Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın başkanlığında yapıldı. Oturum saat 14.00'de başladı ve tezler okundu. Atatürk tarafından hazırlanan tezi İsmail Müştak Mayokan okudu.
- 4 Eylül Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı Somaki Oda'da İngiliz Kralı VIII. Edward'ı kabulü. Kabul ve görüşme esnasında İngiltere Büyükelçisi Percy Loraine ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras da hazır bulunmuştur. Akşam Kral onuruna Dolmabahçe Sarayı'nda bir ziyafet verildi, gece şehirde fener alayı düzenlendi.

1937

- 31 Ocak Hatay'ın anavatana katılımı bütün yurttaki coşkuyla kutlandı. İstanbul Beyazıt meydanında yapılan mitingden sonra vapurlarla Dolmabahçe Sarayı önüne gelen halk, Atatürk'e sevgi ve saygı tezahüratında bulundu. Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nın balkonuna çıkarak halkın tezahüratlarına karşılık verdi.

Antalya mebusu Tayfur (Sökmen) başkanlığında on iki kişilik bir heyet Dolmabahçe Sarayı'na gelerek Atatürk'e Hataylıların hürmet ve tazimlerini arz ettiler.

- 1 /7 Mart Bir hafta boyunca Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılmayan Atatürk, Birleşmiş Milletlerde lehimize karar verilen Hatay konusunun protokolü üzerinde çalıştı.
- 2 Haziran Atatürk için yapılması düşünülen asansörün projesi hazırlandı.
- 22 Haziran Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü 801 sayılı yazı ile Milli Saraylar Müdürlüğü'ne başvurarak, Veliaht Dairesi'nin Resim Heykel Müzesi'ne verilmesini istedi.
- 1937 1932'de başlatılan Evrak tasnif çalışmaları tamamlandı.
- 18 Ağustos Veliaht Dairesi'nin müze olarak açılması için TBMM kararı alındı.
- 20/25 Eylül İkinci Türk Tarih Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda toplandı. Atatürk açılışı ve çalışmaları izledi.
- 20 Eylül Atatürk, Türkiye'nin ilk resim sergisini Dolmabahçe'de açtı.
- Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan II. Türk Tarih Kurultayı'na katıldı, kurultay nedeniyle Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen "Tarih Sergisi"ni açtı.
- 20/27 Eylül Atatürk'ün, II. Türk Tarih Kongresi nedeniyle Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen "Tarih Sergisi"ni açtı ve II. Uluslararası Türk Tarih Kongresi başladı. Bu, Atatürk'ün katıldığı son Tarih kongresi oldu.
- 30 Eylül Atatürk Florya Deniz Köşkü'nden Dolmabahçe Sarayı'na döndü. Bütün gün Dolmabahçe Sarayı'nda tarih konuları ile meşgul oldu, tarihçilerle, özellikle arkeologlarla görüşmeler yaptı.
- 1937 Dolmabahçe Sarayı depolarından seçilen bazı tablolar Resim ve Heykel Müzesi'ne devredildi.
- 1937 Dolmabahçe ve çevresindeki yollar düzenlenirken Dolmabahçe Camii karşısında yer alan Tiyatrohane-i Şahane yıkıldı.
- 1937 Bugünkü İnönü Stadı'nın yerinde bulunan Dolmabahçe Sarayı'na ait dikdörtgen avlu çevresinde birbirine bağlı arpa ambarı, eski ahır, nalbanthane, koğuş ve değerli koşum takımlarının bulunduğu hazine ve eğitim alanlarından oluşan İstabl-ı Amire binaları, yerlerine stat yapılması için yıkıldı.

1938

- 7 Şubat Öksürük ve göğüs ağrısı şikayetleri olan Atatürk için gece Dolmabahçe Sarayı'na Prof. Dr. Nihat Reşat Belger çağrıldı. Muayene sonrasında zatürree teşhisi kondu.
- 1 Haziran Atatürk için satın alınan Savanora Yatı İstanbul'a getirildi. Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'ndan hareketle Savorana yatına geçti ve Savarona'ya yerleşti. Bu yatta toplam 56 gün kalacak, daha sonra Dolmabahçe Sarayı'na geçecektir.
- 4 Temmuz Hatay bağımsız bir devlet haline getirildi. Bu olay, Atatürk'ün son çalışmalarının ürünüydü.
- 25 Temmuz Gece Atatürk Savarona yatından Dolmabahçe Sarayı'na nakledildi. *"Bu nakil çok hazin olmuştu. Vakit gece yarısıydı. Sarayın bahçesindeki ve sahildeki bütün elektrikler söndürülmüş, o civardaki vazifeli memurlar uzaklaştırılmıştı. Buna sebep Atatürk'ün bir sedye ile nakli mecburiyeti idi. Fakat Atatürk sedye ile nakledilmeye kat'iyen razı olmadılar ve müsaade etmediler. Bizzat bir hasır koltuğa oturdular, sağında ben, solunda muhafız kıt'ası komutanı İsmail Hakkı Tekçe ve arkasında sadık sofracısı Faik ile beraber koltuğu tuttuk. Böylece yattan İstanbul motoruna getirdik Bu sırada Neşet Ömer Atatürk'ün nabzını ve sıhhi durumunu kontrol ediyordu. Asansörden salona çıkıldığı vakit asla elden bırakmadıkları celadetleriyle hemen ayağa kalktılar. Birçok istirhamlarımıza rağmen yatak odalarına kadar yürüyerek gittiler, yatağa uzandıkları zaman "oh dünya varmış, burası hakikaten yattan daha serin" diye buyurdular.*²⁵
- 4 Eylül Sabah elini Umimi Katibine uzatarak yatağından doğrulan Atatürk, birkaç dakika denize ve karşı sahile baktıktan sonra gözleri ıslanmış bir halde ağır ağır konuşmaya başlıyor *"... şu vasiyetname meselesi, bugün yarın o işi bitirmeliyiz. Bir iki gün sonra karnımdan su alacaklardır, ne olur ne olmaz, barsaklardan biri delinebilir, başka bir arıza olabilir, herhalde ihtiyatlı olalım"*.²⁶der.
- 18 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda Başbakan Celal Bayar'ı kabul ederek, hükümetçe hazırlanan 4 yıllık yeni ekonomik plan hakkında bilgi aldı ve Başbakanı Celal Bayar'a Dolmabahçe Sarayı'nda ölüm döşeginde, adeta vasiyet edercesine şunları söyledi: *"Bana bak Çocuk, vaktimiz daraldı. Beklenen dünya harbi yakında patlak verecek. Bu harbin galibi hangi taraf olursa olsun bizim sanayileşmemizi ve iktisaden kalkınmamızı asla istemezler. Onlar, bizi, kendi sanayilerine hammadde yetiştiren geri ve fakir bir tarım ülkesi olarak tutmak isterler. Bu uğurda da her türlü gayreti gösterirler. Birbirleriyle de kolayca anlaşırılar. Getirdiğiniz programı hemen uygulamaya koyarak, harp bitmeden mutlaka gerçekleştirin. Para olsun veya*

*olmasın, memleketin bütün menabii kuvvasını (kuvvet kaynaklarını) seferber ederek bu programdaki tesisleri mutlaka kurun, evvelkiler gibi çalışır hale getirin.*²⁷”dedi.

- 26/27 Eylül Atatürk, Dolmabahçe Sarayı’nda hafif bir koma atlattı.
- 6 Ekim Atatürk vasiyetini Dolmabahçe Sarayı’na çağırdığı İstanbul 6. Noteri İsmail Kunter’e teslim etti. Atatürk vasiyetnameyi alacak noteri 71 nolu odada kabul etti. Görüşölüp, kahveler içildikten sonra Atatürk önündeki sigara masası üzerinde duran kapalı zarfı alarak, bu benim vasiyetnamemdir, gerektiği zaman kanuni muamelesini yaparsınız diyerek notere verdi²⁸.
- 10 Kasım Dolmabahçe Sarayı’nda kalan Atatürk’ün saat dokuzu beş geçe vefat etti.
- 16 Kasım Atatürk’ün, Türk bayrağına sarılı tabutunun, Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu’nda bir katafalk üzerine yerleştirilerek milletin ziyaretine bırakıldı. Atatürk’ün katafalkı, İstanbullulara ilk hitap ettiği yere konuldu ve etrafında altı meşale yakıldı. Yerlerde yığın yığın çiçekler duruyor ve halk bir sel halinde salonun bir başından bir başına doğru durmadan akıyordu. Bir vakitler ona alkışlarla çınlamış büyük kubbe günlerce hıçkırıklarla dolup taşı.
- 19 Kasım Sabah, Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu’nda Atatürk’ün cenaze namazının kılındı.
- Atatürk’ün naşı saat 8.21’de Dolmabahçe Sarayı’ndan top arabasına konularak törenle Sarayburnu rıhtımına, buradan Zafer torpidosu aracılığıyla Yavuz zırhlısına nakledildi, daha sonra bu gemi ile İzmit’e getirildi, cenaze özel trenle saat 20.30’da İzmit’ten Ankara’ya gönderildi.

1939

- Eylöl 1939 Dolmabahçe Sarayı Baltacılar Dairesi’nin ortaokul binası yapılmak üzere tahliye ve teslimi konusu Milli Saraylar Müdürlüğü’ne bildirildi²⁹.
- 1939 Tütün deposu olarak kullanılan Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu Ayaspaşa – Dolmabahçe yolu düzenlenirken güzergah üzerinde kaldığı için yıktırıldı.

1941

- Mart 1941 Edebiyat Faköltesinin tamir edilecek olmasından, Dolmabahçe Sarayı’ndaki Devlet Resim Galerisi’nin boşaltılıp faköltenin buraya nakledildi, Resim Heykel Müzesi de Yıldız’daki eski mabeyn dairesine taşındı³⁰.

- 1947** İstabla-i Amire yerine bugünkü Dolmabahçe Stadı yapıldı.
- 1948** İstanbul Belediye Başkanı Lütü Kırdar'ın imar hareketleri sırasında alan yeniden düzenlendi ve "tramvay caddesi" genişletilirken ucu yola biraz çıkıntı yaptığı gerekçesi ile caminin çevre avlu duvarı tümüyle kaldırıldı. Avlunun büyük bir bölümü meydana katıldı. Caminin muvakkithanesi de (saat onarım ve ayar yeri) bu köşeden alınarak, deniz kenarına, şimdi bulunduğu yere kuruldu
- 1949** Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne Milli Saraylardan belge nakl edildi.
- 1950** Irak Kralı Faysal Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlandı. Haremdeki daire emrine verildi.
- 1950 – 1984**
- 1950** Dolmabahçe Sarayı'nın Otel yapılması gündeme geldi, bir grup siyasi de buna karşı çıkarak, daha da tuhaf teklifte bulundular, Saray'ı adliye yapmak gibi.³¹
- 1952** Irak Kral Naibi Abdulillah Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlandı
- 1952** Türkiye Büyük Millet Meclisi İdare Amirliği emriyle Dolmabahçe Sarayı Perşembe günleri için halka açıldı. Ziyaret başlangıç ve deneme olması nedeniyle haftada bir gün olarak belirlenmişti.
- 1952** Sekiz saray, köşk ve kasırda envanter çalışması yapıldı ve tarihi demirbaş olmak üzere 72.147 eşya tespit edildi.
- 1952** Milli Saraylar Müdürlüğü'nde ikinci envanter çalışması Tahsin Öz tarafından kurulan bir komisyon başkanlığında başlatıldı. Envanter defterleri fotoğrafsız olarak hazırlandı. Bu çalışmada bütün saray eşyaları "tarihi" ve "demirbaş" olarak iki kısma ayrılmış, tek numaralar tarihi, çift numaralar demirbaş kabul edilerek kaydedilmiştir. Daha sonra yapılan tespitlerde, demirbaş olarak kaydedilen eşyalar içinde de tarihi objeler olduğu görülmüş ve bunların ayıklanması için bir başka envanter çalışmasına gerek olduğu değerlendirilmiştir. 1978 tarihinde yapılan envanter çalışmasında bu husus da ele alınmıştı.
- 14 Nisan 1953** 1950 yılında kurulan bir komisyonla Milli Saraylar bünyesinde yer alan Saray, köşk ve kasırlardaki mevcut tarihi ve demirbaş eşyalar tespit edilmiş, Nisan 1953 de defterlere işlenmiştir. Buna göre Dolmabahçe Sarayı'nda toplam 8538 tarihi eşya ve 50362 demirbaş kaydedilmiştir.

1953	Yunanistan Kralı I. Pavlos ile Kraliçe Frederika'nın Türkiye'yi ziyaretleri esnasında cumhurbaşkanı Celal Bayar ile birlikte Dolmabahçe Sarayı'nda görüştüler.
1954	Ürdün Kralı Hüseyin Bintellal Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlandı.
10 Temmuz 1964	Türkiye Millet Meclisi Başkanlık Divanı yaptığı toplantıda Dolmabahçe Sarayı'nın ilk defa halka açılması kararını verdi. 3340 ve 6512 sayılı kanunlara dayanılarak Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları halkın ve turistlerin ziyaretine açıldı ve 14 Ocak 1971 tarihine kadar ziyarete açık kaldı.
14 Ocak 1971	Bir ihbar üzerine Türkiye Millet Meclisi İdare Amirliği Dolmabahçe Sarayı'nı (sarayları) ziyarete kapattı.
01 Ekim 1974	Saray Muhafız Birliği, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı, Muhafız Taburu Anıtkabir Muhafız Bölüğü'nün 1. Kara Takımı Dolmabahçe Sarayı'nın emniyeti için görevlendirilmesiyle oluştu. 06 Kasım 1985 tarihinde birlik seviyesine yükseltildi.
1978	Milli Saraylar Müdürlüğü'nde, modern müzecilik anlayışına göre (objelerin fotoğrafları alınıp) envanter çalışmaları başlatıldı. Bu, Milli Sarayların tarihinde gerçekleştirilen üçüncü genel envanter çalışmasının başlangıç tarihidir.
1978	Milli saraylar Arşivi'nin oluşum süreci evrakın fişlerinin çıkartılmasıyla başlatıldı. Belgelerin ait olduğu nezaret Hazine-i Hassa olarak tespit edildikten sonra dairelerine göre ayrılarak fişler ona göre düzenlenmiştir. Milli saraylar Daire Başkanı İlhan Akşit döneminde başlatılan bu çalışmalarla ilgili olarak başasistan / sanat tarihçi Zümrüt Akşit ve Zarif Orgun raporlar hazırladılar.
1979	Boğazdan geçmekte olan Romanya bandıralı Independentia tankerinin patlaması sonucu Saray camlarının bir kısmı kırıldı.
1979	Çağdaş yöntemlerle bilimsel bir envanter çalışmasına başlandı, 72.147 obje yeniden ele alındı.
25 Haziran 1979	Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın 554 sayılı emriyle Saray turizme açıldı.
12 Ekim 1979	Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın 1287 sayılı emriyle ve yine bir ihbar üzerine Saray turizme kapatıldı.
Aralık 1979	Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın telefon emriyle Dolmabahçe Sarayı Selamlık Bölümü tekrar turizme açıldı.

16 Haziran 1981	Milli Güvenlik Kurulu İcra Dairesi'nin 1473 sayılı kararı ile Dolmabahçe Sarayı ziyaretlere kapatıldı.
14 Temmuz 1981	Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin 1757 sayılı emriyle tekrar ziyarete açıldı.
13 Ekim 1983	Milli Saraylar Müdürlüğü 2919 sayılı TBMM Genel Sekreterliği Teşkilat Kanunu çıkınca Milli Saraylar Daire Başkanlığı oldu.
1983	Ziyaretçi sayısı 250.000 oldu.

1984 – 1997

15 – 17 Kasım 1984	Milli Saraylar Sempozyumu düzenlendi. Sempozyumda yapılan tartışmalar sonucunda, Atatürk'ün <i>“Dün devletin yönetildiği, yönetenlerin içinde yaşadığı saray, köşk ve kasırlar artık ulusun, onun tek temsilcisi Büyük Millet Meclisi'nin sorumluluğundadır”</i> ilkesine bağlı olarak, Milli Sarayların çağdaş gelişmeler ışığında çok yönlü düşünülmesine ve halka açılmasına karar verildi.
--------------------	--

Sempozyum kararları doğrultusunda, yürürlükteki 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca çalışmalara başlandı.

15 – 17 Kasım 1984 “Dolmabahçe Sarayı Sanat Galerisi” açıldı

Kasım 1984	“Saraylarımızdan Tablolar I” adıyla karma bir resim sergisi açıldı.
1984	Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Fotoğraf Atölyesi kuruldu.
1984	Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Yayın – Tanıtım Bölümü kuruldu.

1985

03 Mayıs 1985	55 sayılı Başkanlık Divanı Kararıyla Dolmabahçe Sarayı gezi esasları belirlenmiştir.
04 Temmuz 1985	Dolmabahçe Sarayı Mefruşat Dairesi ve Kuşluk Bahçesi ziyaretçilerin hizmetine açıldı.
28 Kasım 1985	03 Mayıs 1985 tarihli TBMM Başkanlık Divanı Kararı ile Dolmabahçe Sarayı Harem Bölümü ziyarete açıldı.
28 Kasım 1985	Dolmabahçe Sarayı Harem I. Değerli Eşyalar Sergisi açıldı.

- 1985 Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Yıldız Şale Köşkü'nde Müze Rehberi hizmeti verilmeye başlandı.
- 1985 1984 Milli Saraylar sempozyumu sonrası alınan kararlar doğrultusunda, arşiv çalışmaları yeniden başlatıldı. Zarif Orgun yeniden saraya davet edilmiş ve bu kez arşivin ikinci yarısını oluşturan bölümün çalışmaları yine Uzman Vahide Gezgör ve Araştırmacı Güller Karahüseyin ile tamamlandı. Saray içindeki arşiv dokümanları ile Hazine-i Hassa koridorundaki defter ve belgeler birleştirilerek Mefruşat Dairesi'nde yeni düzenlenen bölüme yerleştirildi. Arşivin fişlenmesinde *Dünya Kütüphanecilik Kongresi*'nin 1934 yılında bastırılmış olduğu fişler örnek olarak alındı.
- 1985 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Mimari Araştırma Bölümü kuruldu.
- Aralık 1985 Tarihi kuşluk binaları çeşitli kanatlı hayvanlarla donatılarak kitle turizmine açıldı.
- 1986**
- 24 Kasım 1986 Dolmabahçe Sarayı II. Değerli Eşyalar Sergisi açıldı.
- Elektronik telefon santrali ve telsiz sistemi diğer köşk kasırlarla birlikte Dolmabahçe Sarayında da hizmete girdi ayrıca Dolmabahçe Sarayında kapalı devre TV sistemi kuruldu.
- 10 Şubat 1986 79 sayılı TBMM Başkanlık Divanı kararı ile daha önce 900 kişi ile sınırlandırılan ziyaretçi sayısı 1500 kişiye çıkartıldı.
- 1987**
- 23 Haziran 1987 Arşiv çalışanlarının verdikleri raporlarda Evrak-I 1399, Evrak-II 1690 adet olmak üzere toplam 3089 olarak gösterilerek 4715 defter olduğu kaydedilmiş, ayrıca 542 adet de keşif defteri olduğu belirtilmiştir
- Aralık 1987 Milli Saraylar Dergisi ilk kez Türkçe olarak yayınlandı.
- 1988**
- Dolmabahçe Sarayı kompleksine ait olan Bayıldım bahçesine inşa edilmesine izin verilen Swiss Hotel, sarayın havalandırma kanallarının kapanmasına neden oldu ve nem oranında artış yaşandı.
- 1988 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Kağıt ve Cilt Atölyesi kuruldu.

1988	Başlangıçta Milli Saraylar Müdürlüğü'ne bağlı olan Rehberlik Hizmetleri TBMM Vakfı'na bağlandı.
Mayıs 1988	Milli Saraylar Dergisi İngilizce olarak yayınlandı.
17 Kasım 1988	Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk ziyaretçilerin hizmetine açıldı.
20 Aralık 1988	29'nolu Divan Kurulu kararı ile TC vatandaşları için indirim günleri uygulamasına Cumartesi gününün de ilave edilmesine karar verilmiştir.
1989	Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nca Dolmabahçe Sarayı'nı anlatan ilk kitap yayınlandı.
1990	
25 Aralık 1990	Dolmabahçe Sarayı da dahil olmak üzere dahil Milli Sarayları oluşturan saray, köşk ve kasırlarda haftada iki olan halk günü sayısı üçe çıktı. Karar 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren uygulanacaktır.
1990	Ziyaretçi sayısı 279.849 oldu.
1991	Körfez savaşı sırasında Milli Saraylarda yabancı ziyaretçi Sayısında %100 oranında azalma oldu.
	Bu tarihte arşivde, 5284 defter, 3107 evrak (zarf) bulunduğu tesbit edildi.
Nisan 1991	Dolmabahçe Sarayı müstemilatından ve Beşiktaş Askerlik Şubesi'nin kullanımında bulunan tarihi alan ve yapılar hakkında bir rapor hazırlandı. Bu yapılar içinde Saray Salamurhanesi olabilecek bir yapı tespit edildi.
Nisan 1991	Dolmabahçe Sarayı'na ilk bilgisayar (Apple Macintosh FX II), envanter, masaüstü yayıncılık ve idari işlerde kullanılmak amacıyla girdi.
21 Temmuz 1991	Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda Cumhurbaşkanı Özal tarafından ABD Başkanı George Bush onuruna yemek verildi.
Kasım 1991	41 numaralı oda Cumhurbaşkanlığına tahsis edildi. Bakım ve onarımı yapıldı.
1991	Ziyaretçi sayısı 223.956 oldu.
1993	
21 Ağustos 1993	Dolmabahçe Sarayı Cariyeler ve Abdülmecid Efendi Kütüphanesi ziyaretçilerin hizmetine açıldı.

- 1993 Harem Bölümü'ne ek olarak Cariyeler Bölümü ziyarete açıldı.
- 1993 I. Hareket Köşkü olarak bilinen yapı Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA)'ya tahsis edildi.
- 1994** Dolmabahçe Sarayı ziyaretçi sayısı 410.153, elde edilen gelir 27.508 YTL oldu.
- 1994 Başbekçi ve bekçilerin sürekli olarak ziyarete gelen protokol dahil zevat ve dünyanın her ülkesinden gelen ziyaretçilerle karşı karşıya kaldığından giyimde disiplinin sağlanması ve estetik açıdan tek tip elbise giyilmesi gereği duyuldu.
- 1995** Daha önce Devlet Malzeme Ofisi kullanımında olan Matbah-ı Amire Milli Saraylara katıldı, restorasyonu yapıldı.
- 1995 Dolmabahçe Sarayı ziyaretçi sayısı 425.423 oldu.
- 1995 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Taşınabilir Eşya ve Restorasyon ve Konservasyon Bölümü (tekstil, halı, hasır, porselen, cam ve madeni eşyaların restorasyon çalışmalarını yürütmek için) kuruldu.
- 1995 Daha önceleri Beşiktaş Kaymakamlığı ve Emniyet Müdürlüğü'nün kullanımında Dolmabahçe Sarayı Musahiban Dairesi yapılan restorasyonun ardından Milli Saraylar bünyesine katıldı.
- 1995 II. Hareket Köşkü olarak bilinen yapı Birleşmiş Milletler Karadeniz Çevre Projesi Koordinasyon Birimi'nin kullanımına verildi.
- 1996** Dolmabahçe Sarayı'nda kanal temizliği yapıldı. Dolmabahçe sarayı altyapısı içindeki otel inşası ile kapanan havalandırma tünellerinin iç temizliğinin yapılarak açıldı ve bina temellerine ulaşan rutubet kısmen önlendi.
- 1996 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Tablo Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı kuruldu.
- 1996 Saray girişinde çağdaş elektronik sistemle güvenlik güvenlik kontrolünün sağlanması için Giriş Güvenlik Sistemi Dolmabahçe sarayı'nda hizmete sokuldu.
- 1996 Dolmabahçe Sarayı ziyaretçi sayısı 454.134 oldu.
- 1996 Projelendirme çalışmaları başlatıldı.

1996 Dolmabahçe Sarayı'nda zemin ve sualtı kıyı bandı araştırması yapıldı. Dolmabahçe Sarayı'nın deniz kıyısındaki kesiminde kalan kıyı çizgisi boyunca, Saray duvarları, zemin kuşağı arasında çökme, batma, kayma ve aşınma gibi fiziksel olaylar, İstanbul Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Sualtı Teknolojisi Programı Başkanlığı'nca, dalgıçlar tarafından, sualtı video film ve fotoğraf makineleriyle tespit edildi. Saray'ın kıyı hattı boyunca, 0-30 metre derinliklerinin ayrıntılı dip haritası çıkarıldı, çökme ve çatlaklara ilişkin veriler toplandı.

1997 – 2006

- 27 Ocak 1997 Dolmabahçe Sarayı İç Hazine ziyaretçilerin hizmetine açıldı.
- 7 Haziran 1997 Dolmabahçe Sarayı Matbah-ı Amire'nin 2421 m²'lik alanı I. Uluslararası Öğrenci Trienali ile Dolmabahçe Kültür Merkezi olarak açıldı.
- Aralık 1997 İtalyan Kültür Merkezi ile birlikte Oryantalist İtalyan Ressamlar Sergisi açıldı.
- 1997 Kanalların temizleme çalışmalarına başlandı. Swiss Hotel binası yüzünden kapanan havalandırma kanalları yapılan çalışmalarla yeniden açıldı.
- 1997 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Saat Onarım Atölyesi kuruldu.
- 1997 Uğur Dündar Dolmabahçe Sarayı depoları ve bodrum katı mekanlarına yönelik program yaptı. Bu program nedeniyle bir süre de olsa kamuoyunda Milli Saraylar hakkındaki bir imaj oluştu. Bu imajı olumluya çevirmek için yapılan çalışmalar etkinci kısa zaman sonra gösterecek ve kurumsal kimliğine olan güvenini yeniden kazanan Milli Saraylar bilet fiyatlarındaki indirim, kültürel programlar vb etkinliklerle bir yandan halka kapılarını açmaya başlamış öte yandan tarihi objelerin depolarının yeniden düzenlenmesi, bilimsel envanter programının başlatılması, arşiv belgelerinin dijital ortama aktarılarak nesiller boyu intikalinin sağlanması, gibi altyapısal çalışmalarla da uzun soluklu etkinlikleri başlatmıştır.
- 1997 Dolmabahçe Sarayı'na ilk internet bağlantısı sağlandı.
- 1997 Görüntülü Tanıtım Projesi. Dolmabahçe Sarayı Hazine Kapı önünde ve Mefruşat Dairesi Bahçesi'nde Japonya Büyükelçiliği ile yapılan işbirliği sonucunda Sony Firması tarafından iki adet büyük ekran, Milli Saraylar bünyesinde bulunan saray, köşk ve kasırlar hakkında Audio – Visuel

sunumlarla ziyaretçileri bilgilendirmek amacıyla hizmete sokuldu.

1997 Ziyaretçi sayısı 437.937 oldu.

1998

25 Eylül 1998 Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi'nin deniz cephesi bölümünün fotogrametri ile çizimi çalışmaları İstanbul Teknik Üniversitesi Jeodezi Anabilim Dalı Başkanlığı'na yapıldı.

10 Kasım 1998 Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda Atatürk'ü Anma Etkinlikleri kapsamında "Sarı Zeybek" isimli defile gerçekleştirildi.

1998 İlk kez bu tarihte Başkanlık Divanı engelli insanlara Milli Sarayların ziyarete açık binalarını ücretsiz gezme hakkı tanıdı.

1998 Tablo ve Restorasyon Merkezi'nin kurulmasından sonra Dolmabahçe Sarayı'nın çeşitli mekanlarında terk edilmiş bir çok tablo, Dolmabahçe Sarayı Gedikli Cariyeler Binası'nda, Batılı ülkeler standardında bir raylı tablo depolama sistemi yaptırılarak hizmete sokuldu.

1998 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylarda çalışanlara ve dışarıdan gelecek araştırmacılara hizmet vermek amacıyla sanat, sanat tarihi, mimarlık tarihi, koruma ve restorasyon konuları ağırlıklı olan İhtisas Kütüphanesi oluşturuldu.

1998 Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermek üzere Soba Onarım Atölyesi kuruldu.

1998 Dolmabahçe Sarayı Personel Kartlı Giriş, Çıkış ve Turnike Sistemi Kuruldu

1998 Ziyaretçi sayısı 436.935 oldu.

1999

16 Eylül 1999 - 25 Eylül 2000 17 Ağustos 1999 depremi yüzünden Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda geniş kapsamlı bir koruma onarım ve güçlendirme çalışmaları yapılmış, bu kapsamda salonun galeri katı, özgün aydınlatma elemanlarına kavuşturmuştur.

1999 Saray Girişi, Barbaros Kapı ve Kültür Merkezi girişlerine X Ray Kontrol Cihazı Binaları yapıldı ve hizmete girdi.

1999	Dolmabahçe Sarayı'nda engelli ve VIP ziyaretçi ulaşımı için 4 adet akülü araç alınarak hizmete sokuldu.
1999	Ziyaretçi sayısı 284.079 oldu.
2000	Ziyaretçi sayısı 341.118 oldu
25 Kasım 2002	1924-1953 yılları arasında Dolmabahçe Sarayı başta olmak üzere Milli Saraylar koleksiyonundan çeşitli kurumlara gönderilmiş eşyaların geri kazanılması girişimleri sonucuna Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nde bulunan ojelerin bir kısmı iade edildi. Objeler plastik sandıklar içinde bir kamyonla Dolmabahçe Sarayına getirildi. Mobilya gurubu; (dolap, vitrin, etajer, koltuk, seccade, tavan askısı) 24 adet, Porselen mamuller; (kase, seramik vazo) 10 adet, Metal objeler; (hardallık, fâraş, sigara tablası, tepsi, tuzluk, çorbalık, sahan, çaydanlık, yemişlik ayağı) 290 adet, Tabak ve kaseler; (yemek ve balık pay tabağı, yemek tabağı, razbuş, taam piyatası, meyve piyatası) 1810 adet, Çatal, bıçak, kaşık, kepçe; 4386 adet, Kristal ve cam mamuller; 1427 adet olmak üzere toplam 7947 adet obje iade edilmiştir.
26 Eylül 2003	Türkiye'nin ilk saat müzesi Dolmabahçe Sarayı İç Hazine Dairesi'nde TBMM Başkanı Bülent Arınç tarafından açıldı. Dolmabahçe Sarayı Saat Müzesi'nde tamamı Milli Saraylar Saat Seksiyonu tarafından onarılan 65 adet tarihi saat ziyaretçilerin ilgisine sunuldu, müze için ayrıca ziyaretçi broşürü de bastırıldı. Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk açıldı. Osmanlı Sarayı'ndaki Av Köşkü uygulamasının, Dolmabahçe Sarayı'ndaki yansıması olan Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk restore edilmesinin ardından açıldı. Dolmabahçe Sarayı Değerli Eşyalar Sergisi III açıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Cumhurbaşkanlığı başta olmak üzere önemli kurum ve kuruluşlarına gönderilen eşyalardan oluşan sergi TBMM Başkanı Bülent Arınç tarafından açıldı.
2003	Ziyaretçi sayısı 439.518 oldu.
2004	
26 Ocak 2004	Abdülmecid Efendi Resim Sergisi açıldı. Son Halife Abdülmecid Efendi'nin 36 adet tablosu, eskizleri, resim araç ve gereçlerinden oluşan sergi Dolmabahçe Sarayı 50 numaralı koridorda TBMM Başkanı Bülent Arınç tarafından açıldı. Abdülmecid Efendi'nin torunu Neslişah Sultan da açılıшта hazır bulundu.

Abdülmecid Efendi Kütüphanesi açıldı. Dolmabahçe Sarayı bünyesinde bulunan ve son Halife Abdülmecid Efendi'ye ait olan kütüphane TBMM Başkanı Bülent Arı tarafından açıldı. Abdülmecid Efendi'nin torunu Neslişah Sultan da açılışta hazır bulundu.

Dolmabahçe Sarayı'nda, sarayın çeşitli mekanlarında bulunan kuş motifli resimlerden oluşan Saray Süslemeleri'nde Kuş Sergisi açıldı.

21 Nisan	Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda TMATA Müzik Grubu tarafından 2 Geleneksel Türk Müziği Konseri verildi.
15 Temmuz	Milli Saraylar Bilgi İşlem Merkezi Altyapısı tamamlanarak TBMM Başkanı Bülent Arı tarafından hizmete sokuldu.
15 Temmuz	Dolmabahçe Sarayı'nda Milli Saraylar Daire Başkanlığı Koleksiyonu'nda bulunan değişik objelerin yer aldığđ Değerli Eşyalar Sergisi TBMM Başkanı Bülent Arı tarafından açıldı.
2 Temmuz	Dolmabahçe Sarayı Kafeteryası başta olmak üzere Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlı köşk ve kasırlardaki kafeteryalarda kablosuz internet hizmeti sunulmaya başlandı.
9 Eylül	Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinliğin ilkinde Prof. İber Ortaylı "19. Yüzyıl Osmanlı Sarayı"nı anlattı.
18 Eylül	Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda Osmanlı Saray Ressamı İtalyan Fausto Zonaro'nun 100 kadar önemli eserlerinden oluşan sergi "Doğumunun 150. Yılında Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro" TBMM Başkanı Bülent Arı ve Zonaro'nun torunu Yolanda Trevigne tarafından açıldı. Serginin hazırlıęđ Milli Saraylar Daire Bařkanlıęđ ve İtalyan Kültür Merkezi yoğun işbirliği içinde gerçekleştirildi. İki ay süreyle açık kalan sergiyi yüz binden fazla ziyaretçi gezdi.
	Sergi aılıřđ dolayısıyla sanatçı Emre Arı açılışa katılan konuklar onuruna İtalyan ve Türk bestecilerin eserlerinden oluşan bir konseri Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda verdi.
7 Ekim	Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinliğin ikincisinde Prof. Ekmeleddin İhsanoğlu "Osmanlı'da Bilim"i anlattı.
19 Ekim	TBMM Başkanı Bülent Arı tarafından Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu'na Dolmabahçe Sarayı Has Bahçe'de kokteyl

verildi. Kokteyle Yeşiller Grubu Eş Başkanı Daniel Con Bendit ve pek çok Avrupalı parlamenter konuk oldu, konuklar 2Doğımunun 150. Yılında Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro' sergisini de gezdiler.

- 30 Ekim Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda Avrupa Kültür Sanat Vakfı Ödül Töreni yapıldı. TBMM Başkanı Bülent Arınç'a 'Yılın Siyasetçisi' ödülü verildi.
- 10 Kasım Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda "Atatürk Paneli" yapıldı. Panele konuşmacı olarak Prof. Toktamış Ateş, Prof. Ahmet Mumcu ve Akkan Suver katıldılar.
- 28 Kasım Bosna'dan İzler Sergisi açıldı. TBMM Başkanı Bülent Arınç ve Bosna Hersek Meclis Başkanı Şefik Caferović'in birlikte açtıkları sergide Bosnalı ressam, heykeltıraş ve hat ustalarının eserlerinden oluşan zengin bir koleksiyon Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda ziyaretçilerle buluştu. Sergide yer alan eserler arasında 600 yıllık Bogomil sikkeleri ve papalığın Bogomiller'e yazdığı mektup da yer aldı.
- 15 Aralık Dolmabahçe Sarayı Musahıban Dairesi Başbakanlık İstanbul Çalışma Ofisi olarak kullanılmak üzere, TBMM Başkanlık Divanı'nın kararıyla Başbakanlık kurumuna tahsis edildi.
- 2004 Dolmabahçe Sarayı Musahıban Dairesi Restorasyonu tamamlandı. Dolmabahçe Sarayı sınırları içinde olan ve uzun yıllar Beşiktaş Kaymakamlığı tarafından kullanılan Musahıban Dairesi, 1996 yılında tamamen boşaltılıp Milli Saraylar daire Başkanlığı'na teslim edilmişti. Binanın mimari rölöve, restütisyon, restorasyon projeleri 1997 yılında yapıldı, 1997 yılında restorasyon çalışmalarına başlandı ve 2004 yılında tamamlandı.
- 16 Aralık Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinliğin dördüncüsünde Hıfzı Topuz "Dünden Bugüne Avrupa Yolculuğumuz" konulu bir sunum yaptı.
- 20 Aralık Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen Saray Konserleri'nin ilkinde Bursa Devlet Klasik Türk Müziği Topluluğu konser verdi. "Saraydan Besteler" isimli konserde, sultan bestekârların eserlerinden oluşan bir repertuarla dinleyicilere sunuldu.

2004 yılında çıkartılan yeni Ayniyat Yönetmeliğiyle "tarihi eşya" ve "demirbaş eşya" kavramları yeniden tanımlanmıştır. Buna göre daha önce "demirbaş eşya" konumunda olan Atatürk'ün kullandığı objeler tarihi eşya konumuna

getirilmiştir. Yeni yönetmelikle sayım ve zimmet konusunda zincirleme zimmet esası getirilerek sekiyon sorumlularının da zimmetten mesul olmaları sağlanmıştır. Milli Saraylar tarihinde ilk kez bu ayniyat yönetmeliğiyle Milli Sarayların kendi birimleri dışındaki kurumların kültürel etkinliklerine de eser gönderilmesi mümkün olmuştur. Kalite yönetim sistemi çalışmaları başlatılmış ve 2007 yılında ISO 9001 kalite belgesi alınmıştır.

2004 Ziyaretçi sayısı 511.145 oldu.

2005

13 Ocak 2005 Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinliğin beşincisinde Prof. Prof. Mim Kemal Öke "Tarihin Sonu" adlı sunumunu yaptı.

14 Şubat Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinliğin altıncısında Hilmi Yavuz "Avrupa Birliği Yolunda Türkiye"yi anlattı.

21 Mart Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinliğin konukları TBMM Genel Sekreteri Rauf Bozkurt, TBMM Başkan Yardımcısı İsmail Alptekin, Prof. Burhan Kuzu, eski TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk ve gazeteci yazar Prof. Mehmet Altan'dı. Katılımcılar "1877'den Günümüze Demokrasi Yolculuğumuz"u anlattılar.

15 Nisan Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen Saray Konserleri'nin ikincisinde İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Topluluğu "Alaturka Sevdalar" isimli konser verdi.

23 Mayıs Sarayda Tarih Sohbetleri adı altında, Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen etkinlikte Prof. İskender Pala "Şair Sultanlar" ı anlattı.

3 Haziran Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen Saray Konserleri kapsamında sanatçı Melahat Gürses "Narçiçeğim" isimli konseriyle sanatseverlerle buluştu.

14 Haziran Camda Sanatsal Yansımalar Sergisi açıldı. Milli Saraylar Daire Başkanlığı öncülüğünde, İtalyan Kültür Merkezi ve 3. Boyut A.Ş.'nin ortaklaşa düzenledikleri ve Türk ve İtalyan sanatçıların eserlerinin yer aldığı sergi Dolmabahçe Sarayı 50 numaralı koridorda açıldı.

5 Temmuz Türk Musikisi Araçları Sergisi TBMM Başkanı Bülent Arınç tarafından açıldı. Aynalıkavak Kasrında muhafaza edilen

musiki araçları, orijinal notalar ve taş plaklardan oluşan koleksiyon Dolmabahçe Sarayı Camlı Köşk'ün alt katında ziyaretçilerle buluştu.

6 Temmuz

Batı Tarzı Saray Mobilyasında Osmanlı Kimliği Sergisi TBMM Başkanı Bülent Arınç tarafından açıldı. Dolmabahçe Sarayı Kültür Merkezi'nde açılan sergi Milli Saraylar Daire Başkanlığı ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi işbirliği ile gerçekleştirildi.

Dolmabahçe Sarayı Has Bahçe'de Milli Saraylar ve Beşiktaş Belediyesi işbirliği ile 130 çocuğun sünnetinin yapıldığı 'Sünnet Şöleni' gerçekleştirildi. Çeşitli gösteri ve eğlencelerin düzenlendiği etkinliğe TBMM Başkanı Bülent Arınç da katıldı.

10 Eylül

Hoca Ali Rıza Retrospektif Sergisi Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda açıldı. Ölümünün 75. yılında, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı ve Yapı Kredi Kültür Sanat A.Ş. işbirliği ile gerçekleştirilen sergide Hoca Ali Rıza'nın 47 yıllık sanat hayatı boyunca yaptığı 263 adet eser sergilendi.

23 Kasım

Leonardo de Mango Sergisi TBMM Başkanı Bülent Arınç ve İtalya Cumhurbaşkanı Carlo Azeglio tarafından Dolmabahçe Sarayı Muayede salonunda açıldı. Sultan II. Abdülhamid döneminde İstanbul'a gelen ve ölümüne kadar İstanbul'da yaşayan sanatçının eserleri ölümünün 75. yılında, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Yapı Kredi Kültür Sanat A.Ş., İstanbul İtalyan Kültür Merkezi ve Bali Kültür Heyeti'nin işbirliği ile gerçekleştirildi.

10 Kasım

Dolmabahçe Sarayı'nın değişik mekanlarında Atatürk'ü Anma Törenleri kapsamında farklı ve özgün etkinlikler yapıldı. 9 Kasım'da sanatçı Emel Sayın Atatürk'ün sevdiği şarkılardan örnekler sundu. 10 Kasım gecesi "Atatürk'ün Sevdiği Yemekler" den oluşan bir mönü anma gecesine katılan konuklara sunuldu. "Kültür İnsanı Atatürk" isimli resim sergisi Yapı Kredi A.Ş.'nin katkılarıyla Dolmabahçe Sarayı Harem Bahçesi'nde açıldı. Dolmabahçe Sarayı Paşalar Dairesi'nde "11 Kasım 1938 Tarihli Gazete Başlıkları" adlı sergi açıldı. "Atatürk'ün Sevdiği Rumeli Şarkıları" isimli müzik dinletisi Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda Mimar Sinan Üniversitesi öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirildi. 14 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda "Atatürk ve Çocuklar" konulu konferans araştırmacı Salim Koçak tarafından verildi. Atatürk'ün son günlerini geçirdiği Savarona Yatı anma etkinliklerinde ilk olarak Dolmabahçe Sarayı açıklarında demirledi ve ziyaretçilerin gezisine açıldı. Atatürk'ün silueti gece Dolmabahçe Sarayı duvarlarına yansıtıldı ve üç gece İstanbullular Atatürk'ün siluetini Dolmabahçe Sarayı duvarlarında gördüler.

23 Kasım	Başkanlık Makamının 1563/8561 sayılı Olur'u ile Dolmabahçe Kültür Merkezinin tamamı "Depo-Müze" olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.
2005	Çocuklar için hazırlanan Dolmabahçe Sarayı Masal CD'si çıktı.
2005	Dolmabahçe Sarayı Enformasyon Masası Dolmabahçe Sarayı Saat Kulesi'nde açıldı.
2005	Ziyaretçi sayısı 718.062 oldu.
2006	23–26 Kasım tarihleri arasında "150.yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslar arası Sempozyumu" düzenlendi. Sempozyum için Selamlık Medhal Salon ve Harem Binek Salonu kullanıldı.
2006	Ziyaretçi sayısı 680.148 oldu.
2007	
29 Ocak 2007	Dolmabahçe Sarayı kamera güvenlik sistemi sarayın iç ve dış mekanlarının 24 saat izlenmesi amacıyla hizmete girdi. Saray çevresine 79 saray içine 101 kamera yerleştirildi.
26 Nisan 2007	128'nolu Divan Kararıyla TBMM'ne bağlı Saray, Köşk ve Kasırların bakım, onarım ve restorasyonu için gerekli olan vasıflı personel ihtiyacının karşılanması için restorasyon konusunda eğitim yapacak Milli Saraylar Meslek Yüksek Okulu kurulması amacıyla Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından açılacak olan Milli Saraylar Meslek Yüksek Okulu için Yıldız Şale Köşk bahçesinde bulunan azı binaların YTÜ'nin kullanımına verilmesi ve Meslek Yüksek Okulu'nun atölye ve donanım ihtiyacı ile eğitim ve öğretime başlayabilmesi için yapılacak diğer hususların TBMM Başkanlığı ile YTÜ arasında yapılacak bir protokolle belirlenebilmesi için Meclis Başkanlığına yetki verilmesine karar verilmiştir.
2008	
11 Haziran 2008	29'nolu Divan Kararı ile TBMM'ne bağlı Saray, Köşk ve kasırların ve Depo-Müze'nin Türk Hava Yolları vasıtasıyla yurt dışından gelen ve İstanbul aktarmalı olarak yurtdışında başka bir noktaya taşınacak transit yolculara, ziyarete açık gün ve saatlerde düzenlenecek protokol kapsamında THY A.Ş.Genel Müdürlüğünde ücretsiz olarak ziyaret ettirilmesine ilişkin öneri kabul edildi.

2009

- 13 Mayıs 2009 48'nolu Divan kararıyla ilk kez 18/24 Mayıs müzeler haftasında bu tarihe kadar sadece T.C. Vatandaşlarının yararlandığı ücretsiz gezi hizmetinin kapsamı genişletilerek yabancı ziyaretçiler de dahil edildi. Yine anı kararda Dolmabahçe Sarayı'nın randevu sistemini uygulanacağı, gezilerin rehber eşliğinde yapılacağı ve Sarayların, Kasır, Köşklerin ve Fabrikaların iç mekanlarında fotoğraf çekiminin yasaklandığı ilan edilmedi.

DİPNOTLAR

¹ Haluk Şehsuvaroğlu,160

² A.g.e., 40

³ Salih Keramet Nigar, **Halife İkinci Abdülmecit** (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri,1964),10

Bilal N.Şimşir, **Doğunun Kahramanı Atatürk** (İstanbul: Bilgi Yayınları,1999),135

⁴Haluk Şehsuvaroğlu ,**Tarihi Odalar**, (İstanbul: İnkılap Yayınevi,1954) Tarihi Odalar, 164

⁵ İ. H. Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**. İstanbul:Yeşilay Cemiyeti Yayınları,1976: 185 – 186

⁶Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kurumsal Arşivi, Zarif Orgun tarafından 19 Şubat 1986’da hazırlanan rapor

⁷ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 816, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 10.40..13.

⁸ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2071, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 14.37..3.

⁹ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 1525, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 12.75..15.

¹⁰ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2389, Dosya: 50-4, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 15.53..2.

¹¹ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2476, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 15.57..12.

¹² Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 2523, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 15.59..19.

¹³ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 3877, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 20.46..18.

¹⁴ Tarihi Odalar, sf. 65–66

¹⁵ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 5631, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 25.52..20.

¹⁶ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 5845, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 26.63..15.

¹⁷ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 6515, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 28.26..10.

¹⁸ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 7266, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 30.63..20.

¹⁹ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 8214, Dosya: 132-76, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 4.39..1.

²⁰ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Dosya: A1, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 1.6..8.

²¹ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 13941, Dosya: 132-123, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 34.14..4.

²² Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 13956, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 34.14..19.

²³ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 14110, Dosya: 132-127, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 35.22..13.

²⁴ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Sayı: 11788, Dosya: 403-4, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 23.67..10.

²⁵ Ali Kılıç, **Hastalığından Ölümüne Kadar Atatürk’ün Neşredilmemiş Hatıraları**, Tasvir Gazetesi 1945, Tarihi Odalar, 169

²⁶ Tarihi Odalar, 170

²⁷ Ali Esen Minkari, **1950–1960 Yılları Arasında İktisadi Kalkınma ve Gelişme**,(Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları: 6,1992); Burhanettin Ulutan’ın Önsözü, V

²⁸ Tarihi Odalar, sf.

²⁹ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Dosya: 13237, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer No: 139.993..7.

³⁰ Başbakanlık Devlet Arşivleri, Dosya: 25940, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer No: 213.448..13.

³¹ Dolmabahçe Sarayı, **Tarih Dünyası Dergisi**, No. 6, 30 Haziran 1950,8

EK 1b

KÖY ENSTİTÜLERİ PROGRAMINDA YERALAN ODOKUZ ESAS

Enstitü programında yer alan esaslar;

1. Bisiklet, motosiklet, otomobil ve su motorları gibi araçları kullanma
2. Yüzme, Ata binme, Tırmanma, Yürüyüş, Kürek çekme vs.
3. Enstitü arazisini ağaçlandırma, çiçeklendirme, yol yapma, su kanalı açma, bataktık kurutma, sulama, bitki yetiştirme, bayındırlık işleri.
4. Hayvan ve bitki bakımı.
5. Mandolin, el ve ağız armonisi, fülüt gibi bir müzik aleti çalma.
6. Yöreden başlayarak milli oyunları öğrenme.
7. Kantin ve kooperatif tesis etme.
8. Yakın çevrenin incelenmesi.
9. radyo ve gramofondan müzik dinleme alışkanlığı kazanma.
10. Gazete, radyo ve dergilerden aktüaliteyi takip etme.
11. Köy hayatıyla ilgili eserlerde başlayarak kitaplık kurma.
12. İnşaat, atölye ve fotoğrafçılık derslerinin bulunulan şartlar içinde basit eşyalarla yürütülmesini öğrenme.
13. Eğlence ve temsil programları hazırlama, köylerde yaşayan halk oyunlarına yer verme.
14. Halkla ilişkilerin nasıl kurulacağını öğrenme.
15. Tutumlu, sağlıklı ve temiz olma, düşkünlere yardım etme alışkanlığı kazanma.
16. Müşküleri yenme gücü kazanma.
17. Bütün faaliyetlerde planlı, süratli iş görme ve işi başarmayı esas ilke olarak kabul etme.
18. Anayasanın ikinci maddesinde yazılı olan cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılık ilkelerini Türk milletin yükselmesinin ana ilkeleri bilme ve engel tanımadan uygulayabilmedir.
19. Bölgeden başlayarak tarihi, etnolojik, jeolojik ve zirai değeri olan eşya ile yurt müzesi kurmak

Ek2

KAMU GÖREVLİLERİ ETİK SÖZLEŞMESİ

Kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla;

- Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak, hizmet kalitesini yükseltmek ve toplumun memnuniyetini arttırmak için çalışmayı,
- Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük, hesap verilebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,
- Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde hizmet gereklerine uygun davranmayı,
- Görevimi, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda ve bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,
- Kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmamayı ve kullandırmamayı, bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,
- Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikâyet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı, hizmetten yararlananlara, çalışma arkadaşlarıma ve diğer muhataplarıma karşı ilgili, nazik, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,
- Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik davranış ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve hizmet sunmayı taahhüt ederim.

Kamu Görevlisinin
Adı ve Soyadı:
Görevi:
Sicil Numarası:

İmza:
Tarih:

Ek 3

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MİLLİ SARAYLAR AYNİYAT YÖNETMELİĞİ

Başkanlık Divanı Karar :
Tarihi 04/03/2004
Karar No : 33

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı Milli Saraylarda mevcut her türlü tarihi ve demirbaş eşya ile levazım ve inşaat malzemelerinin kaydı, kullanılması ve korunması, kayıttan silinmesi, imhası veya satışları ile ilgili ayniyat muhasebesi usul ve esaslarını düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönetmelik, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı Milli Saraylarda mevcut her türlü tarihi eşya, demirbaş eşya ve mefruşat ile inşaat, levazım ve demirbaş ambarları stok işlemlerini kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönetmeliğin dayanağı, 19/10/1983 tarihli ve 2919 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Teşkilat Kanununun 3 ve 13 üncü maddeleri ile 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunudur.

Tanımlar

Madde 4.- Bu Yönetmelikte geçen;

Başkanlık : Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığını,

Genel Sekreterlik : Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Genel Sekreterliği

Daire Başkanlığı : Milli Saraylar Daire Başkanlığını,

Saymanlık : Milli Saraylar Daire Başkanlığı Mal Saymanlığını,

Birim : Daire Başkanlığına bağlı saray, köşk, kasırlar ile şube müdürlüklerini ve Mal Saymanlığını,

Zimmet Sorumlusu : Tarihi ve demirbaş eşya ile diğer malları zimmetinde bulunduran saray, köşk, kasır amir ve müdürlerini; özgün tasnifli depoları

bulunan seksiyon sorumlularını ve yeni demirbaşlarla ilgili olarak görevlendirilen demirbaş sorumlularını,

Obje : Birimlerdeki her türlü tarihi ve demirbaş eşya ile her türlü malzemeleri,

Seksiyon Sorumlusu : Belirli grup eserler üzerinde uzmanlaşmış ve Başkanlıkça sorumlulukları onanmış müze araştırmacılarını ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

Tarihi Eşya, Demirbaş Eşya, İnşaat ve Levazım Malzemeleri Nitelikleri

Tarihi Eşya

Madde 5- Daire Başkanlığına bağlı saray, köşk ve kasırlarda bulunan ve geçmiş zaman saray yaşantısından kalan objeler ile Ulu Önder Atatürk'ün saray, köşk ve kasırlarımızda kullandığı maddi, manevi, tarihi, kültürel ve bedii değer ifade eden her türlü objeyi ihtiva eder.

Mevcut 1952 yılı envanter kayıtlarında Demirbaş olarak tanımlanmış oldukları halde, yukarıda belirtilmiş olan özellikleri taşıdıkları, bu Yönetmeliğin 15 inci maddesi hükmü uyarınca yapılan değerlendirme sonucu kayıtlarına şerh düşülen objeler de tarihi eşya olarak kabul edilirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Görev ve Sorumluluklar

Mal Saymanı

Madde 8- Daire Başkanlığı yönetiminde bulunan tüm birimlerdeki tarihi ve demirbaş objelerle ilgili işlemler; bağlı inşaat, levazım ve demirbaş ambarlarında bulunan malzeme hareketleri ile diğer ayniyat muhasebesi uygulamalarının usulüne uygun yapılmasından sorumlu ve dönem hesabını Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına vermekle yükümlü olan kişidir.

Zimmet Sorumlusu

Madde 9- Tarihi ve demirbaş eşya teslim edilen saray, köşk ve kasır amir ya da müdürleri; özgün tasnifli depoları bulunan seksiyon sorumluları ile yeni demirbaş eşyalarla ilgili olarak birim müdürlüklerinin teklifi ve Daire Başkanının onayıyla görevlendirilen demirbaş sorumlularıdır. Bu görevliler, kendilerine teslim edilen tarihi ve demirbaş objelerin korunmasını, kontrolünü ve güvenliğini sağlamak ve istenildiğinde yetkililere göstermekle yükümlü olup bu objelerle ilgili olarak saymana ve sıralı amirlerine karşı sorumludurlar.

Zimmet sorumluları 2/6/1934 tarihli ve 2489 sayılı Kefalet Kanununa tabi olup sorumluluklarını, kendilerine bağlı yardımcılarını, koruma amirleri ve koruma memurları aracılığıyla müteselsil sorumluluk esasları doğrultusunda yerine getirirler.

Seksiyon Sorumlusu

Madde 10- Seksiyon sorumluları, bu Yönetmeliğin 15 inci maddesinde belirtildiği şekilde tasnife tabi tutularak kendilerine sorumluluğu verilen objeleri izlemek, kültürel envanter bilgilerini oluşturmak amacıyla gerekli çalışmaları yapmak ve yaptırmak, belirlenmiş olan periyotlarda gözetim raporlarını ilgili birim amirleriyle birlikte düzenlemekle yükümlüdürler. Gözetim raporlarında belirtilen hususların takibinden, ilgili birim zimmet ve seksiyon sorumluları birlikte sorumludur.

Seksiyonlarına ait tasnifli depoları bulunan ve bu depolardaki objelerle ilgili kendilerine zimmet verilenler, bu depolarda bulunan objelerin kültürel envanteri, bakımı, kontrolü ve korunmasıyla ilgili tedbirleri almakla yükümlüdürler. Zimmet alan seksiyon sorumluları Kefalet Kanununa tabidir.

Seksiyonlara ait depo anahtarlarından biri ilgili birim zimmet sorumlusunda, diğeri de seksiyon sorumlusunda bulunur ve depoların açılıp kapanması tutanak ile tespit olunur.

Demirbaş Sorumlusu

Madde 11- Daire Başkanlığına bağlı saray, köşk ve kasırlar dışında kalan birim amirleri, bu Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde belirtilmiş olan demirbaş eşyaların takibi amacıyla, Daire Başkanlığının onayıyla görevlendirecekleri bir personeli Saymanlığa bildirirler.

Demirbaş sorumluları, bağlı oldukları birime ait demirbaş eşyayı, kullanıcılarına el senetleri karşılığı teslim eder ve kullanıcılarından teslim alır; istenildiğinde bu senetleri yetkililere göstermekle yükümlü olup, takipten sayman ve sıralı amirlerine karşı sorumludurlar.

Ambar Memuru

Madde 12- Daire Başkanlığının ihtiyaç duyacağı malı, eşyayı ve malzemeyi, sayman yönetiminde kendisine tahsis edilmiş olan ambarında bulunduran, koruyan ve yasal evrakı ile girdi ve çıktısını takipten sorumlu olan kişidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tarihi ve Demirbaş Eşyalarla İlgili Usul ve Esaslar

Tarihi ve Demirbaş Eşyanın Kaydı

Madde 13- Mevcut birimlerde bulunan tarihi ve demirbaş eşyalara ait 1952 yılı envanter bilgilerini içeren esas defter kayıtları ve eşya hareketlerinin izlendiği

repertuar kayıtları ile birimlerin, idari büroların ve atölyelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın alınan, hibe edilen ya da imal edilen demirbaş eşyanın kaydedildiği Yeni Defter kayıtları esastır.

Mal Saymanlığı Envanter Bilgi Sistemi Projesi kapsamında esas defter kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmış olan objelerle ilgili tüm işlemler, bilgisayar sistemi üzerinde takip ve bu işlemlere ait esas evrak da istenildiğinde ibraz edilmek üzere Saymanlık arşivinde muhafaza edilir.

Saymanlık bilgisayar sistemine, esas kayıtlarında yer alan bilgiler yanında eserlerin tasnifi, bakımı, onarımı, korunması ve denetimine yardımcı ek bilgiler ile objelere ait bir ya da birden çok resim eklenir.

Ayrıca, Milli Saraylar merkezi bilgisayar ağının kurulmasının tamamlanmasını müteakip, kayıtlı eserlerin sanat tarihi yönünden incelenmesi amacıyla obje türlerine göre belirlenecek sorgulama formatları onaydan geçirilerek Daire Başkanlığı Kültür Tanıtım Yardımcılığına bağlı seksiyon sorumluları ve müze araştırmacılarınca yapılacak araştırmalar sonucu ulaşılabilen bilgiler, mevcut envanter bilgilerine ek olarak, kendilerine verilen yetki sınırları içerisinde bilgisayar sisteminde, ilgili envanter numarasıyla bağlantılı olarak kayda alınır.

Birimlerin, idari büroların ve atölyelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde tanımlanan demirbaş eşyadan satın alınan, devredilen, hibe edilen ya da atölyelerde imal edilenler, bilgisayar programında yapılacak yeni düzenlemeler tamamlanana kadar Yeni Defter olarak adlandırılan demirbaş eşya defterine, kayda esas fatura, devir teslim tutanakları, imalat tutanakları, bağış belgeleri gibi yasal belgeler üzerinden, nitelikleri ve değerleriyle kaydolunmaya devam olunur. Kayda esas belgelerin bir sureti Saymanlıkça saklanır.

Yeni Demirbaş eşya defter numarası “YD”; envanter programı defter alanının sayısal olması sebebiyle, bilgisayar sisteminde (98) numaralı defter olarak tanımlanır.

Kurum Dışından İntikal Eden Tarihi Eşyanın Kaydı

Madde 14- Diğer kurum, kuruluşlar ile üçüncü şahıslardan devir, satınalma ya da hibe yoluyla intikal eden objelerde, birimlerde bulunan tarihi ve demirbaş eşyayla dönemsellik ve illiyet bağı ile tefriş ve teşhir değeri taşıması nitelikleri aranır. Bu husus, ilgili seksiyon sorumluları, seksiyon görevlisi müze araştırmacıları ile birim zimmet sorumlusunun katılımıyla düzenlenecek raporla belgelenir.

Kabul edilmelerine karar verilen objeler, Daire Başkanlığının teklifi ve Genel Sekreterliğin onayını müteakip tesellüm senedi karşılığı teslim alınırlar ve Saymanlıkça ilgili birimlere ait bölüm defterlerine kaydedilirler.

Obje Vasıflarının Değerlendirilmesi

Madde 15- Mevcut birimlerde bulunan ve kayda alındıkları günün koşulları ile günümüz eser inceleme anlayışı arasındaki farklılıklar nedeniyle vasıfları hakkında tereddüde düşülen 1952 yılı envanter kayıtlarında Tarihi ve Demirbaş olarak tanımlanan objeler, kurum içi veya kurum dışı bilirkişilerin de katılımının sağlandığı, Daire Başkanlığının önerisi ve Başkanlığın onayı ile kurulacak bir komisyon marifetiyle yeniden değerlendirmeye tabi tutulurlar. Objeler, tür tasnifine tabi tutularak ait oldukları sekiyonlar, dönemleri, maddi, manevi, tarihi, kültürel ve bedii değer taşıyıp taşımadıkları, takdir olunacak güncel kıymetleri ile terkin edilmeleri gerekenler, düzenlenecek bir raporla belirlenir.

Birimlerde bulunan her bir obje için ayrı ayrı işaretlenerek hazırlanan Komisyon raporları, Daire Başkanlığı aracılığıyla Saymanlığa intikal ettirilir ve bu bilgiler, mevcut envanter kayıtlarına bu değerlendirmelere göre eser tasnifine imkan verecek biçimde şerh olarak düşülür.

Bu değerlendirmeler sonucu maddi, manevi, tarihi, kültürel ve bedii değer ifade edenler Tarihi Eşya olarak addedilirler ve hiçbir surette kullanılamazlar. Kullanılmakta olanlar da Komisyon raporunu müteakip en geç üç ay içerisinde ilgili saray, köşk ve kasırlardaki yerlerine konulurlar.

Ancak, Yönetim binasında Başkanlık ve Daire Başkanlığı odalarında bulunan eşya, bu mekanların temsil ve sergileme özelliği taşıması sebebiyle bulundukları odaların eşyası olarak kaydedilerek bulundurulabilirler.

Bu objelerin dışında kalan objeler ise demirbaş olarak tanımlanarak, Daire Başkanlığının onayı ile bağlı birimlerde kullanıma sunulabilir ya da Genel Sekreterlik onayı ile öncelikle eğitim kurum ve kuruluşları olmak üzere, takdir olunacak diğer kurum ve kuruluşlara devredilebilir.

Eserlerin bakımı, onarımı, sergilenmesi ve korunmasıyla ilgili olarak, bu değerlendirmeler öncelikle dikkate alınır.

Tarihi ve Demirbaş Eşyanın Numaralanması

Madde 16- Tarihi ve Demirbaş eşyanın kolay bulunabilir bir yerine, doğrudan görünmeyen, düşmeyecek ve silinmeyecek bir biçimde envanter numarası yazılır veya eşya özelliklerine uygun cins ve büyüklükte, kendi türleriyle bir örnek, mevcut bilgisayar sistemi hedeflerine ve elektronik tanıma sistemlerine uygun ve obje esas kayıtlarına ulaşmaya imkan veren tanıtım etiketi takılır.

Zimmet sorumluları ve kendisine bağlı koruma amir ve memurları ile eşya üzerinde bakım, onarım ve restorasyon yapanlar; bu etiketlerin korunmasını sağlamak ve düşmesi ya da kaybolması halinde Saymanlığa bildirmekle yükümlüdürler.

Tarihi Eşyanın Periyodik Kontrolü

Madde 17- Bu Yönetmeliğin 15 inci maddesi uyarınca değerlendirmeye tabi tutulan objelerden tarihi olarak tespit olunanların günlük kontrol ve denetimleri, zimmet sorumluları ve kendilerine bağlı personeli aracılığıyla yapılır.

Objeler kontrol periyotları, bu Yönetmeliğin 15 inci maddesi uyarınca kurulacak Komisyonca belirlenir.

Seksiyon sorumluları, belirlenmiş olan periyotlarda, ilgili objeleri inceleyerek maruz kaldıkları etkileri, durumları hakkındaki gözlemleri ve objenin performansı konularında zimmet sorumlularıyla birlikte düzenleyecekleri rapor sonuçlarını Daire Başkanlığına iletirler. Daire Başkanlığı onayını müteakip bu raporları ilgili obje siciline, bilgisayar programı üzerinde kendilerine verilen yetki sınırları içerisinde merkezi bilgisayar sisteminin kurulmasını müteakip işlemekle sorumludurlar.

Düzenlenen periyodik kontrol raporları, görevli seksiyon, ilgili birim amirliği ve saymanlık arşivinde saklanır.

Tarihi Eşyanın Onarımı

Madde 18- Zimmet sorumluları ile seksiyon sorumluları, sorumlulukları altında bulunan onarıma muhtaç objelerin tespitini yapmak ve onarımlarıyla ilgili işlemleri takip ile sorumludurlar. Objelerin onarımıyla ilgili form tanzim edilerek Daire Başkanlığının onayı alınır. Onarım formlarında, onarıma ilişkin uyulması gereken esaslar belirlenir.

Zimmet sorumluları, onarıma gönderilecek eşyayı, Saymanlıktan alacakları Onarıma Gönderilecek Eşya Onarılan Tarafından Alındı Makbuzu ya da aralarında düzenleyecekleri teslim tesellüm tutanakları tanzim etmek suretiyle ilgili atölye sorumlularına teslim edeceklerdir. Bu makbuzlar, tamir için gönderildiği atölye sorumlusu tarafından teslim alındığına dair kısmi imzalandıktan sonra Saymanlıkça imzalanmak üzere geri getirilir (Eşyanın onarım sonrası iadesinin, ilgili zimmet sorumlusu tarafından teslim alındı kısmının imzalanmasını takiben Saymanlıkça imzalanmak suretiyle eşyanın yerine konulduğu siciline işlenir ve esas nüsha Saymanlıkça dosyalanır.)

Tutanak düzenlenmesi halinde, bu tutanakta aşağıdaki hususların bulunması aranır ve tutanağın bir sureti Saymanlığa intikal ettirilir.

Bu makbuz ve tutanaklarda; onarım form numarası, objelerin kayıtlı evsaf bilgileri, onarıma gönderildikleri mekan, onarım sonrası konuldukları yer ve teslim eden zimmet sorumluları, teslim alan atölye yetkilisi ile sayman imzası aranır. Atölyelere onarım amacıyla teslim edilen eşyaların takibi, zimmet sorumluları ile ilgili seksiyon sorumlularınca yapılır.

Daire Başkanlığına bağlı atölyelerde onarımı yapılamayan eşya, piyasada ehil ustalara -mümkün olduğunca yerinde- yaptırılabilir. Onarılmak amacıyla harice gönderilecek eşyayla ilgili olarak Başkanlık onayı aranır.

Mevcut atölyelerde onarılma imkanı bulunmayan tarihi ve demirbaş objelerden Başkanlık onayı ile hariçte onarılmalara izin verilenler, son kayıtlı evsafını, resmini ve güncel kıymetini içeren tutanaklar ve teslim alma makbuzları karşılığı teslim edilirler. Teslim edilen objelerin güvenliğınden ve korunmasından teslim alanlar sorumludur.

Koltuk, kanepeler, sandalyeler, sedir gibi döşeme kaplı objelerin onarımında, ambarlarda mevcut orijinal desen ve özelliğıne sahip kumaşlar kullanılır. Ancak, üzerlerindeki kumaşları sergilenemeyecek ve onarılamayacak derecede bozuk ya da esas kumaşı hakkında bilgi bulunmayan objelere kaplanacak kumaşların desen ve niteliğıne, Başkanlık onayıyla kurulmuş olan Tekstil Komisyonunca karar verilir.

Sergilenemeyecek derecede eskimiş ve yıpranmış olup onarılamaz durumdaki perde ve mefruşat, öncelikle aynı desen ve özellikte kumaşlarla yenilenir. Bu tür objelerin yenilenmesine ya da aynı desende kumaş bulunmaması halinde, kumaş desen ve niteliğıne Tekstil Komisyonu karar verir.

Yeniden imal edilen perde ve mefruşat, Saymanlık bilgisayar sisteminde açılmış olan (96) numaralı defterde, imalat tutanaklarındaki değerleriyle kayıt altına alınırlar ve evsafına, esas objeye ait envanter numarası referans olarak düşölür.

Onarımı tamamlanan objelere ilişkin düzenlenmiş olan onarım formlarının bir sureti, bu formlarda yer alan onarım bilgilerinin obje siciline işlenmesi amacıyla Saymanlığa gönderilir.

Obje Nakilleri

Madde 19- Zimmet sorumluları ile seksiyon sorumluları, sorumlulukları altında bulunan objeleri, herhangi bir kayıt düzeni olmaksızın bulundukları mekandan bir başka mekana nakledemezler. Objelerin nakledilmesinde aşağıdaki hususlara riayet edilir:

a) Birimlerin tefrişı amacıyla obje nakli: Daire Başkanlığına bağılı saray, köşk ve kasırların turizme açık ya da açılacak alanlarının tefrişı ile sergilenmek üzere teşhire konulacak objelerin ilgili yerlerine nakilleri, Daire Başkanının önerisi ve Başkanlık onayı ile kurulmuş olan Eşya Nakil Komisyonu marifetiyle yapılır. Komisyon kararını müteakip eşya; saymanlık, zimmet sorumlusu ve seksiyon sorumlusu nezaretinde ilgili yerine nakledilir ve nakil tamamlandığında durum tutanak ile tespit olunur. Eşya nakli, birime ait repertuar defterleri ve saymanlık envanter kayıtları üzerinde yürütölür ve takip edilir.

b) Birim mekanlarının restorasyonu nedeniyle obje nakli: Birim mekanlarının restorasyonu öncesi bu mekanlarda bulunan eşyalar, ilgili birim amiri veya müdürü ile seksiyon sorumlularının önceden karar vereceğı aynı birim içindeki mekanlara mekan boşaltma tutanağı düzenlemek suretiyle nakledilirler. Düzenlenen nakil tutanağının bir sureti Saymanlığa gönderilir ve eşya hareketi obje siciline işlenir.

Ancak, nakledilecek alanların diğer saray, köşk ve kasırlarda bulunması halinde Başkanlık onayı aranır.

c) Risk halinde obje nakli: Zimmet sorumluları, periyodik kontrolleri esnasında obje güvenliğinin risk altında bulunduğunu tespit etmeleri halinde bu risk ortadan kalkana kadar ilgili objeleri güvenli bir alana geçici olarak naklederler. Nakil, birim müteselsil görev sorumlularının da imzalarının bulunduğu tutanakla tespit olunarak tutanağın bir sureti Saymanlığa gönderilir. Söz konusu riskin ortadan kaldırılması için gereken müracaatlar yapılır. Riskin ortadan kaldırılmasının on günden fazla süreceğinin belirlenmesi halinde nakil, obje siciline işlenir. Risk ortadan kalktığında eşya eski yerine geri getirilir.

d) Geçici obje nakli: Birimlerden bir diğerine geçici süreli sergi ve tanıtım amacıyla obje nakli Başkanlık onayı ile yapılır. Başkanlık onayını müteakip objelerin nakli, Saymanlık, ilgili zimmet sorumluları ve ilgili seksiyon sorumlularının birlikte imzalayacakları tutanak ile tespit olunur. Nakledilen objelerin hareketi Saymanlıkça obje siciline işlenir.

Objelerin sevkinden, kullanılmasından ve korunmasından objeleri teslim alan birim zimmet sorumluları mesuldür.

Birimlerden gerek daimi ve gerekse geçici olarak eşya ve malzeme çıkışında, kapı kontrol görevlileri tarafından o eşyaya mahsus ve kopyalı olarak saymanlık muhasebesinden yazılmış çıkış kâğıdı aranır. Müfredat ile karşılaştırılarak kontrol yapılır ve (Saray ve köşk veya daireye sevk olunan nâkil kâğıdında adet ve evsafi gösterilen eşyanın çıkış kontrolü yapılmış ve başkaca eşya çıkarılmamış olduğu bildirilir.) şerhi verilerek dosyasına konulmak üzere Saymanlığa gönderilir.

Harice Obje Gönderilmesi

Madde 20- Birimlerden ülkemizin tarihi ve kültürel tanıtımı amacıyla resmi ya da özel kurumlarca düzenlenecek yurt içi ve yurt dışı süreli sergilere tarihi vasfı haiz eşya verilebilmesi; eserlerin nakil süreci ve sergilenecekleri, mekanın fiziki ve biyolojik koşulları hakkında sergi düzenleyenler tarafından verilecek bilgilerin, Daire Başkanlığınca tespit olunacak bilirkişilerce, eserlere zarar vermeyecek biçimde olduğunun düzenlenecek raporla uygun görülmesi ve Başkanlık makamının onayı ile mümkündür. Sergilenmesine onay verilen eserlerin nakilleriyle ilgili her türlü güvenlik, koruma tedbirleri ile sigorta bedelleri ilgili kurumca karşılanır.

Eserlerin sergilenme ve iadesi sürecinde meydana gelecek bozulma veya vasıf kayıpları, ilgili kurumdan tazmin edilir.

Maddi, manevi, tarihi ve bedii değer taşımayan ve demirbaş olarak tanımlanmış olan eşyanın bir başka kurum ya da kuruluşa devrinde ya da lüzumsuz ve hurda eşyanın satılmak üzere Defterdarlığa devrinde Genel Sekreterlik onayı aranır.

Devrine karar verilen eşya, teslim tesellüm senetleri ya da teslim alma belgeleri karşılığı yetkili ve mesul şahıslara teslim edilir.

Eşya Evsafındaki Değişikliklerin Kaydedilmesi

Madde 21- Onarımları sırasında esas kayıtlarında evsafı belirtilenin dışında Tekstil Komisyonu tarafından farklı kumaşla yenilenmelerine karar verilen döşeme, mefruşat ve demirbaşların onarım sonrası evsafı, onarım formlarında belirtildiği şekliyle Saymanlıkça obje siciline işlenir.

Ayrıca, bu Yönetmeliğin 24 ve 25 inci maddelerinde belirtildiği şekilde obje vasıflarında meydana gelebilecek eksilmeler ve bozulmalara ilişkin bilgiler de Saymanlıkça obje siciline işlenir.

Kıymet Takdir Olunması

Madde 22- Fiyatı belli olmayan veya bağış yoluyla Milli Saraylara mal edilmiş obje ve malzemenin kıymetleri, Daire Başkanlığının teklifi ve Genel Sekreterliğin onayı ile kurulacak bir komisyon marifetiyle takdir olunur.

Tarihi ve bedii kıymete haiz her nevi eşya, kitap ve benzeri kıymetlerin takdirinde bilirkişiye ihtiyaç duyulursa bu Komisyona, Genel Sekreterlik kararıyla yeterli sayıda bilirkişi ilave olunur.

Boyut Farklılıklarının İşlenmesi

Madde 23- Zimmet sorumluları, bakım sorumlusu müze araştırmacıları ile saymanlık personelinin periyodik olarak yapacakları çalışmalar esnasında tespit edecekleri kayıtlı boyutlar dışındaki objenin biçimine göre yapılan ölçüm farklılıkları, düzenlenen tutanakla obje siciline işlenir.

Kusur ve Tedbirsizlik Neticesi Hasar Gören Objeler

Madde 24- Milli Saraylara ait herhangi bir objenin kaybolmasına veya kırılıp bozulmasına, kasti olarak sorumlu oldukları işlere gerekli özeni göstermeme veya işleri savsaklama ve gerekli önlemleri zamanında ve yeterince almama sonucu sebebiyet verenler zararı tazmine mecburdurlar.

Objenin tazmini, eşit vasıf ve şartları haiz eşyanın temini halinde aynen; eşit vasıflı eşyayla tazmininin mümkün olmadığı takdirde, Devlete ve Kişilere Memurlarca Verilen Zararların Nevi ve Miktarlarının Tespiti, Takibi, Amirlerinin Sorumlulukları Yapılacak Diğer İşlemler Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre belirlenecek rayiç bedel üzerinden nakden ödenir.

Tahrip edilen veya bozulan eşyanın bozuk ve kırık kısımları bir kıymet ifade etse dahi tazmin, belirlenen rayiç bedelin tamamı üzerinden olur.

Bu objelerden tarihi ve bedii kıymeti haiz olanların ödettirilmesinde, Daire Başkanlığının teklifi ve Genel Sekreterliğin onayı ile kurulacak komisyon tarafından belirlenen değer esas alınır.

Nakden ödeme, objenin takdir olunan bedelinin makbuz mukabili Maliye vizesine yatırılmasıyla olur.

Tazmini müteakip, objenin durumuna göre terkin ya da evsaf değişikliği obje siciline işlenir.

İrade Dışı Nedenlerle Hasar Gören Obje

Madde 25- İrade dışı nedenlerle veya mücbir sebepler neticesinde obje vasıflarında meydana gelen eksilmeler, bozulmalar ve özellik değişiklikleri ile sair hasar söz konusu olduğunda, zimmet sorumluları, seksiyon sorumluları, ilgili bölüm sorumlusu koruma amir ve memuru ile sayman ve ilgili şahsın iştirakiyle durum tutanağa geçirilir. Tutanak, Daire Başkanlığının teklifi ile Genel Sekreterlik onayına sunulur.

Genel Sekreterlik, gerek görmesi halinde, bilirkişilerden de yararlanarak konuyla ilgili inceleme yaptırabilir. Bu inceleme tamamlanıncaya kadar objeyle ilgili hiçbir işlem yapılamaz.

İncelemeye gerek duyulmadığının ve tutanağın onaylandığının ya da inceleme sonucunun Genel Sekreterlikçe Daire Başkanlığına bildirimini müteakip objenin aşağıdaki durumlarına göre işlem yapılır:

Eşya onarılamaz halde ise terkin işlemi yapılır.

Eşyanın onarımı mümkün ise bu Yönetmeliğin 18 ve 21 inci maddeleri uyarınca onarım işlemi yapılır ve objenin özelliğindeki değişiklikler siciline işlenir.

Demirbaş Eşyanın Devri, Satışı, İmhası ve Terkin Kaydı

Madde 26- Birimlerden Genel Sekreterlikçe herhangi bir resmi daireye devri ile lüzumsuz ve hurda eşyadan satılmak üzere Defterdarlığa devrine onay verilenler, alınacak makbuzlar karşılığında yetkili ve mesul şahıslara teslim edilir ve terkin işlemi obje siciline işlenir.

Çok kullanma sebebiyle tamir kabul etmeyecek bir surette eskimiş olan ve bu sebeple bir kıymet ifade etmeyen demirbaş eşya, saymanın teklifi ve Daire Başkanlığının onayıyla kurulacak bir terkin heyeti tarafından düzenlenecek tutanağın, Daire Başkanlığının teklifi ve Genel Sekreterliğin onayına sunulması suretiyle terkin edilir.

Terkin edilen eşya herhangi bir değer ifade etmiyor ve satılamıyor ise, terkin komisyonu huzurunda komisyonca belirlenecek biçimde imha edilirler, imha edilen eşyayla ilgili olarak bir imha tutanağı tutulur ve terkin kaydı obje siciline işlenir.

Yıl Sonu Sayımı

Madde 27- Her sene sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu marifetiyle ve bir örneği kendilerinde bulunan demirbaş ve tarihi eşya esas defterleri ile Milli Saraylarda bulunan demirbaş ve tarihi eşya, esas defterleriyle mutabakat yapıldıktan sonra, henüz tamamlanmamış işlemler de dikkate alınarak Saymanlıkta mevcut kayıtlarla karşılaştırılır.

Denetim neticesi bir rapor düzenlenerek Başkanlık Divanına sunulur ve bu suretle sayman, zimmet sorumluları ve müteselsil sorumlular hakkında gereken karar verilir.

Demirbaş Obje Repertuarları

Madde 28- Demirbaş ve tarihi eşya, esas defterlerine göre tanzim edilerek halen kullanılmakta olan eşya hareketlerinin izlendiği repertuar defterleri, merkezi bilgisayar sisteminin kurulmasına kadar ilgili birimlerce kullanılmaya devam olunur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Denetim ve Devir-Teslim İşlemleri

Kapalı Mekanların Açılıp Kapanması

Madde 29- Birimlere ait anahtarlar zimmet sorumlularında bulunur. Ancak, Dolmabahçe Sarayında düzenlenmiş ve düzenlenecek olan tefriş fazlası eşyanın depolanmış olduğu depo mekanları ile Birinci ve İkinci Değerli Eşya Sergi Salonlarında bulunan sergi vitrinleri zimmet sorumluları, sayman ya da herhangi bir seksiyona ait özgün depo olması halinde ilgili sekسیون sorumluları tarafından iki ayrı anahtarla kilitlenir ve bu mekanların açılıp kapanmaları bir tutanakla belgelenir. Depolar, ilgililerin özel mührü ile mühürlenir.

Bu mekanlardan, Gümüş Oda, Birinci ve İkinci Değerli Eşya sergi salonları ile açılmış ve açılacak olan sergilere ait vitrinlerinin açılıp kapanmasında Daire Başkanlığı onayı aranır.

Kapı Koruması ve Çıkışı

Madde 30- Her saray, köşk ve kasırda bir kapı kontrol görevlisi görevlendirilir. Kapı kontrol görevlileri, birimlerden çıkacak objelerin, kapı çıkış makbuzlarında yazılanlara uygun olup olmadığını kontrol ettikten sonra çıkarılmalarına izin verirler.

Saymanın veya zimmet sorumlusunun izni ve imzası olmadan saray, köşk ve kasırlardan hiçbir eşya çıkarılamaz. İzinsiz eşya çıkaranlar veya çıkarılmasına göz yumanlar hakkında yasal işlem yapılır.

Devir - Teslim

Madde 31- Herhangi bir nedenle işinden veya görevden ayrılan sayman, zimmet sorumluları, sekسیون sorumluları, demirbaş eşya sorumluları ve ambar memurları ile yerlerine atananlar arasında devir - teslim işlemleri yapılır.

Devir - teslim, teslim eden ile teslim alanın huzurunda sayma, ölçme, tartma ile yapılır ve bir tutanakla belgelenir. Fazla veya noksanlıklar tutanakla belirlenir. Noksan bulunan objeyle ilgili olarak sorumluları hakkında gerekli yasal işlemler

yapılır. Noksan objenin bedeli, 24 üncü maddede yazılı usül çerçevesinde sorumlularına ödettirilir. Fazla tespit olunanlar usulünce kayda alınır.

Saymanın Devir-Teslim Görevi

Madde 32- Saymanlar, saray, köşk ve kasırlarda bulunan objelerin yazıldıkları defterleri, kayıtlardan silinen objelerin listelerini, kapalı odaların anahtarlarını, emlake ait çap ve tapu senetlerini, saymanlığa ait resmi mührü ve saklamakla yükümlü olduğu evrakı teslim eder ve teslim alırlar.

Zimmet Sorumlularının Devir-Teslim Görevi

Madde 33- Zimmet sorumluları, Genel Sekreterlik onayı ile kurulacak devir teslim heyeti nezaretinde, zimmetlerinde bulunan objeleri, birimlerine ait mekanlar ile kapalı oda, depo, vitrin ve benzeri ait anahtarları, birimleriyle ilgili bilgi ve belgeleri, 31 inci maddede belirtildiği şekilde huzurda sayarak teslim eder ve teslim alırlar.

Ambar Memurlarının Devir-Teslim Görevi

Madde 34- Ambar memurları, Sayman nezaretinde ambarlarda bulunan eşya, mal ve maddeleri kayıtlarına uygun teslim eder ve teslim alırlar.

ALTINCI BÖLÜM

Ambarlarla İlgili İşlemler

Stok Muhasebesinin Şekli

Madde 35- Saymanlığa bağlı levazım, inşaat ve demirbaş ambarlarına giren ve çıkan her türlü mal ve malzemeye ait stok muhasebesi, saymanlık merkez biriminde bilgisayar üzerinde, fatura, satın alma belgeleri, imalat tutanakları ve ambar çıkış onayları ve benzeri yasal belgeler esas alınmak suretiyle tutulur. Bu belgelerin bir sureti istenildiğinde ilgililere gösterilmek üzere saklanır.

Ambar memurları, Milli Saraylar merkezi bilgisayar sistemi tamamlanana kadar, stok mevcutlarını ambar göz kartlarından takiple yükümlüdürler. Kartlardaki her türlü malzeme, saymanlık bilgisayar kayıtlarıyla uyumlu olmak zorundadır.

Ambar memurları, her malzemenin üzerinde, o malzemenin kart numarasını, cinsini ve birimini içeren tanııtım etiketi bulundurmak zorundadır.

Muayene ve Kabul Komisyonunun Kurulması

Madde 36- Daire Başkanlığı bünyesinde, Satın Alma Komisyonunun dışında, satın alınacak eşyayla ilgili bir sanatkarın ve ilgili ambar memurunun da aralarında bulunduğu, Daire Başkanının teklifi ve Başkanlığın onayıyla yeterli sayıda üyeden oluşan bir Muayene ve Kabul Komisyonu kurulur.

Malzemelerin Teslim Alınması

Madde 37- Satın Alma Komisyonu marifetiyle piyasadan satın alınan ve ambarlara intikal ettirilen her türlü mal ve malzeme faturaları, sevk irsaliyeleri ya da teslim-tesellüm belgeleri karşılığı, bu belgelerde kayıtlı özellikleri ve miktarları kontrol edilmek suretiyle, Muayene ve Kabul Komisyonunca muayene edilmek üzere, belgenin teslim alan bölümü imzalanarak ilgili ambar memuru tarafından teslim alınır.

Malzemelerin Muayenesi ve Ambar Giriş Fişinin Düzenlenmesi

Madde 38- Satınalma Komisyonu Başkanlığı, malzemelerin ambar memurluklarınca teslim alınmasını müteakip, ilgili malzemelerin satın alınmasına esas Malzeme Hizmet İstek Belgelerini, mukavele ve şartname hükümleri ile satın alma belgelerini ihtiva eden dosyayı, gerekli muayene ve kabule esas raporu düzenlemek üzere Muayene ve Kabul Komisyonuna sevk eder.

Milli Saraylar Muayene ve Kabul Komisyonu hemen toplanarak ambara getirilen malzeme hakkında muayene komisyonu raporu düzenler. Muayene ve Kabul Komisyonu, Milli Saraylar bünyesinde değerlendirilme imkanı bulunmayan malzemelerle ilgili olarak kurum ya da kuruluşlardan hizmet talebinde bulunabilir.

Satın alınan malzemenin uygun bulunması halinde, Muayene ve Kabul Komisyonu raporu ile satın almaya esas belgeler, Satın Alma Komisyonu Başkanlığınca saymanlığa gönderilir. Bu belgelerde belirtilmiş olan malzemeler, cinslerine, özelliklerine ve maliyet tutarlarına göre Saymanlık tarafından ambar giriş fişi düzenlenmek suretiyle ilgili ambarında kayda alınır.

Ambar giriş fişleri, saymanlık mührü ile mühürlendikten sonra ödemeye esas evrakın düzenlenmesi için Satın Alma Komisyon Başkanlığına verilir. Ambar giriş fişlerinin, Muayene ve Kabul Komisyonu raporunun ve satın almaya esas belgelerin bir nüshası, Saymanlık arşivinde muhafaza edilir.

Ambar Vaziyeti

Madde 39.- Yasal belgeleri üzerinde belirtilmiş olan kıymetleriyle ambarlara değişik tarihlerde intikal eden malzemeler, ortalama değer esasına göre kıymetlendirilirler. Ortalama değer, malzeme toplam kıymetinin, toplam miktara bölümü ile bulunur.

Ambar Çıkış Fişinin Düzenlenmesi

Madde 40- Levazım, inşaat ve demirbaş ambarlarında bulunan malzemeler birimlerin ihtiyacına binaen düzenlenecek ambar çıkış fişleriyle talep edilir.

Ambar çıkış fişlerinde Daire Başkanı veya yetkilendireceği yardımcılarının onayı aranır.

Ambar memurluğuna getirilen onaylı ambar çıkış fişi karşılığında istenilen malzeme, çıkış fişi imzalanmak kaydıyla ilgiliye teslim edilir. ıkış fişinin bir sureti teslim alana verilir.

Ambar ıkış fişinin bir nüshası Saymanlığa gönderilerek stok mevcutlarından, ambar ortalama değerleri üzerinden kıymetlendirilerek çıkış işlemleri yapılır. ıkış fişinin aslı, Saymanlıkça saklanır.

Ambarların Sayılması

Madde 41- Ambar mevcutları, Daire Başkanlığının teklifi ve Genel Sekreterliğin onay vereceği bir heyet marifetiyle her mali yıl sonu sayılarak kayıtlı miktarlarıyla karşılaştırılır. Sayım sonuçları, fazla ve noksanları bir raporda toplanır ve bu rapor sayım heyeti tarafından imzalanır.

Sayım raporları Genel Sekreterliğin bilgisine arz edilir.

Sayım raporlarında tespit olunan malzeme miktarları, bir sonraki yıl açılış kayıtlarına esas teşkil eder. Malzeme kıymetleri, ambar vaziyeti kıymet sütunlarında belirtilmiş olan tutar ve vasati değerler ile bilgisayar sisteminde bir sonraki yıla intikal ettirilir.

Ambarlar, sene sonu sayımlarından ayrı olarak Sayman tarafından gerekli görülen zamanlarda, bilgisayar kayıtlarındaki miktarlarıyla karşılaştırılmak suretiyle sayılarak fazla ve noksanları kontrol edilir.

Ambar Noksanları

Madde 42- Sayım sonucunda ambar mevcutlarından çürüme veya fire vermekten dolayı ortaya çıkacak olan noksanlıklar bir tutanakla belgelendikten sonra Daire Başkanlığının onayı ile terkin edilir ve bilgisayar kayıtlarından düşölür.

Ancak, geçerli nedenler dışında kasten ya da ihmal neticesi noksanlıkların meydana gelmesine sebep olan ambar memurları hakkında yasal işlem yapılır. Noksan malzemeler, Genel Sekreterlik onayını müteakip aynı evsafdaki malzemelerle ya da ambar vasati değerleri dikkate alınarak nakden tazmin edilir. Tazminin nakden olması halinde, noksan kısım ambar mevcutlarından düşölür.

Ambar Fazlaları

Madde 43- Sayım sonucunda ambar mevcutlarından fazla miktar tespit edilirse, fazla çıkan miktar sayım heyeti tarafından düzenlenecek bir tutanakla ambar girişi yapılmak üzere Saymanlığa intikal ettirilir. Giriş kaydı için tutanak gerekli belge yerine geçer.

Atık ve Artık Malzemeler

Madde 44- Herhangi bir tamir, yenileme ve ya değiştirme suretiyle elde edilecek enkaz ve kullanılamayacak ahşap malzeme, Daire Başkanlığının onayı ile saray,

köşk ve kasırların ısınma ihtiyaçlarında kullanılır. Bu gibi maddelere ambar girişi yapılmaz. Düzenlenecek tutanak Saymanlıkça muhafaza edilir.

Ancak, birimlerin bakım, onarım ve restorasyonu esnasında açığa çıkan kurşun gibi tekrar kullanılabilir nitelikteki malzemeler, bir tutanak ile tespit olunur ve Daire Başkanlığı onayını takiben ilgili ambarına irat kaydedilir.

Atölyelerde Üretilen Malzemeler

Madde 45- Birimlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ambarlardan alınan ham maddelerin atölyelerde işlenmesi sonucu elde edilen mamul malzemeler, imalat tutanaklarında belirtilmiş olan kıymetleri üzerinden, Daire Başkanlığının onayı ile ilgili ambarına giriş kaydı yapıldıktan sonra kullanım yerlerine çıkış işlemi yapılır.

Emanet Ambarı

Madde 46- Daire Başkanlığına bağlı birimler emanetlerine eşya kabulünde, her iki tarafında aynı numara ve antedi ihtiva eden etiketler kullanılır. Bu etiketlerin bir parçası eşya kabulünde ziyaretçiye verilir; diğer parçası ise eşya üzerine bağlanır. Eşya, etiketin diğer parçası ile karşılaştırma yapıldıktan sonra ilgisine teslim edilir.

Birim emanetlerinde unutulmak suretiyle bırakılan eşya ile yine bağlı birimler kampusu içerisinde bulunarak birim amirliklerine teslim edilen eşyadan on gün içerisinde geri alınmayanlar, tespit tutanakları ve ilgili birim amirliği yazılarının Daire Başkanlığı onayını müteakip Saymanlık bünyesinde kurulacak olan Emanet Ambarında kayıt altına alınarak izlenir. Emanet Ambarına teslim edilecek eşyalar üzerinde emanet fişleri; bulunarak teslim edilenlerde ise tespit tutanakları aranır.

Emanet ambarına kayıtları tarihinden itibaren altı ay içerisinde bu eşyaların kendilerine ait olduğunu ispat ederek talepte bulunanlara, ambar çıkış fişi tanzim edilerek Daire Başkanı ya da yetkilendireceği yardımcısının onayını müteakip ilgili eşya iade edilir.

Altı aylık bekleme süresini doldurduğu halde talep edilmeyen eşyalar, süre bitimini takip eden ilk mali yıl sonu itibarıyla Genel Sekreterlik onayı alınmak suretiyle, satışı yapılmak üzere İstanbul Defterdarlığı ilgili birimine devredilir. Devre esas belgeler ile ambar çıkış işlemi yapılır.

Giriş ve çıkış kayıtlarına esas belgeler Saymanlıkça saklanır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Son Hükümler

Kefalet İşleri

Madde 47- Kendisine kefalet bağlanmasını gerektiren bir görev verilen personel, kefaletle bağlanır. Kadrodaki memuriyet unvanı itibarıyla kefaletle tabi bir

memuriyete atananlar, kefalet tabi işlerde çalışmasalar dahi kefalet aidatı vermekle yükümlüdür.

Kefalet bağlanma ile ilgili diğer işlemler, 2489 sayılı Kanuna göre uygulanır.

Yönetmelikte Hüküm Bulunmayan Haller

Madde 48- Bu Yönetmelikte hüküm bulunmayan hallerde, genel hükümler ile Devlete ve Kişilere Memurlarca Verilen Zararların Nevi ve Miktarlarının Tespiti, Takibi Amirlerinin Sorumlulukları Yapılacak Diğer İşlemler Hakkında Yönetmeliğin ilgili maddeleri uygulanır.

Yürürlük

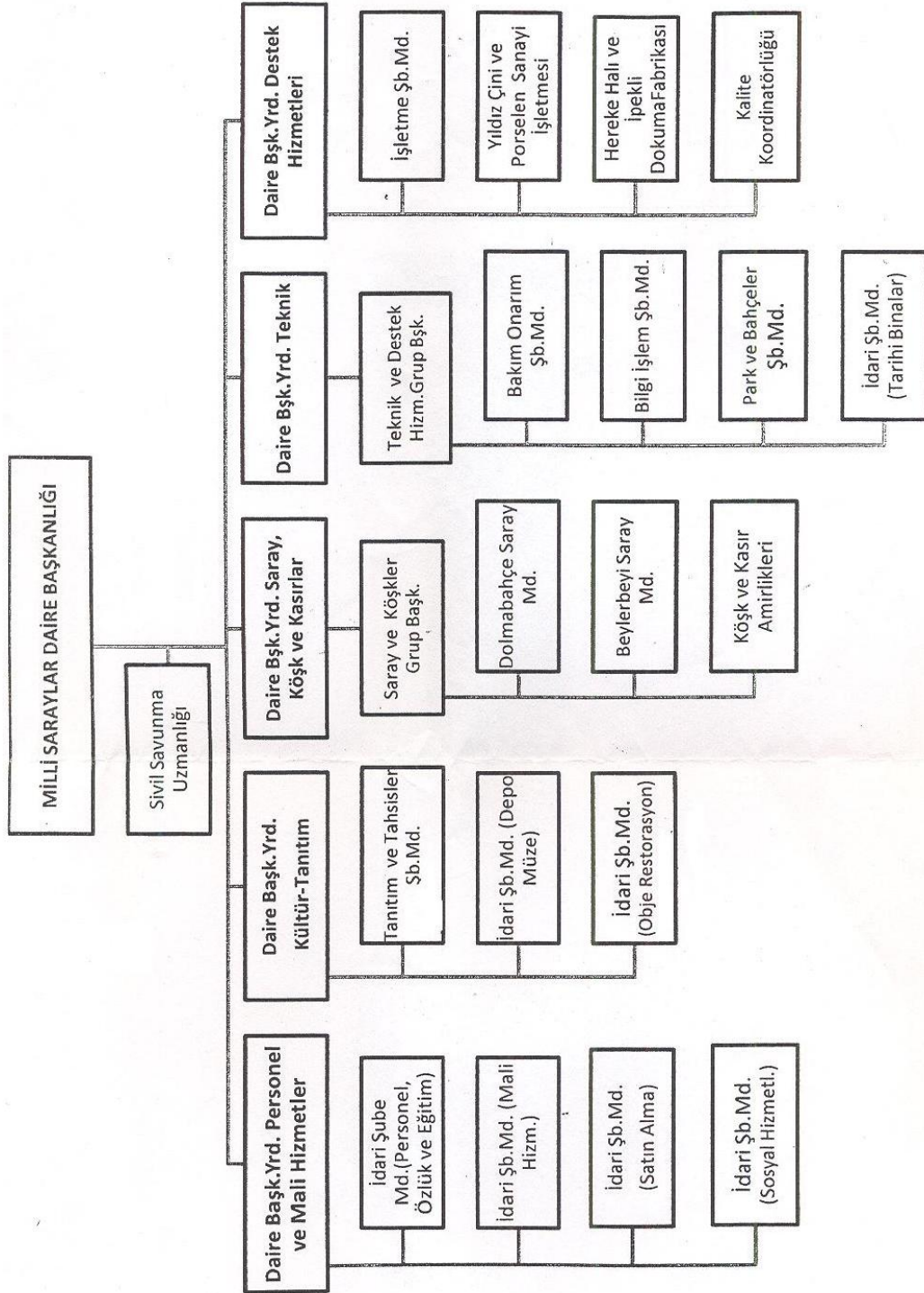
Madde 49- Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 50- Bu yönetmelik hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı yürütür.

Ek 4

MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI ORGANİZASYON ŞEMASI

Ek 5. DOLMABAĞÇE SARAYI DİLEK ÖNERİ FORMU

DİLEK ÖNERİ FORMU

Sayın ziyaretçimiz;

Size daha kaliteli hizmet sunabilmemiz için ziyaretiniz ile ilgili aşağıda sunulan dört seçenekten birini işaretleyerek çıkışta öneri kutusuna bırakınız. Son bölüme dilek ve önerilerinizi yazabilirsiniz.

Teşekkür ederiz.

Danışma Hizmeti :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Gişe Hizmeti :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

WC :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Kafeterya Hizmeti :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Rehberlik Hizmeti :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Saray Temizliği :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Saray Görevlilerinin Yaklaşımı :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Ziyaret Süresi :

☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü
----------------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Dilek ve öneriler :

.....

.....

.....

.....

Dolmabahçe Sarayı Müdürlüğü
Telefon: +90 212 236 35 77
E.Posta: dolmabahce@millisaraylar.gov.tr

Ek 6. DOLMABAĞÇE SARAYI İNGİLİZCE DİLEK ÖNERİ FORMU

SUGGESTION FORM

Dear Visitor;

For a better service to you as our guest, please tick one of the multiple choices below and put this form in the box at the exit. You may also write your suggestions at the last part.

Thank you.

Information Service :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Ticket Office :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

WC :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Café :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Palace Guide :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Palace Cleaning :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Personnel Manner :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Duration of visit :

Very Good	Good	Satisfactory	Poor
-----------	------	--------------	------

Suggestions :

.....

.....

.....

.....

Directorate of Dolmabahçe Palace
Telephone: +90 212 236 35 77
e-mail: dolmabahce@millisaraylar.gov.tr

Ek 7

MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI BİRİMLERİNİN DAĞILIMI

SON DEĞİŞİKLİKLER ARDINDAN BİRİMLERİN MEVCUT DAĞILIMI

SİVİL SAVUNMA UZMANLIĞI (Daire Başkanlığı'na direk bağlı)
İLETİŞİM KOORDİNATÖRLÜĞÜ (Daire Başkanlığı'na direk bağlı)

PERS. ve MALİ HİZMETLER BŞK. YARDIMCILIĞI

Personel, Eğitim ve Özlük İd. Şube Müdürlüğü

PERS. ve MALİ HİZMETLER BŞK. YRD. Mali Hizmetler İd. Şube Md.

PERS. ve MALİ HİZMETLER BŞK. YRD. Satın Alma İd. Şube Md.

PERS. ve MALİ HİZMETLER BŞK. YRD. Sosyal Hizmetler İd. Şube Md.

TEKNİK BŞK. YARDIMCILIĞI Teknik ve Destek Hizmetler Grup Başkanlığı

TEKNİK BŞK. YARDIMCILIĞI Bakım Onarım Şube Müdürlüğü

TEKNİK BŞK. YARDIMCILIĞI Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü

TEKNİK BŞK. YARDIMCILIĞI Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü

TEKNİK BŞK. YARDIMCILIĞI Tarihi Binalar İd. Şube Müdürlüğü

DESTEK HİZMETLERİ BŞK. YARDIMCILIĞI İşletme Şube Müdürlüğü

DESTEK HİZMETLERİ BŞK. YARDIMCILIĞI Yıldız Çini ve Porselen İşletmesi Md.

DESTEK HİZMETLERİ BŞK. YARDIMCILIĞI Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fb. Md.

DESTEK HİZMETLERİ BŞK. YARDIMCILIĞI Kalite Koordinatörlüğü

SARAY-KÖŞK ve KASIRLAR BŞK. YARDIMCILIĞI Saray ve Köşkler Grup Başkanı

SARAY-KÖŞK ve KASIRLAR BŞK. YARDIMCILIĞI Dolmabahçe Sarayı Müdürlüğü

SARAY-KÖŞK ve KASIRLAR BŞK. YARDIMCILIĞI Beylerbeyi Sarayı Müdürlüğü

SARAY-KÖŞK ve KASIRLAR BŞK. YARDIMCILIĞI Köşk ve Kasır Amirlikleri

KÜLTÜR-TANITIM BŞK. YARDIMCILIĞI Tanıtım ve Tahsisler Şube Müdürlüğü

KÜLTÜR-TANITIM BŞK. YARDIMCILIĞI Depo Müze İd. Şube Müdürlüğü

KÜLTÜR-TANITIM BŞK. YARDIMCILIĞI Obje Restorasyon İd. Şube Müdürlüğü

KÜLTÜR-TANITIM BŞK. YARDIMCILIĞI Merkez Birimler

23 ŞUBAT 2010

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi:	02.03.1975
Doğum Yeri:	Oltu
Lise:	1990–1993 Pendik Lisesi/İstanbul
Lisans:	1993–1997 Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü
Yüksek Lisans:	2001–2010 Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı, Müzecilik Yüksek Lisans Programı
Yayınlar:	1997 “Anadolu’da Serapis Kültü” Lisans Tezi
İş Deneyimi:	2001–2005 Dolmabahçe Saray Müzesi, Rehber 2005-... Beylerbeyi Saray Müzesi, Rehber